

Szülőföldünk

Borsod

Gömör

Abaúj

Torna

Zemplén

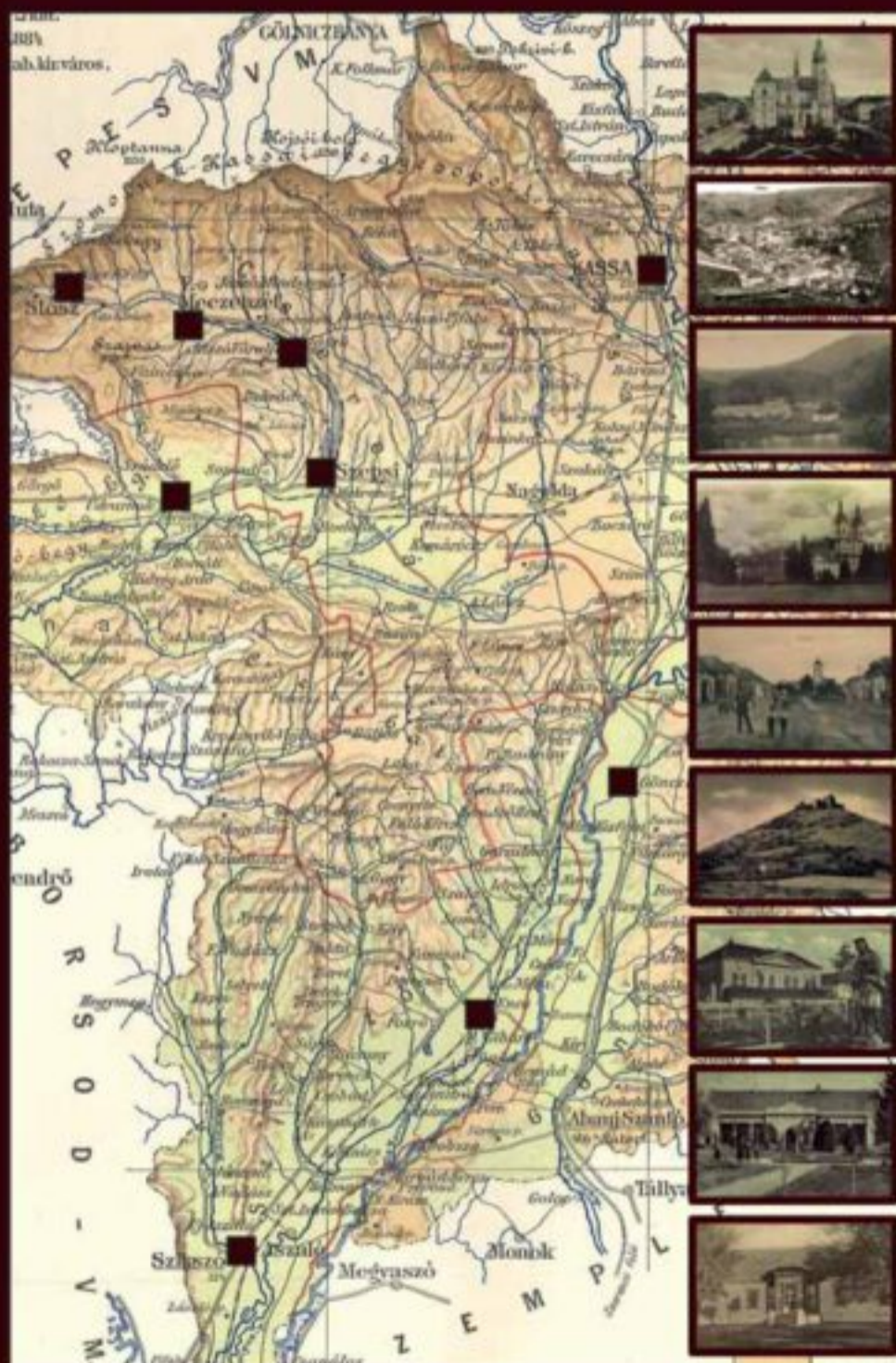

A
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
HONISMERETI EGYESÜLET

közleménye

40-41.

2022

Vezető témánk: Abaúj-Torna vármegye

„Abaúj-Torna vármegyével kezdődik a nagy munka. A véletlen különös játéka, hogy éppen az első a betűrendben is ez a vármegye, mely az elsők közé tartozik Magyarországon, szépségénél, történelmi szereplésénél fogva. De az elsők sorába emelte kulturája is.”

Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Abaúj-Torna vármegye és Kassa (1896)

BEKÖSZÖNTŐ

Szeretettel köszöntöm a *Szülőföldünk* olvasóit. Ismét összevont számmal jelentkezünk. Ennek oka, hogy az elmúlt két év programjai és eseményei nem teljesen a tervek szerint alakultak, így a 2021-re tervezett 40. számot sem tudtuk megjelentetni. Annak ugyanis vezető témája egy Istvánffy Gyula halálának 100. évfordulójára tervezett konferencia lett volna, de ezt a járványra való tekintettel nem tudtuk megtartani. Így lett újonnan választott vezető témánk Abaúj-Torna vármegye. Azért esett erre a választás, mert 2021-ben sok figyelemre méltó eseményre került sor ebben a térségben. Ezek egyik legfontosabbika az *Abaúj-Tornai Krónika* címet viselő honismereti magazin megjelenése. Ennek kapcsán bemutatjuk a magazin főszerkesztőjét, s mellette azokat a térségbeli honismerőket, akik az elmúlt időszakban honismereti elismerésben, díjban részesültek nemes és önzetlen tevékenységükért.

Ismét közléteszünk néhány Istvánffy-pályamunkát, most az ifjúsági kategória legjobb dolgozatainak biztosítunk publicitást, ezzel is ösztönözve a fiatalokat arra, hogy kötelezzék el magukat a honismereti munka, a szülőföld kutatása mellett. Azt, hogy a fiatalok eredményesen végezték munkájukat, nemcsak az értékelések és a *Szülőföldünk*ben való megjelenés bizonyítja, hanem például az is, hogy a második világháborúban meggyilkolt csépányi katonák sírhelyét – a gyerekek dolgozatának is köszönhetően – 2021-ben felújította a Memoriae Patrum Honismereti Társulás, mint erről Ujvári Balázs, a kutatást segítő tanár tájékoztatott minket.

A Termés rovatban elsősorban tagjainknak biztosítunk publikációs lehetőséget, illetve egyesületünkkel kapcsolatot ápoló, megyénk-re vonatkozó új kutatásokat, közleményeket, esszéket és más írásokat adunk közzé. Jelen számban kilenc szerző munkája olvasható, van ezek között régészeti, történeti, képzőművészeti, zenei, néprajzi és irodalmi vonatkozású is.

A Krónika rovatban köszöntjük Fazekas Csaba tagtársunkat, aki a 2021-es debreceni Országos Honismereti Akadémián a legmagasabb honismereti kitüntetésben részesült, beszámolunk egyesületünk elmúlt két évi tevékenységéről, tudósítunk megyei és országos rendezvényekről, kiállításokról. Két jeles honismerőtől – az encsi Szabó Sándornétól és a gömörszőlősi É. Kovács Lászlótól – veszünk búcsút, akik az öröklétbe távoztak, de itt hagyták nekünk kezük nyomát és szellemiségük emlékét.

Záró rovatunkban az utóbbi két-három év megyei vonatkozású honismereti könyvtermését mutatjuk be, illetve keretbe zárva a *Szülőföldünk* mostani kötetét, az abaúji Encs bibliográfiáját adjuk közzé.

A kötetet igyekeztünk sok képpel illusztrálni, hogy élvezetesebb legyen az olvasás. A képek egy része az internetről származik, ezek pontos forrására a kötet végén, az internetes képek jegyzékében hivatkozunk.

Köszönöm a szerkesztő- és szerzőtársak munkáját. Kívánok a kötet minden olvasójának kellemes és tanulságos időtöltést.

Bodnár Mónika

ABAÚJ-TORNAI PORTRÉK

Dr. Nagy László

Az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület elnöke, az Abaúj-Tornai Krónika főszerkesztője.

1971-ben született Szikszón, iskoláit Ináncon és Encsen (Váci Mihály Gimnázium) végezte, pedagógiai tanulmányokat Sáropatakon és Nyíregyházán folytatott. Gyermekkorától sokat olvasott, különösen a történelmi témájú írásokat kedvelte.

Első munkahelye az Ináncsi Arany János Általános Iskola volt, ahol történelmet, földrajzot és honismeretet tanított. Iskolai munkája mellett levelező tagozaton elvégezte a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának jogász szakát, majd kulturális menedzser képesítést szerzett, amit az Ináncon 2004-ben létrejött Közművelődési Központ és Könyvtár vezetőjeként hasznosított. Vezetése alatt a Közművelődési Központ és Könyvtár a település közösségi életének központja lett. Ő volt az első főszerkesztője az *Ináncsi Hírnök* című helyi újságnak, valamint az ináncsi székhelyű Hernád Televízióknak.

2010-től jogi szakreferensként a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályán dolgozik. Bár munkahelye a megyeszékhelyhez köti, sohasem szakadt el szülőfalujától. Amikor csak teheti – leginkább vasárnaponként a szentmisére – hazalátogat Inánusra. Igyekszik most is szolgálni települését, civilként, fizetség nélkül.

Tanárként törekedett a szülőföld természeti és kulturális értékeinek a megszerettetésére, s kötelességének érezte a tehetséges tanulók kiművelését. Tanítványai sikeresen szerepeltek a megyei és országos történelem- és földrajzversenyeken. Saját maga is szívesen szervezett térségi történelmi vetélkedőket a környék tanulói számára az 1848-as forradalom, az államalapítás, az Európai Unióhoz való csatlakozás, az 1956-os forradalom témakörében. Éveken keresztül vitte a tanulókat a polgárvédelmi és tűzoltó versenyekre.

Számos civil szervezetben tevékenykedik. Elnöke az Evva Margit által létrehozott, majd Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület néven újjászerveződött egyesületnek, szerkeszti az *Abaúji Hírharang* című egyesületi kiadványt. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület elnökségében Abaújt képviseli. Tagja az ináncsi római katolikus egyháztanácsnak, továbbá a Pro Ecclesia Et Populo Alapítvány kuratóriumának.

Szívesen kutatja Ináncs és környéke múltját. 1999-ben felkérték a község történetének megírására, ami az államalapítás 1000. évfordulóján, 2000-ben jelent meg *Ináncs község krónikája* címen. A kiadvány keresett olvasnivaló lett az ináncsiak és a településről elszármazottak körében.

Második helytörténeti kiadványa 2003-ban jelent meg, amelyben szülőfaluja egyetlen műemlékének, a római katolikus templomnak a történetét tárja az olvasó elé.

2009-ben megjelent a *Volt egyszer egy falu...* című kiadványa, amely képekben mutatja be Ináncs 20. századi történelmét. Mint mondja, a kiadvány egy képes album, ám nem egy család albuma, hanem egy nagy családé: Ináncsé.

2021 karácsonyán indult útjára főszerkesztésében az *Abaúj-Tornai Krónika* című helytörténeti magazin, melynek további számai – elképzelése szerint – félévente látnak majd napvilágot. A magazinnak nemcsak főszerkesztője, de szerzője is, írásai is olvashatók a lapban.

Idős ináncsi emberekkel készített interjúiból egy 5 részes dokumentumfilm készült, a bemutatóra idén ősszel kerül sor. Számos érdekesség van Ináncs történelmében, melyeket eddig nem tárt az érdeklődők elé, reményei szerint még sok cikket és könyvet jelentet meg szülőfalujáról.

2017-ben megkapta a Honismereti Szövetség dicséret oklevelét. 2021-ben Ináncs község önkormányzata díszpolgári címet adományozott neki a községért végzett munkája elismeréseként.

Dr. Szalipszki Péter

Abaúj, ezen belül is elsősorban Fancsal elkötelezett kutatója.

1958-ban született Szikszón. Szülőfaluja Fancsal, itt szocializálódott az akkor még létező faluközösségben, s ez alapvetően meghatározta későbbi pályáját.

Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában és Encsen végezte, majd 1976-ban Sáropatakon, az akkor még állami II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Itt aktívan bekapcsolódott a Petercsák Tivadar vezette néprajzi szakör munkájába, így került kapcsolatba először a honismerettel. Az akkor még a pataki vármúzeumban tevékenykedő szakkör vezető ébresztette rá és tudatosította benne, hogy az a Fancsalból magával hozott kultúra nem szégyellni való, hanem

érték! Az ő iránymutatásával végezte a hazautazások és iskolai szünetek alkalmával a néprajzi gyűjtéseket, és írta a Herman Ottó Múzeum Istvánffy Gyula honismereti és néprajzi pályázatára pályamunkáit (*Népi embergyógyítás Fancsalon; Hagymányos paraszti gazdálkodás Fancsalon, A paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse Fancsalon, Egy törzsökös parasztcsalád története*). Az itt és a Néprajzi Múzeum országos pályázatán elért sikerek, valamint a Dombóváron, a IX. Országos Honismereti és Néprajzi Gyűjtőtáborban szerzett élmények indították el a muzeológia felé.

Érettségi után a Herman Ottó Múzeumban nyert alkalmazást, ezt követően képesítés nélküli pedagógusként az aszalói Kecskés Tamás Általános Iskolában tanított. 1978–1979 között sorkatonai szolgálatot teljesített Kiskörösön, leszerelése után megkezdte felsőfokú tanulmányait a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, ahol 1983-ban magyar nyelv és irodalom – történelem szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett. 1983–1984 között az abaújszántói Gyárfás József Mezőgazdasági Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézetben folytatott pedagógiai gyakorlat után újra a Magyar Néphadsereg állományába került, a kötelező katonai szolgálat letöltése után tartalékos honvédként szerelt le 1985-ben.

1985. március 1-től folyamatosan múzeumi alkalmazásban áll. Időközben történész diplomát (1987), majd egyetemi doktori fokozatot (1997) szerzett az ELTE BTK-n. Muzeológusi munkakörével összefüggő szakmai tevékenységeit jelenleg mellőzve, csupán a honismerettel összefüggő munkásságára kitérve az alábbiak érdemének leginkább figyelmet:

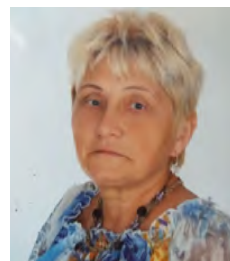
Az 1990-es évek elején megyebéli kollégáival közösen szervezte és vezette a nyári ifjúsági néprajzi táborokat Krasznokvajdán, Hidvérgárdóban, Tornaszentandráson, Edelényben és Csincsen.

Tevékenyen részt vett az Abaúji Múzeum Baráti Köre nevű egyesület 1986-os megalapításában és sok éven át működtetésében. Az egyesület titkáráként neves előadók meghívásával ismeretterjesztő előadásokat szervezett, ahol az előadók az abaúji térség történetét, néprajzát, tradícióit tárták fel a tagok számára. Az egyesület és az Abaúji Múzeum 8 alkalommal hirdette meg a Bencédi Székely Istvánról elnevezett honismereti és néprajzi pályázatot, amely fórumot jelentett a felnőtt és ifjúsági pályázók számára. A pályázatra beérkezett valamennyi pályamunkát ő lektorálta, és tett javaslatot a megyei Istvánffy Gyula pályázaton történő jutalmazásukra is. Az egyesület legmaradandóbb hagyatéka a *Történelmi Közlemények Abaúj-Torna Vármegye és Kassa Múltjából* című magyar–szlovák nyelvű folyóirat két számának kiadása.

A múzeumbaráti kör részben a bázisintézményként szolgáló Abaúji Múzeum sorsának bizonytalansága miatt lassan elsorvadt, majd 2009-ben hivatalosan is megszűnt. A honismereti mozgalomhoz kötődő tevékenységének újabb tere

az encsi székhelyű Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület lett, melynek megalakulásától, 2007-től jelenleg is vezetőségi tagja. Az egyesület által szervezett konferenciákon és összejöveteleken előadásokat tart (pl. Bél Mátyásról, Encs helytörténetéről, Domján Elekről), továbbá rendszeresen publikál az egyesület kiadványában, az *Abaúji Hírharangban*, újabban pedig a szintén az egyesület által megjelentetett *Abaúji Krónika* első számában közölt tanulmányt *Fancsal – Három falu egy néven* címmel.

2020-ban a Honismereti Szövetség dicséret oklevéllel jutalmazta több évtizedes honismereti munkáját.

Molnárné Juhász Éva

Az abaújdevecseri emlékek ápolója.

1955-ben született Abaújdevecserben, azóta is ott él és munkálkodik. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában és Encsen végezte, 1974-ben az encsi Váci Mihály Gimnáziumban érettségizett. A középiskola elvégzése után, 1975–84 között helyben, a SPOLO labdavarró üzemében dolgozott adminisztratív munkakörben. 1985-ben tanácsstagnak választották, ekkor kezdett közösségi munkát végezni; előbb ifjúsági, majd nyugdíjasklubot szervezett. 1990-ig tanácsstagként, 1990–2019 között önkormányzati képviselőként tevékenykedett, így lehetősége nyílt számtalan ötletének megvalósítására.

A Nyulászi major egykori épületében megüresedett önkormányzati lakásban létrehozták az emlékházat, ahol a látogatók megismerhetik a falun élő emberek mindennapjait, bútorait, szötteseit, használati tárgyait.

Az 1960-ban épült református iskola bútortárból (iskolapadjaiból, tábláiból, képeiből) iskola-történeti gyűjteményt alakítottak ki a Felső-Csomakastélyban.

Összegyűjtötte a devecseri szötteseket és keresztiszemes hímzések textíliet, s ezekből állandó kiállítást rendezett.

A lakosság könyvadományaiból több mint 5000 darabos könyvtárat hozott létre, ez is a Felső-Csomakastélyban kapott helyet.

2013-ban – a település fennállásának 740. évfordulójára – önkormányzati pályázat segítségével emlékoszlopot állítottak, a közelében pedig kialakították a kéktúra-pihenőparkot.

Újra felállították a helyi neves családok (Csoma, Fáy, Putnoki, Sárközi, Matusz, Nyulászi) sírköveit, és folyamatosan gondozzák, ápolják azokat.

A gyűjtéseknek, felajánlásoknak köszönhetően elkészült a Csoma-emlékszoba, és folyamatban van a Fáy-emlékszoba létrehozása is.

Pályázati támogatással sikerült felújítani az egykori Fáy-kúriát, melyben a hagyományos falusi életet bemutató kiállítás látható.

Gyűjti a régi katonaképeket, valamint a veseletek bemutatására alkalmas menyasszonyi- és gyermekfotókat, ezek a Fáy-kúriában kaptak helyet.

2023-ban ünnepli majd a település első írásos említésének 750. évfordulóját, erre az alkalomra kiadványt szeretne szerkeszteni, melyben a helyi értékeket kívánja bemutatni.

2020-ban a Honismereti Szövetség dicsé-
rő oklevéllel jutalmazta áldozatos honismereti munkáját.

Koleszár Krisztián

Bódvaszilas és Torna vármegye elkötelezett kutatója.

1976-ban született Miskolcon, iskoláit Bódvaszilason és Edelényben (Izsó Miklós Gimnázium) végezte. 1999-ben

(Fotó: Jozef Peniaško) a Miskolci Egyetem Bányamérnöki Karán általános környezetmérnöki, majd 2003-ban a Debreceni Egyetemen környezetvédelmi ökológus képesítést szerzett. Jelenleg történelem szakot hallgat a Miskolci Egyetemen.

Edelényben könyvtárosként, Hidvégárdóban önkormányzati munkakörben dolgozott, 2002-től a miskolci Észak-magyarországi Környezetvédelmi Felügyelőségen, illetve jogutódjainál (ma a megyei kormányhivatal főosztályán) dolgozik hulladékgazdálkodás, illetve természetvédelem szakterületeken.

1993-ban, gimnáziumi diákként jelent meg először nyomtatásban írása, azóta is folyamatosan publikál. Kutatási témája általában a Bódva-völgy, ezen belül is főleg a régi Torna megye települései. Első önálló kötete 1999-ben született: ez egy helytörténeti olvasókönyv volt a bódvaszilasi általános iskola diákjainak.

A kiadványszerkesztést is gyakorolja, az évek óta reménytelenül kéziratban fekvő kéziratok kötetként való megjelentetésében segédkezik. (Ilyenek, a teljesség igénye nélkül: Rémiás Tibor: *Torna vármegye és társadalma 18–19. századi források tükrében*, 2002; Détsy Mihály: *Szadvár*, 2004; Magyar Zoltán: *Ésik István meséi. Mesék, mondák és tréfás elbeszélések Martonyiból*, 2005; Béres Gábor – Kalász Elek: *Hajdanvolt Tornaszentandrás*, 2005; Sárközy Sebestyén: *A történeti Torna megye településtopográfiája a kezdetektől a 18. század elejéig*, 2006; Magyar Zoltán: *Két tornai népi énekes. Tornagörgői és lucskai népdalok, népballadák*, 2009; Balázs Bálint: *Visszafele nem muzsikálnak*, 2014.)

2002-től egyre többet foglalkozik a Bódva-völgy népi építészetével, a népi porták épületeinek dokumentálásával, a meglévő felmérések, archív ábrázolások összegyűjtésével (Gömör–Tornai

Népi Építészeti Archívum). Erre vonatkozóan rajzgyűjteményt tartalmazó és építészeti ajánlásokat megfogalmazó, többszerzős munkái is megjelentek (É. Kovács Judit és Laki-Lukács László társszerzőkkel: *Népi díszítőművészet Dél-Gömörben és Dél-Tornában. Mintagyűjtemény*. Gömör-szőlős-Perkupa–Hidvégárdó, 2004; Nagy Dezső társszerzővel: *Tanácsok hagyományos porták értékörző megújításához Gömör és Torna vidékén*, 2007). A pusztuló sírjelekkel rendelkező református tornai fejfás temetők felmérésén is évek óta dolgozik (Szőlősárdó, Teresztenye, Tornakápolna, Borzova, Szádelő). Szőlősárdó fejfás temetőjének rendezésében, a fejfák helyreállításában felmérő rajzolóként, tervezőként vett részt (2008–2010). Eddig három népi (mű)emlék lakóház és a hozzá tartozó teljes porta helyreállítását és kiállításának rendezését végezte, ezek: Perkupai Tájház (2002–2013); Szilasi Tájház (2006–2010); Bódva-völgyi Gyümölcsészeti Hagyományok Háza (2013–2014). 2014-től hosszabb-rövidebb megszakításokkal Bódvaszilas régi településrészén dolgozik együtt nyaranta építész-hallgatókkal homlokzatrekonstrukciókon (Szilasi UtcaMűHely).

2009 körül kezdte meg az 1945 előtt Bódvaszilason elterjedt régi gyümölcsfajta gyűjtését, az ebből kialakított és még mindig gyarapodó génbankgyűjtemény a Szilasi Tájház közel félhektáros kertjében található. Népi gasztronómiai gyűjtései összefoglalásaként 2013 karácsonyára jelent meg a *Nagyanyánk szakácskönyve* c. kötet, mely a Bódva-völgy (Bódvaszilas) régi receptjeiből válogat.

Mentorának első publikációitól kezdve Laki-Lukács László edelényi könyvtáros-helytörténészt tekinti. A nyelvi igényességre való törekvést, a kiadványkészítés korrektori munkájának elsajátítását pedig M. Takács Lajos szlavista filológussal végzett közös munkákra vezeti vissza.

2021-ben a Honismereti Szövetség dicsé-
rő oklevélben részesítette, amit 2022 márciusában, megyei honismereti egyesületünk közgyűlésén vett át.

Panyuscsik Jánosné Z. Kovács Mária

A néptanítók nyomdokai-
ban járó nyugdíjas pedagógus.

Festői környezetben, a Hernád folyó bal partján, a ma már parányi, de egykoron gazdag történelmi gyökerekkel rendelkező Zsujta közepén, az iskola és templom szomszédságában, zsúpfedeles, szabadkéményes, háromosztatú parasztházban, szalmazsákon láttam meg a napvilágot 1946. április 16-án, Kovács János és Varga Mária harmadik gyermekeként – vallja magáról lírai hangvételű önéletrajzában. Középiskolai tanulmá-

nyait a miskolci Kossuth Leánygimnáziumban végezte, majd az Egri Tanárképző Főiskolán szerzett matematika–fizika szakos tanári oklevelet. Tanított Zsujtán, Abaújváron, Tornyosnémetiben és Hidasnémetiben. Ez utóbbi helyen 18 évig igazgatóhelyettes, az utolsó 7 évben igazgató volt. Agronómus férjével 1967-ben Hernádszurdokra kerülve a település kultúrházának is igazgatója lett. Az itt kifejtett szerteágazó közművelődési tevékenysége, pedagógus hivatása iránti elkötelezettsége és a szülőfalujából hozott kulturális szellemiség erősítették a honismereti munka iránti elköteleződését.

Honismereti munkájának egyik fontos bázisa az iskola, legfőbb támogatói a lelkes pedagógus kollégák voltak. Hiszen tanári munkája mellett a tanítványok körében, majd kilépve az iskola falai közül szélesebb körben is végezte ezt a fajta tevékenységet. Nem érezte tehernek soha, sem akkor, amikor önként vállalta, sem akkor, amikor kötelezően elrendelt feladat volt. Erre ideje is adódott, mivel a gyermeknevelés örömeitől és fáradalmaitól sajnos megfosztotta őt a sors, és férjétől is korán búcsút kellett vennie.

Boldogan tekint vissza 1985-re, amikor a sátoraljaújhelyi levéltárban tízen megalakították a Kazinczy Ferenc Társaságot. Célként az anyanyelv-ápolást, a helyi hagyományok őrzését, a könyvkiadást, a Kazinczy-kultusz ápolását tűzték ki.

Az Abaúji Szabadegyetem keretén belül emlékeztek meg zsujtai Zsujtai András református prédikátor munkásságáról. A zsujtai templom kertjében emlékoszlopot állítottak tiszteletére. Ugyancsak koszorúzással emlékeztek meg ifj. Görgey János tartalékos honvédtiszttről, aki hősi halált halt 1938-ban, a felvidéki harcok során Nagyszalánznál. Megemlékeztek Krózsér Józsefről és Krizsán Károlyról is, akik szintén életüket áldozták a hazáért.

Hernádszurdokon emléktábla állításával emlékeztek meg Mihalik Józsefről, aki Kassán, majd Budapesten volt múzeumigazgató. Tornyosnémetiben a református templom építésének körülményeiről tartottak megemlékezést, mivel a templom többször is „hirtelenül támadt tűzvész” áldozata lett.

Hidasnémetiben rendszeresen szervezett író-olvasó találkozókát a nevelőtestület segítségével. Igazgatói működése alatt vette fel az iskola II. Rákóczi Ferenc nevét. Minden évben kiállítással és konferenciával emlékeztek a nagyságos fejedelmre. Mielőtt a község önkormányzata 2012. szeptember 15-én átadta volna a Pesti út 29. számú épületben kialakított helytörténeti gyűjteményt, az iskola adott helyet a gyerekek és pedagógusok által a régmúltból megmentett tárgyakkal.

Zsujtáról indult, s oda tér vissza nap mint nap. Ha nem a családi birtok gondozása, akkor a helytörténeti munka miatt napjainkban, 76 évesen is van még ott feladata. Segít Kiss Tibornak, hogy kiállítóhelyet találjon a régmúltat idéző tárgyakkal. Mivel a Karsa-ház lebontásra került, ő őrzi többek között Karsa Ferencnek, az 1848–49-es szabadságharc résztvevőjének, Zsujta szülöttének is emléktábláját.

Viszem tovább az egykori néptanítók (Szabó Sándor, Benke Etelka, Bakos Erzsébet/Kovács Gézáné) példáját, mentem a még menthető. Kutatom a szeretett falumhoz kötődő embereket és munkásságukat, s minden örömmel azon fáradozom, hogy ne kerüljön a nevük a feledés homályába – vallja magáról.

2000-ben a Kazinczy Ferenc Társaság Kazinczy-emlékplakettel, nyugdíjba vonulása alkalmából Eötvös József arany emlékéremmel jutalmazták. 2021-ben a Honismereti Szövetség dicséret oklevéllel ismerte el munkásságát.

Nagy Bálintné Jolika

Az encsi honismerők segítője és szürke eminense.

1954-ben született Bodroghalmon. 1969-ben kezdett el dolgozni a sátoraljaújhelyi dohánygyárban. 1978-tól Encs városában lakik, és ott is dolgozott közel 45 éves munkaviszony utáni nyugdíjazásáig.

Részt vett és vesz minden helyi közéleti tevékenységben és önkéntes munkában. Oszlopos tagja az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesületnek, valamint a Rákellenes Ligának. Korábban éveken keresztül vezetőségi tagja volt az Encsi Polgárőr Egyesületnek és dolgozott a szavazatszámoló bizottságban.

Szabadidejében verseket ír, ez a tevékenység és az így születő alkotások nagy örömmel töltik el. Olykor helyi rendezvényeken fel is olvassa ezeket. Mindig szívesen segít a közéletben, mindenkinek van egy-egy jó szava. Mottója: *Hiszek az emberi jószágban, bízom a jó Istenben.*

Igyekszik mindig a közösségért és embertársaiért tenni. Az évek során szám szerint huszonegy elismerésben részesült, ezek közül néhány: Polgárőr elismerés (2003), Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület elismerése (2013), Oklevél közönségi munkáért a magyar kultúra napja alkalmából (2016), Encs Város Rákellenes Liga elismerésre (2019). 2021-ben a Honismereti Szövetség dicséret oklevélben részesítette, amit 2022 márciusában, megyei honismereti egyesületünk közgyűlésén vett át.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
HONISMERETI EGYESÜLET

EMLÉKEZÉSEK A MAGYAR HISZEKEGY SZERZŐJÉRE

Szabó-Sári Anikó

Az Abaúj-Torna megyei nemes család sarjaként született Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna nevét a *Magyar Hiszekegy* tette országosan ismertté. Híres három sorát egy egész nemzet szavalta a trianoni békeszerződést követően, a költőné nevét minden magyar ismerte. A róla elnevezett utcákat azoban a második világháború után átnevezték, a tiszteletére emelt emléktáblákat levették, nem volt szabad munkásságáról, személyéről beszélni – ahogy unokájától, Szinyei Andrásról megtudtuk, még családja körében sem igazán.

Azóta újra fordult a történelem fogaskereke, s az utókor igyekszik az elmúlt bő félszáz év elmaradását pótolni. A Szeréna-kultusz ápolásának fő központja Jánok, a Sziklay család egykori otthona, ahol Bankó Ibolya lokálpatriótának köszönhetően időről időre megemlékeznek a költőnőről és a Sziklayakról, s e rendezvényeken a család leszármazottjai is rendszerint képviseltetik magukat.

Így indult az az együttműködés, melynek eredményeként Jánok Község Önkormányzata, valamint a hatvani Integrált Könyvtár és Muzeális Gyűjtemény 2019-ben közös Interreg-pályázatot nyert *Egy család emlékezete – Szeretet és összetartozás* című projektjével, a Via Carpatia Kisprojekt Alapjának támogatásával. (A két település közti kapocs arra épül, hogy a költőné egyik unokája – Szinyei András – Hatvan város alpolgármestere.)

*Papp-Váry Elemérné magyar díszruhában
(A szerző magángyűjteményéből)*

E programsorozat keretében rendezték meg 2021. július 24-én Hatvanban a *II. Hatvani Kultúrzsongás Fesztivált*. A tartalmas délutánon a 23 fős jánoki küldöttség mellett helyi vendégek is szép számban megjelentek. 17 órakor kiállítás megnyitóra került sor a Hatvani Lajos Múzeumban, ahol Begala Gyula, Jánok polgármestere és Kökény Ferenc múzeumigazgató köszöntötte az érklődöket. A projekttel azonos (*Egy család emlékezete – Szeretet és összetartozás*) címet viselő, Jánok múltját és a Sziklay családot bemutató kiállítást Szinyei András alpolgármester nyitotta meg, a tárlatot Kökény Ferenc ismertette.

18 órától a múzeum udvarán folytatódott az esemény. A kiállításához kapcsolódóan Szabó-Sári Anikó adta elő Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna megzenésített verseit, majd Szabó Krisztina énekművész tanítványai – Székely Zsófia, Varga Gerda, Rácz Patrik és ifj. Szajkó Nándor – léptek fel színvonalas és tartalmas könnyűzenei műsorukkal. Az estet Albnovics Milán és Albnovics-Besze Zsófia néptáncosok bemutatója zárta a Talléros Zenekar kíséretével, akik végezetül közös táncra hívták a közönséget.

A program folytatására egy hónap múlva, 2021. augusztus 29-én került sor Jánokon. A 31 fős hatvani vendégsereg és környékbeli érklődök a községi hivatalban 14 órától tanúi lehettek a Sziklay Szeréna-emlékszoba felavatásának, melynek célja a

*Kökény Ferenc múzeumigazgató bemutatja a kiállítást
Hatvanban (Forrás: internet)*

*Szinyei András és Begala Gyula átadja a Sziklay-emlékszobát
Jánokon (Forrás: internet)*

költőnő, a Sziklay család és a település bemutatásán túl, hogy a helytörténet és hagyományörzés központjaként funkcionáljon a jövőben.

A partnerek a projekt során feltárt tudásanyag összefoglalásaként kétnyelvű ismeretterjesztő kiadványt jelentettek meg *Egy család emlékezete – Szeretet és összetartozás* címmel. A kis alakú, 128 oldalas, keményfedeles kötet bemutatójára ezen a napon került sor. A pályázat követelményeinek megfelelően a tartalom magyar és szlovák nyelven is olvasható, a fordításokat Gablyasz Andrea készítette. A könyvet Sziklay Szeréna unokája, Szinyei András előszava nyitja meg, majd a környék növény- és állatvilágának ismertetése következik Eva Sitášová és Miroslav Furín tollából. A vidék régészeti vizsgálatáról Gál Andrea, Jánok néprajzáról Deme Ágnes, történetéről Kökény Ferenc írt tanulmányt. A Sziklay család történetéhez Szinyei Béla, a költőnő unokája szolgáltat adatokat, majd Benei Fédra elemzése következik Papp-Váry Elemérné verséről, síremlékéről pedig Millisits Máté munkáját olvashatjuk. A Hatvany Lajos Múzeum és a kassai Kelet-szlovákiai Múzeum munkatársainak írásait közreadó kötet Deme Ágnes és Kökény Ferenc szerkesztésében, a hatvani Integrált Könyvtár és Muzéalis Gyűjtemény kiadásában jelent meg, végén angol nyelvű összefoglalóval és számos színes képpel. A tanulmányok többségének kivonata online is hozzáférhető a <https://hatvanymuzeum.net/index.php/home/palyazatok/interreg-szlovakia-magyarorszag/egy-csalad-emlekezete-szeretet-es-oesszetartozas> felületen.

E két programpontot – az emlékszoba-átadást és a könyvbemutatót – Begala Gyula, Jánok polgármestere és Szinyei András, Hatvan alpolgármestere vezette le, majd Viszlai Gábor ismertette a projektet. Ezután rövid konferencia-előadások következtek Szanyi Mária néprajzkutató, valamint Deme Ágnes, Eva Sitášová, Miroslav Furín, Kökény Ferenc és Millisits Máté bemutatásában, a könyvben is ismertetett témákban.

Az előadások közönsége (Forrás: internet)

Tanulmánykötet Jánok múltjáról és a Sziklay családról

A szakmai programot követően 16 órától kultúrműsor vette kezdetét a községi hivatal előtti téren. Fellépett a jánoki Napsugár női éneklőcsoport, Rezes Gyula népdalénekes, a bódvavendégi férfikar, majd könnyűzenei műsor következett a hatvani vendégművészek, Molnár Eszter és Bukovics Kinga, Szabó Krisztina énekművész tanítványainak előadásában.

Este 18 órától ünnepélyes koszorúzásra került sor a római katolikus templom előtti sírkertben, ahol 2013-ban Sziklay Szeréna tiszteletére emlékoszlopot állítottak két testvére és szülei sírjának szomszédságában. A megemlékezés során falubeli felnőttek és gyerekek szavalatai nyújtottak ízelítőt Papp-Váryné költészetéből.

Ezt követően a templomban orgonakoncertet adott Takács Dénes helyi plébános, Szabó-Sári Anikó a költőnő megzenésített verseit énekelte, majd a Himnusz közös éneklése következett. A napot a szeretetvendégség után, 21 órától utcabál zárta a Tip-Top zenekar közreműködésével.

A programsorozat következő állomásaként Szádalmáson rendeztek hasonló ünnepséget 2021. szeptember 23-án, Sziklay Szeréna és Papp-Váry Elemér házasságkötésének 120. évfordulója alkalmából. A megjelentek 14 órától Kováts Marcell tárogatóművész műsorát hallhatták a kultúrház előtt, majd tárogatózene kíséretében vonultak fel a református templomig, ahol ökumenikus istentisztelet vette kezdetét. A szertartást Varga Zoltán helyi református lelkész, Balázs Patrik helyi plébános, valamint Takács Dénes, Jánok és Péder plébánosa végezte. A megemlékezést megálmodó Bankó

Bankó Ibolya, a Szeréna-kultusz hű ápolója, a rendezvények szervezője (Forrás: internet)

Sziklay Szeréna obeliszkje a jánoki templomkertben (A szerző felvétele)

A Harsányi-kúria Szádalmáson
(A szerző felvétele)

Ibolya beszédében a Sziklay család és a négy település – Jánok, Szádalmás, Péder, Rozsnyó – kapcsolatáról¹ tájékoztatta a közönséget, majd Szinyei András, az ünnepeltek unokája fejezte ki háláját az itt élők felé ősei emlékének odaadó ápolásáért. Papp-Váryné költészetébe a jánoki versmondók szavalatai nyújtottak betekintést, a költő megzenésített verseit Szabó-Sári Anikó énekelte. Az ünnepi istentisztelet a *Hitvallás* című verssel zárult Mihályi Molnár László előadásában, majd a környékbeli falvak éneklőcsoportjai közösen elénekelték a *Magyar Hiszekegyet* Bodnár Attila vezényletével.

A helyszínen bemutatásra került az az egyházi anyakönyv, melybe 1901. február 19-én Sziklay Szeréna és Papp-Váry Elemér házasságkötését bejegyezték, valamint Szeréna 1891-es elemi iskolai bizonyítványa is. A templomból kilépve az ünnepi menet a Harsányi-kúria felé vette az irányt, ahol Szeréna fiatalkorában huzamos időn keresztül vendégeskedett keresztszüleinél. Magántanulóként itt végezte az elemi iskolát, majd házasságkötése előtt is innen írta leveleit Kassán katonai szolgálatot teljesítő vőlegényének. A kultúrházba visszatérve a szádalmási, jánoki és péderi éneklőcsoportok műsora fokozta a hangulatot, majd az érdeklődők a szeretetlakoma elfogyasztása közben megtekinthették a Nemzetközi Betlehemes Találkozók pillanatait megörökítő fotókiállítást. A rendezvényen tiszteletét tette a költőné dédunokája, Szinyei Zoltán is.

A fentiekben bemutatott rendezvények folytatásaként a következő évben *II. Szeréna kulturális napok* néven három különböző helyszínen – Jánokon, Szádalmáson és Péderben – került megrendezésre az eseménysorozat. 2022. június 21-én 19 órai kezdettel ünnepi hangversenyt tartottak Jánokon a római katolikus templomban. A közösen elénekelt

¹ A Sziklay család Jánokon élt, néhányuk ott is van eltemetve. Péderre jártak istentiszteletre, ahol földbirtokkal is rendelkeztek. A Sziklay gyerekek az anyakönyvi bejegyzések szerint Rozsnyón születtek (de feltüntetésre került a jánoki lakhely), Szeréna ebben a városban végezte a leányiskolát. Előtte Almáson járt elemi iskolába, és az ottani református templomban kötött házasságot Papp-Váry Elemérrel.

Magyar Hiszekegyet Bodnár Attila vezényelte, majd Takács Dénes helyi plébános orgonajátékát hallhatták a megjelentek. A műsort a jánoki Nap-sugár éneklőcsoport, a szádalmási református énekkar, a restei éneklőcsoport és az Abaúji Kamarakórus egy-egy blokkja színesítette. Ünnepi beszédet mondott Takács Dénes plébános és Begala Gyula polgármester, majd a Himnuszt éneklésével zárult a ceremónia. Ezt követően a megemlékezők kivonultak a sírkertbe, és a versmondók szavalatai után megkoszorúzták Sziklay Szeréna obeliszkjét. Az ünnepségen részt vett a Szent István Lovagrend két küldötte is. Este 21 órától a helyi gyerekek a több mint 30 éves hagyományként megrendezett rókavadászaton vehettek részt a templomkert előtti réten, s a nap megkoronázásaként lampionokkal vonultak otthonaikba.

Másnap, 2022. június 22-én 10 órai kezdettel ünnepi istentiszteletet tartottak a szádalmási református templomban, Sziklay Szeréna házasságkötésének helyszínén, majd 14 órától ökumenikus istentisztelettel folytatódott a rendezvény a nemrégiben felújított péderi református templomban, Kassai Fecsó Yvett lelkész és Takács Dénes plébános, valamint Molnár Árpád szepsi vendég lelkész közreműködésével. A középkori eredetű templom történetéről az épület felújítását irányító Krcho János építész mesélt, majd Bankó Ibolya fejtegette a Sziklay család kötődését Jánok, Szádalmás, Péder, és Rozsnyó településekhez. Szeréna édesapja, Sziklay Ede közéleti tevékenységét Mihályi Molnár László vázolta, majd Szinyei András fejezte ki köszönetét a Szeréna-kultusz éltetéséért. Péderi, makranci és jánoki szavalók a költőné verseiből tartottak bemutatót, fellépett az Abaúji Kamarakórus, végül az ünnepség a *Magyar Hiszekegy* közös éneklésével zárult, miután Mihályi Molnár László elszavalta annak hosszú változatát, a *Hitvallást*.

Ezt követően a szabadtéri színpadon környékbeli – bodollói, debrődi, makranci, péderi, restei, tornai és jánoki – népdalkörök és énekegyüttesek léptek fel. Műsoruk végeztével a pódium nem maradt üres: az érdeklődők megtekinthették az itt elhelyezett tablókat a Sziklay családról, de a Nemzetközi Betlehemes Találkozóról készült fotókiállítás is bemutatásra került a rendezvény ideje alatt.

Szinyei Zoltán, Szinyei András, Szabó-Sári Anikó
és Bodnár Mónika a szádalmási rendezvényen
(Fotó: Mihályi Molnár László)

Az eseményen részt vett Sziklay Szeréna unokája és dédunokája, Szinyei András és ifj. Szinyei András, valamint ükunokája, Szinyei Mikes. Megjelent Begala Gyula, Jánok és Holečko József, Péder polgármestere, de a Szent István Lovagrend is képviseltette magát.

A két utóbbi – 2021. szeptemberi és a 2022. júniusi – rendezvény Jánok, Péder, Szádalmás és Rozsnyó önkormányzata, a Csemadok alapszervezetei és Kassa környéki területi választmánya, valamint a környékbeli római katolikus és református egyházak segítségével és támogatásával valósult meg.

Az imént ismertetett ünnepek alkalmával² e sorok írója Sziklay Szeréna verseit énekelte, melyek még a költőnő ismertté válását megelőzően, a *Magyar Hiszekegy* megírása előtt megzenésítésre kerültek. Költeményeiből többen is írtak dalt; ezek nagy része Sebessy Gönczy Béla nevéhez fűződik, aki a Magyar Allamvasutak főfelügyelőjeként autodidakta módon zeneszerzéssel is foglalkozott. Miután 18 éves fiát elvesztette a háborúban, a zene jelentett számára megnyugvást, bánatát a zene erejével fejezte ki. Gyermeké, ifj. Gönczy Béla háborús verseinek feldolgozásaként öt kottafüzetet is megjelentetett *Gönczy Béla dalai* címmel, s az eladásukból befolyt összeget a hadiárvaik számára ajánlotta fel. Összesen 42 zeneművet komponált (főként dalokat, de zongoraműveket is), melyek 12 füzetben kerültek kiadásra. Miután fia verseit feldolgozta, érdeklődése más költők irányába fordult. Így zenésítette meg 1917-ben Papp-Váry Elemérné kilenc versét, mely zenei életművének csaknem egynegyedét jelentette. A költőnő sorait zongora- és gordonkakísérettel dolgozta fel, a versek témája nagyrészt a háborúba tért kedves utáni vágyódás, a kedves féltése, illetve elvesztése.

Gönczyn kívül még két másik zeneszerzőről tudunk, akik Sziklay Szeréna verseivel foglalkoztak: Komjáthy Károly *Öt dal* (1918) és Losonczy-Schweitzer Oszkár *Szól a harang* címmel (1933) adott ki kottát a költőnő szerzeményeiből.

Külön kell említenünk a *Magyar Hiszekegyet*: ennek megzenésítésére 1920-ban pályázatot írtak ki, s a díjat a több mint 300 beérkezett pályamunkából Szabados Béla feldolgozása nyerte el.³ A híres sorokat a pályázattól függetlenül is többen megzenésítették. Kiemelésre méltó Dohnányi Ernő és Mihalovich Ödön műve, de tudunk többek között Aul Sándor, Csernus Mihály, Halmy Miklós és Sipos József, Markbreiter Ferenc, dr. Pongrácz Károly, valamint Teghze-Gerber Jenő feldolgozásáról is.

² A negyedik meghívást – mindenórás kismamaként – sajnos nem állt módomban elfogadni.

³ A Magyar Hiszekegy születéséről és megzenésítéséről bővebben lásd: SZABÓ-SÁRI Anikó: „Harmadik nemzeti imánk, fohászkodunk, eredőnk.” A Magyar Hiszekegy megzenésítése. In: SZOLYÁK Péter – TÓTH Arnold, szerk.: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LX*. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 2021. 369–383. p.

A péderi vegyeskar műsora, háttérben a kiállítási tablókkal
(Forrás: internet)

A jánoki Napsugár éneklőcsoport fellépése
a 2021-es jánoki megemlékezésen
(Forrás: internet)

Felhasznált forrás:

DEME Ágnes – KÖKÉNY Ferenc, szerk.: *Egy család emlékezete. Szeretet és összetartozás. Odkaz jednej rodiny. Láská a spolupatričnosť*. Integrált Könyvtár és Muzeális Gyűjtemény. Hatvan, 2021

Internetes források:

- <https://hatvanihirlap.hu/888masodik-alkalommal-rendeztek-meg-a-kulturzsongast/> (2022. 10. 15.)
- <https://hatvanymuzeum.net/index.php/home/palyazatok/interreg-szlovakia-magyarorszag/egy-csalad-emlekezete-szeretet-es-oesszetartozas/592-lezajlott-a-ii-hatvan-kulturzsongas-fesztival> (Letöltés: 2022. 10. 15.)
- <https://hatvanymuzeum.net/index.php/home/palyazatok/interreg-szlovakia-magyarorszag/egy-csalad-emlekezete-szeretet-es-oesszetartozas/601-konyvbemutato-konferencia-es-kirandulas-janok-es-jaszo> (Letöltés: 2022. 10. 15.)
- <https://felvidek.ma/2021/08/siker-es-fesztival-janokon/> (Letöltés: 2022. 10. 15.)
- <https://felvidek.ma/2021/08/szeretet-es-oesszetartozas/> (Letöltés: 2022. 10. 15.)
- <https://felvidek.ma/2021/09/a-szeretet-es-oesszetartozas-jegyben/> (Letöltés: 2022. 10. 15.)
- <https://felvidek.ma/2022/06/a-magyar-hiszek-egy-koltojere-emlekeztek-kepekben/> (2022. 10. 15.)
- <https://felvidek.ma/2022/06/ii-szerena-kulturalis-napok-pederen/> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

ABAÚJI MESTERSÉGEK

(Kiállítások és konferencia Encsen és Szepsiben)

Bodnár Mónika

Egy, a magyar–szlovák határon átnyúló turisztikai pályázati projekt eredményeként megvalósult eseménysorozatról van szó. A pályázat résztvevői Encs és Szepsi városok önkormányzatai és közművelődési intézményei voltak. E két abaúji kisváros más-más történelmi utat járt be; ami közös bennük, hogy mindkettő az egykori megyeszékhely, Kassa árnyékában élte, éli mindennapjait, s Kassához való viszonya alapvető hatással volt fejlődésére.

A projekt résztvevői vállalt kötelezettségeiknek eleget téve kiállításokat rendeztek, ezekhez kapcsolódó ismeretterjesztő kiadványokat jelentettek meg, és egy tudományos konferenciát is szerveztek, melynek elhangzott előadásait szintén publikálták. A projekt célja az volt, hogy elősegítsék a két település már ma is létező turisztikai vonzerejének növelését. Ennek érdekében számba vették a meglévő értékeket, és felmérték a kiaknázásra alkalmas lehetőségeket. A pályázat fő profilját a kézművességben, a mesterségekben határozták meg.

A szépsiek abból indultak ki, hogy az elmúlt évszázadokban a településen számos céh működött, ezek egy részének a története egészen a középkorig visszanyúlik, de a kutatók alig foglalkoztak velük, ezáltal a szakirodalomban szinte nem is ismertek. Nemcsak a szépsi céhek történetét fedi homály, számos olyan mesterember élt és tevékenykedett a városban, akik nem valamelyik helyi székhelyű céhnek voltak tagjai, hanem valamelyik közeli nagyváros céhközösségéhez tartoztak. Ez utóbbiak közül kiválasztottak egyet, a kékfestő mesterséget. A választást az motiválta, hogy 2018-ban a kékfestés hagyománya felkerült a UNESCO szellemi és kulturális világörökség listájára. Mivel Szepsiben is működött kékfestő, ennek múltjáról viszont vajmi keveset tudtak, megbíztak két szakembert a mesterség helyi emlékeinek felkutatásával.

E beszámoló írója

Részletek a kiállításból (fentről lefelé): Kékfestő vásár (makett); Kékfestő nyomódúcok a szépsi Fink/Finkei család hagyatékából; Kékfestő mintakönyv és nyomódúc

az abaúji, s ezen belül is elsősorban a szepsi kékfestőipar történetének, Martin Bartoš pedig a Fink/Finkei szepsi kékfestő család történetének kutatására kapott felkérést. Ezzel párhuzamosan pályázatot írtak ki a hagyományos kékfestő kultúra ihlette dísz- és ajándéktárgyak készítésére.

Kékfestő mintával díszített bögre

Az encsiek a térségben leginkább elterjedt háziipari tevékenységre, a szövésre, fonásra, kenderfeldolgozásra, tehát a házi vászonkészítésre helyezték a hangsúlyt. Ennek a kutatásnak már voltak előzményei, hiszen Szabó Sándorné Niházy Erzsébet nyugdíjas pedagógus még aktív korában éveket szentelt ennek a témának, és mintegy 150 darabos gyűjteményét kiállításokon már többször közkincsé tette, sőt a mintakincs feldolgozásával is foglalkozott.

Mindkét helyszínen időszaki kiállítást rendeztek az adott témában, ezekhez készült ismeretterjesztő kiadványok segítségével népszerűsítették a témákat, ily módon is igyekeztek minél nagyobb számban elérni az érdeklődőket. A kiállításokat vándoroltatták is a térségben.

Az encsi kiadvány borítója

A projektet egy tudományos konferencia zárta, melyre Encsen került sor 2021. augusztus 21-én. A konferencián a szervezők ismertették a teljes projektet, majd szakmai előadások hangzottak el az abaúji mesterségek témakörében, így az abaúji fazekasságról és a szepsi kékfestő műhelyről (Bodnár Mónika), Abaúj vármegyei divatiparokról (Gyulai Éva), *Requiem a parasztságért* címmel a hagyományos népi kultúra eltűnéséről (Szalipszki Péter), valamint az Abaúji Értéktárról (Sándor Róbert). A konferencián elhangzott előadások egy önálló kis kiadványban láttak napvilágot.

CSILLAG

SZEGFŰ

MADÁRKÁK

TULIPÁN

GÓTIKUS

RÓZSA

Válogatás az abaúji szöttesek motívumaiból

TRIANON-KONFERENCIA HIDVÉGARDÓBAN

Tirpák László

Kevesen tudják, hogy a történelmi Magyarország legkisebb területű vármegyéjének, Torna vármegyének a trianoni békediktátumot követően megmaradt déli része is Borsod-Abaúj-Zemplén megye részét képezi. E vidék szívében, a Bódva-folyó festői szépségű völgyében, a Csereháthoz tartozó Tornai-dombság északnyugati peremén és a világörökség részét képező Gömör–Tornai-karsztvidék találkozásánál található a közel 600 lelkes Hidvégdó. A község a trianoni határok megvonását követően határmenti helyzetbe került, és ezzel a földrajzi pozíciójával Borsod-Abaúj-Zemplén megyének – és így Magyarországnak is – a legészakibb településévé vált.

2010 óta minden év június 4-e a Nemzeti Összetartozás Napja, az 1920-as trianoni békeszerződés aláírásának évfordulójára emlékező nemzeti emléknap Magyarországon. E tragikus történelmi eseménynek máig ható társadalmi és gazdasági következményei vannak, melynek feldolgozása nem történt meg teljesen magyar nemzetünk tudatában. A múltat megváltoztatni nem tudjuk, de mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy e tragédia körülményeit, annak történelmi, földrajzi és geopolitikai hátterét minél inkább megismerhessük, hogy azok tanulságul szolgálhassanak a jövő generáció tagjai számára. Hidvégdó község is a trianoni békediktátum következményeként került jelenlegi határmenti, periférikus földrajzi helyzetébe. Az egykori Torna megyei község a Felvidék többi településével együttesen szerves egységet alkotott a történelem folyamán több évszázadon keresztül, amit a határok akkor kettévágtak, elszakítva egymástól családokat, rokonokat is.

E sajátos földrajzi helyzet adta azt az alapötletet 2021-ben, hogy Hidvégdó Község Önkormányzata a nemzeti összetartozásra történő megemlékezését egy méltó színvonalú, országos jelentőségű tudományos konferenciával tegye emlékeztetővé a trianoni békediktátum 101. évfordulója alkalmából. Ez az esemény azonban nem előzmények nélküli, hiszen 2012 augusztusában már megrendezésre került egy tudományos konferencia, amit akkor még önkormányzati dolgozóként szerveztem. Ennek továbbgondolásaként valósulhatott meg ez a mostani, jóval nagyobb volumenű rendezvény, melyet Magyarország Kormánya is támogatott. A fő koncepció az volt az esemény megszervezésében, hogy hazánk legnagyobb egyeteméről és tudományos műhelyeiből olyan előadókat hívjunk, akik a téma legnagyobb szakértői, és tudásukkal olyan tényeket elevenítenek meg, melyek talán kevésbé ismertek az átlagemberek számára. A meghí-

vott előadók közül a határon túlról, a Felvidékről is érkeztek előadók, akik saját szemszögükből mutatták be a történelmi eseményeket. A Hidvégdóban 2021. november 13–14-én megrendezett kétnapos Országos Tudományos Trianon-konferencia egyedülálló esemény volt nemcsak megyénkben, hanem az egész észak-magyarországi régióban is, hiszen a magyarországi nagyobb egyetemek, tudományos műhelyek által rendezett hasonló témájú konferenciákon sem gyűlt össze annyi előadó, mint községünkben. A konferenciára közel 30 előadót hívtunk, közülük mindössze ketten nem tudtak eljönni, tehát óriási volt a részvételi arány az előadók részéről. E konferencia abból a szempontból is kitűnt az ország többi részén megrendezett konferenciák közül, hogy nem kizárólag egy szempontból, hanem a tudományterületek legszélesebb aspektusából mutatta be e történelmi tragédiát.

A Trianon-konferencia megnyitója.

(Forrás: internet)

A konferencia előadói a Kárpát-medence szinte minden szegletéből érkeztek Hidvégdóba, így voltak előadók a Felvidékről, Kárpátaljáról, Erdélyből és Délvidékről is, Magyarországról pedig Pécsről, Szegedről, Debrecenből, Miskolcra, Nyíregyházáról, Budapestről, Gödöllőről, Szentendréről és még sok más helyről, de az érdeklődők még ennél is szélesebb területekről érkeztek, ami már önmagában is rendkívül érdekes. Az előadók bemutatták a trianoni tragédia társadalomföldrajzi, demográfiai, etnikai viszonyait, történelmi földrajzi hátterét, ismertették a vidék természetföldrajzi viszonyait, kitekintettek a kor történelmi eseményeire, hadtörténelmi cselekményeire, a határkijelölések okaira és körülményeire, a békediktátum kidolgozására és a benne résztvevő politikusok felelősségére, valamint ennek a magyar államra, társadalomra és gazdaságára gyakorolt hatásaira is. Ezen felül bemutatásra került Trianonnak a magyar népeletre

gyakorolt hatása, a Magyar Hiszekegy megszületése, a magyarság lélektanában és lelki életében bekövetkezett változás és az akkori Magyarország zenei kultúrája is. Az előadások területi szempontból is bemutatták a Kárpát-medence nagy tájegységeit.

A rendezvénynek a helyi Művelődési Ház adott otthont, ahol az érdeklődők két Trianonnal kapcsolatos kiállítást is megtekinthettek, melyek kiemeltan erre az eseményre készültek. A kiállítások a Herman Ottó Múzeum muzeológusa, néprajzkutatója, dr. Bodnár Mónika segítségével készültek, aki előadóként is részt vett az eseményen. Külön köszönettel tartozom neki és a múzeum munkatársainak a kiállítás megvalósításáért!

Tirpák László és Mihályi Molnár László
(Fotó: Balassa Zoltán; forrás: internet)

Az esemény Tirpák László polgármester ünnepi beszédével kezdődött, aki hangsúlyozta, hogy az elszenvedett traumák ellenére csak úgy maradhat meg a magyarság a Kárpát-medencében, ha nem a sérelmeivel van elfoglalva, hanem az összetartozást, az együttműködést és az élni akarást tartja szem előtt. Az, hogy 101 évvel később is meg tudunk emlékezni erről az eseményről, azt bizonyítja, hogy képesek vagyunk e tragédia után is a nemzeti megújulásra és az előttünk álló történelmi feladatok megoldására. A beszédet követően a térség országgyűlési képviselője, Riz Gábor szólalt fel, aki beszédében kiemelte felvidéki gyökereit. Végül Bánné dr. Gál Boglárka, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elnökhelyettese köszöntötte a konferencia résztvevőit.

Szombaton 13 előadást hallgathattak meg a résztvevők. Az első részben a Kárpát-medence demográfiai és etnikai-földrajzi viszonyai és annak időbeli változásai kerültek bemutatásra. Prof. dr. Dövényi Zoltán (Pécsi Tudományegyetem) előadásában rávilágított arra, hogy az I. világháború éveit

példátlan méretű születéskiesés történt, ami a történelmi Magyarországon legalább 1,25 millió meg nem született gyermeket jelentett, s ebből mintegy félmillió jutott a mai országterületre. Dr. Jeney László (Corvinus Egyetem) a hosszútávú népesedési folyamatok településföldrajzi különbségeit mutatta be Borsod-Abaúj-Zemplén megye határzónájában. Előadásában kiemelte, hogy a történelem során hol belső, hol pedig külső perifériaként megjelenő térség az elmúlt közel másfél évszázadban látványos demográfiai változásokat élt meg. Dr. Elekes Tibor (Miskolci Egyetem) elsősorban Erdély és Székelyföld népesedési viszonyait taglalta. Rávilágított, hogy a trianoni békediktátumban Romániának megítélt 103 ezer km² területen a románok népességen belüli aránya száz év alatt 53,8%-ról 74,8%-ra növekedett, ezzel egyidőben a magyarok aránya 31,6%-ról 19,0%-ra csökkent. A következő két előadás vidékünk természetföldrajzi viszonyai-val foglalkozott. Prof. dr. Szabó József (Debreceni Egyetem) a Cserehát, a Tornai-dombság és a Kanyapta-medence természeti viszonyait ismertette. Előadásából megtudhattuk azt is, hogy tényleg Hidvégardó-e Magyarország legészakibb települése. Dr. Móga János (ELTE TTK) a trianoni határ által kettévágott hegységünket, a Gömör-Tornai-karsztvidéket mutatta be látványos előadásával, a vidékre jellemző tipikus karsztosodási formák legszebb példáival illusztrálva.

A második részben az előadók a zenetudomány, az irodalom, az egyház és a történelemtudományok aspektusából szemlélve foglalkoztak a témával. Dr. Arany János, a Tiszántúli Református Egyházkerület zenei főigazgatója a közönség bevonásával tartotta meg előadását. Ebből kiderült, hogy a magyar népzenei anyag – művelődéstörténeti okok miatt – más tekintetben is messze kiemelkedik a nemzetközi mezőnyből. A magyar zenetörténet előadásában fölidézett néhány mozzanata példásan mutatja, hogy legkeservesebb tragédiáinkat miképpen háríthatja el és fordíthatja áldássá a céltudatosság és a szorgalom. Ezt a tanulságot mindig érdemes mérlegre tennie a Trianonról elmélkedő magyar gondolkodóknak. Döbren-tei Kornél, Magyarország Babérkoszorúja- és József Attila-díjas költő, író, újságíró versét és annak elemzését is meghallgathatta a közönség, amit a szerző betegsége miatti távollétében dr. Reiner Péter mutatott be és ismertetett *Trianon árnyéka bennünk delel – Hóvirág, a tisztaság strázsvirága* című előadásában. Hegedűs Lóránt (Budapest) református lelkipásztor pszichológiai témájú

Hegedűs Lóránt előadást tart

előadása *Trianon „szégyenkalodájának” nemzeti lelkialkatot torzító hatásai* címet viselte. Ebben a magyarság lélektanát elemezte, négyféle lelkialkat szemszögéből bemutatva a magyar nemzet lelki archetípusait. Az előadásblokk végén prof. dr. Popély Gyula felvidéki történész (Károli Gáspár Egyetem) tartott előadást a Beneš-dekrétumokról. A tanár úr kiemelte, hogy Beneš magyarelles kilengései a békekonferencián nem tekinthetők csakis az ő magánprodukcióinak. A német- és magyarelles elfogultság – sőt gyűlölködés – volt jellemző az egész cseh politikai vezetésre. A csehszlovák államiság tehát a nemzeti gyűlölködés fertőjében fogant, a szétvert Habsburg Birodalom romjain született, s ez volt rá jellemző fennállásának egész időtartama alatt.

A harmadik panelben további négy előadás hangzott el. Dr. Lipták Katalin (Miskolci Egyetem) Magyarország gazdasági-társadalmi helyzetét mutatta be Trianon óta egészen napjainkig sok térkép, grafikon és táblázat segítségével. Az akkori Magyarországot az alacsony tőkekoncentráció jellemezte, a munkaerőhelyzet egyszerre mutatott hiányt és munkaerő-felesleget. Dr. Kókai Sándor (Nyíregyházi Egyetem) tolmácsolásában hallhattuk Bányászné dr. Kristóf Andrea (Nyíregyházi Egyetem) előadását, aki betegsége miatt nem tudott jelen lenni Hidvérgárdóban, de előadását elküldte a konferenciára. Ennek címe: *A geográfusok szerepe a Békeelőkészítő Bizottságban*. Az előadásból kiderült, hogy a geopolitikai döntések, a történelmi Magyarország országrészeinek sorsát eldöntő megállapodások a háború lezárása előtt megszülettek. Ilyen körülmények között nem a magyar politikusokon és geográfusokon múlt, hogy az általuk készített térképek eredeti, elsődleges céljaikat, illetve a béketárgyalások befolyásolását nem töltötték, nem tölthették be. Prof. dr. Sallai János (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest) a határkijelölések kérdéskörét vizsgálta meg előadásában. A határkitűzésre négy fő dokumentum vonatkozott: először is a békeszerződés és az ennek kiegészítéséül szolgáló 1.000.000 méretarányú térkép. A második dokumentum a Millerand-féle levél, mely a trianoni határok esetleges revízióját helyezte kilátásba. A harmadik fontos okmányt a Nagykövetség Tanácsa által kiadott nyílt utasítások, míg a negyediket a póttutasítások jelentették. Az utolsó előadást szombaton dr. Szakács Lajos alezredes (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest) tartotta, ami egy izgalmas hadtörténelmi ismertetés volt a térség országainak erőviszonyairól, fegyveres erőinek számszerűsített bemutatásáról. Ebből megtudtuk többek között, hogy a békediktátum után a katonai erők összessége nem haladhatta meg a 35 ezer főt, beleértve a tiszteket és pótkeretek csapatait is, valamint a tisztek arányszáma a ténylegesen szolgálók összlétszámának huszad részét, az altiszteké tizenötöd részét nem múlhatta felül. 35 ezres létszámnál ez 1750 tisztet és 2333 altisztet jelentett.

A hosszú napot a Misztrál együttes könnyűzenei koncertje zárta, ahol magyar és európai költők témához kapcsolódó megzenésített versei emelték a hangulatot.

A konferencia második napján újabb tizenhárom előadás következett, tovább színesítve és gazdagítva ezt a sokrétű rendezvényt. A vasárnapi program katonai tiszteletadással, díszőrséggel kísért koszorúzással kezdődött Hidvérgárdóban, a Szent Imre téren található trianoni emlékkopjafa megkoszorúzásával. A 2005-ben felvidéki mesterek által elkészített kopjafa a második trianoni emlékmű volt a megyében. Szimbolikus jelentősége volt annak is, hogy a megemlékezés a felvidéki Péder község vegyeskarának zenés előadásával kezdődött, Trianonnal kapcsolatos hazafias hangvételű dalokat énekeltek, ami nagy tetszést aratott a nagyszámú helybéli és környékbeli érdeklődők körében. Az ünnepi beszédek sorát a helybéli református lelképásztor, Meleg Attila nyitotta meg, aki erdélyi származású lévén maga is határon túli családban nevelkedett. Őt követte a helybéli római katolikus plébános, Tóth István atya megható beszéde. Dr. Szakács Lajos alezredes (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) tartotta a záró beszédet, melyben a következőket hangsúlyozta: *Nem vagytok egyedül trianoni gyászotokban, itt áll mellettetek egy egész ország. Az egész történelmi Magyarország szeme rátok vigyáz e percekben. Ma Hidvérgárdó lett szeretett hazánk közepe!*

Koszorúzás

Az esemény a koszorúzást követően ismét a Művelődési Házban folytatódott. Az előadások első blokkjában dr. Móga János (ELTE TTK, Budapest) egy emblemikus kárpátaljai bányavidék, Aknaszlatina egykori és jelenkori sorsát mutatta be fotók, műholdas- és drónfelvételek segítségével. Az előadásból kiderült, hogy az aknaszlatinai sóbányák bezárásával egy több évszázadra visszatekintő tevékenység ért véget, ami kenyeret, megélhetést adott az ott élő embereknek. Nemcsak a bányákat és a település házait nyelte el a föld, de ezzel végveszélybe került a magyar jelenlét a Felső-Tisza-völgy legnépesebb magyar településén, és véget vetett a sóbányászat évszázados hagyományának is. Prof. dr. Hevesi Attila (Miskolci Egyetem), aki már több-

ször is járt és előadást is tartott településünkön, Hunfalvy János munkásságát, életútját mutatta be, akinek nevéhez fűződik a földrajztudomány első hazai egyetemi tanszékének megalapítása. 1871-ben Tóth Ágostonnal megkezdte a Magyar Földrajzi Társaság megszervezését, és közreműködésével indult meg a társulat tudományos folyóirata, a Földrajzi Közlemények. Papp István (Debreceni Egyetem) térinformatikai eszközök segítségével vizsgálta a Trianon által sújtott területek történeti összehasonlító elemzését, az 1910-es vasút- és úthálózatot hasonlította össze a mai állapotokkal. Ebből kiderült, hogy az egyes csomópontok száz év alatt távolabbra kerültek egymástól, tehát az ott élők hátrányosabb helyzetbe kerültek Trianon hatására.

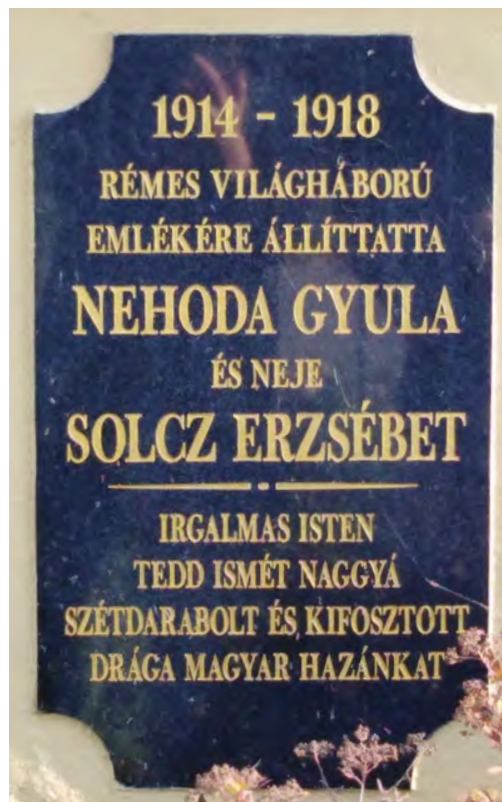
Dr. Fodor Gyula (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász) a kárpátaljai magyarság helyzetéről számolt be Trianon idején és napjainkban, négy népszámlálás adatainak felhasználásával. Kárpátalja történelmileg hányatott sorsát már az is mutatja, hogy ezt a négy censzust négy különböző ország fennhatósága alatt végezték el a vidéken. Hangsúlyozta, a kárpátaljai magyar közösség él, és bár számában fogyatkozik, de szülőföldön élni és boldogulni akarása megkérdőjelezhetetlen. Dr. Kókai Sándor (Nyíregyházi Egyetem) a Délvidék egyik szegletét, a Bánságot mutatta be egy rendkívül érdekes előadás során. Az etnikailag és vallásilag is rendkívül heterogén terület napjainkra rendkívül hányatott sorsú területté vált. A Tisza és a Maros folyók között húzódó trianoni határ kialakítását az ún. Bánsági-Viharsarokban az tette lehetővé, hogy az 1916. évi bukaresti titkos paktumtól és a belgrádi katonai konvenciótól eltérően a békekonferencia nagyhatalmai a Bánság felosztásáról döntöttek. E felosztás ellentétes volt a nagyhatalmi tervekkel, az etnikai-vallási térszerkezettel és megoszlással is, napjainkig fenntartva az országhatármenti térszkrizoféniáját, melynek eredményeként halmozottan hátrányos helyzetű régióvá vált.

A nap második felében további négy előadás hangzott el különböző témakörökben. Prof. dr. Kovács Zoltán (Szegedi Tudományegyetem) a határmenti térségek központi hálózatának múltbeli és jelenkori kihívásainak kérdésével foglalkozott. A trianoni békeszerződés következtében a Magyar Királyság 156 városa közül az összezsugorodott országterületen mindössze 43 maradt. A határ megvonásánál nem vették figyelembe

a települések vonzáskörzetét, aminek következtében egyes régiók központ nélkül maradtak. A hátramegvonások eredményeként Magyarország településhálózatának évezredes harmóniája Trianonban megtört, a békeszerződésben rögzített megállapodások nyomán a Kárpát-medencében új térbeli rend állt elő. Koleszár Krisztián (BAZMKH, Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Hulladékgazdálkodási Főosztály) bódvaszilasi születésű helytörténész szülőfalujának Trianon utáni önkormányzati tevékenységével, a képviselő-testület döntéseivel foglalkozott. Bódvaszilas jelentősége akkor növekedett meg, amikor új járási székhely lett, miután Torna megyét kettévágták, és a korábbi megyeszékhelyet elszakították Magyarországtól. Az előadásból szépen nyomon követhetjük, hogyan fejlődött a település, hiszen új főszolgabírói hivatal, csendőrlaktanya, kultúrház, Hangya Szövetkezet és tűzoltószertár épült, gyógyszerész, orvosi ellátás, iparműhelyek létesültek. A falu első – napjainkig élő – vásárát 1924-ben tartották.

Hadobás Sándor (Bányásztörténeti Múzeum, Rudabánya) a Hidvégardóval is határos, de jelenleg Szlovákia területére került – zömmel magyarul – Kanyapta-medence településeit és azok gazdag kultúrtörténeti emlékeit mutatta be. A 100 km²-nyi területen jelenleg 15 település található. A vidék alapvetően egy lefolyástalan terület volt, gazdag vízi világgal. Az ott élők az évszázadok során kiválóan hasznosították a mocsár által nyújtott természeti javakat. Itt is virágzott a ma már csak

néprajzi leírásokból ismert csíkházas, a csíkházasok hordókban savanyítva a kassai és más piacokon árusították. Dr. Bodnár Mónika (Herman Ottó Múzeum, Miskolc) azt mutatta be, miként hatott Trianon a népeletre és a magyar népi kultúrára. Előadásában rávilágított, hogy a határ hogyan változtat meg a két ország területére került emberek szokásait az élet minden fontos területén, pl. a piacozás, vásárolás útvonalát, a búcsújárás szokásokat tekintve, de megváltoztak a házassági szokások is, a határ befolyással bír a párválasztásra is. Jól megjeleníthető különbségek figyelhetők meg a nyelvfejlődésben vagy a népi táplálkozásban (pl. az elcsatolt részekben elterjedt a knédli és a páranfőtt). Trianon hatása egyéb területeken is megmutatkozik, például a népi textil-kultúrában, népművészetben, viseletben, s mindezeket számos példával illusztrálta.

Az első világháborúra és Trianonra emlékeztető útszéli kereszt felirata Komjáti határában.

(Fotó: Bodnár Mónika)

Az előadássorozat befejező része előtt Meister Éva, a Magyar Kultúra Lovagja címet viselő erdélyi származású színművész verses-zenés műsorára került sor *Trianoni harangok* címmel. Az előadás a trianoni életérzésről, az egyéni és közösségi tragédiáról szólt, és a reményről, hogy *a nemzet és a magyar haza volt, van és lesz, örökkön örökké, még ha leszakad az Ég is* – ahogyan a színművész fogalmazott.

A konferencia záró harmadában három előadót hallhattak. Merényi József (Miskolc) népi iparművész, fafaragó és okleveles mérnök egy különleges társadalmi modell bemutatását kísérelte meg előadásában a közjó elérésének céljából. Az előadó saját gondolatait értelmezte Trianon fogalmát napjainkban. Szerinte ez ma két országhatár különbsége. Az úgynevezett történelmi Magyarországnak a határát valóságos földrajzi képződmények, a Kárpátok sarlója, folyók vize és a tenger partja jelölték ki – mindenki számára érthetően. A másikat az antant néhányszor tíz politikusának a jóvoltából egy piros csík – fejtette ki az előadó. Szabó-Sári Anikó (Herman Ottó Múzeum, Miskolc) a Magyar Hiszekegy születéséről tartott előadást. Kutatásai szerint, a költemény szerzője, Sziklay Szeréna Rozsnyón született, és Jánokon nőtt fel. A pályázatra egy 1920 márciusában már meglévő versének első három sorát küldte be férje buzdítására, amivel megnyerte a versenyt. Ezután nemsokára pályázatot hirdettek annak megzenésítésére. Az előzetesen kiválasztott 10 zenemű előadása sorshúzás szerinti sorrendben következett; előbb Palló Imre operaénekes szóló előadásában, majd a Magyar Királyi Operaház magyar viseletbe öltözött 16 tagú vegyeskarának tolmácsolásában. A 8-as produkció győzött, melynek szerzője Szabados Béla zeneakadémiai tanár volt. A Hiszekegy szövegét a pályázattól függetlenül is többen megzenésítették, ami jól érzékelteti a mű hatalmas sikerét. Végezetül a kétnapos rendezvény utolsó előadójaként Mihályi-Molnár László (Szepsi) író, költő, pedagógus, a Magyar Kultúra Lovagja következett, aki egyúttal a kétnapos értekezlet moderátora, házigazdája is volt, akinek szintén külön köszönettel tartozom munkájáért. Előadásában elsősorban a Felvidék hányatott sorsát, küzdelmes mindennapjait mutatta be Trianon árnyékában. Előadásában rávilágított arra, hogy Trianon következményeit jól lehet szemléltetni Hidvérgárdó példájával is, mely település az ország belső területéről a határmegvonással periferiára került, s megkapta a Magyarország legésza-

kibb települése jelzót. A Bódva folyó mentének természetes gazdasági, piaci, társadalmi kapcsolatait vágták ketté, elsorvasztva a fejlődő és fejleszthető életviszonyokat. Míg a határtól északabbra lévő települések lélekszáma gyarapodott, Hidvérgárdó népessége közel egyharmadára apadt, előregegett, mint még jó néhány község a környéken.

A Hidvérgárdóban megrendezett országos tudományos konferenciára több mint 200 érdeklődő látogatott el a Kárpát-medence legkülönbözőbb részeiről. A falu településhálózatban elfoglalt helyzetéhez mérten egy ilyen szintű esemény lebonyolítását sokan kétségbe vonták, ugyanakkor bebizonyosodott, hogy hosszas előkészítő munka eredményeként mégis sikeresen megvalósulhatott egy ilyen színvonalú, országos jelentőségű rendezvény. Ez azonban elsősorban annak köszönhető, hogy az eseményre az ország legelismertebb tudósai, tanárai első hívásra eljöttek, és így általuk egy olyan ismeretanyagra, tudásra tehetünk szert Trianonnal és annak előzményeivel, következményeivel kapcsolatosan, amilyenre mindeddig bizonyosan nem volt alkalmunk és lehetőségünk. Köszönettel tartozom minden előadónak, aki megtisztelte Hidvérgárdót azzal, hogy személyesen hozta el ismeretanyagát településünkre!

A téma érzékenysége miatt még napjainkban sem sokan mernek vagy nem szeretnek beszélni Trianonról, de bízom abban, hogy ez a tudományos konferencia segített jobban megérteni az okokat, feldolgozni ennek következményeit. Megérteni azt, hogy mi okozhatta a Kárpát-medencében korábban több évszázadon keresztül jól működő államszervezet felbomlását, mi vezethetett a korábban békésen egymás mellett élő népek ellenérzéseinek felerősödéséhez. Múltunk megértése, feldolgozása azért is fontos, hogy többé ne fordulhasson elő nemzetünk történetében ehhez hasonló történelmi tragédia. Bízom benne, hogy e konferencia hozzájárulhatott ahhoz is, hogy faluközösségünk régi és új tagjai jobban megismerhessék egymást, és bízom abban is, hogy segített tovább mélyíteni a kapcsolatokat a határ mindkét oldalán élő magyarság között is. Azzal, hogy meg tudunk emlékezni a tragikus történelmi eseményről 101 évvel később, azt bizonyítja, hogy képesek vagyunk e tragédia után is a nemzeti megújulásra és az előttünk álló történelmi feladatok megoldására. Ahhoz, hogy e méltó megemlékezés az utókor számára is megmaradjon, tervezzük a konferencián elhangzott előadások anyagának megjelentetését könyv formájában.

Himzett falvédő a Herman Ottó Múzeum gyűjteményéből (Fotó: Mészáros Viktória)

TORNA MEGYE BÁNYÁSZATA

(projekt, kiállítás és konferencia)

Kovács Ágnes

A határon átnyúló pályázatok manapság reneszánszukat élik. Már a legkisebb településnek is esélye és lehetősége nyílik arra, hogy partnerként részt vegyen kisebb-nagyobb költségvetésű pályázatokban, amelyek mindkét pályázó felet kölcsönösen gazdagítják. Ilyen határon átnyúló pályázatnak köszönheti létrejöttét a Bányászati Múzeum Bódvavendégiben.

Ebben az alig 180 lelket számláló, az egykori Torna vármegyéhez tartozó faluban már az 1800-as években említés esik egy mészkőbányáról. Az 1910-es megnyitása óta folyik a kiváló minőségű mészkő kitermelése. A bánya mind a mai napig működik, és egyre nagyobb falatot harap ki az Alsó-hegy farkából, egyben megélhetést biztosít a falu és a környék lakosainak.

A mészkőbánya 110 éves története sok érdekességet rejt, amelyet immár egy múzeumban mutathatunk meg, valamint egy szakmai konferencia keretében tárhattunk a nyilvánosság elé.

A pályázatról

Bükkábrány testvérközséggel karöltve (ahol lignitet bányásznak) egy határon átnyúló pályázatnak köszönhetően valósult meg igyekezetünk egy bányászati múzeum megalapítására. Mindkét település kultúrájának szerves részét képezi az ipari örökség. Az Interreg V–A Szlovákia–Magyarország Együttműködési Program Kisprojekt Alapjának 2. pályázati felhívása által finanszírozott *MINE – Bányászati bemutató és tematikus programok a határ két oldalán* című projekt fő célja az volt, hogy elősegítse a szlovák–magyar határtérség kulturális örökségének megőrzését, védelmét és turisztikai célú fejlesztését. Bükkábrány község, mint fő pályázó, már számos nagyszerű rendezvényt tudhat maga mögött, ilyen a Jószerencse Háza régészeti és bányászati múzeum átadása Bükkábrányban, mely a korábbi bányász emlékházból kialakított és jelentősen kibővített *A vándorló bánya titka* címet viselő tárlatot rejt, amely nyolcezer év történelmébe ad betekintést. 2007-ben a bánya területén talált hétmillió éves mocsári ciprusokkal világhírű lett a település.

A tematikus napról és a konferenciáról

A múzeum ünnepélyes megnyitója előtt sok érdekes program várta a kicsiket és a nagyokat egyaránt. Tematikus nap keretében kézműves foglalko-

zást tartottunk, amely során kipróbálhatták a csuhéfontást, korongozást, íjászatot; volt kirakodóvásár, könyvvásár, fotókiállítás, énektanulás és hangszerbemutató. Mindez belefért egy szép délelőttbe, amit egy ízletes ebéd koronázott. Vendégeink voltak Bükkábrány község küldöttei, akikkel – mint fő pályázóval – közösen valósult meg a pályázat. Szalai Szabolcs, Bükkábrány polgármestere egy faragott Szent Borbála-szobrot ajándékozott a múzeumnak. Tudvalévő, hogy Szent Borbála a bányászok védőszentje, így a múzeumi tárlatban kiemelkedő helyet foglalhat el ez a szobor.

A múzeum ünnepélyes átadását egy szakmai konferencia előzte meg. Az előadók, Bodnár Mónika és Sári Katalin, valamint Lőrincz Árpád megismertették az érdeklődőkkel az egykori Torna és Gömör vármegye bányászatát, Kovács Ágnes beszélt a vendégi kőbánya történetéről, Halmai György pedig a bükkábrányi bánya történetét foglalta össze.

Az eredeti épület

A múzeumról

A régi iskolaépület udvarában, a kidőlt-bedőlt egykori istálló új rendeltetést kapott: bányászati múzeum lett belőle. Ugyan anyagi javak a sikeres pályázat ellenére is csak korlátozottan álltak rendelkezésre, ám szemmel láthatóan a lehető legtöbbet sikerült kihozni a romos házból. Az épület költséghatékony felújítása tehát nagy kihívást jelentett a községnek, ám megtölteni azt a rendeltetésének megfelelő tartalommal szintén fejtörést okozott. Hiszen miféle gyűjteményt tudnánk benne elhelyezni? Egyáltalán, egy közösséges kőfejtő kapcsán miért kell múzeumot alapítani? Amikor megkapargattuk a felszínt, alatta – nem csak az itt élők számára – értékes információkra, dokumentumokra leltünk.

A két kicsi helyiséget a lehető leghatékonyabban igyekeztünk berendezni. Kihasználtunk minden sarkot, minden falfelületet, minden ablakpárkányt, sőt még az ablaküveget is annak érdekében, hogy

a múzeumot minél érdekesebben, minél látványosabban megtöltjük tartalommal. Az első teremben a bánya történetét 1945-ig követhetjük nyomon, a másik szobában pedig már a 2. világháborútól napjainkig sorjáznak az események. A falra tapétázott időrendi sorrendet kinagyított archív felvételek és napjainkban készült fotók keretezik, valamint óriás posztereken is látható a bánya madártávlatból vagy a falu lakóinak szemszögéből készült fotó segítségével.

Bódvavendégi hivatalos honlapján, a *Turizmus* menüpontra kattintva (obec-hostovce.sk/hu/banyaszati-muzeum-bodvavendegiben/) részletesen is olvasható a bánya története, melyhez az adatokat jelen írás szerzője gyűjtötte össze. Nagy segítségére voltak a településről Balázs Éva és Balázs Róbert, valamint Saláta Ferenc és Béres Anna. A falu lakosai egyre-másra hozták a különféle tárgyakat, eszközöket, a bányászathoz szükséges, egykor használt szerszámokat, műszereket, védőöltözetet, de akadt még egy doboz Kossuth és Taras Bul'ba cigaretta is. A miskolci Herman Ottó Múzeum gyűjteményében őrzött archív fotókból készült reprodukciókat, valamint a bánya jelenlegi üzemeltetőjétől, a kassai Ametys Kft.-től kapott felvételeket képfaltapétaként tettük látványossá. A kiállítás kurátora e sorok írója volt. A jövőbeni tervek között szerepel még egy bányászati géppark létesítése is.

A 2021. július 17-én nyílt Bódvavendégi Bányászati Múzeum igény szerint látogatható, amennyiben az érdeklődők előzetesen bejelentkeznek a 00421 907 471 691-es telefonszámon.

Bányászati Múzeum

A mészköbánya termékei

Bányatörténet évszámokban

Karbidlámpák

A (BÓDVA)VENDÉGI BÁNYA TÖRTÉNETE

Kovács Ágnes

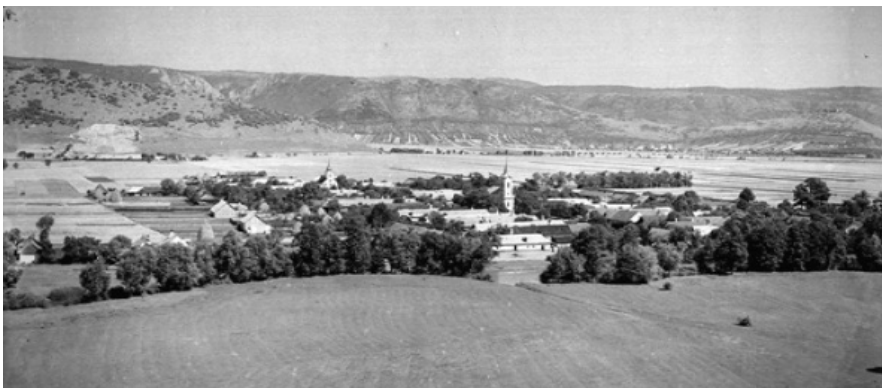
A kezdetektől 1945-ig¹

Valahogy 1903-ban vagy 1904-ben sok szó esett a faluban valami kőbányáról, mészégetőről. A szóbeszédből aztán valóság lett. Valakik kibérelték a gazdáktól a hegyoldalt, vettek földet a Pusztaszőlőben a hegy alatt. Kezdték építeni a nagy kemencét és a többi. Ekképp ír a kőfejtő kezdetéről Béres Gábor (1898–1981) katolikus plébános, a település szülötte 1960-ban, a *Falum* című kötetében, melyben egy fejezetet a kőfejtőnek szentelt *A telep* címmel. Ő telepnek, olykor bányának nevezi a mészkőfejtőt, de abban az időben mésztelepnek, (mész)kőbányának is hívták, manapság bányaként emlegetik.²

Idézzünk tovább írásából: *Hol is van az a bánya? Hol? Megmutatja magát, csak rá kell nézni a hegyoldalra. Ott van az oldalon az a nagy szakadék, az a bánya, abban lőnek. Ott van egy kicsit keletre a Kecse-vár alatt, szemben a faluval, az állomás megett. A vasút is elágazik oda. A bánya alatt van két nagy kemence, azok alatt meg a többi épület.*³

A bányát tehát a faluval szemben húzódó Alsó-hegybe vájták. Az első csákányvágást a 20. század elején ejtették. A helybeliek a Hegy orrának vagy farkának nevezik azt a helyet, ahol a fejtést megkezdtek, és ma már a Kecse-várig jutottak vele. A Kecse-vár az Alsó-hegy végének a legmagasabb pontja, amely a kőbányától balra látható, a Pusztaszőlő felett. A magyar–szlovák országhatár is itt húzódik. A Kecse-vár neve kapcsolatban állhat a valamikori kecsketartással, az viszont biztos, hogy a két háború között magaslati pont lévén katonai védelmi megfigyelőállás épült rajta.⁴

Béres Gábor plébános a bányatelep helyének leírásakor állomást is említ: ez az egykori vasútállomás. A Bódva-völgyi vasutat 1896-ban építették ki, amely Sajóecsegtől Tornáig 75 kilométer

*Bódvavendégi látkepe az 1940-es években, háttérben a bányával
(Herman Ottó Múzeum gyűjteménye, Veres József felvétele)*

hosszan kanyargott. A visszaemlékezések szerint nagy forgalmat bonyolított le, hiszen például a kőbányába a mészégetéshez szükséges fát is a vasút segítségével szállították Tornaszentjakabról. 1900-ban Bódvavendéginek Hidvégardóval közös vasútállomása épült, de az első világháború idején lerombolták. 1921-ben a magyar állam újjáépítette ugyan, ma mégsem látható, mert 2009 júliusában elbontották – funkcióját veszítette. A síneket már évekkel korábban felszedték, hiszen Trianon óta a Bódva-völgyi vonalon a vonat már csak Tornánádaskáig közlekedett, közlekedik, a bódvavendégi állomásig már nem engedték, ezáltal a Magyarországhoz tartozó Hidvégardó is vasút nélkül maradt. A vasút elágazott a bánya felé is, hiszen a kitermelt anyagot el kellett szállítani. Az elágazás jól látható néhány korabeli felvételen, amelyet Veres József (1903–1988) mérnök-tanár, szintén a falu szülötte készített az 1940-es években.

*Jól látható, hogy a vasút elkanyarodik a bánya felé
(Herman Ottó Múzeum gyűjteménye, Veres József felvétele)*

¹ Ez az írás kivonata annak a tanulmánynak, amely Bódvavendégi Község Önkormányzatának megbízásából készült a Bódvavendégi Bányászati Múzeum létesítése alkalmából, 2021-ben. Az archív fotókat a miskolci Herman Ottó Múzeum engedélyével közölhetjük, amiért ezúton is köszönünket fejezzük ki.

² Kovács 2014

³ Béres 1960, 2017

⁴ Kovács 2014

A falu közepéről nézve a háttérben már jól kivehető a bánya
(Herman Ottó Múzeum gyűjteménye, Veres József felvétele)

1880

A szlovákiai Új Szó napilap *Vasárnap* mellékletének 1981. augusztusi számában megjelent egy cikk *Kövek és emberek* címmel, amelyet Fecsó Pál tornai újságíró, költő írt. Ebből az derül ki, hogy a bányában az 1880-as években indult meg osztrák pénzemberek kezdeményezésére a mészkeő termelése és a mészégetés. Kiváló minőségű meszet égettek, amit nemcsak az építkezéseknél, az iparban, hanem a gyógyszergyártásban is felhasználtak.⁵

1896

A cikkben említett 1880-as évszámra vonatkozóan nem találtunk semmiféle adatot. A bánya említésével kapcsolatban az általunk fellelt legkorábbi dátum 1896 – ekkor jelent meg a Borovszky-féle monográfia. Ebben említést tesz a bányáról mint Koós József zsarnói nagybirtokosnak, a régi Torna vármegye volt alispánjának márványbányájáról, ahol szép vörös-szürke márványt fejtenek. Koós József birtokához tartozott még a zsarnói feketemárvány-bánya és a homokbánya is, melynek homokját a dernői és mecenzéfi vasöntők használták.⁶

A monográfia megjelenése előtti években a bánya már valószínűleg működhetett. Az első említett évszám (1880) és a monográfia megjelenési évszáma (1896) között 16 év van. Elképzelhető tehát, hogy Koós József nagybirtokos kezdetleges mészkeőtelepe az osztrák pénzemberek, vagyis a befektetők révén a századfordulóra már fokozott kitermelést tudott felmutatni. Ezt a feltételezést bizonyítják a korabeli újsághirdetések is.

5 Fecsó 1981

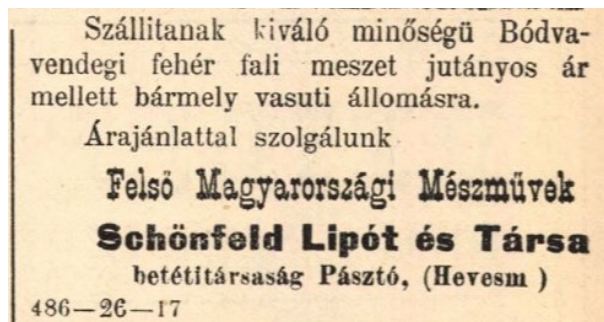
6 Borovszky 1896

1904

Mielőtt a korabeli újságokba belelapoznánk, megemlítjük, hogy 1904 februárjában könyv formájában egy nagyszabású vállalkozás jelent meg Budapesten, *A magyar korona országai területén létező kőbányák részletes ismertetése* címmel. Ebben Vendégivel kapcsolatban az áll, hogy *községi kőbánya, melyet egy pesti cég bérel a községtől a Hosszúhegy farkán.*⁷

1909

Nézzük tehát a hirdetések! A *Nyirvidék* nevű lap 1909. december 19-i számában olvashatjuk a következő rövid hirdetést: *Szállítanak kiváló minőségű Bódvavendégi fehér fali meszet jutányos ár mellett bármely vasuti állomásra. Árajánlattal szolgálunk. Felső Magyarországi Mészművek Schönfeld Lipót és Társa betétitársaság Pásztó, (Hevesm).*⁸

Hirdetés a *Nyirvidék* 1909-es számában
(Balázs Éva gyűjteményéből)

1910–1911

S hogy kiváló minőségű, kő- és pormentes meszet állítottak elő a bányában, szintén a korabeli sajtóban szereplő hirdetések bizonyítják: a *Miskolci Napló*ban 1909-ből vagy a *Vállalkozók és iparosok lapjában* 1910-ből olvasható a következő hirdetés: *Ajánlunk bódvavendégi kiváló minőségű fehér fali meszet jutányos árban. Árajánlattal szolgálunk.*

*Felsőmagyarországi Mészművek Schönfeld Lipót és Társa betéti társaság.*⁹

Egy 1951. március 15-én keltezett tájékoztató levélből – melyet a Szlovák Gipsz- és Mészgyár á.v. tornai leányvállalatának igazgatója, a mecenzéfi Böhmer írt a kassai központi igazgatóságnak – kiderül, hogy a kőbányát 1910-ben nyitották meg, és ekkor adták át rendeltetésének a régi kemencét is, amelyet olasz építők építettek. A bányaüzem a Tornai

Bányatelep a gépesítés előtti időszakban
(Herman Ottó Múzeum gyűjteménye, Veres József felvétele)

7 Dr. Schafarzik 1904

8 *Nyirvidék* 1909

9 *Miskolci Napló* 1909, *Vállalkozók és Iparosok Lapja* 1910

Bank tulajdona volt, akkor Torna még járási székhelyként működött. A bányát ebben az időben Bódvavölgyi Mésztelepnek hívták. 1911-ben helyezték üzembe a mellékvágányt, hogy a bánya termékeit, a darabos mészkövet és a kavicsot szállíthassák. A féksiklót a kavicsal közvetlenül a kőbányából töltötték meg, ahol kézzel fejtettek.¹⁰

1914

A következő évszámunk az *Eger* nevű újság 1914-es számához kötődik, melyben egy rövid hír szerepel csödeljárásról: *Csöd. Az egri kir. törvényszék a Felső-magyarországi mészművek, Schönfeld Lipót és társai ellen a csödot megnyitotta. Csödbiztos Bálint Sándor dr. kir. törvényszéki jegyző, helyettese Hoffman János kir. törvényszéki bíró. Tömegmondnok Moravitz Zoltán dr. pásztói ügyvéd, helyettese Lázár Bertalan dr. egri ügyvéd. Bejelentési határidő április hó 10.*¹¹ Tehát azt látjuk, hogy csödbe ment Schönfeld Lipót és Társa mészköbányája. Tekintve, hogy a hír 1914 márciusából való, nem az első világháború számlájára írható a csöd.

Néhány bányatörténeti adatot Slaninka Pál (1927–2010) igazgató-tanító krónikájából is szerezhetünk. Slaninka 1963-tól 1971-ig, nyolc éven át tanított Bódvavendégiben, visszaemlékezéseit 1999-ben rögzítette. A krónika ugyan elveszett, viszont id. Szilasi István olvasta, és visszaemlékezése alapján tudjuk a következőket: Slaninka feljegyzése szerint régen a Pusztaszőlőben legeltették a csordát, s a jelenlegi bánya fölött jártak át az állatok a legelőre. Slaninka szerint a bányát az 1910-es években nyitották, s ő úgy tudta, hogy a mészégető az I. világháború alatt összedőlt.

1920–1923

A trianoni döntés értelmében Bódvavendégit elcsatolták Magyarországtól, így feltételezhető, hogy addig, amíg a viszonyok úgy-ahogy nem normalizálódtak, a bánya működése is leállt. Ezt Slaninka Pál krónikája is alátámasztja, aki azt írja, hogy 1922-ben kezdték meg a helyreállítást és az

Az 1920-as trianoni döntés után a magyar–szlovák államhatár mentén felépült a határőrpület; mögötte, a hegy oldalában már látszik a kőfejtés

(Herman Ottó Múzeum gyűjteménye, Veres József felvétele)

- 10 Böhmer 1951
11 Eger, 1914

üzemeltetést. 1925-ben a régi mellé egy új kemencét építettek, és éveken keresztül csak ez utóbbi működött.

Böhmer egykori üzemvezető is arról ír, hogy az első világháborúban a bánya annyira megsérült, hogy 1922-ig üzemképtelen volt, ráadásul az addig hitelt nyújtó Tornai Bankot is likvidálták. A bányát 1922-ben a pelsőci mészköbánya tulajdonosai, Reiter és Hegedüs vásárolták meg, majd 1923-ban eladták a kassai Freimann fivéreknek, akik új alapokra helyezték a telep működését. Tornai Mész- és Faipari Vállalat mint Szövetkezet nevet adták neki.¹²

A háborúban megsérült kemencét csak 1936-ban állították helyre. Egyébként erről a két kemencéről tesz említést Béres Gábor is *A telep* című írásában: *A bánya alatt van két nagy kemence, azok alatt meg a többi épület.*¹³

Nem helytálló, hogy 1926-ban adták volna bérbe Freimannnak, mert például a *Vármegyei Szociográfiák* szerint is 1923-ban történt a bérbeadás. Az említett mű a következőket írja az új tulajdonosról: *Freimann Jenő Vállalati igazgató, Kassa. Született 1890-ben Abaujszántón. Kereskedelmi iskolát végzett Kassán. A világháborúban tűzvonalban küzdött, hadnagyi rangban szerelt le. Bronz vitézi érem és a Kcsk. Tulajdonosa. 1923 óta a Tornai Mészművek igazgatója. A cseh megszállás alatt magyar munkásokat foglalkoztatott.*¹⁴

1927–1930

Német építők megépítették a második, Danenberg-rendszerű aknás kemencét. 1928-ban felépült öt további melléképület a már meglévő háromhoz, melyeket még a Tornai Bank finanszírozott. Ettől az időtől fogva a vállalati melléképületek száma 1951-ig már nem változott. A Freimann fivérek központi irodája Kassán volt, a teleppel telefonos összeköttetésben álltak. 1930-ban üzembe helyezték az őrlőt, a műhelyt és a gázmotor épületét. Ez a motor hajtotta az elektromos áram bevezetéséig (1953) az őrlőt és az áramfejlesztőt.¹⁵

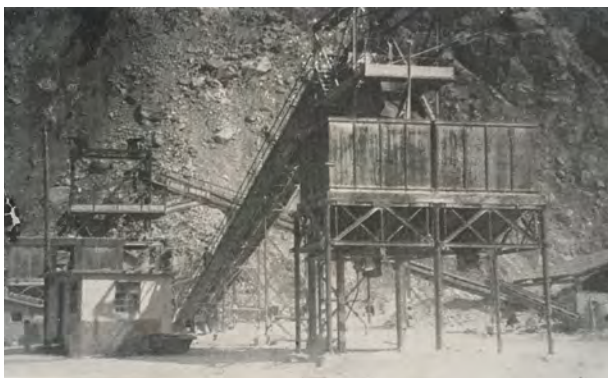

A két mészkemence a szénfelvonó hídval (Heinrich Sándor felvétele)

- 12 Böhmer 1951
13 Béres 1960, 2017
14 Csíkvári 1939
15 Böhmer 1951

A telep és melléképületei, a háttérben a vasútállomással
(Herman Ottó Múzeum gyűjteménye, Veres József felvétele)

(Heinrich Sándor felvételei)

1938–1946

Az első bécsi döntés értelmében Bódvavendégi és környéke visszakerül Magyarországhoz. A *Vármegyei Szociográfiák* 1939-ben megjelent kötetének Abaúj-Torna vármegyére vonatkozó részében a szerzők megemlítik, hogy *A márványbányászat, a faragás központja Zsarnó, ahol fekete márványt bányásznak. Zsarnón öntödei homok is előfordul, amelyet a dernői és mecenzési vasöntödékek használnak fel. Bódvavendégiben vörös és szürke márványt, Horvátiban szürke márványt bányásznak. A könyv településeket részletező részében Bódvavendéginél azt írják, hogy Gyári üzeme: 2 mészetőtelep.*¹⁶ A második világháborúban annyira megsérült a bánya, hogy másfél évre, 1944. szeptember 20-tól 1946. márciusáig leállt.¹⁷

16 Csíkvári 1939

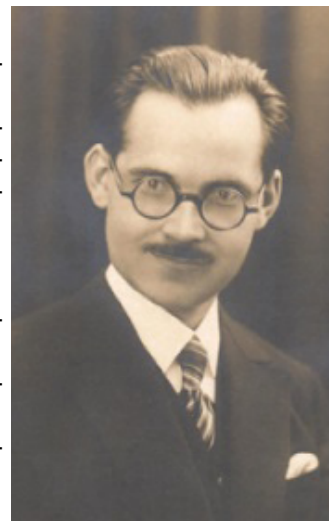
17 Böhmer 1951

Itt most lépünk vissza pár évtizedet az időben. Spisák József egykori bányavezető majd ötven évnyi telepi munkája az 1930-as években kezdődött, és a 80-as években fejeződött be. Az ő élete mintegy hidat képez a háború előtti és utáni idők fölött. Negyvenhét esztendőt töltött a telepen, megjárva a számléltra minden fokozatát. *1934. július elsején, a nyolcosztályos népiskola elvégzése után lépett munkába a vendégi kőbányába Spisák József, s ez év július elsején vett búcsút munkahelyétől, munkatársaitól. Tizennégy éves korában kezdte el a nem éppen serdülő gyerekeknek való munkát, és túl a hatvanon vett búcsút az agyonfaragott hegytől* – írta riportjában Fecsó Pál Spisák Józsefről.

A cikkből kiderül, hogy Spisák József apja is a bányában dolgozott már 1930-tól, ő segített a fiának munkát találni a telepen. Kifutógyerekként kezdte, végül 1961-től az üzem vezetője lett. A 47 év alatt hat „gazdája” volt. *Nagyon sokszor én hoztam Kassáról a munkások fizetését biciklin* – mondta Spisák József. – *Kikísértek a város végére, vállon veregettek, s aztán „hajts gyerek, meg ne állj házáig!” Nem voltak ezek biztonságos kerékpártúrák, de virtus is volt. Egy-egy út után büszkeség töltött el* – nyilatkozta a riportban.

Ahogy erősödött, úgy változott a munkaköre. Két évig a bányában dolgozott. A gépesítés előtt a munkaeszközük mindössze a stanga és a tízkilós kalapács volt. Három műszakban törték a követ, és csillékkal tölték a kemencékhez. Egy csillénél két ember dolgozott, kettejüknek volt egy karbidlámpájuk. E mellett a „szentjánosbogár” mellett kellett a téli éjszakákban is dolgozni. *Ezután a kemencékhez kerültem fűtőnek. Tizenöt éven keresztül dolgoztam együtt édesapámmal* – folytatta az interjúban élete elbeszélését Spisák József. Azt is elárulta, hogy a bánya dolgozóinak nagy része vagy kommunista volt, vagy szimpatizált az eszmével.¹⁸

Veres József, a bódvavendégi származású kassai pedagógus, aki az 1930–40-es években több száz felvételt készített, számos fotón örökítette meg a bányaüzemet és az ott dolgozókat. Ezek a felvételek érdekes üzemtörténeti és kultúrtörténeti emlékeknek számítanak, s a bányatörténeti írásunkat is részben ezek a felvételek színesítik.

Veres József

Világos galambszürke, tömött, fehér és vöröses felső triász korú mész

Mi van a hegyben?

A mészkövek sorozatát területünkön a legnagyobb felületi elterjedést mutató szürke, tömött mésztetőzi be. Lassan, fokozatosan megy át a kagylómész a felső triász kori mészbé. Ez borítja a Szilicei-fennsíkot, és innen két irányban a Felső-hegyet és Alsó-hegyet betetőzve terjed kelet felé. E mész a völgyek felé meredeken aláhanyatló lejtők által van határolva, míg teteje a vízszintes síkot nagyon megközelítő lapot mutat, melyet alacsony halmok, horpadások és dolinák tesznek változatossá.¹⁹

Mint azt már említettük, 1904 februárjában könyv formájában megjelent Budapesten egy nagyszabású vállalkozás, *A magyar korona országai területén létező kőbányák részletes ismertetése*, amelynek térképmelléklete is volt. A munkával dr. Schafarzik Ferenc m. k. bányatanácsos, főgeológus lett megbízva. A kiadvány bevezetőjében arról tájékoztatja az olvasót, miként sikerült megvalósítani a nagy vállalkozást:

A hazai kőbányák szövegben és térképen való szakszerű megismertetését Böckh János, miniszteri tanácsos úr, a m. kir. földtani intézet igazgatójának javaslatára még 1895-ben Tolnay Festetics Andor Gróf, volt földművelésügyi miniszter úr Ő Excellenciája tűzte ki egyik feladatává a m. kir. földtani intézetnek. Az e munka megírásához szükséges kőzetanyagokat Ő Excellenciájának rendelkezésére a megyei közigazgatási hivatalok szerezték be és küldötték fel a földtani intézetnek mindazon adatok kíséretében, a melyeknek ismerete az érdekelt szakközönségre nézve fontosnak látszott. Ezek az adatok a következő kérdésekre felelnek meg: 1. A bányatulajdonos, esetleg a bérlő neve, lakása és a bánya megnyitásának éve? 2. A bánya helyének pontos leírása, annak a községtől távolsága és fekvése a világtáj megnevezésével? 3. A termelt kövek átlagos és maximális nagysága, valamint az átlagos évi termelés mennyisége? 4. Nyers vagy faragott állapotban és miféle célokra használtatott a bánya kőzete eddigé? Ezen az úton az ország minden részéből több száz ládával érkezett Budapestre a kőzetanyag,

a melynek hitelességét a minden egyes darabon rajta volt hivatalos községi pecsét bizonyította. Ennek a rendkívül gazdag s azelőtt soha ily nagy számban egybe nem gyűjtött hazai kőzetanyagok petrografiái szempontból való meghatározásával intézetünk mélyen tisztelt igazgatója alulirottat kegyeskedett megbízni, [...]

Az átfogó munka két részből áll. Az első rész kizárólag csak a magyar korona országainak kőbányáiban található kőzetek rövid petrográfiai jellemzését tartalmazza, a második rész betűrendben a kőbányákat sorolja fel. Az első résztől most tekintünk el, mivel az kevésbé élvezhető vegyi és kőzettani szakleírás.

A könyv második részében az Abaúj-Torna vármegyében lévő települések felsorolása következik, ahol a tömött mészkövek (részben színes márványok) előfordulási helyei találhatóak, majd a *Részletes adatok a magyar korona országai területén létező kőbányákról* című fejezetben a már korábban említett négy kérdésre adott válasz Bódvavendégi részéről is megtalálható:

9. Bódva-Lenke, – 10. Bódva-Vendégi, – 13. Derenk, – 14. Dobódel, – 15. Égerszög, – 18. Gagy-Bátor, – 22. Hidvég-Ardó, – 24. Horváti, – 25. Jászó, – 26. Jósvafő, – 28. Kápolna, – 31. Komjáti, – 33. Nádaska, – 35. Perkupa, – 38. Rákó, – 40. Somodi, – 42. Szt. András, – 43. Szt. Jakab, – 44. Szepsi, – 46. Szilas, – 47. Szin, – 49. Szin-Petri, – 50. Szögliget, – 51. Szöllős-Ardó, – 53. Teresztene, – 54. Torna, – 56. Torna-Ujjfalu, – 57. Udvarnok, – 59. Varbócz, – 61. Zsarnó.

10. – Bódva-Vendégi (Tornai j.). *Világos galambszürke, tömött, fehér és vöröses felső triász korú mész. A községi kőbánya, melyet egy pesti czég bérel, a községtől a Hosszúhegy farkán. Faragás alatt, ezen különben tetszetős színű kőzet, elhasad, minélfogva csak terméskő alakjában használják építkezésekre és szükség esetén útkaviccsolásra is.*²⁰

A bánya története 1945-től napjainkig

1947

A második világháború után a párizsi békeszerződés értelmében a bánya Csehszlovákiához került, a termelés viszont nem állt le. Az addigi tulajdonos, a kassai Freimann Jenő a zsidóüldözés áldozata lett, a helyére a mecenzéfi Böhmert nevezték ki üzemvezetőnek, aki családjával együtt Bódvavendégiben lakott, pontosabban a bánya szolgálati házában.

1947 után átmeneti időszak következett. Magyarország és Csehszlovákia között az első néhány évben határkiigazítási és területcsere-kísérletek történtek több-kevesebb sikerrel. Egy ízben területcsere tárgya volt a Hidvégyardó–Bódvavendégi kiszögellés is. A területcsere a Somoskői Bazaltbánya Részvénytársaság kezdeményezte, amely területének

jelentős részét veszítette el. Ráadásul 1949-ben a magyar közlekedési minisztérium is hangsúlyozta, hogy mindenképpen területsere elérésére kell törekedni, minthogy az ötéves terv nagyarányú építkezései hatalmas mennyiségű kőanyagot fognak felémészteni, és szüksége van az országnak a bazaltra. A csehszlovák fél a Bazaltbánya Rt.-nek átengedendő bizonyos területért cserébe a Hidvégardó–Bódvavendégi kiszögellést kérte. Ez a háromszög alakú terület nemcsak mezőgazdaságilag volt értékes rész, hanem azért is, mert Bódvavendégi vasútvonallal, állomással és rakodórúppával is rendelkezett, amely a magyar oldalon maradt. A magyar fél e kívánságot azonban nem teljesítette.²¹

A Hidvégardó és Vendégi (Host'ovce) közötti háromszögű területet kérte volna a Csehszlovák állam
(Forrás: internet)

1949–1969

Az üzemet 1948. augusztus 1-től országos jelentőségűvé minősítették, és 1949. január 1-jén államosították. Ekkor a Szlovák Cement- és Mészgyár á.v. nevet kapta, melynek igazgatósága Trencsénben volt. 1950. január 1-jével a bánya a Szlovák Gipsz- és Mészgyár á.v. megnevezést kapta Iglón székelő igazgatósággal.²² Az Új Szó napilap 1981-es számában pontatlan az 1954-es évszám az államosítás kapcsán.²³

Böhmer egykori vállalati igazgató 1951-ben kelt tájékoztató levelében leírja a bánya nyersanyag-kitermelését, majd azzal folytatja, hogy a fedőréteg és a hulladék jelenlegi aránya magas, mert a bánya elhanyagolt állapotban van. A nyersanyagbázis kiterjedése hatalmas és hosszú évszázadokig is elegendő több esetleges művelethez. A továbbiakban kitér a helyszín és a bánya termelésének ismertetésére. Az alapanyagok távolsága a kemencéktől 50 méter, $\frac{3}{4}$ m³-es csillékkal szállítják. Az üzem kapacitása: a kemence évi 13.000 t (kézírással 16.160 t) és egy törő 15.000 t (kézírással 17.000 t). Késztermékeik minősége tökéletes. A gyár egyenes terepen fekszik. Munkaerő szempontjából 8 települést vehet figyelembe, hozzávetőlegesen 5000 lakossal, akik főleg mezőgazdasággal foglalkoznak. Ezek

a falvak 10 km-es körzetben találhatóak. A munkaerő százalékos megoszlása:

Torna, távolság 4 km	36%
Tornaújfalu, 4 km	7%
Áj, 8 km	1% ²⁴
Bódvavendégi, 1 km	48% ²⁵
Horváti, 2 km	2%
Szádudvarnok, 6 km	--
Szádelő, 8 km	--
Tornagörgő, 13 km	6% ²⁶
Összesen	100%

Mint írja, az üzem fejlesztési előfeltételei nagyon jók, de érződik a hatása annak, hogy teljes egészében a magyar határon fekszik. A folytatásban Böhmer üzemvezető rátér a szükséges beruházásokra: fürdőszoba (*utólag tollal fölé írták, hogy 1956*), ebédlő (*tollal írva 1955*) és öltöző a dolgozók számára. Ezenkívül egy raktár a tűzveszélyes és robbanóanyagoknak, legalább 12 lakás, egy víztartály (amely a kompresszorház felett helyezkedne el, és tűz esetén nagynyomású tűzcsapként szolgálna, valamint a kompresszor motorjának hűtésére), gázmotor és rostély a kemencékben. A szükséges úrtartalom 15 m³. Ezenkívül betonbunkerekre van szükség kb. 75 m³ kavics tárolásához, ahol a kitermelt anyag a vagonok megtöltéséig felhalmozva állhat (arra az esetre, ha a vasúti vagon nem áll be).²⁷

Az ötvenes években a csillét felváltotta a szállítószalag és a tehergépkocsi (Béres Anna gyűjteményéből)

A bányába 1953-ban bevezették az elektromos áramot, ennek köszönhetően a nagykalapácsot felváltotta a kompresszor, a csillét a szállítószalag és a tehergépkocsi, a lapátot a markológép.²⁸ 1954-ben a telep a Kelet-szlovákiai Cement- és Mészműveké lett. 1961-ben Spisák József lett az üzemvezető. 1969-ben megkezdték az Alsó-hegy tövében, Szádudvarnok és Mész között a cementgyár építését, amit 1974-ben fejeztek be. Nem hunyhatunk szemet afölött, hogy a kommunisták éppen a természeti kincsekkel és szépségekkel

24 Az 1-es tollal áthúzva

25 Tollal írva 55

26 Tollal áthúzva

27 Böhmer 1951

28 Fecsó 1981

21 Hollósi 2016

22 Böhmer 1951

23 Fecsó 1981

*A csodás Szádelői-völgy előtt terpeszkedik a cementgyár
(Forrás: internet)*

megáldott csodálatos Kassai-medence kellős közepébe telepítették a 350.000 m² kiterjedésű komplexumot, amely nem kis környezeti terhet ró a környékre és lakóira mind a mai napig. Nem beszélve a látványról: akár a levegőből, akár a magaslatokról gyönyörködnék a vidékben, a messzeségben, a tornai várban vagy a Szádelői-völgyben, igencsak zavaró a cementgyár látványa.

1971–2008, illetve napjainkig

A bányát az Újbódva Mezőgazdasági Szövetkezet vásárolta meg. Ekkor már Tóth László volt az üzem vezetője, aki Spisák Józsefet váltotta. A bánya a Kassai Bányagazgatóság ellenőrzése alatt állt. 1978-ban leálltak a mészegetéssel. A nagy távolság, a magas szállítási költségek miatt kevés volt a megrendelés.²⁹ A mészke kitermelése azonban tovább folyt, sőt többet és korszerűbb módon termeltek. Ebben az időben a bánya a Kelet-szlovákiai Cementgyár sebeséri (Bystrá) igazgatóságához tartozott, akik bérelték a telepet a szövetkezettől. 1993-ban a szövetkezet a bányát bérbe adta a Vap-Lom B.V. s.r.o.-nak.

1998 márciusától az 1992-ben létrejött Ametys társaság üzemelteti a kőbányát mind a mai napig. A tulajdonosok, Július és Jozef Hodermarský, valamint üzlettársuk, Oto Göbl vásárolták meg a kőbányát, és az engedélyeztetés, valamint a gyártósor jelentős anyagi ráfordítással történt felújítása után folytatták a kitermelést. 2008-ban az Ametys vállalat megvásárolta a bányatelepet az Újbódva Mezőgazdasági Szövetkezettől.

*A bányatelep napjainkban
(Forrás: Ametys)*

Munka a bányában

Egy-egy kőbánya létesítésekor először a fedőrétegeket takarítják le. A bányaudvart többnyire teraszosan képezik ki, hogy elejét vegyék a fedő csuszamlásának, omlásának. Laza, illetve puha kőzetek fejtéséhez marótárcsás gépeket használnak, az állékonyabbakat robbantással lazítják fel. Mivel a 70-es évektől a sziklát gyakran robbantással lazították fel, a biztonsági előírások szigorúak voltak, hiszen a lőszert megfelelőképpen kell tárolni. Ilyen munkahelyen feszült figyelemre és fegyelmezettségre van szükség. A 70-es években naponta robbantottak, manapság kéthetente. A robbantási alkalom előtt mindig értesítik az önkormányzatot. Pár perccel a robbantás előtt kétszer megszólal a sziréna. Ismételt robbantás előtt szintén szirénáznak. Fecsó Pál így írt erről: *25 méter mély lyukakat fúrnak a sziklába 50 méter hosszan, két sorban, pontos számítások alapján. Ezek a furatok 60-70 fokos szögben hatolnak be a sziklába, ezekbe kerül a lőszer. Ezt nevezik függő- vagy függönyrobbantásnak. Volt olyan eset is, hogy 70 mázsa robbanóanyagot használtak fel. A falubeliek mesélték, hogy a mai robbantásokhoz képest régen még a föld is megremegett alattuk. Egyszerre 18-30 ezer tonna követ mozgatnak meg a robbantással.*

Régebben a Kelet-szlovákiai Vasmű méhészeti üzeméből járt át a lőmester, Július Krajčí bányamérnök. Ő irányította a fúrást, a lőszer elhelyezését, és ő hajtotta végre a robbantást. Ezt a módszert azonban csak havonta egyszer alkalmazták. Ezután jöhetett a kitermelés, darálás, zúzás, szállítás. A függőrobbantás után a nagyobb darabokban maradt kőbálványokat is robbantással törték szét kisebb darabokra. Ezeket nevezik másodlagos lővésnek, amelyeket a 70-es években a két lőmester, Görgei András és Kovács István végzett. Eleinte a nagyobb sziklába is lyukakat fúrtak, abba helyezték el a lőszert. Később a tornaszentandrásai testvérüzem dolgozóitól új módszert vettek át: a batározást. Ebben az esetben a tetejére kerül a lőszer fojtással. Megtakarították a fúrás műveletét, és a kövek sem repültek nagy távolságra, hanem csak szétmállottak” – olvasható az újságban.³⁰

Mesélték, hogy egyszer, egy ilyen batározás alkalmával különösen messze repültek a kövek. Egy elszállt kő a menetrend szerint közlekedő, Hidvérgárdóba tartó autóbusz tetején landolt, átütve annak karosszériáját. Szerencsére senki sem sérült meg, de ettől kezdve a robbantások előtt elővigyázatosságból lezárják az utat mindkét irányban.

Az 1970-es években 87 dolgozója volt az üzemnek, akik közül 25-en a gépkocsiparkot működtették. Bódvavendégiből legalább ötven ember dolgozott a telepen, de más falvakból is kenyérkeresetre letek itt. Bár a munka természete férfierőt kívánt, sok nő is dolgozott a telepen. Ők főleg a csilléket pakolták meg a rakománnyal, és tolták a kemencéhez.

A bányatelep fokozatosan terjeszkedett. Garázsokat, műhelyeket építettek. Volt, amikor 225 ezer tonna anyagot termeltek ki. Az üzem nagy előnye az volt, hogy iparvágánnyal bírt, így vasúton nagyobb távolságokra szállíthatták a követ. 12 vagon raktak meg egyszerre 4-5 óra alatt. *Érdekessége az iparvágánynak, hogy a Magyar Népköztársaság területén magyar vasútállomáson halad át, tehát szükség van a csehszlovák és a magyar vasutasok együttműködésére* – írja az Új Szó cikke.³¹

A vasutat a '70-es évek végéig, a '80-as évek elejéig használták. Manapság inkább teherautókkal szállítanak, ami kevésbé környezetbarát, hiszen növeli a por koncentrációját.

A mészkőbányában előállított termékek

A '70-es években elsősorban mészport állítottak elő a mezőgazdaság részére, a savanyú talajok pH-értékének a javítására. Évente 26 ezer tonnát termeltek ki erre a célra. Termeltek még mészégetésre alkalmas követ, amelyből 45 ezer tonnát a Novákyban lévő vegyi üzem vásárolt meg. A rimaszombati cukorgyár 15 ezer tonnát rendelt tőlük, amiből a cukorgyártáshoz használt meszet égetett saját kemencében. A nagyolvasztók részére is szállítottak, mint például a zólyombrézói (Podbrezová) vasmű és a turócszentmártoni (Martin) gépgyár. A különböző nagyságú zúzalékanyagot a vidék nagyobb építőipari és útépítő vállalatai részére állították elő. De ellátták a környező szövetkezeteket és a magánépítkezőket is a jó minőségű anyaggal.

Jelenleg az Ametys vállalat dolomit és mészkő fejtésére, valamint feldolgozására helyezi a hangsúlyt. Ugyanakkor az egyes iparágak számára is előállítanak különféle anyagokat, például brikettet, granulátumot, különféle keverékeket, amelyeket leginkább a kohóipar hasznosít. A vendégi mészkő még mindig magas minőségi mutatóval bír: 99,5%-os a mésztartalma (CaCO₃). A '70-es években végzett számítások szerint a termelés növelése mellett is még több mint 100 évre elegendő mészkövet tudnak kitermelni.

Bányamunkások

Álló sor balról: Balázs Géza, Kondás János, Nagy Olivér, Varga Lajos; Felső ülő sor balról: ?, Béres Vince, Stromp József, Béres Gyula; Alsó ülő sor: Karaffa József, Béres János, Dunka Pál (Pala), Spisák József (Béres Anna gyűjteményéből)

Telepi munkások

Balról jobbra: Saláta István, Rácz Árpád, Béres János, Majancsik István (Béres Anna gyűjteményéből)

Majális a kavicshegy tövében

Hátso álló sor: Zsóka (Virág) István, 3 gyerek; Hátso ülő sor jobbról: négyen alig látszanak vagy nem felismerhetők, Király József, Balázs Dezső, alig látszó, Ádám Géza; Első ülő sor jobbról: Cséplő János az unokájával az ölében, ismeretlen, Karaffa János (Dohos), Béres László, Béres Anna, Fecske Laci, Balázs Sanyi (Ború), két lány, Derján Irén, ismeretlen lány; Az álló alak a jobb szélen: Balázs (Nehera) Gábor (Béres Anna gyűjteményéből)

Béres Anna és Túróczi Eszter
a csillénél
(Béres Anna gyűjteményéből)

Béres János, aki 32 évig dolgozott
a bányában, elkészítette
az égetőkemencék makettjét.
Sajnos az alkotás nem maradt fenn.
(Béres Anna gyűjteményéből)

Felhasznált irodalom:

BODNÁR Mónika – SÁRI Katalin: Bányászat az egykori Torna vármegyében és ennek kultúrtörténeti emlékei. (Kézirat, 2019. Készült a megjelenés alatt álló *Földtan, honismeret, néprajz. Dolgozatok a 70 éves Hála József köszöntésére* című kötetbe.)

BOROVSKY Samu – SZIKLAY János, szerk.: *Abauj-Torna vármegye és Kassa*. Magyarország vármegyéi és városai. Budapest, 1896.

BÖHMER: *Monografie závodu (Az üzem monográfiája)*. Tájékoztató levél a Szlovák Gipsz- és Mészgyár á.v. tornai leányvállalatának vezetője részéről a kassai igazgatóságnak. 1951. március 15. (Gépirat)

CSÍKVÁRI Antal, szerk.: *Abauj-Torna vármegye*. Vármegyei szociográfiák VII. Budapest, 1939

FECSÓ Pál: Kövek és emberek. In.: *Új Szó*, Vasárnap melléklete, 1981. VIII., 6.

HOLLÓSI Gábor: A macskalyuki bányák esete. A trianoni békeszerződés II. számú genfi jegyzőkönyve. In.: *Emlékeztető*, 1. évf. 1–2. sz. 2016, 15. http://emlekpont.hu/wp-content/uploads/2019/12/Emlékezteto_2016_1_2.pdf

KOLESZÁR Krisztián: *Hidvérgárdó. Fejezetek a község történetéből* 2001., 90–91.

KOVÁCS Ágnes: *Bódvavendégi 1263–2013*, Bódvavendégi 2014

MÁZIK Mihály: 20 év a közösbén. 20 éves a Nová Bodva-i Egységes Földműves Szövetkezet, *Új Bódva*, 1973

Nyirvidék, 1909. december 19., 11. https://library.hungaricana.hu/en/view/Nyirvidek_1909_07-12/?pg=296&layout=s

SUBA János: A magyar államhatár a trianoni békediktátum előtt és után 1867–1941 http://real.mtak.hu/108359/1/Salutem-7_197-234.pdf

SUBA János: Az első magyar–szlovák határ leírása

SUBA János: Magyarország államhatárának változásai, 79

Tervezet a mészkőkitermelés folytatására a vendégi bányatérsgben http://emiktf.hu/Ugyfelinf/Vendegi_meszkobanya/Magyar_Podklad_pre_oznamenie_druhej_strane.pdf

Zemplén, 1904. 07. 09., 73. sz.

<https://www.ametys.sk/tazobny-priemysel/hostovce/>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%BClfejt%C3%A9s>

A bányatelep napjainkban (Forrás: Ametys)

A 46. ISTVÁNFFY GYULA HONISMERETI GYŰJTŐPÁLYÁZAT ÉRTÉKELÉSE

Bodnár Mónika

A 2019–2020-as, 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra 15 ifjúsági és 35 felnőtt kategóriás pályamunka érkezett. Rendhagyó módon a pályázat kiértékelésére és az eredményhirdetésre nem 2020 őszén került sor, hanem 2021. június 10-én. Ennek oka az életünket alaposan felforgató pandémia volt. A világjárvány következtében bevezetett korlátozó intézkedések miatt többen kérték, hogy toljuk ki a pályázatok benyújtási határidejét, ezért azt 2020. június 30-ról 2020. szeptember 30-ra módosítottuk, arra számítva, hogy novemberben vagy december elején sort keríthetünk az eredményhirdetésre. Ám az időközben életbe léptetett újabb korlátozások ezt lehetetlenné tették, így az eredményhirdetés 2021 júniusára csúszott.

A 15 ifjúsági pályamunka 16 pályázótól és 5 iskolából érkezett, ezek a miskolci Földes Ferenc Gimnázium és Lévay József Református Gimnázium, a kazincbarcikai Szalézi Szent Ferenc Gimnázium, az Ózdi József Attila Gimnázium és Kollégium, valamint a Vasvár Úti Általános Iskola. Hálásak vagyunk a felkészítő tanároknak – Kovácsné Szepelfeld Erzsébet, Erdődi István, Szabóné Hegedűs Gyöngyi, Bukodiné Sólyom Ilona, Sveda Lászlóné, Ujvári Balázs – akiknek nagy szerepük volt abban, hogy tanítványaik érdeklődését ebbe az irányba terelték. Külön kiemelés érdemelnek a miskolci Földes Ferenc Gimnázium diákjai, akik szinte minden alkalommal jelentős mennyiségű helytörténeti, néprajzi dolgozattal jelentkeznek, a jelen kiírásra is hat pályamunkát küldtek.

A 35 felnőtt kategóriás pályamunkát 26 pályázó készítette. Az előző évek gyakorlatának megfelelően most is voltak többszerzős munkák, de az is előfordult, hogy egy szerző több pályamunkát nyújt

tott be. A legtöbben már sokadik alkalommal pályáztak, rendszeres résztvevői az Istvánffy-gyűjtőpályázatoknak, de akadtak olyanok is, akik első alkalommal tiszteltek meg minket dolgozatukkal. Külön ki kell emelni az ózdiak szisztematikus és lelkes honismereti munkáját. Az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör évente meghirdeti a maga honismereti pályázatát, s ezek a pályamunkák – az ózdi regionális előforduló után – beküldésre kerülnek a megyei pályázatra. A 35 felnőtt kategóriás pályamunkából 22 Ózdról érkezett, s az ifjúsági kategória 15 pályamunkája közül is 6.

A pályamunkák terjedelme változó volt, egy-egy dolgozat a 15-20 oldalastól a több mint száz oldalasig terjedt, esetenként CD- vagy más melléklettel is el volt látva. Az összességében több mint 2000 oldalnyi terjedelmű pályamunkákat a Honismereti Egyesület vezetősége a Herman Ottó Múzeum, a Levéltár és a Miskolci Egyetem szakembereinek bevonásával értékelte. A zsűrizésben a következők vettek részt: Békési Gábor, dr. Bodnár Mónika, dr. Fazekas Csaba, Kis József, Nagy Attila, Sárközi Ágnes, dr. Székelyné Forintos Judit, Titkos Sándorné, dr. Tóth Arnold, Vámosi Katalin.

Ez alkalommal a bírálókat szerény anyagi elismerést is tudunk adni pályázati pénzből, s az előző évek gyakorlatainak megfelelően a felnőtt kategória 1–3. helyezettjei is részesültek pénzjutalomban is a könyvjutalom mellett. Az ifjúsági kategória első és második helyezettjei – felkészítő tanáraikkal együtt – lehetőséget kaptak arra, hogy részt vegyenek a Honismereti Szövetség egyhetes erdélyi Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiáján Kalotaszentkirályon.

A rendezvény közönsége

A 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat eredménye a következő:

Ifjúsági kategória:

Könyvjutalomban részesültek:

- FENYVESI LILLA
- FODOR ANNA LIZA
- FODOR ÁRON
- BÁRDOS GEORGINA
- MAGYAR EMÍLIA
- NAGY LAURA

Magasabb könyvjutalomban részesültek:

- BODGÁL KRISZTINA
- DÚS ZSUZSANNA

Megosztott 3. helyezés:

- TÓTH MARCELL JÁNOS: Bányászati emlékek; Izsófalva *(Segítő tanár: Bukodiné Súlyom Ilona)*
- HATVANI ESZTER: Családtörténeti kutatás *(Segítő tanár: Kovácsné Szeppefeld Erzsébet)*

Megosztott 2. helyezés:

- VARGA MÁTÉ – HEGYI NORINA FLÓRA: A csépanyi tizenkettő *(Segítő tanár: Ujvári Balázs)*
- KALOCSAI ÉDUA MÁRIA – SUSZTER ÁGNES: Az utolsó bükki mézsegető *(Segítő tanár: Kovácsné Szeppefeld Erzsébet és Erdődi István)*

Megosztott 1. helyezés:

- BURIÁN BÁLINT: Ózdi Örökségvédelmi Fesztábor; /Csodás hely, ahol csodálatos élni/ *(Segítő tanár: Sveda Lászlóné)*
- KÓNYA MÁTÉ BERTALAN: Űknagyapám, Pokorny Hermann *(Segítő tanár: Szabóné Hegedűs Gyöngyi)*

Burián Bálint és Kónya Máté Bertalan
(ifjúsági díjazottak)

Felnőtt kategória:

Könyvjutalomban részesültek:

- DUDÁS GÁSPÁRNÉ (Sajólad)
- FARKAS ATTILA (Mezőkövesd)
- GOMBOS ZSOLT (Ózd)
- JUHÁSZ JÁNOS (Bekecs)
- SVEDA LÁSZLÓNÉ (Ózd)

Magasabb könyvjutalomban részesültek:

- BÁNFALVI LÁSZLÓNÉ (Eger, Ózd)
- BENYHE LÁSZLÓ (Ózd)
- BOKOR SÁNDOR (Ózd)
- HORVÁTH CSABÁNÉ és szerzőtársa, SZABÓ SÁNDORNÉ, a legidősebb (95 esztendősen) pályázó
- HORVÁTH KÁROLY (Ózd)
- JUHÁSZ BÉLA (Ózd)
- KOVÁCS LÁSZLÓ (Ózd)
- KRUSÓCZKI FERENC (Encs)
- KULCSÁR JÓZSEFNÉ (Ózd)
- UDVARHELYI NÁNDOR (Miskolc)
- IFJ. VASS TIBOR (Ózd)

Különdíj:

- NARANCSIK PÁL – DR. KÚTI ISTVÁN: Narancsik Pál élet- és gondolat szilánkjai a gépiró megjegyzéseivel

Megosztott 3. helyezés:

- BÁNFALVI LÁSZLÓ: Nekézseny belterületi helynevei
- TÖRÖK-BÚZÁS PÉTER: Ózd környéki betyárvilág (néprajz); *(másik pályamunkát is beadott)*

Megosztott 2. helyezés:

- BARTA EMIL: Az ismeretlen Gerevich – a miskolci vívósport atyamestere
- FARKAS FERENC: Életutak – a kerékgyártó és a bába Alsózsoltán
- SZABÓ FERENCNÉ TÓTH ILDIKÓ: A lukai népiskolától a Bodroghalmi Molnár Mózes Általános Iskoláig (1917–1946)

Megosztott 1. helyezés:

- KISS LÁSZLÓ: Etnobotanikai, etnomikológiai, etnozoológiai fajnevek, tájszavak, tájnyelvi szóalakok megyénk abaúji és borsodi régiójából
- KURUCZ JÁNOS: Az ózdi vasgyár a szakképzés tükrében; *(másik pályamunkát is beadott)*

A CSÉPÁNYI TIZENKETTŐ

Varga Máté – Hegyi Norina Flóra
(Vasvár Úti Általános Iskola, Ózd – segítő tanár: Ujvári Balázs)

A második világháború szinte minden családnak veszteséget hozott; apák, fiúk, testvérek harcoltak sokszor távol a hazájuktól, szeretteiktől. A szerencsésebbek túléltek a viláégést, esetleg hosszabb hadifogság után, de hazatérhettek. Sokaknak ez nem adatott meg, életüket áldozták a hazáért vagy egy idegen hatalom parancsára. Az elesett hősök sorsa, nyughelyük azonban nem minden esetben ismert. Ez történt azzal a tizenkettő, a szlovákiai Vepor-hegységben partizánok által kivégzett hódoscsépányi honvéddel is, akiknek nevét megtaláljuk ugyan a helyi világháborús emlékművön, de sorsukat évekig, nyughelyüket pedig évtizedekig homály fedte. Munkánkban megpróbáljuk végigkövetni utolsó útjukat a már meglévő művek, a saját kutatási eredményeink, valamint a legfrissebb vizsgálataink alapján.

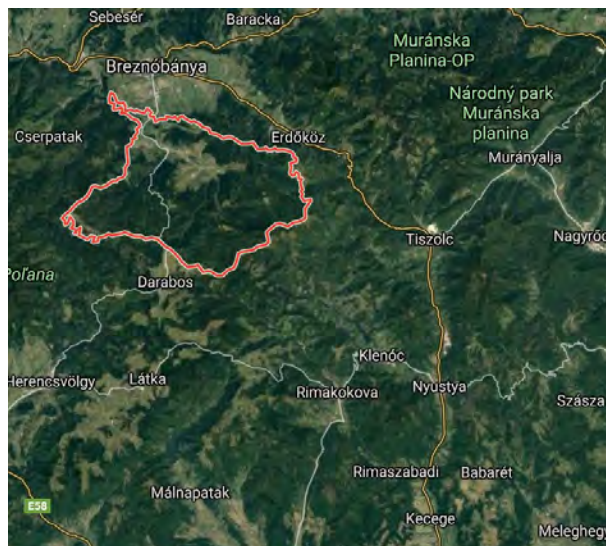
A szerzők Borbás Péter helytörténésszel a hódoscsépányi világháborús emlékműnél (Ujvári Balázs felvétele)

A Vepor és térsége 1944-ben

1944 őszére már biztossá vált, hogy Németország a világháborút elveszíti. Csapataik folyamatosan szorultak vissza, a Kárpát-medencében óriási harcok bontakoztak ki a német–magyar és a szovjet–ukrán–román alakulatok között. A mai Szlovákia területén, a Vepor-hegység térségében a rendezett visszavonulást és az ellenállást tovább nehezítették a partizánok akciói, amelyek rengeteg áldozattal jártak. Ide sorolható a szlovák nemzeti felkelésnek nevezett eseménysorozat, melynek kiterjedésében sajnos a magyar politikai lépések is szerepet játszottak. Amikor Horthy Miklósék

felgyverszüneti tapogatózásba kezdtek nyugat felé, akkor a szlovák felkelés felszámolásában való részvételük tovább rontotta volna Magyarország nemzetközi helyzetét. Óvakodtak ettől azért is, mert tudták, hogy a szlovák nemzeti felkelés a nyugati kormányok támogatását is élvezte. 1944. szeptember végén Hitler tudomására jutott, hogy Horthy is kiugrásra készül. Magyarország megtartása nemcsak politikailag, hanem katonailag is rendkívül fontos volt Németország számára. A szlovák felkelés ellen déli irányból tervezett német páncélos és gyalogos egységek támadása a magyar helyzet rendezéséig váratott magára. Az október 15–16-i magyar események Hitler számára a magyar kérdést kedvezően oldották meg. Így október 16-án a szlovák–magyar határra felvonult német egységek parancsot kaptak a szlovák nemzeti felkelés elleni támadás megindítására.

Ebben a közegben bontakoztatta ki tevékenységét a hírhedt partizánvezér, a fekete tábornokként is emlegetett Alekszej Mihajlovics Szagyilenko szovjet tiszt is, aki 1944. szeptember 13-án ejtőernyővel érkezett 39 társával a területre. Ő vezette a Hruscsov-partizánegységet. Működésük Kassától Breznóbányáig terjedt, ahol német és magyar alakulatok ellen harcoltak, közlekedési utakat rongáltak meg, illetve katonákat szerveztek be partizánok. Az ő irányítása alá tartozott a magyarokból megalakított Rákosi-alegység is. Sajnos a fennhatósága kiterjedt a csépanyi katonák utolsó ismert feladatellátási helyére, a Klenóci-Vepor térségére is. Klenóc–Tiszolc–Feketebalog környéke stratégiai utakat foglalt magába, amiket jól védhető magaslatok öveztek.

A Vepor-hegység és térsége (Forrás: internet)

A fogságba esés körülményei

Az I. Magyar Hadsereghez tartozó hódoscsepányi honvédek a Vepor-hegység térségében egy szállító alakulat részeként lőszerrel és élelmszerrel látták el az itt harcoló német egységeket. Az alakulat pontos nevét nem sikerült felkutatni, de több bizonytalan forrás is az EDELWEISS-ezredet nevezi meg. Egy szállítási feladat közben partizánok csaptak le a magyar honvédekre. A sorsukról készült dokumentumfilmben (*Történetek a ládaftárból: Nem elfeledve*) úgy említik, hogy innen még továbbengedték őket, csupán a fegyvereiket vették el, ám egy későbbi alkalommal ismét fogságba estek, és kivégezték mindnyájukat. Ennek ellentmond Turcsányi Rozália visszaemlékezése, akinek édesapja, Turcsányi János a háború után még tudott beszélni egy, a csépányiakkal szolgáló magyar katonával. Ő elmondta, hogy a magyarok már rögtön az első partizán-rajtaütés alkalmával fogságba kerültek, és fakitermeléssel kellett foglalkozniuk egy munkászászlóaljban. Agitálták őket, hogy lépjenek be a Vepor környékén szerveződő, magyarokból álló partizánegységbe, a Rákosi-alegységbe. A csépányiak ezt megtagadták, nem akartak tovább harcolni, így munkára fogták őket, ahonnan egy alkalommal sikertelenül próbáltak megszökni. Ezt követően a később Turcsányi Jánost felkereső társuk – aki gépkocsivezetőként dolgozott szintén ebben a munkászászlóaljban – próbálta őket ismételt szökésre bírni, még teherautót is szerzett, ám ezt a kockázatot a tizenkét katona nem vállalta. Ez az esemény 1944. december elején történt, tehát ekkor még biztosan életben voltak.

A „Történetek a ládaftárból: Nem elfeledve” című dokumentumfilm forgatása (Vargáné Birta Andrea magángyűjteménye)

A sorsok beteljesülése

A helyiek visszaemlékezése szerint a hódoscsepányiak kivégzése 1944 decemberében történt, abban azonban már eltérnek a vélemények, hogy a gyilkosságra a parancsot ki adta ki. Egyesek magát Szagyilenkot említik, míg mások egy ismeretlen

nevű NKVD-s tisztet. Ezek a száraz tények. Viszont nem szabad elmennünk a Rákosi-alegység felelőssége mellett sem. Szagyilenko visszaemlékezésében ezt írta: *December végére a magyar dandár harcolózászlóaljában már kb. 300 ember volt. A munkászászlóaljban őszintén szólva nehéz volt összeszámolni valamennyi katonát, ugyanis sokan csak néhány napot töltöttek itt, azután igazolást kértek arról, hogy ők Szálasi hadseregéből megszöktek és hazafelé tartanak. Volt, aki egyedül vágott neki az útnak, mások csoportosan, alegységkötelékben. Partizánjaink ellátták az útra őket élelemmel, kiséreket adtak melléjük.*¹ Ennek ellentmond a Rákosi-alegység egyik vezetőjére, politikai biztosára, Alexandr Simkra (Simkó Sándor) való visszaemlékezés, mely szerint szerint versenyre hívta a többi partizándandárt, hogy ki öl meg több élőerőt. S azt is tudjuk róla, hogy Simkó az adott időszakban 12 személyt (10 katona és 2 tiszt) saját maga pusztított el.² Ezek akár a csépányiak is lehetnek, hiszen működési területük a Breznó–Tiszolc–Feketebalog terület volt.

Újabb kérdés merülhet fel az egységben szolgáló magyar partizánok felelősségéről, ugyanis rengeteg környékbeli volt köztük. Ezek közül néhányan az ózdi gyárban dolgoztak, tehát naponta átvártak Hódoscsepányon. Nekik ismerniük kellett a történetüket vagy a temetés helyét, mégsem tájékoztatták a hozzátartozókat.

A. M. Szagyilenko és Simkó Sándor (In: Szagyilenko, A. M. 1965, 561.)

A sírhely felkutatása

A világháború után a hódoscsepányi hozzátartozók szeretteik sorsáról semmilyen tájékoztatást nem kaptak. Az első információt a már korábban említett, a partizánoktól elszökött magyar katona hozta 1952-53 környékén, akinek nevét már nem sikerült felkutatni, foglalkozására viszont visszaemlékeztek, zenetanárként dolgozott Budapesten. Őt még a felvidéki

1 Szagyilenko, A. M. 1965, 564.

2 Szagyilenko, A. M. 1965, 564.

fogságban a csépanyiak egyike, Ríger József kérte meg, hogy ha sikerül hazajutnia, akkor keresse fel a családját. Ekkor beszélt Turcsányi Jánossal, Ríger József sógorával. Ezután évekig ismét csend volt a csépanyiak sorsáról. A következő fejleményt Sivák Árpád egykori honvéd szolgáltatta a családtagoknak, akik ekkor tudták meg, hogy a szeretteiket a határtól nem messze mészárolták le. Sajnos a pontos helyszínről ő sem tudott megbízható adatokat mondani.

*Ríger/Grieger/Gríger József
honvéd
(Varga Imréné magángyűjteménye)*

A felvidéken partizánok által kivégzett hódoscsepányi katonák nevei:

- Csépanyi Bárdos József
- Csomós György
- Göboly Gusztáv
- Gömöri András
- Illés Antal
- Koós József
- Koós Lajos
- Koós Pál
- Lestál László
- Papp Árpád
- Ríger József
- Szögedi József

A kivégzett honvédek sírjának megtalálásában a véletlen játszott a főszerepet. Borbás Péter amatőr helytörténész ugyanis televíziózás közben egy érdekes információra lett figyelmes a *Hazajáró* sorozat egyik epizódjában. A Vepor-hegységben játszódó részben bemutatták a Javorina szörványtelepülés temetőjében található tömegsírt, aminek felirata szerint abban csépanyi honvédek nyugszanak. Ezek alapján kezdte el kutatásait, és vette fel a kapcsolatot felvidéki történészekkel. Nagy nehézségek árán sikerült megtalálni a sírhelyet, ami a temető jobb sarkában található, azon a részen, ahol a nem katolikus felekezetű személyeket helyezték örök nyugalomra. Hosszas keresés során még tudtak olyan személlyel is beszélni, aki részt vett a honvédek elhantolásában, ám még a mai napig sem mer a történekről részleteket elárulni. Csupán annyit sikerült megtudni, hogy a holttestek hosszú ideig heverték temetetlenül, ugyanis a rendkívüli hideg és a nagy hó miatt nem tudtak sírgödört ásni. A síremléket ismeretlenek csináltatták az 1970-es években.

Borbás Péter kitarásának köszönhetően a még élő családtagok megtudhatták őseik nyughe-

lyét, valamint a tizenkét honvéd történetéről egy rövid dokumentumfilm is készült 2017-ben.

Munkánkkal szeretnénk emléket állítani a Felvidéken legyilkolt hódoscsepányi katonáknak, valamint azoknak a millióknak, akik egy értelmetlen háború áldozataivá váltak. Hozzon örök nyugalmat számukra, hogy az utókor még ennyi évtized után is őrzi emléküket.

Tisztelet a Hősöknek!

*A csépanyi katonák síremléke Javorina temetőjében
(Varga Máté magángyűjteménye)*

Zárszó helyett – a szerkesztő

Ujvári Balázs, a kutatást segítő tanár tájékoztatása szerint – a gyerekek dolgozatának is köszönhetően – 2021-ben felújításra került a Klenóc községhez tartozó Klenóc-Pusztarét (Klenovec Skorušina) temetőjében a hódoscsepányi katonák síremléke. A felújítást a Memoriae Patrum Honismereti Társulás végezte a budapesti Hadtörténeti Múzeum és Intézet, valamint a Magyar Kormány támogatásával. A felújított síremlék felszentelésére halottak napjához közel, október végén került sor. Az ünnepségen az ózdi Vasvár Úti Általános Iskola küldöttsége, a témában kutató gyerekek is részt vettek.

*A csépanyi katonák felújított síremléke
Klenóc-Pusztarét temetőjében*

A síremlék felszentelésén résztvevők egy csoportja

Felhasznált források:

- HAJDÚ András: A báró, a papok meg a határvadász hadnagy – Akikről majdnem elfeledtek a felkelés történetírói. In: *Új Szó* 1990. aug. 24. *Vasárnap* c. melléklete 23. évf. 34. sz. 22.
- PÉCSI István: Szlovák földön partizánként. Egy a 001-es csoportból. In: *Népújság* 1970. márc. 20. 21. évf. 67. sz. 4.
- PINTÉR István: A szlovák nemzeti felkelés és a magyar ellenállási mozgalom. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 13. évf. 1. sz. 1966. 3–18.
- SZAGYILENKO, A. M.: A mi magyar barátaink. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 12. évf. 3.sz. 1965. 560–565.

Felhasznált filmek:

- Hazajáró: Vepor-hegység – Kishont ősi rögei. Dextamedia, 2015.
- Történetek a ládafiából: Nem elfeledve. Rendezte: Szabó Zsóka, 2017.

Adatközlők:

- Borbás Péter (interjú: Ózd, 2020. 03. 05.)
- Turcsányi Rozália (interjú: Ózd, 2019. 12. 02.)
- Varga Imréné (interjú: Ózd, 2019. 12. 10.)

A síremlék 2021. évi felújításával kapcsolatosan:

- <https://ma7.sk/tajaink/fohajt-as-a-hodoscsepanyi-honvedek-sirja-elott>
- <https://honvedelem.hu/hirek/meguult-masodik-vilaghaborus-magyar-siremlék-szlovakiaban.html>
- <https://felvidek.ma/2021/10/a-hodoscsepanyi-tizenketto/>
- https://gondola.hu/hirek/279787-A_hodoscsepanyi_tizenketto.html

A dolgozat a 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton megosztott 2. helyezést ért el. A szerzők külön köszönetüket fejezik ki **Borbás Péter**nek a munkához nyújtott önzetlen segítségéért.

ÜKNAGYAPÁM, POKORNY HERMANN

Kónya Máté Bertalan

(Lévay József Református Gimnázium, Miskolc – segítő tanár: Szabóné Hegedűs Gyöngyi)

Miskolc városának polgári társadalma és a katonaság között a legtekélyesebb jó viszony áll fenn. A magyar királyi honvédség megalakulásának első percétől kezdve. Katona és polgár ebben a városban egygyé forrtak becsületes, egymást támogató munkájukban a mindent összefogó és mindent átható izzó hazaszeretet fogalmában¹ – így gondolkodtak Miskolcon a nemzeti hadsereg 1919-es megalakulásától. A Trianon utáni években teljesen összefonódott a város élete az itt állomásozó katonákéval. Ebben az időszakban szolgált itt a vegyesdandár parancsnokaként üknagyapám, Pokorny Hermann, aki legkedvesebb szolgálati helyeként tartotta számon ezt a várost. Miskolc utolsó katonai állomáshelye volt 1935-ben történt első nyugdíjazásáig. Településünkhöz kötődő emlékeiből szeretnék néhány dolgot felvillantani.

Pokorny Hermann 1882. április 7-én, nagypénteken született a Morvaországi Kremsierben. Születésnapja Hermann napjára esett, innen kapta a nevét.

A 19. századi Osztrák–Magyar Monarchia egy soknemzetiségű, soknyelvű ország volt. Szülőföldje is két nyelvű terület volt, ezért már kisgyermekkorában megtanult németül és csehül. Kremsier iskolaközpont és papi város hírében állt, német értelmiségi vezetéssel. Édesapja postamesterként tartotta el a családot. Gyermekkorát három testvére, Marianne, Viktor és Max mellett töltötte legidősebb gyerekként. A család sokszor kirándult, mivel édesapja nagy természetkedvelő volt. Fiatalkorában igyekezett sokat sportolni, és zongorázni is tanult. Az elemi iskola után, 1892-ben a piarista gimnáziumba került. 15 éves korában hadapródiskolába írták be, majd felavatása után 1900-tól a k.k. Landwehr gyalogezredben folytatta életét.

Négy év múlva, a tiszti iskola elvégzésekor soron kívüli főhadnagyi előléptetést kapott. 1906-ban a k.k. 43. grazi Landwehr dandárnál kapott tisztséget a vezérkarban. A kiképzések megszerzésében, lebonyolításában vett részt. Feladata önmaga fejlesztése és a nyelvtanulás volt. Grazban tanult meg bolgárul egy gyógyszerészhallgatótól néhány hónap alatt. Igazi nyelvtelenség volt. 1912-től 10 hónapon keresztül oroszországi kiküldetésben vett részt. Ez egy kölcsönös vendéglátás volt

¹ Petrik Ernő 1926, 386.

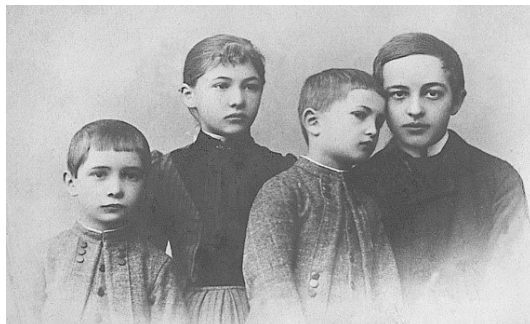
2-2 tisztrészére az orosz és az osztrák–magyar hadsereg között. Megtanulta a nyelvet, és megismerte az orosz társadalmat, az orosz kultúrát. Hazatérve az anyakönyvi hivatal alkalmazta. Mivel szükség volt az oroszországi tapasztalataira a katonai tevékenységek megtervezéséhez, újabb egy hónapot töltött Moszkvában. Az első világháborúban komoly sikereket ért el a rádiós felderítés során. A második világháborúban az ideiglenes nemzetgyűlés tagjaként folytatta munkáját.

Miskolci évek

Sajnos szép vámőrségi beosztásomnak és nagyszabású terveimnek 1930 áprilisában vége szakadt. A 7. miskolci vegyesdandár parancsnokának neveztek ki – írja emlékiratában áthelyezéséről.²

1930 áprilisában az új munkahelyére Gömbös Gyula³ nevezte ki, aki akkor honvédelmi miniszter volt. Miután Miskolc levált a vármegyéről, a városban két főispán székelt. A városi főispán Mikszáth Kálmán,⁴ a megyei pedig báró Borbély-Maczkó Emil⁵ volt. A két főispán között gyakran voltak feszültségek. Nem volt könnyű feladata egy ilyen kényes helyzetben a dandárparancsnoknak. Elődje Lenz Albin⁶ altábornagy volt, akire később a környezete sokat panaszkodott. Abban az időben a dandárparancsnok szolgálati lakása a Mindszenti laktanyában⁷ volt, mely 8 szobából és a megfelelő mellék-helyiségekből állt. Az átadási nehézségek után üknagyapám

megtarthatta ünnepélyes bevonulását Miskolcra. A vegyesdandár parancsnoksága a Rudolf-laktanyá-

*A négy Pokorny testvér
(Hermann, Marianne, Viktor, Max)*

² Pokorny 2000, 119.

³ Gömbös Gyula (1886–1936) császári és királyi (k.k.) vezérkari tisztrész, magyar királyi szolgálton kívüli gyalogsági tábornok, politikus, országgyűlési képviselő, titkos tanácsos, honvédelmi miniszter, a Magyar Királyság miniszterelnöke 1932-től haláláig.

⁴ Mikszáth Kálmán (1885–1950) az író fia, jogász, politikus, Miskolc város főispánja.

⁵ Báró Borbély-Maczkó Emil (1887–1945) politikus, Borsod megye főispánja.

⁶ Lenz Albin (1878–1958) vezérkari ezredes, a miskolci 7. vegyesdandár parancsnoka.

⁷ A Mindszenti laktanya: helyén korábban a Zöldág fogadó állt, ami Miskolc első vendéglője közé tartozott.

ban⁸ kapott helyet. Lánya, Pokorny Éva (dédnagy-mamám) a Szatmári Irgalmas Nővérek Római Katolikus Nevelőintézetébe⁹ járt, közismert nevén a Zárdaiskolába.

Dandárjához az alábbi katonai egységek tartoztak Miskolcon kívül: a 13. miskolci gyalogezred 1 zászlóaljjal Sátoraljaújhelyen, a 14. egri gyalogezred 1 zászlóaljjal Gyöngyösön, a 7. határőr ezred 1 zászlóalja Sárospatakon, a 7. tüzérezred 1 osztállyal Gyöngyösön, egy-egy huszárszázad, árkászcsoport (Tokajban), vonatosztág és híradós zászlóalj.

Munkája kezdetén igyekezett megismerkedni a helyi közösségek vezetőivel. Első teendője a hősi emlékművek megkoszorúzása volt. Az emlékművek a Rudolf-laktanya előtt, a megyeházán és a zsinagóga falán voltak. A zsidó hősekről való megemlékezéskor az egész hitközség jelen volt. Hivatalos látogatásokat tett a két főispánnál, Hodobay Sándor¹⁰ polgármesternél, a papság képviselőinél (görögkatolikus érsek, református püspök, evangélikus esperes, plébániák, minorita rendház), valamint a nős tisztelnél és állami hivatalnokoknál.

Mint új vezetőnek lehetősége volt új szabályokat is bevezetni. Igyekezett rugalmas munkaidőt biztosítani a beosztottjainak. Saját tapasztalata szerint úgy gondolta, hogy korán reggel bír az ember legjobban dolgozni, ezért a dandárparancsnokságnál reggel 9-től délután 2-ig voltak a hivatalos órák. Ő maga sportolásként a munka kezdete előtt mindig egy órát lovagolt. A legkényesebb ügyeket reggel, friss fejjel bírálta el. Az új rend szerint mindennap délután egy óráig elérhetőnek kellett lennie mindenkinek. Ezen felül a munkaidőt nem korlátozta, tehát ha sok munka volt, akkor sokáig dolgoztak, ha pedig kevés, akkor az aznapi munkaidő csökkent. Az alárendeltekéről való gondoskodást a legfontosabb teendőjének tartotta. A bíróságon mindig a vádlott mellett foglalt állást, és vitatkozva az ügyészeknek kellett a vád helyességéről meggyőzniük. A laktanyaszemlék alatt meg tudta oldani, hogy a legkisebb rangú beosztottjaival is személyes kapcsolatba kerüljön. Szívesen intézte ügyes-bajos dolgaikat is. Gyakran hangsúlyozta azt is, hogy nem szabad az idős tiszteket elfelejteni, mert egykor ők is fiatalok voltak.

A társadalmi életnek két fontos színtere volt: a vadászat és a tiszti kaszinó. A kaszinóban mindig jó társaság volt, és olcsó italokkal, kártyapartikkal várták a tiszteket. Szívesen bújt a kaszinó házigazdájának szerepébe. A kaszinóban az otthonról hozott ételekkel kínálták egymást, az italok ára pedig nagyon kedvező volt; a jó bor 27 fillérbe került.

Miskolcon egy külön tiszti vadásztársaság is volt, saját területekkel. Nem múlt el hét vadászat

nélkül. A területek és a vadfajták nagyon változatosak és különbözőek voltak. Hegyvidék találkoztott síksággal, erdők, folyóvölgyek váltották egymást. Szarvas, vaddisznó, őz, nyúl, muflon, fácán, gyöngytyúk, róka, vízivad volt terítéken. A vadászatot szervező birtokosnál minden alkalom egybe volt kötve reggelivel és ebéddel vadászat előtt és után.

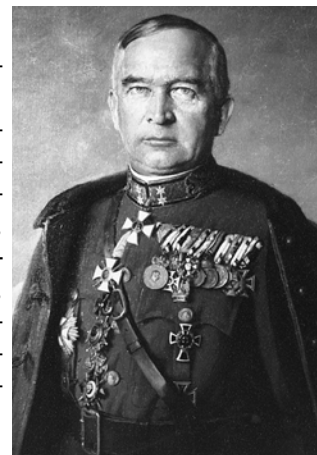
Gyakran rendelt el terepgyakorlatokat, ahol nemcsak a fizikai erőnlétet fejlesztették, hanem időt szántak az építő és pozitív megbeszélésekre is. Ügyelt arra, hogy megbeszélésein a kölcsönös tisztelet és megbecsülés hangneme érvényesüljön. Minden évben megtartotta a kötelező törzstiszti lovaglásokat, melyeknek Szilvásvárad, a Hernád-völgy és a Bodrog-völgy voltak a helyszínei. A dandár mozgósításának menetét is részletesen kidolgozta.

Egy leventelőversenyre a fiatal József főherceg is Miskolcra látogatott; a városháza erkélyéről nézte végig a leventék fáklyás felvonulását. Olyan ünneplésben részesült, ami akkor már nem volt természetes és magától értetődő.

A leventék korabeli kiképzéséről nagyon rossz véleménye volt. Egyszer üknagyapám meghívást kapott egy vasárnapi gyakorlatra, Putnokra. A leventéknek a vasárnapi ruhájukban kellett megjelenniük, majd ugyanebben a ruhában tartottak bemutatót. A sáros terepen kellett feküdniük és különböző harcgyakorlatokat végrehajtani. A bánásmód velük szemben durva és lealacsonyító volt, ezért egy megbeszélést kezdeményezett a felsőbb vezetéssel.

Miskolcon már ekkor is nagy hangsúlyt fektettek a sportra. Évente nagy országos sportversenyek voltak: vívás, boksizálás, birkózás, tenisz, asztalitenisz, síversenyek, korcsolyázás, bobverseny és lovaglás is előfordult a sportesemények között. Minden évben tartott agarászversenyt és Hubertus-lovaglást (ezzel régebben a bécsi udvar tiszteletét mutatták ki) a katonák részvételével.

Miskolci tartózkodása idejére esett a mátraházi tiszti sportszálló átadása és a Sárospataki Kollégium 400 éves évfordulója is. Mindkettőn ünnepi beszédet is mondott. Kiemelkedő esemény volt Miskolcon tartózkodása alatt Révész Kálmán¹¹ református püspök búcsúztatása. Megtiszteltetésnek érezte, hogy a város elöljárói között őt is meghívták.

*Pokorny Hermann
(a miskolci tiszti kaszinó
számára készített portré)*

⁸ 1896-ban épített miskolci laktanya, a 10. honvédezerd parancsnoksága.

⁹ Szatmári Irgalmas Nővérek által alapított leánynevelő intézet Miskolcon, 1907-ben vált hivatalosan nevelőintézeté.

¹⁰ Dr. Hodobay Sándor (1880–1957) jogász, 1922–1935 között Miskolc polgármestere.

¹¹ Révész Kálmán (1860–1931) lelkész, esperes, egyháztörténész, 1918–1931-ig a Tiszáninneni Református Egyházkerület püspöke.

1932. április 7-én, ötvenedik születésnapján a leventék fáklyásmenettel vonultak el lakása erkélye alatt. A zenekar a Vidacs leventefelügyelő által az üknagyapám tiszteletére szerzett *Pokorny-indulót* játszott.

Az 1934-es év miskolci tartózkodása végén jelentette, május 1-én érkezett Budapestre szóló áthelyezéséről a határozat; a katonai Szabályzat-szerkesztő Bizottság elnöki posztjára osztották be. Utolsó szereplésként egy nagy helyőrségi gyakorlatot rendezett, melyet az akkori honvédfőparancsnok, Kárpáthy Kamillo is megtekintett. Búcsúztatásakor az egész helyőrség sorfalat állt a lakásától a pályaudvarig. A díszszázad zenével várta az állomáson, a városi hatóságok vezetői ünnepi beszédekkel fejezték ki tiszteletüket. A Rákóczi-induló hangjára indult a vonat, ujjongás és kendőlobogtatás kíséretében. A Budapestre vezető vasútvonalon minden nagyobb állomáson köszöntötték.

Búcsú Miskolctól

A Miskolcon töltött négy év alatt szoros kapcsolatot épített ki a városi értelmiséggel. Részt vett szinte minden kulturális eseményen, és támogatta a szociális célú gyűjtéseket. Megváltozott a dandár rendje és a leventék kiképzése is. A város és a gyalogezred is hálás volt az itteni tevékenységéért, amit a búcsúzásakor sokféleképpen próbáltak kifejezni. A miskolciak házi csapatának, a nevezetes 10-es honvédek jogutódjának számított az általa vezetett ezred.

Úgy gondolom, hogy a város történetének egy szeletét képviselik ennek a néhány évnek a tárgyi és írásos dokumentumai.

A rádiózásban elért sikerei

A rejtjelezett szövegek megfejtése olyan személyt kíván, aki a rejtjelezett szövegnél használatos nyelvet tökéletes szinten ismeri, és nagy türelemmel bír. Pokorny családi örökségként hordozta e tulajdonságokat, hiszen unokatestvére, a német rejtjelek megfejtésében jeleskedő Pokorný František őrnagy a Lengyel Hadsereg Kódfejtő Irodájának a vezetője volt. Pokorny katonai pályafutásának legnagyobb eredménye volt, hogy kódolt katonai üzeneteket fejtett meg. Rájött arra, hogy az orosz kriptográfusok a 35 betűs orosz ábécét 24 betűre csökkentették, és

a hiányzó 11 betűt a 24 betűs ábécé 11 helyére mint második betűt osztották el, és így készítették rejtjelkulcsaikat. Zsenialitását más nemzetek hadseregei is elismerték.¹²

Első munkahelye az osztrák–magyar hadsereg parancsnokságán található Hadműveleti Iroda volt. Itt kapta először feladatul az ellenség megfigyelését és lehallgatását. Így már katonai pályafutásának elején megismerkedett a rádiózás és rejtjelfejtés technikájával. Az első ellenséges rejtjelezett táviratot 1914. szeptember 1-én fejtette meg.

Az első világháború elején, 1914 szeptemberében Lengyelországba vezényelték. Przemyslben tartózkodott, amikor engedélyt kért az iroda vezetőjétől, hogy ezentúl csak az oroszok lehallgatásával foglalkozhasson. Az engedélyt azonnal meg is kapta Metzger tábornoktól. Ez nem volt könnyű feladat. A kódokból az ellenség nyelvén értelmes katonai szöveget kellett kibontani, majd azt magyar nyelvre fordítani.

Pokorny Hermann-nak és beosztottjainak kódfejtő munkája döntő hatással volt három fontos hadművelet alakulására:

1914 telén a limanovai csatában 240 távirat megfejtésével megállították és visszafordították az orosz előrenyomulást;

1915 májusában 205 távirat megfejtésével segítette a gorlicei frontáttörést;

1915. augusztus 25-én 53 megfejtett távirat segítségével a német és az osztrák–magyar hadsereg elfoglalta Breszt-Litovszk várát.

Rádiólehallgatási munka közben az 1. világháborúban

Az első világháború alatt 18 rejtjelkulcsot fejtett meg, és közel 12.000 táviratot dolgozott fel. Sikereit kiváló nyelvtudásának is köszönhetette. Az összes szláv nyelv mellett a francia és német kódokat is meg tudta fejteni. Módszerét később monarchiaszerte használták. Pokorny Hermann a háborúk után előadásokat tartott, ahol elmagyarázta rejtjelfejtői technikáját, logikáját. Ezeknek helyszínei gyakran a katonai tiszti kaszinók voltak.

Az első világháború után a frissen megalakult magyar hadseregnek folytatott szolgálatot, ahol többek között megbízták a magyar Hírszerző és Kémelhárító Osztály „X” (rejtjelfejtő) alosztály megszervezésével.

¹² https://hu.wikipedia.org/wiki/Pokorny_Hermann

Beosztottjai körében az I. világháborúban

Pokorny szerepe a háború végén

1935-től nyugdíjasként tevékenykedett. Elsősorban szakkönyvek fordításával, lemezkiadó üzletével foglalkozott. A második világháború kitörésekor élénken érdeklődött az események, történetek iránt. A nyilas puccs után a szovjetektől Budapest mihamarabbi felszabadítását várta. A megfelelő időpontban maga jelentkezett a Vörös Hadseregnek. Katonai múltja és nyelvtudása segítségével szerette volna a főváros szenvedéseit lerövidíteni. A szovjetek először bizalmatlanul fogadták, de miután tisztázta magát, az ideiglenes kormánnyal együttműködő, összekötő személlyé vált.

1944. október 15-én délután két órakor fegyverszünetet hirdettek, a háború befejeződött. Szinte mindenki ujjongással, leírhatatlan boldogsággal fogadta a remek hírt. Az öröm nem tartott sokáig, mivel pár óra múlva bekövetkezett a Szálasi-puccs, és mindenki félve várta a következményeket. Ezek röviddel ezután jelentkeztek is, letartóztatások, házkutatások, tömeggyilkolások, orosz–amerikai–angol bombatámadások követték egymást. December 10-én az oroszok elérték a Ráday utcát, majd 24-én bekövetkezett Budapest körülzárása. Ezekben a napokban, a sok szenvedés és ostrom alatt gondolt üknagyapám arra, hogy felajánlja szolgálatait a Vörös Hadseregnek az emberek és az ország felszabadítása érdekében. Napról napra keményebb és szörnyűbb lett a helyzet, állandósultak a bombatámadások, s a helyzet január 15-re szinte pergőtűz jellegű lett. Végül 16:45-kor két szovjet katona jelent meg a Ráday utcai lakás hátsó bejáratánál. Üknagyapám egyenruhában fogadta őket, és kijelentette, hogy velük akar menni. Roppant boldogan fogadták a hírt, átölelték, arcon csókolták, és a századparancsnok után a zászlóaljparancsnokhoz vezették. Itt el kellett mondania, ki, mi ő, s az oroszok csodálkozva hallgatták hőstetteit. Később a hadtestparancsnokságra került, ahonnan másnap Török János hadbiztos ezredessel Malinovszkij marsall székhelyére indultak. Hosszú útjuk után megérkeztek Hevesre, ahol egy kihallgatás után egy négyágyas szobában lettek elszállásolva. Ezután

több napon át, egészen 20-áig mindennap kihallgatták, ezeken üknagyapám semmit sem titkolt múltjából. A szovjet katonák barátságosan, boldogan fogadták, ezzel ellentétben a felsőbb tisztek inkább félelemmel, bizonytalansággal. Hosszú kihallgatások és politikai, földrajzi és gazdasági jellemzések után január 25-én egy tiszt terepjáróval Budapestre szállította családjához. Másnap visszatért Hevesre, ahol bőven ellátták munkával, majd február 8-án a debreceni ideiglenes kormány rendelkezésére bocsátották. Itt tárca nélküli helyettes államtitkári tisztséget töltött be.

Emlékezete

Pokorny Hermann emléke több formában is fennmaradt. A legtöbb emléket róla a család őrzi, de sokan mások is tiszteletüket fejezték ki üknagyapám iránt. A miskolci tartózkodására vonatkozó polgári megemlékezések, elismerések a dolgozat függelékét képező levelekben olvashatók.

Igen ritka lehet a katonai beosztottak felől megnyilvánuló olyan nagy szeretet vezetőjük iránt, ami egy zenemű megírásában ölt testet. Üknagyapám tiszteletére Vidacs leventefelügyelő komponált egy darabot, mely a *Pokorny altábornagy induló* címet viseli. Ez a legkedvesebb emléke volt aktív katonai éveiből. Az induló az interneten is meghallgatható.¹³

Nyugdíjas éveiben is fontos volt számára a tevékeny élet. Szellemileg és fizikailag is karbantartotta magát. Napi szokása volt, hogy elsétált a Ráday utca 24/A-tól (legutolsó ismert lakhelye) a Gellért-hegyig, majd vissza. Katonai nyugdíja megvonása után szakkönyveket fordított, szinte az összes szláv nyelvről.

Nagyon szerette családját, Papaca volt a beceneve nagypapaként. Minden héten volt egy nap, a nagypapa nap, mikor unokáját, nagymamámat elvitte moziba, majd cukrászdába. Itt választhatott süteményt, majd leültek, és mesélt az életéről.

Élete utolsó vállalkozásaként 1942-ben egy üzletemberrel lemezkiadásba fogtak. Korabeli slágerek, táncdalok szerepelnek a lemezeken. Az üzlet a IX. kerületben, a Ráday utcában, annak a társasházban a földszintjén volt, ahol lakott. A cég *Durium Patria* nevet viselte, ő a cég ügyvezető igazgatója volt.

Saját emlékeit, megfigyeléseit emlékiratában írta le, ennek címe: *Emlékeim – a láthatatlan hírszerző*.¹⁴

1960. február 18-án, 77 évesen hunyt el Budapesten. A családi emlékezet szerint befejezte, elrendezte emlékiratait, elszívta utolsó cigarettaját, és másnapra meghalt. Temetése szűk családi körben történt Gödöllőn, sírja védettséget élvez.

A családon belüli emlékeink róla a megőrzött tárgyak és a régi történetek.

13 <https://www.youtube.com/watch?v=K0pco-kXBG4>
14 Pokorny 2000.

Többször házasodott. Házasságait összefoglaló táblázat:

Feleség neve	Házasságkötés	Lakhely	Válás	Érdekesség
Papp-Koszák Judit	1919. 08. 21. Budapest	Budapest III. Kórház u. 1.; Bécs, 9. ker. Sensengengasse 5.	1921. 01. 25. Budapest	Nem született gyermekük
Török Katalin	1921. 03. 10. Gödöllő	Gödöllő Rudolf u. 2.; Budapest I. Alkotás u. 25.	†1935. 06. 22. (szívelégtelenség)	üknagymamám
Komjáthy Andorné Zsóry Margit (39 év)	1936. 12. 03. Eskette: dr. Soltész Elemér tábori püspök	Budapest XIV. Abonyi. u. 21/A	1938. 04. 23.	Zsóry Lajos, a mező- kövesdi gyógyfürdő alapítójának lánya
Zsigmond Gézáné Simon Klára	1938. 06. 25. Budapest	Budapest IX. Ráday utca 24/A	23 évvel élte túl Pokorny Hermann	3 gyerekkel lett Pokorny felesége: Ákos (felvette a Pokorny nevet), Klári, Veronika

Tárgyi emlékei

A család tulajdonában fennmaradt tárgyak listája:

- Személyi igazolójegy (dögcédula)
- Ezüstszelence, belsejében Pokorny Hermann aláírása, elején 1921 – 1932. 03. 10. felirattal
- Hanglemezkiadó vállalatának egyik leveze, mely a Pokorny-indulót tartalmazza. Rajta látható felirat: „*Pokorny altábornagy*”-induló (Strozzl–Vidats) *Előadja: a Magyar Királyi Légierők zenekara, vezényel: Doroszlay Károly*
- Ezüst cigarettatartó, a hátoldalán a hadművelleti osztály aláírásai
- Zsebóratartó, amit a család később felújított
- *Meseország* című, 14×8 cm méretű festménye
- Pecsét, alján P.H. monogram
- Katonai zseblámpa
- Református énekeskönyv
- *Gödöllői református egyház – egyháztagok kötelezettségei* brosúra
- Egy, a miskolci nyomdában készült kitöltetlen meghívó
- Magyar nyelvkönyv
- *Pál utcai fiúk* c. könyv – lányáé, Pokorny Éváé volt
- számtalan kézírata, köztük katonai terepleírás, szakkönyv fordításához szükséges ragozási táblázat, sőt olyan dokumentum is, amin a magyar nyelvet gyakorolja

Utószó

Pokorny Hermann után 124 évvel később születve számomra egy családtörténeti kutatással is felért az ő életének megismerése. Nagyon büszke vagyok arra, hogy a történelem színpadán ő is része volt a nagy eseményeknek. Ennyi év távlatából sokszor a történészeknek sem könnyű megítélni, ki milyen szándékkal vett részt az akkori politikai életben. Találkoztam azzal is, üknagyapám után kutatva közösségi oldalakon, hogy – a mai élet tapasztalataiból kiindulva – teljesen máshogy ítélik meg az ő akkori cselekedeteit. Némelyek szovjetbarátnak vagy kommunistának is titulálják, mert a német hadsereggel nem rokonszenvezve a szovjetektől remélte az ország függetlenné válását. Én úgy gondolom, hogy valóban baloldali érzelmű emberről beszélhetünk üknagyapám személyében, de a szó legnemesebb értelmében. Ez azt jelenti, hogy mindig a kisemmizettek, hátrányos helyzetűek oldalán állt, az ő érdekükkel hamarabb tudott azonosulni. Ez a viselkedés azonban nem jelenti azt, hogy ő a szovjet típusú rendszerrel egyetértett volna. Mindig az éppen aktuális kérdés döntötte el, hogy melyik oldalra állt. Nincs meg az a szerencsénk, hogy megkérdezzük őt ezekről a dolgokról. Utólagos következtetéseket tudunk csak levonni az életrajza és a családi legendárium alapján.

A dolgozat a 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton megosztott 1. helyezést ért el.

Felhasznált források:

GAZDY Dénes: Ki volt Pokorny Hermann? Ferenc József vezérkarától – Malinovszkij főhadiszállásáig. *Új Tükör* (1981. ápr. 12.) 18. évf. 15. sz. 18.

N. n. [KORÁNYI G. Tamás (?)]: Kibirhatatlan teher Magyarországon. Pokorny Hermann 1945-ös feljegyzése a Vörös Hadsereg magyarországi jelenlétéről, a megoldás esélyeiről. *Világ*. (1989. aug. 31.) 1. évf. 15. sz. 36–37.

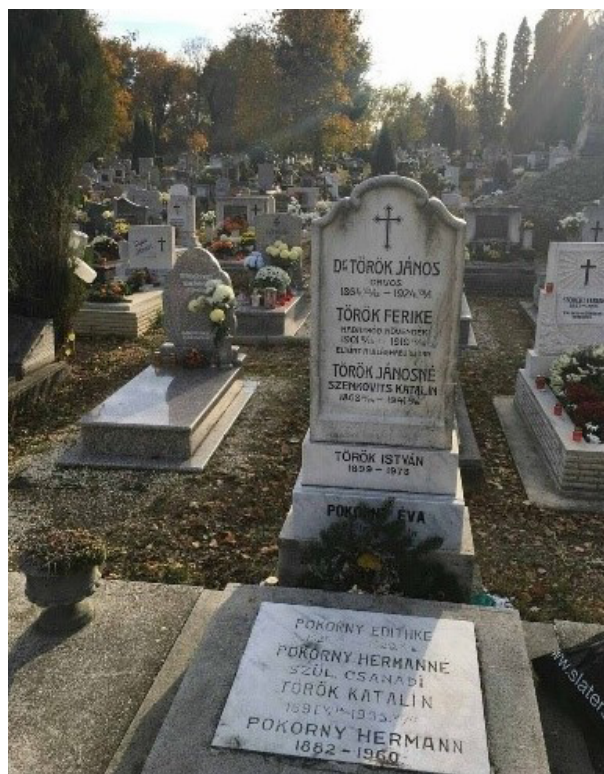
PETRIK Ernő: Miskolc katonasága. In: *Miskolc*. Halmay Béla – Leszih Andor (szerk.) Magyar városok monográfiája V. Budapest, 1929.

POKORNY Hermann: *Emlékeim – a láthatatlan hírszerző*. Petit Real Könyvkiadó. Budapest, 2000. 168.

POTOCZKY Júlia: Naplók a történelmi napokról. *Magyar Nemzet* (1984. febr. 12.) 47. évf. 36. sz. 5.

RUFFY Péter: A tábornok úr. *Magyar Nemzet* (1961. febr. 12.) 17. évf. 37. sz. 7.

POKORNY Hermann hagyatéka a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Múzeum gyűjteményében

Pokorny Hermann sirja Gödöllőn

Az útlevél tulajdonosának

neve: *Pokorny Herman*
Name—nom

állása: *diplomáciai írtár*
Charakter—fonction

születési éve és napja: *1882. április 7.*
Geburtsjahr u. Tag—date de naissance

termete: *Közp - mittel - moyenne*
Grösse—stature

arca: *tojásdad - oval - ovale*
Gesicht—face

haja: *barna - brun. bruns*
Haare—cheveux

szakáll: *~*
Bart—barbe

bajusza: *barna - brun - bruns*
Schnurbart—moustaches

szeme: *kék - blau - bleus*
Augen—yeux

szája: *rendes - normal - régulier*
Mund—bouche

orra: *rendes - normal - régulier*
Nase—nez

különös ismertető jele: *brun - keine - nuls*
besondere Kennzeichen—signes caractéristiques

sajátkezű aláírása:
eigenhändige Unterschrift—signature

Az útlevél jogos tulajdonosának fényképe, személyleírása és aláírása hitelül:

Budapest, 19 *19* *június hó 7-én.*

A külügyi népbizottság einöki osztályától:

Berán

I. világháborús útlevele

AZ UTOLSÓ BÜKKI MÉSZÉGETŐ, HALÁSZ LÁSZLÓ

Audiovizuális emlékgyűjtés

Kalocsai Édua Mária – Suszter Ágnes

(Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc – mentortanárok: Kovácsné Szepelfeld Erzsébet és Erdődi István)

Helyszín: Bükk-szentkereszt – polgármesteri hivatal tárgyalója és Bükk-szentkereszt határában a mészégető kemencénél

Időpont: 2018. december 1.

Adatközlő: Halász László mészégető, fakitermelő kisiparos, jelenleg nyugdíjas, Bükk-szentkereszt (*1954. április 3.)

Mióta csinálja ezt a szakmát?

Ez a szakma már be van fejezve, ez leágazott. 2007-ig működött, és 2000 elején már lehetett tudni, hogy leágazik, vége van, mert már nem ment úgy, tehát ez a vége fele ment, és azon kellett gondolkodni, hogy milyen irányba kell menni, mert ez teljesen megszűnt, ez a mészégetés itt a falu körül. De 1971-ben kezdtem édesapámmal hivatalosan ezt a mészégetést mint mészégető kisiparos. Tehát addig is foglalkoztunk mi ezzel, de nem volt ilyen alkalom rá, hogy ebben a formában lehessen ezt művelni, és akkor 1971-től csináltak egészen 2007-ig.

Értem. És felmerült önben, hogy esetleg másik szakmát választ, vagy teljesen úgy gondolta, hogy ön a mészégetésben fog dolgozni?

Hát nekem volt egy karosszerialakatos szakmám, azt 1971-ben végeztem el Miskolcon a III. számú szakiskolában, de én többet voltam az erdőn, mint ott meg az iskolában. A 101-esben volt a Szabó Lajos utca 9. szám alatt az építmény, és már akkor eldöntöttem, hogy én mészégető leszek, de 14 éves koromban én már önállóan tudtam mindent csinálni, ami ehhez kell, a mészégetéshez. Tehát ki tudtam rakni egy kemencét már egyedül, mert ez mészkemence, ennek az a neve.

Hogy kell így kirakni egy kemencét?

Hát itt ez úgy működött, hogy a terület meg a helykiválasztás dominált, tehát kőnek, fának kellett lenni a környéken, és ha elkészült egy mészkemencegödör, akkor az azt jelentette, hogy az lehet, hogy 1-2 évig is üzemelt. Tehát, nemcsak

egy mészkemence égett ki benne, hanem 10-20, amíg az anyag volt a környéken, kő meg fa, mert ugye ez kellett hozzá, és ezt lovaszekerrel hordtuk oda a mészkemencéhez, és akkor ez ott lett berakva. Tehát először is a helykiválasztás, az nagyon fontos volt, hogy szélvédett területen legyen, meg egy kicsit partoldalban legyen, mert ha jött a víz, akkor ha ez belement volna, ez felrobbant volna már mikor ez tűzben volt, vagy mikor égett, és ha szelet kapott volna, akkor meg elhajtotta volna a tüzet a mészkemencében, és akkor az lemaradt volna, tehát nem égett volna ki soha. Hát azért volt arra a helyre, hogy ilyen teberbe-gödörbe bedugva, hogy ha ez begyűjtődött, akkor ennek folyamatosan kellett égni, és ez ki is égett úgy, ahogy kell, csak nem mindig egyforma időre. És ez a helykiválasztás, ez ahogy megtörtént, akkor ugye kellett gödröt ásni, amibe belepakoltuk majd a meszet. Hát kellett egy karót vágni vagy egy cölöpöt leütni középre, és akkor egy botot, 2-3 méter hosszút, aminek egy kampó volt a végén, azt be kellett akasztani a cölöpbe, és akkor amilyen nagyságú gödröt akartunk csinálni, ott vágtuk el a botot, és akkor ezt, mint egy körzővel, körkörös körbe mentünk vele. És akkor ezt csákánnyal, kosárral, kapával kezdtük ásni, de ha kő volt, akkor már ott vésni kellett, stangázni kellett, és akkor lementünk a föld felszínétől

Mészégetés 1914-ben. A képen Halász László dédnagyapja, Halász Jakab napszámos mészégető, a felesége Fehér Franciska és Stuller János mészégető (az interjúban emlegetett Burgonya dédnagyapja) látható. A negyedik személy ismeretlen. (Halász László családi fotóarchívumából)

Mészgödör, mészkemence építése az 1970-es évek végén a Bükkben. A képen Halász László és munkatársai láthatók. (Halász László családi fotóarchívumából)

legalább vagy 1 méter 20 centiméterig, és akkor a föld felszínét le kellett addig a talajig szedni, amíg kemény, masszív talaj nem volt, mert oda jött az első sor, amit tettünk a gödörnek az aljára. És akkor, ahogy szedtük a földet, azt úgy dobtuk mindig, ahogy emeltük a követ fölfele, és akkor ez ment egy olyan 250-270 cm magasságig, és akkor volt egy körkörös gödrünk, és az alját ki kellett alakítani úgy, hogy... hát *padkának* hívtuk tótul, amire az alsó sort ráraktuk, meg a tüzelőt. A tüzelőt ki kellett egy kicsit mélyíteni a padka alá, mert ha egy szintben lett volna a padkával, az első sort mindjárt beszórta volna a parázs meg a hamu. Tehát akkor, ahogy az telítődött volna, az tiszta kő maradt volna, nem égett volna meg. Azért volt az a mélyítés, mert az míg fel nem melegedett, addig fűteni nem lehetett, de ha az már betüzeseedett, akkor az már... tehát ami fa belement, az mind hamura égett, tehát nem volt parázs, nem keletkezett belőle az, ami kárt csinált volna benne. És ahogy ez a gödör meg volt építve, és ez az első sor le volt téve, akkor kezdtük rakni a követ, az alját, az alsó sort. Ez úgy történt, hogy nagyon apró kővel, nagyon lapos kövekkel és minél vékonyabb kövekkel, mert ugye ezt fentről lefele legutoljára ért oda, hogy kiégjen. Ennek a lényege

az volt, hogy kő-követ egymás mellé nem lehetett tenni, csak úgy, hogy kötésre, tehát ha tettünk egy kő, két kő, három kő, akkor már a másik kő ment rá a kötésre, tehát úgy, hogy három vagy négy sor egymás mellett fel lett volna kövel rakva, nem jó, mert ott aztán a tűz ki tudta volna húzni, és elválasztotta volna, és beomlott volna a kemence. És ahogy haladtunk fölfele, már derékmagasságban elérteztünk a szájához, a tüzelőnyíláshoz, ami meg volt építve – azt majd meg fogom tudni mutatni – ahol majd tüzeltük a fát, adagoltuk befele a mészkemencébe, és a szája – tótul *cselusztjának* hívtuk, én csak így tudom mondani –, és az volt a lényeg, hogy a két alsó, hosszú fő, ami a száját, helyet csinálta, annak erősnek kellett lennie, mert az ütések kapott a fától, és mert jobb pofába kellett dobni, bal pofába vagy rudazni, és akkor arra ment rá még három vagy négy vastag kő, meg középre a pop, tehát ez így boltíves volt. Ez nem tudott beszakadni, ez nem tudott semmit csinálni. És akkor ezt, utána már mikor felértünk a szájának az ingjéig, akkor már húztuk befele a 270 cm magasságba, mikor elértük a gödörszintet, be legyen boltolva az egész, mert ez fontos volt, ezt hívtuk boltkönek, mi tótul *szklepaknak* hívtuk. Tehát minél nagyobb követ és minél nagyobb húzásra, hogy minél hamarabb beszűküljön a gödörben a boksán vagy a mészkemencénknek a kövezete, és a nagy kő után ment a vastagabb kő, és a gödör szélére már egész vékony követ kellett tenni, mert az volt a legtávolabb a tüztől, és az érett be utoljára. És már amikor ez be volt boltolva, a gödörszintre feljöttünk, akkor tettünk egy alsó sorra, hát követ raktunk az erdőben, és akkor felemeltük még egy embermagasságig, az meg volt töltve, és akkor arra jött egy tető, de az már nagyon apró kővel volt a teteje, és akkor így ez kész lett nekünk. Ezt be kellett vakolni, be kellett mázolni, hogy a hó ne menjen el, ne szökjön el, mert ha a meleg elment, akkor ugye nem tudtuk volna kiégetni.

Mivel mázolták be?

Hát ez először, ahol első gödör volt, az ilyen agyagos földet kellett csinálni, és a tetejére, a kosárba ilyen – *böbacs*nak hívták – hát, mint a lángos, azzal lett betapasztva. De utána már ha egy mészkemence kiégett, akkor már maradt mészpor, és a mészpor vízzel meg lett keverve, és ezt mi *malternak* hívtuk, azzal kentük be, a malterrel a tetejét is, oldalát is, elejét is, és akkor már meg volt oldva, nem kellett ezzel az anyaggal bajlódni. És utána, ha ez kész volt, akkor hát be kellett gyújtani a kemencét, előgyújtást kellett neki adni, hogy száradjon, gőzölgjön, párologjon. És ez 72

óra alatt égett volna ki, de 24 órát kellett előmelegíteni, de volt úgy bizony, hogy rá kellett húzni egy napot vagy két napot valami miatt. Mert míg ki nem égett teljesen, hogy össze nem égett, de ez mutatta magát, mert ez a teje, ami fel volt rakva, ez teljesen összement, tehát összeszűkülte úgy, hogy amíg ez a boltzat, amit raktunk a vastag kőből, a lyukak úgy összeolvadtak, összeforrta egészen az alsó sorig, hogy az olyan volt, mintha egybe ki lett volna öntve gipszből, tehát már nem lehetett látni fekete lyukat, nem lehetett látni semmit, és ez azt jelentette már, hogy kész van. De akkor még utána égettük, volt úgy, hogy fél napot is, hogy tökéletes legyen, de ez úgy ki volt égetve, hogy ebben nem volt egy deka kő sem, tehát ez tiszta mész volt. Ez így történt.

Mészkemence építése az 1970-es évek végén a Bükkben.

A képen Halász László és munkatársai láthatók.

(Halász László családi fotóarchívumból)

Ha valaki mészégető akart lenni, akkor neki ehhez mit kellett csinálnia, hogyha a családja nem foglalkozott vele, és őt ez érdekelte?

Az elment napszámba dolgozni, és akkor azoknak, akik értették ezt a mesterséget, előkészített, mindig mondta: *Nagy követ hozzál; Apró követ hozzál kosárban*, és az is tudott besegíteni. De úgy, hogy ezt megtanítani, nem hiszem, hogy meg lehetett volna, mert nem nagy dolog volt ez, de beleivódott, beszületett az emberbe, ez úgy volt, hogy ez nagyapáról apára, apáról fiúra szállt. Aki nagyon akarta, megtanulta, de lehet, hogy kőművesmester volt, kőműves ember volt, és nem tudta volna megcsinálni, mert nem tudta volna azokat a formákat megadni, vagy valami, ami ahhoz szükséges lett volna, hogy meg is maradjon, hogy be ne omoljon, be ne essen.

Abban volt változás, ahogyan készítették, vagy ugyanúgy csinálta, mint az apja meg a nagyapja? Változott valami, ahogyan teltek az évek, vagy maradt minden ugyanúgy?

Ez mindig ugyanúgy volt, ezen semmi változás, tehát ezen újítás... annyi újítás volt, hogy már az erdőben mikor befejeződött, 1980-ban be kellett jönni, mert a természetvédelem, nem engedték a követ bolygatni, meg a fát se engedték már, mert hogy hagyni

kell a bogaraknak, a denevéreknek, és akkor bevonultunk ide a faluba, és itt a falu határában csináltunk mészgödörket. De az már nem olyan hagyományosan készült, mint az erdőben, hanem ez már salaktéglából volt kiépítve a gödör, meg ez készanyagból lett, a mészköbányáról felhoztuk a nagy kocsival a követ. Nem kellett fejteni, nem kellett semmi, ez adott volt minden, a fát is odahoztuk. Na, ennyi változás volt, ez sokkal nagyobb könnyebbséget jelentett, de a folyamat, az mindig egy volt.

Mennyi fa kell ehhez, hogy ugye mondta, hogy 72 óra, amíg kiég?

Hát ez a nagyságától függött, meg a mennyiségétől, hogy például volt egy 100 mázsás mészkemence, akkor ahhoz kellett, hát szerintem olyan 25 köbméter fa, és ha 200 mázsás, akkor 50 köbméter, mert ez a mennyiség megégett benne. Na de ezek mind olyan fák voltak, hogy nem tiszta, egészséges tűzifák, hanem hasznavehetetlen fák, amin már korhadás volt benne, vagy puhafa volt, vagy valami, mert igazi kemény tűzifából nem kellett volna ennyi.

Ha kiégett a mész, utána már lehetett használni, vagy még kellett vele valamit csinálni?

Mikor kiégett a mészkemence, akkor ezt ott hagytuk, és 24 órát hagytuk pihenni. Ez lett volna az igazi, hogy kihűljön rendesen, ez a tűzpiros dolog – de majd meg fogom tudni mutatni –, és amikor kihűlt, akkor leszedtük az oldalát, és akkor kosár, kapa, és kézzel szedtük kifelé, és hordtuk, itt már az autóra Bükkzentkereszten. De még azelőtt, amíg az erdőn voltunk, akkor rengeteg fu-

varosok voltak, akik hordták a meszet, és jártak le az Alföldre vele. Ez volt hát egészen... szerintem vagy a '60-as évek közepéig voltak ilyen fuvarosok, akik leszállították a meszet, lementek Hajdú-Bihar megyébe, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe. És minden egyes ilyen szekeres-fuvarosnak megvolt a vonala, hogy melyik faluba megy be vagy melyik piacra megy be, és akkor ott eladta a meszet, értékesítette, és akkor visszajött. Hát ez tartott körülbelül vagy egy hétig nekik. Tíz mázsa meszet pakoltak fel mindig, és na, hát ezek nagyon jól éltek. Volt úgy, hogy még a mész árát sem hozták haza. Mert biztos megálltak a csárdánál, ők ettek-ittak, a lovak meg ott voltak lehajtott fejjel.

1625-ből van arra adat, hogy a mészégetés, az már egy szabályozott iparág; és mit gondol, mit lehetne megtenni annak érdekében, hogy azért valamilyen szinten fennmaradjon ez a szakma?

Ez a szakma már kihalt ág, ennek érdekében már semmit nem lehet tenni. Mert akik ezt művelték, ezt a szakmát, azok már nincsenek, a nagyobb része, és akik már vannak, azok meg már nem is tudnának csinálni, de erre már egyáltalán nincs szükség. Kár, hogy ez a gyönyörű szép, ősi mesterség... meg hát ez a falunak adott, megélhetést ad, egész falunak, nemhogy pár embernek, de hát ezt nem lehet megmenteni. Ezt nem lehet, ennek vége van, ez leágazott, úgy, mint sok egyéb másnak.

Akkor ilyen meszet, ha én akarnék venni, már nem tudnék a boltokban sehol sem?

Nem, nem, nem. Ez már megszűnt. Itt már nincs mészsoltás, mert ugye ehhez kellett egy mészgödrot ásni, egy aknát vagy valamit, amibe beleoltották. Hát most ki oltana le 50 mázsa darabos meszet? És akkor ki szedné ezt ki zsákba vagy valamibe, és felhasználná? Most meg már nem is kell már, mert már olyan fejlett minden, hogy vannak ezek a gipszkartonok meg ezek az elemek, mindent helyettesít; meg a mész kötőanyaga is, ugye ez azelőtt fontos volt, de most lehet, hogy egy 5 literes edényben van annyi kötőanyag meg annyi, ami 30 mázsa meszet helyettesítene.

Egész évben lehetett égetni, vagy voltak olyan időszakok...?

Ez szezonális volt; ezt kezdtük március elején, és hát egészen október végéig vagy november végéig égettük, és utána télen meg elmentünk fát vágni. De be voltak készítve nekünk ilyen mészkemencék, beraktuk, ha olyan száraz idő volt, hogy tavasszal, mikor már elkezdtek, akkor nemcsak egy helyen volt, hanem volt három-négy helyen, meg voltak itt a barbai Kurta-bérc, a Jávorkút, a

sebesvízi üdülő, ahol mi dolgoztunk, a Lustavölgy, és akkor ezeken a részeken volt mészkemencék.

Ez a szakma, ez milyen veszélyeket rejthet magában?

Ez semmilyen veszélyt nem jelentett, aki ezt tudta csinálni, az szívből és örömmel csinálta, tehát ez nem veszélyt jelentett, hanem örömet meg boldogságot. Mert azelőtt az emberek nem úgy dolgoztak, mint most dolgoznak, hanem reggel ugyanolyan vidámak voltak, mint napközben vagy este, nem veszítettek semmit a kedvükből meg az erejükből. Tehát ez itt veszélyt nem jelentett, csak szépet és jót.

Hány ember kellett hozzá, hogy megcsinálják?

Hát ezt meg tudta csinálni egy ember is, két ember is, de ha volt úgy, hogy hát olyan is volt már itt Bükkszentkereszten, hogy volt egy 400 mázsás mészkemence, amibe volt 400 mázsa mész. Azt ki kellett szedni, azt elvitte öt autó vagy hat autó, ez délig meg lett oldva, de ehhez kellett 8-10 ember. És akkor volt olyan, hogy elment az autó, ott maradtunk, meg megittunk valamit, hogy rakjuk be ezt a kemencét, visszaraktuk este 6 órára, és este füstölt. Tehát reggel elkezdtek szedni, délig kiszedtük, ugyanazon a napon visszaraktuk. Hát ma már ezt ki csinálná meg? Ember nincsen, és ez így volt. Azért mondom, hogy akkor az emberek nem így álltak hozzá a munkához, mint most.

Tehát mennyire volt megbecsült tagja, mondjuk, a falunak az apja, nagypapa attól, hogy mészégetőként dolgozott?

Értem, értem a kérdést. Hát nem nagyon, nem nagyon, mert talán azt hitték, hogy több valamivel rendelkezik, mint az, aki nem ezt a szakmát űzi, vagy ezt a mesterséget, és hát ez változott, ki hogy fogta fel vagy ki hogy vette fel. De inkább több haragosa volt, minthogy megbecsülték volna, vagy hogy tisztelték volna, de nem azért a munkája miatt, hanem más miatt. Mert azt nem nézték, hogy este 8 órakor még zörög meg csörög, hajnal 4 órakor már megint zörög meg csörög, és a nap 24 órájában talpon van, csak a fényesebbik oldalát. Tehát a nagy megbecsülésnek nem örvendett.

Azért ez a falu ebből épült föl...?

Ebből, ebből. Ebből az ősi mesterségből, ebből a mészégetésből. Ez az összest, akik gyárba jártak dolgozni (és ugye délelőtt, délután, éjszaka) vagy szabadságot vett ki, az mind ott kötött ki, és ugye ez sokat jelentett, meg sokat segített a kasszába meg mindenhova,

és gyarapodott. De most már ez, ha menne is, működne is, már nem volna rá megfelelő ember meg kapacitás, semmi nem volna.

Már ön sem éget soha meszet ilyenkor? Vagy egyáltalán nem?

Én már nem, én nem égetek, én 2007-ben befejeztem, és talán én voltam az utolsó, aki égetett. Még egy velem egykorú ember volt, a Hegedűs-Gál Jancsi, még ő talán egy évig kínlódott, de ennek már nem volt jelentősége, ez csak annyi, hogy volt. Meg volt itt a faluban egy mészkemencés napok, arra kiraktuk a mészkemencét, ami ilyen látványosság volt egy évben egyszer, de már az is megszűnt, már nincsen.

A fiának nem tanította meg?

Nem kellett neki megtanítani, ő meg tudta, megcsinálta.

Tehát akkor ő is tudja?

Tudja, tudja. Nem kellett azt megtanítani.

Tehát ő is beleszületett, ahogy ön.

Bele, beleszületett.

Az unokák? Őket érdekli ez?

Hát ő mondja nekem mindig, hogy *Papó, majd egy mészkemencét kiraksz nekem az udvarba?* – mondom, *meg fogom neked csinálni.* Mert itt van egy múzeumkert vagy múzeum, ilyen üveghuta vagy mi az, és mikor az a Balog Sanyi bácsi volt itt, az a történész, az odajárt a nyakamra, hogy el kéne készíteni egy mészkemencét oda, hogy maradjon meg, és én azt megcsináltam. Ez ott van kirakva, ez úgy, ahogy van, csak kicsiben. Tehát van benne vagy 50, volna benne vagy 50 mázsa mész, de ezt ki lehetne égetni, tehát ez ugyanolyan, mint a boksák voltak. Sőt, még a Délbükki Erdészeten, a Mocsolyásnál, ahol dolgozom, ott a Bekénypusztán van egy ökoház, egy vadászház, és van egy tanösvény, még oda is tavaly vagy tavalyelőtt csináltam egy mészkemencét. Hát ez marad, ezt nem fogja, csak valami dózer eltírhítani onnan, mert ez nem tud összeomlani, szétesni, ez marad az utókornak. Tehát ezt tanítani nem kellett a gyerekeknek, ez apáról fiúra ment, és ez úgy ivódott. Hát én emlékszem rá, mikor nagyapám, apám meg én raktunk, és én ugye lehettem vagy 14 éves, vagy 15, akkor apám olyan 42, nagyapám meg 60-valamennyi, és akkor – de ez úgy ment, hogy ott nem kellett rászólni egyiknek a másikra, hogy *ezt ide tedd*, vagy valami – ez folyamatosan emelkedett, és szó nélkül épült. Tehát itt mi hibát nem tudtunk elkövetni, mert ez annyira benne volt mindenben, hogy ha odatettünk egy

követ, vagy kivettünk egy követ az erdőben, mikor lovasszekérrel hordtuk, már tudtuk, hogy hova fogjuk tenni, már megvolt a helye. Vagy már mikor gurították, akkor már nem kerestük, hogy hova tesszük, hanem oda bedobtuk, nem igazítottuk mi ezt, meg nem forgattuk, mert ez oda esett, ahova kellett. Mértani pontossággal. Ez így volt.

Hány éves korában csinálta először?

Én már 14 éves koromban önállóan raktam, és ott voltam, meg ott is hagyhattak engem. Hát én sajnálom, hogy vége van, nagyon, de hát egyszer véget ér minden...

Milyen volt kint az erdőben ilyenkor egy nap?

Hát ott volt úgy, hogy kimentünk hétfő reggel, és nem jöttünk haza, csak pénteken este.

Vagy akkor a hét?

Az egész héten kint voltunk, kint laktunk. Meg amit nem mondtam el, hogy a helyki-választás meg a területki-választás, utána a

*Mészégető munkálatok az 1990-es években.
(Halász László családi fotóarchívumából)*

másik mozzanat az volt, hogy valami kalibát vagy kunyhót kellett építeni, mert ugye ha az eső, hó vagy valami jött, akkor oda bújt be az ember, meg hát ott is aludtunk benne. Volt egy... kővel kirakva egy kör, a tűzhelynek, és akkor olyan kalibák is voltak, ami így volt összeállítva, ilyen háromszögben, és a teteje lyukas volt, hogy a füst ki tudjon menni, és akkor körbe volt csinálva, ahol az a fekvőhely vagy a...

Miből készültek ezek a kalibák?

Hát ez fából, ez minden fából, és akkor úgy is volt, hogy be volt földelve, leszigetelve, hogy ne ázzon be. Meg ez fontos volt, és ez általában úgy volt, hogy mindig a kemencének a szájával volt szemben, hogy látni lehetett, hogy hogy működik, mert éjszaka egy ember volt fent, kettő aludt, háromóránként volt a váltás. De volt olyan, hogy még el se kezdett fűteni, és elaludt, és ugye hát akkor ha ez alszik, pihen, akkor annak vége van, tehát ennek folyamatosan kell égni, tehát ez nem veszítheti el a hőfokot, ami benne volt. 1400-1500 °C-on izzott ez, minden olvadt benne, és ez, ha már egyszer kihűlt, azt már újraleszteni nem volt jó, meg nem is égett már ki soha.

Volt olyan, aki akkor hagyta, hogy kialudjon?

Volt bizony, volt bizony. Hát olyan állapotba ment oda ki, meg vitt is magával, és ugye ilyen embereket utána már mellőzni kellett, de ezt nem lehetett belelátni, hogy mit fog ez csinálni. Hát volt, volt nem egyszer, nem kétszer.

Akkor a mészégetés mellett inni nem nagyon lehetett?

Hát nem, de hát ezek az emberek, akik akkor voltak, ezek megihattak akármennyit, mert ezek minél többet ittak, annál jobban tudtak dolgozni. Ezek nem estek le a lábukról, hát ez nem úgy van, mint most, hogy valamit, ezek megittak literszámra, és semmi bajuk nem volt. Olyan emberek voltak, nem nagy emberek meg nem hatalmas emberek, de olyan strapabíró, nyúhetetlen, szívós, bele-rögződött, beleütött, olyan ember, hogy nem lehetett volna szívlapáttal agyonverni őket. Ez reggel, ha megivott, reggel úgy bele se főtt volna, hogy ne ivott volna meg valamit, hát hogy? És akkor napközbe is, ugye, csak vitt az ember, hát azt ahogyan mondom, ez tuningolta őket fel, és úgy dolgoztak, hogy nem igaz.

De azért ez komoly fizikai munka?

Ez nagyon komoly fizikai munka, ez minden egyes mozzanat fizikai munka volt. Ehhez

mind emelni kellett, mind, mind, mind, és nagyon nagy terheket, súlyokat. Ez fizikai munka volt, hát itt könnyebbség nem volt, semmi az ég adta világon.

Még a régi időkből Burgonya, ő ilyen ember volt?

Ő olyan, ő olyan. De olyan mészégető, mint Burgonya, nem hiszem, hogy volt-e. Ő már, szegény, nincs köztünk. Elment tanulni a 101-esbe – már ezt említettem – villany-szerelőnek. Az édesapja elment Bakonyba, mert toboroztak embereket a Bakonyba mészégetésre, meszet égetni, mert kellett a mész a Dunaföldbe, a timföldgyártás. Felült a vonatra, és elszökött az apja után, itthagya az iskolát, és ott rekedt 13 vagy 14 évesen, elsős volt. És ő aztán, ő mindent tudott a mészégetésről, de hát neki az volt a bűne, az ital. No de ő volt úgy, hogy be volt gipszelve a lába, be volt gipszelve az egyik keze, és kirakta a mészkemencét egyedül. És nem józan állapotban. Kötéllel leengedte a követ, megigazította. Hát egyszer volt olyan, hogy már külön égettem édesapámtól, és hát ő sokat volt itt nálunk – már ha felemlítettem ezt a Burgonyát itt –, bementünk kezdeni a kemencét, rakni az alsó sort, ő szegény oda beesett. És a háta mögé, ahogy volt a padka, ő úgy rakta a követ a háta mögé, nem szembe a fallal, háta mögé, és úgyis jó volt.

Egy nagyobb esőzés mennyire húzhatja el a mészégetés időtartamát?

Hát az égetés, ha folyamatban van, akkor az esőnek nincs jelentősége, mert attól a nagy hőtől elpárolog. Itt akkor volna baj, hogyha a víz belejutna a száján, a tüzelőnyíláson, mert akkor fel is tudna robbanni, vagy ha ki van égve a mészkemence, és nincs letakarva. Mert ha abba van hagyva a fűtés, akkor ez izzik, az egész minden, ez tűzpiros. Letakarni nem lehet, no, ha ekkor jön egy nagy, hatalmas eső, akkor az egész teteje szétporlad, na de szétporlad egy 20-30 cm vastagságon, és utána az leszigeteli, és utána nem csinál semmi kárt. A tetejét szétveri lisztté, de az olyan szigetelést ad neki, hogy nem tud benne tovább kárt csinálni. Akkor van baj, hogyha a víz belemegy, és ekkor elkezd oltódni, akkor be is omlik, meg tönkremegy a mész.

Hogy oldották meg, hogy egy nagy eső ne csurogjon bele? Tehát ilyen magasabb a száj, vagy hogy?

Azt mondtam, hogy kicsit partoldalban volt, hogy a víz lefele folyjon. Mert volt úgy nekünk, hogy a mészkemence – a Lusta-völgyben ahogy megyünk fölfele a Kiskútlápának, és kicsit feljebb, ott volt az út mellett nekünk, és volt egy vizesárok, de ez inkább lejtett a mészkemence fele, a szája fele –, na és ahogy

*Halász László által épített mészkemence
(A Földes Honismereti és Médiaműhely felvétele, 2018)*

*Régebbi mészkemence
(A Földes Honismereti és Médiaműhely felvétele, 2018)*

jöttek a nagy esőzések, ez ment bele úgy, mintha egy zszipet kinyitottál volna. Na de odatettünk egy – a szájától egy méterre – vastag fát, és akkor azt földdel felszórtuk, úgy, hogy nem engedte a vizet, és fűteni afölött fűtöttünk, dugtuk bele a fát. Igen.

Ön látott már ilyet, hogy befolyt a mészkemencébe a víz, és felrobbant?

Azt, hogy felrobbant, nem, mert azt nem hagytuk. Azt nem hagytuk, tehát meg tudtuk mi azt oldani úgy, hogy nem kapott az annyi előnyt, hogy az ott kárt tudjon csinálni.

Hogy oldották meg?

Úgy, hogy árkokat csináltunk, gátakat csináltunk, földet csináltunk, ilyen mélyedéseket vagy elvezetőket, hogy ne menjen bele. De azt utána már ott hagytuk azt a mészkemencegödröt, mentünk más helyre, mert nem mindig kellett új mészkemencegödröt ásni. Mert azelőtt a régi gödröket, ugye, ott volt 100 éve vagy 150, könnyebb volt megcsinálni, mint hogy újat ásni vagy kapálni vagy mélyíteni. Mert volt olyan, hogy dolgoztunk 3-4 napot, és olyan szikla jött, hogy nem lehetett vele semmit se csinálni, ott kellett hagyni, mert nem tudtuk kialakítani a kört meg mindent, aminek lenni kellett.

Olyan szerszám volt, ami csak kifejezetten a mészégetéshez kellett, valami eszköz?

Hát hogyne, volt, volt, volt a kosár, amibe a meszet szedtük, az egy vaskosár – ott kint megvan nekem, fel van akasztva –, meg a kapa, csákány. Tehát a csákánnyal kellett szétszedni, ami össze volt olvadva, mert ez a mész, annyira, hogy kézzel nem lehetett lépni, mert egybe volt. És stanga, az egy ilyen vasrúdszerű volt, az is kellett hozzá, meg a rakáshoz kellett egy kalapács meg egy vasbunkó. A vasbunkó, az nagyobb kalapács, amivel a nagy követ szétörni, és a kalapács-

csal, amivel alakítottuk. Ennyi volt, oda több szerszám nem kellett. Ha valaki elindult mészkemencegödröt ásni, felhúzta a kapára a vaskosarat, a csákányt meg egy kalapácsot, és mehetett, és áshatta a gödröt, meg csinálhatta. Tehát nem kellett hozzá – már itt, mikor ide kerültem, az Orosz-kút részre – itt már nem kellett ásni, mert már akkor voltak ezek az árokások meg ezek a poklerok meg nagy erőgépek, markolók, ez kiszedte a lyukat, és utána megcsináltuk. Nagyon, nagyon, rengeteg.

Az erdőbe azt nem lehetett volna, mert ott nem férnek el gépek, nem? Tehát ez ilyen szabadtéri?

Hát meg az akkor még meg sem fordult volna, nem, nem, nem, nem, nem. Nem, akkor nem.

Azt mondta, hogy egy hétig is kint voltak, olyankor vitték az ennivalót ki, vagy hogy volt?

Hát vittünk még magunkkal szalonnát, akkor még nem úgy működött. Vittünk kenyeret, szalonnát, krumplit, hagymát, piros paprikát, szárított tésztát, és akkor mi ott elvöltünk. Minden este főztünk. Gomba volt, gombát szedtünk, csináltunk gombapaprikást, vagy süttünk gombát. Tehát, meg vittünk mi magunknak annyi, hétfőtől péntekig való elemőzsiát vittünk, de volt olyan, hogy hazajöttünk lovasszekérrel vagy motorbiciklivel, és akkor vittünk magunknak. Úgyhogy megoldottuk mi. Hát azóta, igazi élet ott volt, nem kellett templomba járni, mert ott volt az erdő felettünk, a katedrális, meg madárfütyty, madarak, minden. Tehát nyugalom volt, másabb volt az egész. Nem az, mint ami most van.

Amikor így kint voltak, volt egy kis orvvadászat?

Volt bizony. Volt. Mi nem üztük a mesterséget, nem hurkoltunk, nem lőttünk, de bizony a surranó részen a répáshutaiak, olyan este nem volt, hogy ott ne lett volna csattanás. Volt.

Kellett egy kis hús ahhoz a munkához...?

Hát vittünk mi magunkkal. Volt úgy, hogy levágtunk valamit, és akkor csináltunk mi magunknak. A földbe ástunk lyukat, és akkor beleemeltük, beletettük, és akkor ott elállt, mit tudom én, egy-két napig. De minden este főztünk, tehát olyan nem volt, hogy ne főztünk volna. Meg reggel is sütöttünk krumplit, vagy valami, és akkor az úgy ilyen laktató étel volt, mert nem volt nehéz megcsinálni. Ott volt a bogrács, de a bográcsot kipucolni vagy kitisztítani, az... az volt a legnagyobb erőforrás. Mindenki eldobta, és az édesapám, nyugodjon, ő hazajárt, meg... meg... meg ha ki is jött minket megnézni – mert ő nagyon finnyás volt ezekre a dolgokra –, és akkor mindjárt az első az volt, hogy a bográcsot. És ha nem volt rendbe téve, eldobta úgy, hogy keresni kellett, hogy milyen irányba repült, vagy valami. Mert ha megfőztünk, megettük, akkor ugye azt kellett, hogy visszatenni a tűzhelyre – mert volt nekünk egy csikó csinálva (az ilyen derékszögű dolog volt, aminek a végére rátettük a bográcsot), leütöttük –, és akkor megmelegítettük egy kicsit benne a vizet, és akkor hamuval, papírral olyan gyönyörűen ki lehetett tisztítani, hogy fénylett eredeti állapotán, meg zsírral be kellett kenni, és úgy kellett eltenni.

Erre nem volt olyan nagyon jelentkező akkor?

Hát nem, nem, nem, attól azok lustábbak. Meg hát azért nem. Aki olyan volt, az megcsinálta, de aki nem, azt nem érdekelte. Énynyi, evett, és utána lefeküdt és aludt, vagy valamit csinált.

És ezek jó közösségek voltak?

Nagyon, nagyon, nagyon. Tehát itt... itt... itt... itt a nap úgy telt el, ahogy már mondtam. Reggeltől estig ott – nem, mint a mai nap folyamán, hogy elmegy az ember dolgozni, és akkor mint a lónak a szemellenző, csak megy mindenki előre, és akkor van magának mint a be... Ott nem. Ott, ott csak a viccelődések, a bolondozások, a hülyeségek, és észre se vette az ember. A Budai Feri bácsi, a szomszéd ott, hát ő volt a legnagyobb mókamester, na de hát az erős ember is volt. Hát az világ életébe dolgozott, és... és nem tudom, 82 vagy hány, 86 éves ember. És világ életébe dolgozott, és keményen dolgozott. Meg ivott is.

Van valamilyen, vagy volt valamilyen különleges ruházat, amit viselni kellett?

Nem kellett oda semmi. Hát az volt a lényeg, hogy nem gumicsizmába kellett menni, meg nem szandálba. Tehát, volt, mert bakancsnak kellett lenni, mert a melegbe, a meleg mész-kemencébe nem lehetett bemenni tornaci-

pőben, tehát volt, bakancsnak kellett lenni. Meg azért kesztyűt is használtunk, mert a... mert nem mindig úgy szedtük azt a meszet kifele, hogy teljes mértékbe ki volt hülve, hanem volt úgy, hogy... volt olyan is, hogy úgy szedtük, hogy piros volt még, és úgy dobáltuk lapáttal, kosárra. A gépkocsin a platón a festék leégett, ilyen is volt. Na. Kellett a... el kellett vinni, jött, messziről jött, várni nem várt, hát vigye. És akkor így, bizony volt, volt. Na de ez úgy ontotta a hőt, hogy nem igaz. Ezt ha megbontottad, ez lement az ájer. Hát hülyeség volna, most már a hideg meszet se volna ki feltegye, nemhogy a forró meszet, ami tüzel, még hozzányúljon vagy megközeleltetni.

Építkezésekhez vitték főleg?

Főleg építkezésekhez. Hát megvoltak itt a helyek, a területek, hogy hova mentünk, mert ha bementünk pl. Edelénybe – és akkor az Edelény környékén levő falvakba' ott betömörültek Edelénybe lakni, és akkor meg egy házsört kimértek, akkor, tegyük fel, ott 15-20 ház épült –, elvittünk egynek, már a következőnek. Tehát ez, ez csak építkezésekre. Ez csak építkezésekre.

Az édesapja és a nagyapja is így szerette ezt a mesterséget, ahogy ön?

Hát nagyon. Nagyon szerették. Édesapám – én azt mondtam, hogy ő volt az utolsó mohikán –, olyan precíz ember, olyan szókimondó, igazságos, – hát itt van Pista, meg tudja mondani –, szerették az emberek. De hát, volt sok haragosa azért, ami megmondta szemtől szembe, tehát nem rejtette véka alá. De csak az igazat mondta mindenkiről, tehát ha megharagudtak rá, vagy valami, az igazságért haragudtak, ő nem bántott meg senkit soha. De nagyon szerette, meg tudta is, tehát élvezte, amit csinál. Nagyon, nagyon.

*Mész-kemence és a mészégetés eszközei:
csákány, szívlapát, vaskosár*

(A Földes Honismereti és Médiaműhely felvétele, 2018)

A fia, ő... ő is ennyire szereti, vagy ő már...?

A fiam első perctől – ugyanúgy, mint én, 14 éves koromtól voltam kint édesapámmal –, ő is ugyanúgy volt velem. Elvégezte az autószerelő szakmát, levizsgázott, ő már másnap ott volt velem az erdőn. Tehát egy percig – ugyanúgy, ahogy én –, ugyanúgy ő se dolgozott a mesteriségében vagy a szakmájában. Hanem jött a mészkemencéhez. Nem kellett őt hívni, hogy jöjjön, jött magától.

Az asszonyoknak mi volt a véleményük, az asszonyok mit szóltak mindehhez?

Hát ebben, ez adatott nekik, tehát nem tudtak semmit csinálni. Besegítettek, ahol tudtak, meg minden, tehát nem zárkóztak el ettől, meg... tehát mindent elkészítettek, megfőztek mindent, kihozták az ebédet. Hát... hát egyik így járt, a másik úgy, tehát nem egyformán, de ugyanúgy, mint mi se vagyunk egyformák, az emberek. Voltak konfliktusok, voltak, minden volt, de hát, hol nincsen, vagy hol nem volt? Na de próbáltak alkalmazkodni még az édesapám idejébe nagyon, s a nagyapám idejébe még jobban, tehát, és utána... Ki tudja, hogy hogy lett volna jó, mi lett volna jó? Hát ez, ahogyan a sors hozta.

Az erdőben ilyenkor az éjszakák azok... azok... – jó, hát nyilván ugye figyelik a kemencét, meg persze alszanak meg vigyáznak – de azért ez ilyen gyönyörű időszakba' volt, hogy március után: gyönyörű csillogos ég... Az, az milyen érzés, ilyenkor kint lenni állandóan?

Nagyon, nagyon jó. Az ember nem gondolkodik, tehát nem töri az agyát, hanem gyönyörködik a természetbe' meg ami van körülötte, hallgatja a szélmozgást, a fáknak a hangját, meg minden, tehát nagyon jó.

Olvastam, hogy a mészégetés közben esetleg olyan anyagok szabadulhatnak fel, hogy amik légúti betegségeket okoznak. Ezek mennyire gyakoriak?

Szerintem nem igaz ez, inkább a légúti betegségeket gyógyítani tudja, minthogy okozna valamit, tehát tiszta minden, a levegőben is, a mészpor is, az... az csak hasznos a szervezetnek meg a légutaknak, nemhogy károsodást csináljon. Kitisztít mindent, hát ez... ez nem igaz. Ez nem igaz.

Nem volt a kemencéknek füstje?

Semmi, hát nem is lehetett látni, hogy megy, csak az ájert lehetett látni, meg hogy remeg a levegő. Meg hát ez fával volt fűtve, nem gumival, meg nem holmiféle szennyezett kibocsátó szerkezettel. Egyszer – emlékszem – a szomszédban Őcserek hoztak a tüzéptelepéről kátránypapírt összetekerve, fűteni, hogy el kell fűteni, mert ott leselejt... tehát kárba

ment, és el kellett tüntetni. Hát ez... ez... ketőt bedobtak, és utána berakták a falba tartani a földet, mert nem lehetett volna vele semmit sem csinálni. Mert a füst is fekete, gomolyagfüstöt éget, meg nem tudod, annyira össze volt tekerve ez a kátrány, hogy nem tudtad szétbontani már a tűzbe se, a tüzelőtérbe, és akkor ez úgy maradt, csomóba. Na, ez már bocsátott ki szennyező anyagot magából, meg ezt nem is lehetett volna, vagy autógumit bedobni, vagy valami, nem, nem, ilyet nem csináltunk.

Ez egy szép tiszta munka volt akkor.

Ez nem, nem, ezzel mi nem foglalkoztunk sose. Ilyennel nem. Nem, csak fával, és ez nem csinált károsodást, nem csinált semmit, ez... ez tiszta volt.

Volt olyan fatípus, amivel jobb volt ezeket...?

Volt, volt, bizony volt. A begyújtás, hogy megtörtént, ezt csak szárazfával lehetett, és a legjobb volt a gyertyán. Mert ez csontszáraz volt, kemény volt, és akkor ez hőt is adott ki magából, meg melegítette is, meg ereje is volt. Mert a fenyő is jó volt, a száraz fenyő, de ez... ez nem adott... nem volt annyi kalória, mint a gyertyánfa. Vagy ha nem volt végképp szárazfa, ami a legjobb fafaj volt, a kőrisfa, nyersen is, mert ennek olyan a szerkezete, ami hamarabb tűzbe jön, hamarabb, és nincs belőle semmi. És már mikor égett a kemence rendesen, akkor abba mindegy volt, hogy mit dobott az ember, csak ha gyengébb volt a fa minősége, akkor többet kellett beledobni. De ha rendes kemény bükkfa volt, vagy tölgyfa volt, egyet dobott jobb oldalról, bal oldalról középre, és akkor egy negyedóraig lehetett vele. Tehát az volt a lényeg, hogy folyamatosan kellett a fát beleadagolni, nem úgy, hogy most beledobok egyszerre fél köbméter fát, mert az a fél köbméter fa nekem ugyanaddig tartott, mint ha darabonként dobom bele. Csak, ugye, itt talpon kellett lenni, nem lehetett leülni, meg várni amíg leég. Tehát ennek is volt mottója, hogy hogy működjön, tehát kevesebb fával is ugyanannyit lehetett égetni vele, mint a több fával. És a fafajok, azok meg közrejátszottak, mert a bükkfa, ahogy elsoholtam, ezek mind keményfák, és a keményfa, az mind nagyobb kalóriával rendelkezik, mint a hársfa vagy a juharfa vagy a fenyőfa vagy a fekete fenyő vagy a nyírfa, mert ezek is elégnek, csak ezekből sokkal több kell.

Említette, amikor mesélte, hogy hogy készítették, hogy „jobb pofa, bal pofa” – ez volt a neve?

Igen, mert ahogy megvolt a tüzelőnyílás, a szája, a *cselusztya*, és akkor ezt... körkörösen ment, és akkor mind a két oldalba dobni kel-

lett. Mert hogyha ebbe dobtam, akkor az nem kapott annyi hőt, mint ez az oldal, tehát ezt folyamatosan kellett tudni. Ez körkörös volt, most meg fogom mutatni. Ezt tegnap este még tíz óraker... mondja Kati: *mit keresel?* Mondom, *keresem a képet, hogy meg tudjam mutatni.* Most ebből már lehet mit érteni meg, az a körkör, miről beszélek, igen, ez, ebbe a körbe van berakva a mész. Ebből van a mész, ez a vödör széle. Ez van beboltolva.

Ez most nagynak számít vagy közepesnek?

Ez nagynak. Na és ez már a teteje, amiről beszéltem. Ennek a szintjétől jön, fölfele emelkedik ide.

Itt a kúp, ugye?

Itt a kúp a tetején. Az erdőbe kőből készült ez az abroncs, tehát ezt *duflának* hívtuk. De már mikor ide jöttünk be a faluba, akkor Eger meg Noszvajba ezt a tufakövet vágták ilyen kocka, meg mit tudom én, milyen méretek voltak, és ez bírta a hőt, bírt mindent. És ez sokkal egyszerűbb volt, mert ezt nem kellett törni, igazítani, ezt csak raktuk egymásra, kötésre, és akkor ez sokkal hamarabb gyorsította a folyamatot. Na és ez a tüzelőnyílás, amiről beszélek, hisz ez ilyen hőfokon égett ott benne. Itt van bent. És akkor itt ment a fa. Ment a jobb pofába meg a bal pofába. Na és itt van kész állapotban, és akkor ezen tüzelünk, és ezen, így ég a mész itt bent.

Ezt lefotózzuk majd, jó?

Persze, nyugodtan. Itt például mészszedés van. Ez a keresztapám, '32-es születésű, a mai napig megvan Gyurka bácsi, hál' Istennek, és még bírja magát. Ő is jó mészégető volt, de ő úgy volt mészégető, hogy ő a papírgyárban dolgozott 40 évet, és amikor szabadságon volt, vagy hétvége volt. De nagyon tudta a mesterséget, ugyanúgy, mint apám vagy nagyapám, tehát igen. Ez meg, ez mészszedés.

És akkor ezek a kosarak?

Ezek a vaskosarak, amibe törtük a követ meg szedtük a meszet. Itt van. Tessék megnézni, ebbe a kosárba viszi a meszet. És akkor úgy viszi az autóra rá, és úgy szórja bele. Igen.

Ezeket mind lefotózzuk, jó?

Nyugodtan, hát azért hoztam el. Mert így már jobban lehet érteni a kört is, meg a bótövet, meg a bótó után a vastagat meg a vékonyat. Hát ez így működött.

Hát ez gyönyörű szakma volt.

Ez nagyon gyönyörű. Nagyon, nagyon. De ezt tudni lehetett, hogy ennek vége van.

Akkor az a társaság, ami ott kint volt, a faluban is jóban voltak?

Persze, persze. Ez ilyen baráti vagy rokoni szál, tehát nálunk ez megoldható volt, mert a nagybátyám is, Oszkár bácsi is, Gyurka bácsi is, meg Feri bácsi is, ezek az emberek adottak voltak. Nem cserélődtek az emberek, ez évekig ment, hogy egy-két ember jött egy ilyen fiatalabb, hogy akart egy kis pénzt keresni, besegíteni. De ezek voltak az igazi mesteremberek, ezek adottak, nem cserélődtek, nem, nem, tehát ezek majdnem családtagnak számítottak, ezek úgy voltak már oda beépülve vagy berögzülve.

És akkor itt voltak az ünnepek vagy közös szórakozások, amikor nem kint, hanem máshol is együtt voltak?

Nem, nem, azért olyan nem.

Mikor eladták a meszet, az ebből származó hasznot hogy osztották fel; testvériesen, vagy mindenki annyit kapott, amennyit dolgozott vele?

Nem, ez napszámos munka volt, itt meg volt határozva, tegyük fel, 1.000 vagy 2.000 forint. Ő eljött reggel – akkor ilyen világ volt –, eljött reggel dolgozni, este megkapta a pénzt, és távozott. Itt a haszon vagy ami bejött a mész után, azt a mészégető vette fel, és abból finanszírozta a fát, a követ, fizette az embereket, a kiadásokat, mindent.

De azért meg lehetett ebből élni rendesen?

Hát ebből meg. Nem azt mondom, hogy

*A mészégetés eszközei – a fonott vaskosár
(A Földes Honismereti és Médiaműhely felvétele, 2018)*

könnyen, mert nehéz fizikai munka volt, na de meg lehetett élni belőle, és emellett az egész falu megélt belőle, és gyarapodott.

Egy mészégető hogy tudta úgy beosztani az idejét, hogy azért a családjára is jusson?

Hát, sajnos, ezt rossz kimondani, meg csúnya, hát szakított rá időt, de sokkal többet kellett volna, és erre már ilyenkor jön rá az ember, amikor elmúlik, mert azt hitte az ember, hogy erről szól minden, de nem erről szólt. Mert elvittük a gyerekeket üdülni meg strandra, de sokkal többet kellett volna. Most, mai fejjel, biztos, hogy nem úgy történt volna meg, mint akkor. És ezt fájó szívvel, de ki kell mondani, hogy nem így kellett volna. És a gyerekekkel nincs... a legnagyobb harmóniában működik minden; a Pista meg tudja mondani, hogy a fiam is, meg a lányom is.... úgy vagyunk, mint egy család, igazi család, mindenben, és ez így igaz.

Itt a faluban voltak – ha jól tudom – régebben ilyen kőművesmesterséget folytató családok, meg ács, meg minden, akik a házakat készre készítették. A meszet ők maguk égették ki, vagy a mészégetők?

A mészégetők adták a meszet, meg ahol kiégett a mészkemence, akkor a mészport összeszedték, és akkor azt kavarták a habarcsba bele. Én emlékszem rá – ezt édesapám mondta –, hogy az a ház, ahol a Gyurka bácsi lakik lent; a Hegyköziék vállalták készre a házat – az ácsmunkát, a falazást, ahogy mondod – 7.000 forintért, '38-ban vagy '39-ben, a '40-es évek elején. 7.000 forintért, tehát az alaptól, a kész átadással...

Akkor pengő...

Pengő, akkor pengő, 7.000 valami volt az összeg. Mikor mondta az édesapám, hogy a mesterember minden nap a kocsmában volt, a fővállalkozó. Fizette a napszámosokat, az embereket, akik rakták a falat. Mikor mondta édesapám, hogy... – Hegyközi Elemér bácsinak hívták ezt a kőművesmestert –, hogy hát Jakab azt mondja, *legalább vagy 500 forinttal toldd már ki ezt a 7.000-et, mert nem jövök ki belőle*. Na, apám azt mondja, hogy odaadta azt az 500 forintot a nagyapám, de Gyurka bácsi, a keresztapám azt mondja, nem adta oda. Tehát itt már nem lehet igazságot szolgáltatni, de szerintem odaadta, mert nem olyan emberek voltak ezek. Tehát ez olyan család volt, itt, ha búcsú volt, vagy valami – és a búcsú ott volt lent a falu közepén, ők meg ott laktak –, ha ide idegen ember betévedt, akkor a nagyapám az biztos, hogy elhívta, megebédeltette, megvendégeltette, megetette, megitta, és úgy távozott. Olyan ember volt. Hát Kisgyőrben voltak a

lovass napok, még ilyen rendezvények voltak – a Gulyás Pista barátom rendezte, én jártam oda le, még szponzoráltam is őket –, és ott álltam a korlát mellett, és odajött egy akkor olyan 65-70 év körüli ember mellém. *Honnan vagy?* – azt mondja nekem. Mondom, *én Bükkszentkeresztről*. Ezt csak azért mondom el, hogy az milyen jó érzés volt akkor nekem. *Én is jártam Bükkszentkereszten* – azt mondja – *20-30 évvel ezelőtt, volt ott egy Halász nevezetű ember, azt hiszem, hogy Halász Jakab, az behívott engem, megetetett, megittatott, úgy, hogy azt sem tudtam, hogy mentem ki a kapun*. És akkor én nem mondtam neki, hogy az az én nagyapám volt, de ez olyan jó érzés volt, hogy... jószívű emberek voltak, de nagyon... de édesapám is olyan volt. Ő maga mellé ültette, az asztal mellé a Dezsőkét, a Burgonyát, mindegyiket, és úgy kellett enni, olyan volt.

De ha jött a faluba egy idegen ember, aki kekeckedett?

Azt elintéztük. Hát ez azelőtt úgy működött. Itt volt a három H betűs a faluba: a Halász, a Hegyközi, a Hegedűs. Na ezek nagyon nagy riválisok voltak egymás fele, és akkor, ugye, ott volt a kocsmá, ahol mi történt? Beittak, záróra után meg hol itt várták meg egymást, hol ott várták, és ütötték-verték egymást... erről szólt.

Ez ilyen virtuskérdés volt?

Igen, virtuskérdés, igen, igen.

Még annak idején a kőművesem mesélte, hogy „ááá, már semmi sem a régi, már nincsenek a hétvégi jó kocsmái verekedések”.

De ott közrejátszott a löcstől, a lámpától kezdve minden. Nem voltak nagy emberek, olyan erőteljes kis mokány emberek voltak, hogy bírták az ütést, úgy, hogy... meg az italt is. Ezek a vasárnap reggel lejöttek a csárdába, ott volt a Hegedűs kocsmá, ezek 10-20 féldeciig meg sem álltak, és még megittak volna többet is, csak nem volt miből. Ennyi. Ezek ilyen emberek, de erős emberek, ezek ettek is, meg minden.

Hát munka közben kiment az emberből az alkohol.

Hát ezek kiadtak magukból mindent, ezek nem úgy dolgoztak, hogy más is hozzáférjen, ezek mindent maguk akartak megcsinálni. Meg meg is csinálták!

Szomszéd falvakkal ment a rivalizálás?

Hát az nem, nem.

Nem?

Nem.

Répásiak, kisgyőriekkel megvolt a békés...

Megvolt, megvolt, megvolt. Nem ment. Nem.

Olyan történetet esetleg nem tud mondani, amit édesapja vagy nagyapja mesélt, bármi, ami a mészégetéshez kapcsolódó, vagy pedig ilyen helyi, akkori érdekes történetet?

Hát ezt édesapám mesélte, hogy a Galyatetőn égettek eldugott kemencéket még akkoriban, 10-20 mázsás kemencéket.

Milyen az a dugott kemence?

Hát nem lehetett égetni, és úgy, hogy olyan gödörbe, vagy valami, úgy dugott, hogy erről még az erdész se tud, hacsak véletlenül arra járt, vagy valami ilyen. Azt mondja, hogy kiment az Oszai bátyám, és talált valami gránátot vagy valami nagy löszert, és beledobta, és szétlőtte, kilőtte azt a kis kemencét. Már csak azt látták, hogy repül minden, meg ők is menekültek. Meg azt is lehetett hallani, hogy... az erdéssel kapcsolatosan, hogy kiment az erdész a mészkemencéhez, és elkezdett okoskodni ott a mészégetőkkel. Ezek hárman voltak, és fogták és bedobták a mészkemencébe az erdészt. És elégett az erdész, és eltűnt az erdész. Nem tudták

rábizonyítani senkire, hogy ez hogy tűnt, vagy hova tűnt. És hogy nem tudom hány évre rá, hogy mentek azt a mészkemencegödört pucolni kifele, újjáépíteni, és akkor megtalálták az erdésznek a puskájának a csövét, bent a hamuban.

Ez mikor volt?

Hát ez szerintem a '30-as években.

És hol?

Hát ez, ez Cserépen talán. Mert ott is volt mészégetés, Cserép meg Zsércen is csinálták ezt a mesterséget, és ott.

Hát ez elég kegyetlen dolog.

Kegyetlen. Meg, meg olyat is hallottam, hogy... – ez... ez talán itt volt Bükkszentkereszten a Macskalyukban, ahol Hegedűs Feri bácsi égett – hogy egy cserépi ember feljött mészért, mert jártak fel Bükkszentkeresztre, és egy mázsa méssen összevesztek, hogy 10-et vigyen, vagy 9-et, vagy 11-et, és a kapával úgy fejbe verte, hogy ott szörnyethalt, tehát ilyen is volt, ilyen történet. Ezt csak azért mondom, mert ha nem tetszik kérdezni, de ez megtörtént. Ezért mondom, akkor nem ilyen emberek

*Halász László és az audiovizuális emlékgyűjtés csapata
(A Földes Honismereti és Médiaműhely felvétele, 2018. december 1.)*

voltak, mint most. Nem féltek ezek semmitől. Mert akkor is a törvény keze utolérte őket, tehát bujkáltak.

És mennyire ellenőrizték a mészégetőket?

Hát volt. Volt, de az nem úgy működött akkor, mint most. Hát volt úgy, hogy mikor az erdőn égettük a meszet, vagy az erdészet által történt az égetés, és akkor az erdészetnek le kellett adni a – tegyük fel – a 100-200 mázsa meszet, és akkor azt le kellett vinni a Ládi fatelepre, és bevagónirozni, és akkor az erdészet adta el a meszet. És akkor ugye járt az erdész ellenőrizni, hogy akkor most mennyi van benne, vagy hogy jön ez ki. Jártak ellenőrizni, jártak. De nem úgy, mint most. Tehát ellenőrzés volt, mert hát csak ellenőrizve volt az ember, ha mészégető kisiparos volt. Itt csak mindennek lenni kellett, csak nem abba a formába, ami most van. Azelőtt meg még nem volt mészégető kisiparosság, én úgy tudom, hogy a '60-as évek közepétől indult ez meg. Talán Kömlei Józsi bácsi volt, meg Hegedűs Feri bácsi, addig meg csak úgy égették a meszet, égették az erdőben. Vitték a fuvarosok, mert csak azok vitték. Ki volt égve a kemence, úgy volt, hogy volt benne 150 mázsa mész, akkor ment 15 fuvaros, és akkor az 10-15 mázsájával elvitte a meszet.

A fuvarosok idevalósiak voltak?

Ez mind bükkzsentskeresztí volt, de jártak fel Bükkzsércről is.

Mindenkinek meg volt a maga útja?

Megvolt a maga útvonala, hát itt erre elindultak, és akkor Hajdúnánás, Hajdúdorog, Újfehértó, és akkor arra már a román határ felé, Derecske, meg... meg a szálláshelyek. Hát én is, mikor gyerek voltam, mentem nagyapámmal, beültem a saroglyába, oszt mentem vele.

Az szekéren volt?

Szekéren, bizony, szekéren. '60-as évek elején. Ez olyan jó volt, hogy nem igaz. Aludtam a szekérbe, a szekér alatt, meg ha már olyan helyen mentünk, akkor ő bekopogott a kisházablakon, és akkor mondta, hogy ki: *Hálász Jakab vagyok. Eredj, fogjál ki* – kiszólt a gazda –, *és gyertek be a konyhába vagy a kamrába, és fekiüdjetek le.*

Más világ volt azért akkor.

Más. Más világ. Jártam sokat nagyapámmal. Meg hát volt úgy, hogy ketten jártak, tehát két fuvaros egy helyre együtt ment, tehát nem egyedül ment.

Hogy biztonságosabb legyen?

Igen. Igen, igen.

Volt rá eset, hogy megpróbálták volna kirabolni?

Volt. Biztos volt. De nekik úgy volt, hogy volt egy ilyen madzagszerű, és akkor egy ilyen kis zsák varrva, és akkor az benne volt a nyakukba, és az a kis *vreckónak* hívták, meg ide rakták bele a pénzt, az ing alatt volt, nem is egyszer.

Hogy ne látszódjon.

Igen. Úgy hallottam, hogy el is vitték.

Egy szekér mész az kb. mennyi pénzt jelentett?

Amikor még, volt úgy, hogy a cserekereskedelem volt; akkor odaadták gabonáért, búzáért, szalonnáért vagy zsírért vagy lisztért, vagy valami. Hát én nem tudom, hogy mit jelentett, vagy hogy.

De ez a cserekereskedelem, ez melyik időszak?

Hát énszerintem az '50-es évek.

Hát akkor nagy kincs volt az, hogyha búzát adtak.

Hogyne, hát hozott érte valamit, meg ami a... megettetett, meg egy kis pénzt is csapkodott, de nem minden esetben, volt úgy, hogy filér nélkül jött haza. Még a meszet se tudta kifizetni. Mert mulattak, ittak, hát jól éltek ezek, ki voltak ám tanítva. És télen meg, ugye, elmentek az erdőre, és közelítették a fát befele a rakodóra; dolgos emberek voltak ezek mind, egytől egyig. Meg tudtak is dolgozni.

Ez a téli favágás, ez is azt jelentette, hogy kint vannak, vagy akkor már hazajöttek?

Hát régebben kint voltak, kint voltak. Télen is, nem jöttek haza. Igen.

Itt a falu környékén egyébként termeltek gabonát?

Nem. Egyáltalán nem.

Hát akkor azt mind gyakorlatilag az Alföldről hozták?

Alföldről hozták, mert jó, ültetgettek itt, mert otthon Marikának van ez a kis (ami abc) boltja, ott végül is cséplőgép állt valamikor, Pista. És ott a Palácsik Sanyiék laktak, ott, abba a hajlatba, ott történt volna ez a csépelés. Na de hát itt nem adta azt a minőséget az a búza, vagy valami, itt ebbe a szikes talajba, vagy köves, agyagos. Felhozták, hát lementek Kisgyőrbe, Keresztesre, és akkor felhozták.

Hát nagyon érdekes volt, amit elmesélt nekünk, ez egy különleges élet lehetett nagyon.

Hát szép élet volt.

A dolgozat a 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton megosztott 2. helyezést ért el.

ÓZDI ÖRÖKSÉGVÉDELMI FESTŐTÁBOR – avagy amikor városvédő Pallasz Athéné ecsetet ragad

Burián Bálint

(Ózdi József Attila Gimnázium és Kollégium, Ózd – segítő tanár: Sveda Lászlóné)

2004 augusztusában került megrendezésre első ízben az *Ózdi Örökségvédelmi Festőtábor*. A szervezők nem titkolt célja az volt, hogy legalább képekben továbbéljen a város és környékének ipari öröksége. Az Ózdi Kohászati Üzemek 1992. évi bezárásával (csak néhány kisebb, privatizált üzem működött tovább) „haszontalanná” vált monumentális építmények (csarnokok, kohók, kémények), melyek egykoron a városban élők jólétét jelképezték, érdekes témát biztosítottak a táborozóknak.

A csoport a Bolyki főút 13. szám alatt működő Ady Endre Középiskolai Kollégiumban rendezte be „főhadiszállását”. Ott készítették elő a következő napi vásznak, ami esetükben különböző méretűre vágott farostlemez volt. S a nap végeztével ott tartották meg a mustrát, amikor Kelemen Marcel művészeti vezető értékelt, véleményezte a napi alkotásokat, tanácsaival, ötleteivel segítve az amatőr művészeket. Olyankor bárki elmondhatta véleményét, érzéseit, tapasztalatait saját és társai képeiről. Hamar láthatóvá váltak a különböző látásmódok, különböző ecsetkezelések. Egymástól is tanultak a „művésztanoncok”. A hangulat, a lelkesedés már az első tábor alkalmával előrevetítette a folytatás lehetőségét. A „festőtanoncok” megismerhették saját rejtett értékeiket, egyre merészebben nyúltak az ecsethez, illetve előfordult más festőalkalmosság használata is. Nem csoda hát, ha ezt követően minden év augusztusában újra meg újra összejöttek, hogy fejleszthessék tudásukat, új technikákat sajátíthatassanak el, és hogy kialakítsák saját művészi stílusukat.

A téma – a külső helyszín – minden évben változott. A kohászat hátrahagyott emlékei hol szomorú mementóként, hol derűsebb színekben pompázva jelentek meg az alkotásokon. Volt, hogy a városban található épületeket, helyszíneket keresték fel, mint a csónakázótó, Velence-telep, Újtelep, Hosszúsor. Szinte az összes ózdi templom megjelent képeiken. Máskor a Lázberci-víztározót, az arlói és ózdi tavat látogatták meg. Látva a képeket, érdekes, hogy ugyanazt a tájat, építményt hányféleképpen lehet látni és láttatni!

A tábor zárásaként minden évben úgynevezett egyórás kiállításon mutatták be az elkészült műveket, immáron a nagyközönségnek. Az esetek nagy részében ez szabadtéren zajlott. Majd később, már az őszi folyamán kiállítóteremben is megnézhetők azok, akik érdeklődést mutattak irántuk. Nem csupán a városban kerültek bemutatásra a képek. 2007. június 18-án például Budapesten, a Vár pincegalériájában is láthatta a műértő publikum az az évi termést.

Mindezeket én csak elbeszélésekből, régi újságcikkekből, híradásokból tudom, s éppen ezért megkerestem néhány szervezőt, résztvevőt, hogy meséljen nekem élményeiről, emlékeiről. Elsőként Horváth Lajost (Lajos bácsit) kértem meg, hogy meséljen nekem az előkészületekről, a tervezés folyamatáról, s ő készséggel válaszolt.

Horváth Lajos

Emlékei szerint mikor kezdődött az első tábor megszervezése, és hogyan?

A festőtábor Kristóf Ágnes ötlete volt, aki az akkor még létező Kulturális Örökségvédelmi Hivatal főosztályvezetője volt. Ő irányította az úgynevezett ózdi projektet, amelyet a hivatal indított el. A célja az volt, hogy az ózdi épített örökséget feltárja, mind a barnamezőst, a gyár területét, illetve a gyár körül lévő úgynevezett kolóniákat. Erről 2002-ben született egy írásos dokumentáció (melyet Lajos bácsi meg is mutatott nekünk, ez szakembereknek készült, laikusoknak igen nehéz olvasmány). 2002-ben tehát a Hivatal elindította a kolóniák feltérképezését, melyek különlegességnek számítanak egész Európában. Főleg a mód, ahogy a Rima a dolgozóit a gyár körül elhelyezte. Ahogy a gyár terjeszkedett, úgy fejlesztette a kolóniákat is. A kolónia tulajdonképpen egy lakótelep. Egészen az 1870-es évektől kezdve fokozatosan építették ki a gyár körül ezeket a lakótelepeket, amelyeknek aztán neveket is adtak. A legelső volt az úgynevezett Régi kolónia, aztán – nem építési sorrendben –

Horváth Lajos az első mustrák egyikén

Rendetlen kolónia, ez már nagyobb méretű lett. A mostani buszpályaudvar helyén volt. Később épült a Hétes-telep, majd az úgynevezett Újtelep, a Hosszúsor, 1925-ben aztán elkészült a Velence-telep. A Hangony patakot elterelték, s azon a területen létesítettek a Velence-telepet, ami igazán különleges építészeti megoldás, Ózd erről is híressé vált. Hasonlót Budapesten a Wekerletelepen láthatunk. A házak hasonlóak, bár a tervezőjük nem azonos. Az ózdiakat Marschalkó Béla építész tervezte. Épült még Kisamerika és Nagyamerika.

Ahogy a gyár termelése bővült – a szakemberigény kielégítésére – ezekre a kolóniákra telepítették le az embereket. Hiszen többnyire vidékről érkeztek a szakemberek, sőt külföldről is. Az akkor még hazánkhoz tartozó Rozsnyó környéki bányák és vasművek dolgozóit fokozatosan telepítették Ózdra. A régi kisebb vasgyártó műhelyeket fokozatosan felszámolták.

Minden kolónia építészeti szempontból más és más volt, és más színvonalú is. A régi Rendetlen- és Régi Kolónia házai egyszobásak voltak. Se víz, se másféle közmű, csak villany, mert azt a gyár adta ingyen (amikor már egyáltalán volt áram Ózdon). A tüzelőt is a gyár biztosította a dolgozói számára.

Vissza arra az időszakra, amikor mind-egy már csak emlék lett!

Tehát 2002-re ezeknek az épületeknek a feltérképezése megtörtént. A tanulmány elkészítésére az Örökségvédelmi Hivatal a budapesti Ybl Miklós Műszaki Főiskolát kérte fel. Itt tanított a hódoscsépányi születésű Csontos Györgyi, aki végigkísérte ezt a projektet, s aki a mai napig részt vesz az ózdi fejlesztésekben (pl. a Városi Múzeum létrehozása a gyári iskola egykori épületében).

Az elkészült tanulmány alapján megindult a hivatalban az ózdi gyár fejlődésének dokumentálása. Elsősorban építészeti szempontból, de a technológiára is kitértek. Ekkor kerültem én kapcsolatba a hivatal munkatársaival, konkrétan Kristóf Ágnessel, mert ő is lejött Ózdra. Én akkor önkormányzati képviselő voltam, azért talált meg, mert Velence-telep hozzám tartozott. A kapcsolatfelvétel után rendszeresen találkoztunk és egyeztettünk, így tudomást szerezhettem az ózdi projekt állásáról.

Azt is akkor tudtam meg, hogy Ágnes amatőr képzőművész és festő. Már előzőleg is járt lent barátnőjével, és készített képeket. Megkérdezte, lenne-e kedvem segíteni – hiszen neki semmi helyismerete nem volt – én pedig igent mondtam.

2003-tól kezdődött tehát annak a gondolatnak az érlelése, hogy meg kellene örökí-

teni azt a helyzetet, ahogyan akkor kinézett a gyár, s ennek érdekében egy művésztabort kellene létrehozni. A helyzet úgy alakult, hogy erre csak 2004 elején kerülhetett sor. Akkor Ágnes felajánlotta, hogy az Örökségvédelmi Hivatal anyagilag is hajlandó támogatni azt mint az ózdi projekt kísérő-programját. Elmondta azt is, én miben tudnék segíteni. Tudni kell, hogy én mint műszaki ember ecsetet csak akkor fogtam a kezembe, amikor otthon kellett festeni valamit. Így az én feladatom a technikai feladatokra vonatkozott (beszerzések, a feltételek biztosítása). Amihez nem értettem, azzal nem kellett foglalkoznom. Ágnesnek volt egy festő-tanár ismerőse, Kelemen Marcel, akit felkért a tábor vezetésére. Így kezdődött tehát a szervezés.

Egyéb elfoglaltságaim mellett a Velence Egyesületnek voltam az elnöke, majd az Örökségvédelmi Hivatal közvetítésével polgármesteri tanácsadói posztot töltöttem be, ahol az egyik fő feladatom a projekt szervezése lett az uniós pályázatokon történő indulás feltételeinek megteremtése mellett. Az uniós pályázatokra az elhagyott üzem-épületek hasznosításához volt nagy szüksége a városnak. Hiszen akkortájt alig volt benne élet. Néhány kisvállalkozás működött csak. Lehetőséget kerestünk arra, hogy ezeket a területeket újra bevonjuk a város életébe, hiszen helyileg a város kellős közepén volt.

Mint polgármesteri megbízott volt módom intézményvezetőkkel is beszélni. Így kértem segítséget először is az úgynevezett ÁMK (ma már az sem létezik) vezetőjétől, Demeter Sándortól. Demeter úr biztosított támogatásukról. Az Olvasó akkor még romos volt, nem kezdődött meg a felújítása, éppúgy, mint a kaszinó, ez is tetszhalott állapotában volt.

A tábor meghirdetésre került az Ózdi Városi Televízióban s a helyi újságban. Akkor – úgy emlékszem – az alsó korhatárt 14 évben állapítottuk meg. Felső korhatár nem volt, nem is lehetett volna. Céljaként, azt jelöltük meg, hogy feltárni és bemutatni azokat az értékeket, amelyek itt vannak körülöttünk, és elmegyünk mellettük. Tudtuk, a festő, aki más szemmel nézi, meglátja benne azt, ami vonzó az egyszerű emberek s nem csak a szakemberek számára.

2004. augusztus elején 6 napos tábort hirdettünk. A 6 napos tábor végén – Kristóf Ágnes kérésére – a város központjában „egyórás” kiállítást rendeztünk a tábor idején készült művekből. Erre a kiállításra minden évben a polgármesteri hivatal előtt került sor (egy kivétellel, mert akkor az ÁMK-ban).

Így indult be a dolog. A nem ózdi résztvevőket – voltak szép számmal – az Ady

Endre Középiskolai Kollégiumban helyeztük el, ott adtak nekik kedvezményes feltételekkel szállást. A kollégiumban tarthatták meg az esti palávert. Minden este kiértékeltek a napi eseményeket, a táborvezető, Marcel a saját szemszögéből értékelte a munkákat.

Többnyire biztatta és nem bírálta őket. Többen voltak, akik még soha előtte nem vettek részt ilyen munkában. Nem is mertek nyilvánosság elé lépni alkotásaikkal. Itt olyan emberek mutatkozhattak be, akiknek tehetsége addig rejtve maradt.

Az anyagi támogatást a hivataltól a Velence Egyesület kapta, érintett is volt a projektben. Ebből tudtam aztán én biztosítani a kellékeket. Különböző méretű farostlemezeket (ezek lettek a „festővásznak”), az alapozófestéket és mindent, amire menet közben szükség lehetett. A felmerülő igényeket igyekeztem kielégíteni. Előfordult, hogy busszal beutaztam Miskolcra a Művészellátóba, hogy beszerezsem a szükséges dolgokat.

A programokat nem én szerveztem, azt közösen alkották meg a résztvevők. Minden este javaslatokat tettek a másnapi kitelepülés helyszínére. Az első két táboron résztvevő Kristóf Ágnes kérésére elsősorban a város kulturális örökségét festették meg, de nem volt mindenki számára kötelező. Délelőtt és ebéd után is volt kitelepülés, az időjárás függvényében. Így általában napi két alkotás is született. A kitelepüléseknél felkerestem az alkotókat, nincs-e szükségük valamire, és hogy minden rendben van-e. Előfordult, hogy szétszóródtak. Volt, aki az acélmű csarnokában talált témát, ott, ahol később létrehozták a Romszínpadot. Ilyen monumentális csarnok nem sok van Magyarországon. Akadt, akinek a finomhengermű tetszett, melyeket akkoriban a Munkás Kft. üzemeltetett, a régi gépeket használva. Nagyon érdekes gépeket és csarnokot lehetett ott is látni.

A kitelepülések során megfestették az adott részletet, s volt, hogy később a kollégiumban fejezték be. Az ebédet elköltötték az Árpád-iskolában, ahol szintén kedvező feltételekkel biztosították ezt számukra. A kollégium teakonyháját is gyakran használták reggeli, vacsora elkészítésére a résztvevők. Emlékezetes záróvacsorát szervezett számukra Turi Mihály az akkori Tur-Snack Bárban, teljesen térítésmentesen. Demes Ferenc bográcsosására is sokan jó szívvel emlékezhetnek. Jó hangulat volt, nem kellett alkohol ahhoz, hogy remekül érezzék magukat. Előfordult, hogy még éjfélkor alapozták a farostlemezeket a másnapi munkához. Speciális alapozót kellett használni, mert ha direktbe festettek volna, a farost beszívta volna a festéket.

Milyen nehézségek merültek fel a táborok során?

Igazán komoly nehézségek nem fordultak elő, a felmerülő gondokat könnyen megoldottuk. A technikai részét – amit lehetett – biztosítottam a Velence Egyesület segítségével, a szervezési feladatokat pedig elosztották maguk között a résztvevők. Olyan jó társaság gyűlt össze, hogy nem kellett kívülről beavatkozni, egymást segítették. Aki autóval érkezett, szívesen szállította terepre a többieket. Talán a festőállványok beszerzése volt az, ami menet közben merült fel problémaként, de a művelődési ház segítségével azt is sikerült megoldani.

Mi a legkedvesebb élménye a táborról?

Nagyon nehéz erre válaszolni! Az egész nagy élmény volt. A mustrákon vettem részt. Az, hogy az ország sok részéről verbuválódott emberek egyetértve, egymást segítve éltek ott együtt egy hétig, az egy külön élmény volt. Ritka dolog, hogy összetrombitálnak idegen embereket, és az első naptól kezdve ott semmi vita nem volt.

Elismerték az Ön munkáját?

A résztvevők igen.

INTERJÚK RÉSZTVEVŐ ALKOTÓKKAL

Turiné Orosz Margit

Ezt követően újabb riportalanyaimat faggyattam Most örülök igazán, hogy belevágtam a festőtábor eddigi történetének megírásába, mert találkoztam Turiné Orosz Margittal, vagy ahogy Ózdon ismerik, Picivel! Beszélgetésünk elején megengedte, hogy tegezzem. Ő azt el sem tudja képzelni, mekkora megtiszteltetés ez nekem! Érdekes egyéniség, öröm volt hallgatni!

Pici

Hogyan jött a festés az életedbe, miért fogtál ecsetet?

A festés egyfajta terápiaként csöppent az életembe, ami a hétköznapi nehézségeinek leküzdésében nyújtott segítséget.

Bárki, akit a táborról kérdeztem, azt mondta „Picit kell megkérdezni! Ő a lelke, mozgatórugója, neki köszönhető, hogy a mai napig működik a tábor!”

Mesélnél nekem erről? Már a tervezés folyamatában is részt vettél?

Az előkészületekben nem tudtam részt venni, innen Ózdról, tudtommal, senki. Az történt, hogy itt volt ez a hatalmas gyár, és a rendszerváltozás után ez a hatalmas űr. Az emberek egyénileg próbálták az életüket megoldani. S akkor ott volt a kérdés, hogy mi lesz a gyárral. Az Örökségvédelmi Hivatal (továbbiakban hivatal) látott benne egy olyan lehetőséget – már Németországban volt erre példa – hogy a gyárból csináltak valami közösségi teret, hogy valami muzeális érték maradjon. Úgy, hogy közben a lakosság ennek hasznát vegye. Igaz, hogy addigra már sok mindent eladtak, nem tudni hova került (de ez nem is a mi dolgunk!).

Tehát itt maradt egy gyönyörű épület – amit nem lehetett elvinni – a nyugaticsarnoktorzó. Ez a szép alakzat vasból, ami egy művész számára kihívás, és felszólít, hogy tessen már megalkotni, megfesteni! Tehát idejött a hivatal, s ezen próbáltak gondolkodni, le is fektettek egy tervet (Lajos bácsinál leírtam ennek a tervnek a mibenlétét), hogyan alakítsák át ezt az ózdi gyárat is ilyen közösségi térére, a muzeális értékek megóvására mi történjen. Viszont amikor majdan ez a projekt meglesz és átadásra kerül, legyen egy attrakció – pontosan így volt megfogalmazva – amikor elvágják a szalagot, és megnyitják, hogy ilyen volt, és ilyen lett. Míg a politika ezen dolgozott, és az ország és a város vezetői ezt próbálták gyúrni, addig a mi festőtáborunkat már elindította a hivatal. Az is lett a neve, hogy *Örökségvédelmi Festőtábor*. Kaptunk is hozzá egy gyönyörű logót: hegyek, völgyek, napocska, mert ugye mi a hét völgy városa vagyunk. Az van ráírva, hogy „Z” *ART Osztály*. Ami kicsit vicces, kicsit bohém is, hiszen a művészek azok!

S elkezdődött a munka. Megismerkedtem a pestiekkel. A hivatal vezetője is itt volt, aki egyébként építészmérnök. Imádták a várost! Ott egy kicsit elszégyelltem magam. Tudniillik első alkalommal, amikor ott vagy eszköz nélkül – és nem az ecsetre gondolok –, a fejedben csak a szándék van, s a szíved vágya, hogy festeni szeretnél. Az első nap bejártuk a várost, és a szégyen ebben az volt,

hogy ilyen szinten még a városunkat sem ismertem. Elvittek Kisamerikába, Nagyamerikába, Újtelepre, a gyár környékére, tehát ezek a kolóniák. Fotóztattunk, skiccelgettünk, s én csak tátottam a számat, tudniillik más szemszögből láttam a várost: *Ilyen szép ez a város? Mi itt lakunk?* Akkor megtervez-tük, hogy az egyik nap Kisamerikába, másnap egy másik kolóniára megyünk.

Ez nagyon nagy élmény volt számomra. A következő évek is erről szóltak, hogy gyűjtsük az anyagot a projektátadóra. Annyira bele voltunk merülve, hogy – most jó, ha egy hét alatt négy kép születik – akkor egy nap alatt kettő is készen lett. Sőt volt, hogy már a harmadikba is belekezdünk. Esténként terveztük, hogy holnap hová megyünk. Volt, hogy délelőtt az egyik kolónián, délután már a másikon voltunk. Olyan jól sikerült felvenni ezt a ritmust, hogy beleszerettem a festészetbe. Ezt most mondtam ki először.

Kicsit, nem is tudom, hogy szégyen-e, vagy nem szégyen, hogy családom létemre a fakanalat leteszem, és felveszem az ecsetet helyette. Szóval egy kicsit magam is csodálkoztam. Tudjuk, hogy van egy felsőbb énünk, az, aki minket figyel, s ha bármi olyan területre lépsz, akkor figyelmeztet, hogy *na, Pikkém, ezt ne!* Ezt úgy figyeled, és próbálsz magad összhangban tartani. Kicsit lelkiismeret-furdalásom is volt, hogy szabad-e nekem most háziasszonyként kilépni a szerepemből. Most úgy gondolom, nem volt önzés. Hiszen látjuk, hogy nagy küzdelem ez a művészet.

Nekem a kedvenc festőm van Gogh; tragikus élete volt, de szerintem ő ezt nem bánta, mert imádtta a festészetet, és abban minden nap felszabadulhatott.

Nos, akkor ez így ment három évig, amíg kiderült, hogy lezárták az ózdi projektet. Nem lesz gyárfelújítás, mert korainak látták. Előbb – a rendszerváltás idején – meg kell, hogy álljon a város, működhessenek az iskolák, óvodák. Gazdaságilag

én ezt megértem, és akkor is megértettem. Úgy döntött a hivatal, hogy akkor ebből ők kivonulnak.

Nagyon meg voltam ijedve, hol fogok én festeni? Egy kis önzés is volt ebben. Feri volt még nagyon aktív, Demes Ferenc, ő volt az, aki a családtól és a munkától el tudott szabadulni egy hétre. Anélkül, hogy ezt megbeszéltük volna, Ferivel folytattuk tovább. Jártam, szponzorokat kerestem, hogy Kelemen

A festőtábor logója

Marcel festőművészt meg tudjuk fizetni. Mert ő egy nagyon híres és nagyon szuper balatoni festő. Az Örökségvédelmi Hivatal is őt kérte fel és hozta magával kezdetben, és fizette. Utána pedig a mindenkori polgármesterhez mentem segítséget kérni. Egy szóra mindenki úgy látta, hogy ez rendben van, nem is volt kétségük efelől, hiszen látták a munkát, be is mutattuk minden évben az *Art Platz* kiállítás keretében és az Ózdi Művelődési Intézmények Olvasójában, a kisgalériában. Ezt folytattuk tovább tíz éven keresztül, mígnem Marcel a kilencedik évben azt mondta, hogy *jövőre jövök utoljára, mert úgy gondolom, ezt a témát – mint az ózdi gyár – kimerítettük.* Mi nem fáradtunk el benne, nem volt unalmas. Mindig láttunk benne valami újat.

Így hát szakmai vezető nélkül maradtunk. Megint egy határvonal, gondolkodhattunk, hogy mi legyen. Törtem hát a fejem. Arra jutottam, és ezt a többiekkel meg is megbeszéltem, s jónak látták (soha nem egyedül döntöttem), ha már a gyár és kolóniái megvannak, milyen jó lenne, ha a környékbeli falvak következnenek! Ha már Örökségvédelmi Festőtábor, akkor védjük az örökséget! Lépünk ki az ózdi határokból, és védjük a falvakban az örökséget! Így jutottunk el a környező falvakba. Olyan lendületet kapott a dolog, hogy nagy lelkesedéssel csinálhattuk ezt tovább. Gömörszőlős, Égerszög, Borsodszentgyörgy, Kissikátor, Szentsimon is befogadott. Fantasztikus volt a falvakban a fogadtatás. Kidolgoztam a tervet, hogy miniket örömmel fogadjanak, és nekik is hasznuk legyen belőle. Tárgyaltam a polgármesterekkel. Elmondtam nekik, hogy mi az elképzelés. Van egy összeforrott amatőr, de mégis tanult közösség (mindenki képezte magát). Nos, minden művész érzékeny – bár minden ember is –, de a művészek hatványozottan. (Utálnék van Goghra, látjuk ő is milyen érzékeny volt. Élete és halála is ezt mutatja.) Mi azt ajánlottuk fel, hogy azért, mert vendégül látnak bennünket egy hétig augusztus 1–7 között, cserébe otthagynak a falunak 10–14 alkotást (résztevevőktől függően), ha úgy tetszik, fizetség gyanánt, és rendezünk egy kiállítást a tábor végén az ott született alkotásokból. Remek fogadtatásra lelt az ötlet, s így működhattunk tovább. Ahol jártunk, a falu apraja-nagyja segített bennünket, figyelték ránk. Figyelték, mire van szükségünk. Ha valamelyik anyagunk elfogyott, a polgármester kocsiba ült, és beszerezte. Megebédeltettek bennünket, nekünk erre nem volt gondunk. Volt műterem, kivittek területre (szénaboglyák, legelő tehének). Megmutatták a falut kívülről-belülről, lehetett választani témát. Egy héten keresztül keményen dolgoztunk, kora

reggeltől késő estig. S ez így ment faluról falura minden évben.

Év közben eljártam tárgyalni. Megbeszéltük a többiekkel, mi legyen a célpont, hol fogadnának bennünket szívesebben. Hála a jó Istennek – és ezt most is megköszönöm mindenkinek –, hogy soha senki el nem utasított minket! Vannak megkeresések, sőt a saját falumbéli polgármester is szólt, hogy *tesse-nek már ide is jönni! Mádót még nem festette meg senki!* Most már úgy van, hogy egy-két évre előre kettő-három falu is van már lehetőségként. Az augusztus 1–7. nagyon jó mindenkinek, hiszen az időjárás is többnyire jó. Ezekről a tábor elindítója, Ági is tud, hiszen tavalyelőtt meghívtam, hogy nyisson meg egy kiállítást. Sajnos haláleset miatt nem tudott eljönni, de írt egy levelet, olyat, hogy elsírtam magam.

Vég nélküli sín

A vég nélküli sínt ábrázoló képem története: Máger Ágnes, a szakmai vezetőnk, amikor egy alkalommal kiraktam a kész képeket, egymás után hármát, azt mondta, hogy nézve a képeimet, ezek olyan lélekképek! S ez a sín is, ez is ilyen lélekkép volt. Adott volt a feladat. Bemegyünk a gyárba – a gyárnak vége! Én a tervezetben leírtam, hogy hatvan kilométer vasúton mozgatták a vasat a gyárban. Miután megszűnt a gyár, a vasutat is megszüntették. Ki is szaggatták. Ezt kívántam én megörökíteni. Mert ha nincs anyagmozgatás, nincs gyár! Ez a vég szimbóluma számomra.

Nagy élmény volt a Picivel való beszélgetés! Megbeszéltük, hogy még folytatjuk, mert számtalan dolgot szeretne még megmutatni nekem, de sajnos az élet közbeszólt. A koronavírus miatt nekem haza kellett utaznom, így nem tudtuk megejteni a következő beszélgetést. Talán majd egy másik, Ózd művészeiről írott dolgozatomban visszatérhetek rá. Így is nagyon hálás vagyok neki! Ő, aki gyermekként pék szeretett volna lenni, mert a kenyér az élet. Törékeny nőként nem teljesíthette álmát, de gyomrunk helyett lelkünket táplálja gyönyörű képeivel.

Demés Ferenc László

Az ózdi születésű, Farkaslyukban élő művész kezdetektől ott volt a festőtáborban. Arra kértem, meséljen kicsit önmagáról és munkájáról. Azt már tudtam, hogy Feri bácsi szobrász. Találkoztam néhány alkotásával, mint például a farkaslyuki emlékművel, ami kellemes látvánnyal fogadja a Szilvásvárad felől érkezőket. Legutóbb pedig a *Mag* című alkotását láttam, melyet a Magyar Kultúra Napján adnak át az arra érdemes díjazottaknak Ózdon. Éppen ezért érdekelt, miért döntött úgy, hogy a festéssel is elkezd foglalkozni. S Feri bácsi mesélni kezdett:

Demés Ferenc

Az édesanyám nagyon ügyes asszony volt. Ő színházi díszleteket festett. Nagyon szép jelmezeket készített nekünk, gyerekeknek a jelmezbálokra. Tehát volt kitől örökölöm meg magamba szívni a művészetnek bizonyos ágait. Örököltem is a tehetséget, azt mondják. Már általános iskolában, az ótóra teára nem nyomdai meghívókat készítettem, hanem megrajzoltam, azt lefotóztuk – Pajtás fényképezőgéppel –, a fotókörben előhívtuk, és ezeket osztottuk ki. A rajzórakon én mindig élvezettel rajzoltam, s ez ment tovább egészen a középiskoláig.

Szerettem volna képzőművészeti gimnáziumba menni, de azt mondták, hogy oda csak tiszta jeles bizonyítvánnyal mehetnek, s különben is nagy a túljelentkezés. Ajánlották, hogy én mint férfi menjek az iparba, hagyjam a művészetet a nőknek. Viszont annyira mégis jó volt a kezűességem szerintük, hogy menjek el Pécsre kerámiafestőnek. A Zsolnay-gyárban dolgozhattam volna, Hofi éppen akkor ott volt kerámiafestő, együtt énekelhettünk vagy füttyülhettünk volna munka közben. De én megijedtem, hogy *az általános iskola elvégzése után én most menjek Pécsre?! Messze lettem volna anyuék-tól. Addig-addig variáltunk azon, mi legyen, hogy kifutottunk az időből. Megkezdődött az iskola, és én nem mentem sehova. Akkor szóltam az akkori ipari tanulókat képző iskolában egy ismerős tanárnak, hogy mindegy, hogy mit, csak tanulhassak. Mert itthon nem akarok ülni, és dolgozni sem akarok, mert nincs szakmám. Akkor úgy gondoltam, hogy majd a következő évben újra megpróbálom a képzőművészetit. November végén aztán telefonáltak, hogy géplakatos szakmában van*

üresedés. Így hát én elkezdtem a géplakatos szakmát, amit úgy megszerettem, hogy el is végeztem.

Én, aki annyira tartottam attól, hogy messze menjek a szüleimtől, az iskola elvégzése után már három nappal Németországba mentem. Ott laktam, és ott dolgoztam. Német nyelven egyetemes köszörős szakmát szereztem, ami azt jelentette, hogy mindenféle köszörűgépen tudtam dolgozni. Nagyon megszerettem munkám során a fémipart. Olyan szerszámgépeket készítettünk, melynek az ára sokszor vetekedett három autó árával. Autodidakta módon felkészültem a szerzőkészítő szakmából, és le is vizsgáztam belőle. Nagyon jó volt, mert régen a szakmunkásokat úgy képezték, hogy egy hónapot a hegesztőknél, egy hónapot a kovácsoknál gyakorolhattunk, így minden szakmába kaptunk bepillantást. Így tanultam meg hegeszteni, marni, esztergálni. Elértem hát egy nívót a fémiparban.

Aztán hamar behívtak itthon katonának, ott 26 hónapot töltöttem őrpáncsnoki beosztásban. Sajnálatosan sok fenytésem volt – a hozzám beosztott katonák vétkei miatt én is lakoltam –, sokat fáztam az őrtoronyban. Viszont a seregben is hasznát vettem a kezűességemnek, tudásomnak, mert a munkám által plusz szabadságokhoz jutottam, ellensúlyozván a fenytéseket. Telefestettem a laktanyát freskókkal, csak engedjenek haza. Később már dekorációként dolgoztam, és én vezettem a laktanyában a rádiót is. Szórakoztató zenét szolgáltattam, és nálam voltak a társasjátékok is. A végén már alig győztem, annyi volt a beosztásom, de muszáj volt, hogy a fenytéseket eltöröljék. Így hát a képzőművészettel már ott is nyertem egy kicsi előnyt.

Leszerelésemet követően még mindig szerettem volna képzőművészetet tanulni. Voltak már bizonyos képesítéseim, dolgoztam már közösségben az NDK-ban. Ott még a Stasi is elvitt egy képem miatt. Történt ugyanis, hogy 20 éves volt az NDK, és megkértek, hogy készítsünk művészeti alkotást az évfordulóra. Egy plakáttervet készítettem, ahol a városnak a sziluettjére ki volt írva, hogy Német Demokratikus Köztársaság, azaz Deutsche Demokratische Republik. A sziluett elé zászlóerdőt rajzoltam, középen egy magyar zászlóval. Tudvalévó, hogy az NDK- és NSZK-zászló között csak annyi volt a különbség, hogy az NDK-éban középen szerepelt a sarló és kalapács. Annak rendje és módja szerint el is kezdtem felfesteni a jelképeket, de elhívtak focizni, így csak a zászlók felén szerepeltek. Erről elfeledkeztem, és a plakát így került le-

adásra. Ez okozta aztán a galibát! Három nap múlva jöttek értem a munkahelyemre, nem is sejtettem, miért. Kiderült, ők úgy értelmezték a képet – mivel keletnémet és nyugatnémet zászlót is rajzoltam, középen a magyar trikó-lórral –, hogy én az egyesítést szorgalmazom, s ezzel lázítok. (Feri bácsi a jövőbe látott!)

Hazatérve – Ózdon – megkerestem a képzőművészeti csoportot, ahol neves emberek (Kissunyi, Taliga, Mikó Pista bácsi) tevékenykedtek. Az Olvasó pincéjében baloldalt volt a helyiségük, Derkovits Kör néven működtek. Izgalommal kezdtem ott alkotni. Az idősebbek sajnos nehezen fogadtak el, így hát mi, fiatalok összefogtunk, és Kárpáti Guszti vezetésével megalakítottuk a Dési Huber Kört. Modernebb, absztrakt dolgokat készítettünk.

Kérdésemre válaszolva, hogy miért a kapcsolat a festéssel: minden képzőművésznek először az alapokat kell megtanulnia! Tehát nem áll távol egymástól a szobrászat és a festészet. Érdekes, hogy ha ábrázolunk, azt ceruzával tesszük, ha már festünk, a színekkel érzelmeket viszünk bele.

A csoporttal egészen szép eredményeket értünk el, rengeteg kiállításon vettünk részt, sikerrel. Újszerűek voltunk, újat hoztunk. Sokan dicsértek, jól ment a csoportnak. Megkerestük Dési Huber István özvegyét, szóval próbáltuk magunkat megismertetni. Lakatos Misi, jó barátom nagyon szép szobrokat készített, ekkor kezdtem a szobrászat iránt érdeklődni. Megalakítottuk a Vizuális Csoportot, ahol együtt voltunk fotósok (Kovács Kazincbarcikáról, Dobosy Laci), festők (Kozma Józsi, Kurta Zsuzsa), szobrászok (Lakatos Misi, Kustor Gyuszi és Csépanyi Pityu), akik már teljesen modern világot alkottak. A gondolatot nemcsak papíron, hanem térben is megfogalmazták. Összefogtunk, egymásnak adtunk feladatokat, így a téma közös volt, például a fény és a távolság stb. Mivel úgy érezték, riválisok lettünk a nagy öregekkel, kiszorultunk az Olvasóból. Mindenki otthon alkotott, majd összejöttünk különböző helyeken megbeszélni terveinket. Nem volt közös alkotóhelyünk. Minden helyre pályáztunk, ahová csak lehetett. Kaptunk is egy kis segítséget azáltal, hogy az Országos Vasas Szakszervezet képzőművészeti kiállítását Budapestről lehozták ide, Ózdra. Abban az időben a vasipar itt nagyon fejlett volt.

Királdon a kultúrház adott otthont a Vasastábornak. Ott aztán külön fémszekció alakult. Kaptunk szerszámokat, eszközöket a kohásztól (hegesztőt, flexet, vasat). Szállást is biztosítottak, így támogattak bennünket. Ott aztán születtek szép alkotások, olyanok is, melyek a mai napig köztéren vannak. La-

katos Misi elkészítette a *Meg nem született gyermekek* emlékművét, melynek makettje a vatikáni múzeumban is megtalálható, Picasso képe mellett. Én a *Kibontakozás* című többmázsás alkotásomat készítettem ott, amely Hajdúnánás főterén van kiállítva. Ózd város ajándéka volt a mezővárosnak. Hamar híre ment a tábornak, hiszen a csoport minden Magyarországon megnyerhető díjat megnyert.

Később kicsit szétszakadt a csapat, a csoport már nem működik. Megöregedtünk, van, aki elköltözött, a barátságunk azonban megmaradt. Egyre kevesebbet alkotunk, de – ha lehet ilyet mondani – egyre jobbakat! A felgyülemlett tapasztalat meglátszik a műveken. Már megkeresnek a feladatokkal. Jelenleg 14 köztéri alkotásom látható, ebből Ózdon egy sem. Az első uniós emlékművet Bekölcén készítettem. Aztán Serényfalván a Millenniumi emlékművet, én erre vagyok a legbüszkébb. Farkaslyukban a 100 éves évfordulóra – ajándékba a településnek – készítettem egy emlékművet, és terveztem egy emlékparkot. Bódvarákón egytonnás cseppkőből készítettem oltárt, ami Európa-hírű lett. Jelenleg egy trianoni emlékművön dolgozom.

A millenniumi emlékmű Serényfalván

Demes Ferencet 70 éves korában érte az a megtiszteltetés, hogy *Kibontakozás* címmel életmű-kiállítást rendezhet szülőhelyén, Ózdon. Művei szeptember 21-étől láthatók a Digitális Erőműben, ahol 45 festményt, 40 szobrot és kisplasztikát, textilképeket vagy kovácsolt ezüstékszereket és fél-drágakövekből készült egyedi ékszereket mutat be. Utóbbi viseli Anglia volt uniós nagykövete asszonya is. Alkotásain mindig a mondanivalót helyezi előtérbe, miközben alázattal alakítja az anyagot. Tiszteli a hagyományokat, de munkájához keresi az új technikát és technológiát, amivel meglepetést tud okozni akár még saját magának is, vallja magáról:

Nem követem a hagyományokat, a művészeti stílusokat, irányzatokat, de tisztetem őket. Fémipari tudásom révén egyedi alkotásokat készítek. Például ékszereket. Jobban ismernek a németek, a lengyelek és az olaszok a kovácsoltvas szobraim révén, mint Magyarországon.

2020. március 6-án, Nőnap alkalmából nyílt meg az ózdi Olvasóban egy kiállítása, ahol hatvan darabos ékszerkollekcója (ezüst, féldrágakő) is bemutatásra került. Itt a művészet finomságára helyezte a hangsúly. Az általa készített ékszereket sokféle ismertek, már Amerikába is vitték.

A művészet iránti elköteleződésemet töretlen. Eljutottam oda, hogy a vas úgy hajlik, ahogy én akarom, de már a kezem nem úgy hajlik! Az már recseg-ropog. Ha kővel dolgozom, fehér, ha vassal, fekete, a festés a színes, mert így kerek a világ – állítja.

2020. február 19-én *Kibontakozás* címmel nyílt kiállítása Kazincbarcikán a Szalézi Szent Ferenc Gimnáziumban. A tárlatot barátja, Turiné Orosz Margit, az Ózdi Képzőművészeti Egyesület elnöke nyitotta meg.¹

Az Ózdi Örökségvédelmi Festőtábor alapítójaként minden évben résztvevője vagyok. Hagyomány, hogy minden évben adományozunk alkotásokat a befogadó településnek, intézménynek. Az ózdi speciális iskolában három alkotásom is látható. Van képem az Olvasóban és a kórház reumatológiai osztályán is. Tudásomat hasznosítva zsűrizek, hogy segítsen a fiatalok fejlődését, s hogy átadjam, amit megtanultam – mondja magáról. – A festőtábor alkotói nagyon jól összekovácsolódtak. Sok helyre eljutottunk közösen alkotni, ahol mindig szeretettel fogadtak bennünket. Vendéglátóink minitárlattal lettek gazdagabbak általunk. A megajándékozott települések lakói láthatják képeinken, hogy mi hogyan látjuk őket; ez minket is örömmel tölt el. Mindent összevetve – úgy érzem – hagyok valamit hátra az utókornak. Csak legyen, aki megbecsüli!

Bükk-Nánási Ákos

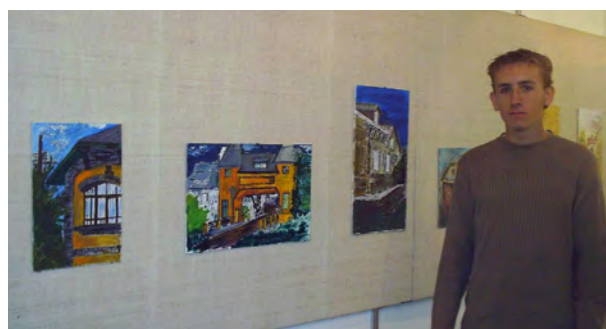
Bükk-Nánási Ákos annak a kollégiumnak a diákja, amelynek most én is tagja vagyok, 2006-ban és 2007-ben szintén részt vett a tábor munkájában. Kérésre így írt élményeiről:

Kollégista éveim során két alkalommal is volt szerencsém a kollégium széleskörű támogatásával részt venni ezen festőtáboron. Mindig érdekelt a művészet, osztálytársaim olykor rajzórakon nyaggattak a jobb érdemjegy érdekében: *rajzold már nekem is gyorsan meg...* A rajz, festészet iránti érdeklődésem középiskolás éveimben, kollégistaként sem fogyott, sőt egy csendes természetű, zárkózott, nehezen megnyíló fiatal voltam. S nekem ez különösen ellazító, megnyugtató időtöltés volt. A táborban való részvétel egy nagyon jó lehetőség volt, hogy új emberekkel, illetve ismert művészekkel (Kelemen Marcel, Demes Ferenc és még sorolhatnám) ismerkedjek meg, ez-

által bővíthettem a saját képességeimet is. A tábor egyik legfiatalabb tagja voltam, de ezt soha senki nem érezte velem, hamar befogadtak, szinte egy baráti társaságba csöppentem. Számomra a festőtáborok kellemes nyári emlékek, mintha csak tegnap történtek volna, telis-tele színes programokkal és közös beszélgetésekkel, festéssel, nap végi személyre szóló elemzésekkel. Nap mint nap más és más helyszíneken jártunk Ózd és közvetlen szomszédságában, ahol festői tájakat, gondolatokat örökíthettünk meg papíron, vásznon, táblán. Jóleső érzés volt a kiállításokon a képek előtt állni, viszontlátni a festményeimet. Mint ahogy az is, amikor megkérdezték a kollégiumi pedagógusok, nevelők, hogy mit szólnék hozzá, ha képeim közül kerülnének fel a falakra. Nem írhatnék élménybeszámolót, ha Sveda Lászlóné Pirooska anno nem veszi észre bennem a tehetséget, nem támogat végig az évek során, és nem juttat egy életre szóló élményhez. Talán személyesen, szemtől szembe nem köszöntem meg neki, de most megtenném: köszönöm!

Bár az évek múltával napjainkban sajnos már nem jut idő a festéssel, rajzzal foglalkozni, de a megélt festőtáboros évekre szívesen gondolok vissza... Az emlékek diafilmként játszódnak le bennem. Biztos járt már úgy más is, hogy amikor egy-egy percre magában maradt, kikapcsolt fejben, s a gondolatain, emlékein merengett, a végén azon eszmélt, hogy mosolyra kerekedett az arca. Velem előfordult. Ugyanígy örömmel gondolok vissza Ózdra is. Mert a jó emlék örök!

Üdvözlettel: Bükk-Nánási Ákos, Kazincbarcika, 2019. 10. 30.

Bükk-Nánási Ákos képeivel

Ha dolgozatommal hozzá tudok járulni ahhoz, hogy ne menjen feledésbe ez a csodálatos projekt, akkor megérte kutakodnom, faggatóznom! Ha városvédő Pallasz Athéné nem is tudta megvédeni az ózdi gyárat a pusztulástól, a szép emlékeket megőrzik a táborban készült alkotások.

A dolgozat a 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton megosztott 1. helyezést ért el.

¹ <https://kolorline.hu/hirek/kazincbarcika/2020-02-19/kibontakozas-demes-ferenc-laszlo-kiallitasa>

PRÜGY-TÖKFÖLD RÉGÉSZETI LELETEI

B. Hellebrandt Magdolna

Prügy a Tisza jobb partján, a Taktaközben levő település. Szabolcs megyéhez tartozott 1950-ig, ekkor a megyéket átszervezték, és Prügy Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez került.

Prügy-Tökföld legrégebb említése az 1850–1860-as években készült kataszteri térképen olvasható, melyet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őriznek Budapesten.

A Tökföldet mesterségesen alakították ki, úgy, hogy a Pap tava és a Laskodák-tó ívelő kanyarulatát délen egy árokkal összekötötték. Az így kialakított gerincet és a DNY–ÉK-i irányú dombokat összekötő árokrendszer jelentette az erődítmény első védelmi vonalát. A második védelmi vonal északon a Takta, azaz a Peres–Kígyós-ér, nyugaton a szakadék és a Pap-tó keleti íve, keleten a Laskodák-tó nyugati íve, délen a halomtól a Laskodákig húzódó földsánc volt. Az egész föld- és vízivár teljes hossza mintegy 1510 méter. A területet tölgyerdő fedte, melyet az 1870-es években kiirtottak. A földet felszántották, s az ekkor előkerült leletek Tatár Mihály református lelkészhez kerültek, majd Sárospatakra, a Református Kollégium Gyűjteményébe, ahol 1888 óta őrzik. A leletanyagban tálak, bögrék, szoptató-edényke és mini edények találhatók. A szövésfonásra utalnak az agyagból formázott vetélők, spulnik, orsógombok, orsókarikák. Kőbalták, őrlőkövek, dörzsölőkövek egészítik ki a munkaeszközöket. Kis agyag állatszobrocskák a tartott háziállatokat mintázták, így lovat, szarvasmarhát, sertést, kecskét és kutyát. Bronzvéső, fűrészlemez, tokos füles balta, zárt karperec, valamint bronzhuzal, kis csákány és lándzsahegy került innen Sárospatakra, Nyíregyházára és Miskolcra. A Tökföldön dr. Petrikovics László szerencsi orvos több évtizeden át gyűjtötte a földből kiszántott régészeti tárgyakat. Ezeket a darabokat gyűjteménye többi részével együtt átadta az 1967-ben megalakult szerencsi múzeumnak, melyből a régészeti anyag később a Herman Ottó Múzeumban nyert elhelyezést Miskolcon.

Ásatást a Tökföldön 1931–1932-ben végzett Kiss Lajos, a nyíregyházi Jósza András Múzeum igazgatója. Három fémolvasztó-kemencét tárt fel, ezek önálló létesítmények, az első a másodiktól 42 méterre, a másodiktól a harmadik 20 méterre volt, de ez utóbbi annyira bolygatott állapotba került, hogy a kutatás számára értékelhetetlen lett. Az első kettő mérete 3×2,5 m és 4,5×3 m. A kemencék közelében

a hamus földben cserepeket, öntőminta-töredéket, bronzvésőt, árat, fél agyagkarikát, dörzsölőkövet és tűzikutya-töredéket tártak fel. Megay Géza 1954-ben ásatott a Tökföldön. Egy 1,5×2,5 méteres szondát nyitott, melyben a talaj rétegei szerint bontotta ki a leleteket, melyek nagyrészt kerámia-ak voltak. Mivel továbbra is kerültek elő leletek, Kemenczei Tibor 1967-ben leletmentést végzett a dombhajlatban. Hat darab 10×3 méteres összefüggő szelvényt nyitott, tehát 180 négyzetmétert tárt fel. Az előkerült objektumok földbe mélyített házrészletek, tűzhelyek és gödrök voltak, melyekből árkolt díszű cserepek, fenyőmintás oldaltöredékek, füles bögrék, tálak darabjai és orsógombok kerültek ki. 1972-ben Farkas János, 1978-ban Tarr Sándor gyűjtött leleteket, melyeket átadtak a Herman Ottó Múzeumnak. A teljes leletanyag különleges darabjai az amulettek, melyek az égitesteket, a Napot, Holdat és a csillagokat szimbolizálják, és a csillaghitre utalnak.

A kor embere elhamvasztotta halottait. A Tökföldön élt lakosság temetkezési helye minden bizonnyal Taktabáj-Erdőalja szárazulatán lehetett. Itt 1929-ben kerültek elő sírleletek, melyeket Patay Pál a Magyar Nemzeti Múzeumba vitt, tehát urnát, fazekat, talpas tálkát, turbántekercses táltöredéket, bronzból készült úgynevezett kengyelfibulát és bronzkarikát. 40 év múlva Patay hitelesítette a lelőhelyet, és még 17 sírt tárt fel. Prügy-Tökföldet az Erdőaljával összeköti a Takta, mai nevén a Peres–Kígyós-ér, ezen a vízi úton szállíthatták az elhunytat és a temetési szertartás kellékeit a temetkezés helyére. A hamvasztás a temetőben történhetett az analógiák alapján.

A Tökföldön az ásatások során égésnyomokat nem találtak; feltételezhetjük, hogy egy nagy áradás vetett véget a településnek, mely otthont adott a Kr.e. 12–10. században itt élt Gáva-kultúra hordozóinak. A Tökföldtől délre, a falu dombján, a Zrínyi u. 12. sz. háznál Mudri Imre bronzleletre bukkant, melyet 1970-ben vitt Miskolcra, a Herman Ottó Múzeumba. A lelet darabjai a „trák-kimmer” kultúra készítményei, tehát a preszkíta kort képviselik vidékünkön a Kr.e. 9–6. században. A Gáva-kultúra után a preszkíták népesítették be az Alföld északi részét.¹

Részlet a lelőhelyről

¹ A teljes tanulmány megtalálható a Herman Ottó Múzeum Évkönyve LVIII–LIX. (2019–2020) kötetben, a 65–102. oldalon: A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy-Tökföldön.

„AZ SZENDREI FELSŐ VÁRON ISTENNEK NAGY ÍTÉLETI LÓN”

Korabeli híradás az 1691. július 2-i lőporrobbanásról

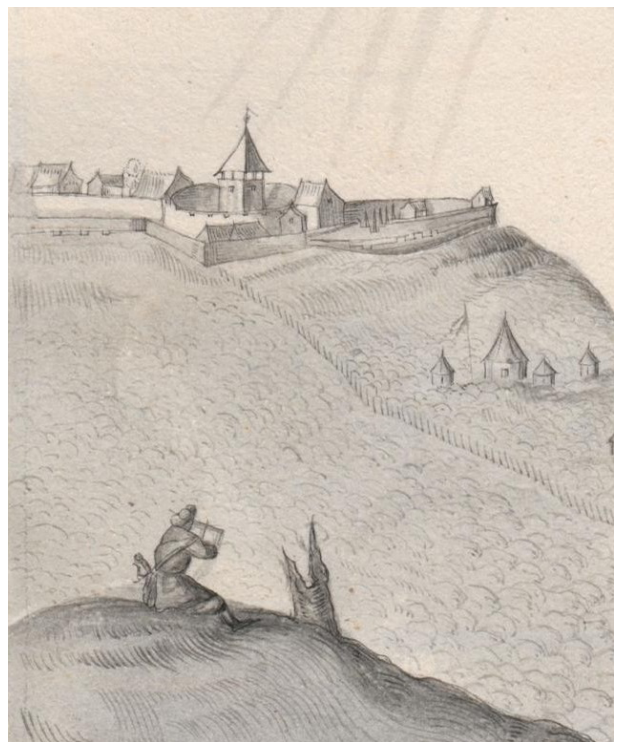
Koleszár Krisztián

Ha a borsodi Szendrő 17. századi ábrázolásait tekintjük, akkor azokon a várhegyen álló felső vár tornya kétségkívül hangsúlyos ábrázolást nyer. Az 1672 előtti vedutákon ennek a központi (lőpor) toronynak valamiféle gúlasisakos lezárását fedezhetjük fel, majd ekkortól barokk hagymasisak vehető ki. Az utolsó tornyot ábrázoló látkép egy német nyelvű röpiraton szerepel, melynek magyarázó jegyzetében a torony 1692. július 2-án villámcsapás következtében történt felrobbanásáról írnak, benne 20 mázsa lőpor, 1.000 gránát és egyéb hadiszerek elpusztulásáról. A robbanás annyira megtépázta a parancsnoki épületeket is, hogy a lebontásukról döntöttek.¹ A vár főkapitánya, az itáliai származású Alessandro Guadagni így kénytelen volt 600 forint költségen a romos főkapitányi lak helyett egy újat építtetni magának.²

A most bemutatásra kerülő missilis meghatározza az esemény dátumát, a fent írtakhoz képest egészen pontosan egy évvel korábbra keltezve a történeteket. Miután kortárs szemtanú a szerző, kétségtelen a helyes időpont-meghatározás. A levelet a szendrei lakos Usz Ferenc borsodi másodalispán³ írta Esterházy Pálhoz. Usz Ferenc lehetett az országos méltóságokat viselő herceg helyi ügyeinek intézője. Ugyanis Esterházy először 1674-ben szerzett birtokrészt a szádvári uradalomban Csáky Pálon keresztül,⁴ de feltehetően mindvégig szándékában állt a két másik birtokos (Csáky Pál felesége, Czobor Mária Regina és Forgách Zsigmond özvegye, Batthyány Borbála) részét is a saját kezén egyesíteni. A levél bevezető sora egy korábbi értesítésre – bizonyára másik levélre – utal, miszerint bennfentes értesülése van arról, hogy a szádvári birtokrész megszerezhetővé (eladóvá) vált. A bevezető sor mintha csak ürügy lenne a még közeli (bizonyára) nagy megdöbbenést kiváltó élményhez köthető rövid beszámolóhoz, ami a szendrei felső várban történt: nyári viharhoz köthető villámcsapásból eredő lőporrobbanásról tudósít. Eszerint a katasztrófa a levél írását megelőző napon, tehát 1691. július 2-án (hétfőn) következett be, kora délután. A vár központi tornya környezetében egyéb megsérült épületek is voltak: a „főrendekhez” köthető ingóságok. Az alispán több halotról is tud, akik minden bizonnyal német katonák lehettek, hiszen ekkor ők teljesítettek szolgálatot a felső várban. Közöttük volt a főkapitánynak, Gvadányi Sándornak az egyik fia is, akit feltehetően

az omladék temetett maga alá. A levélzáró jókívánság előtt olvasunk még egy odaszúrást a szendrei reformátusoknak, ezt talán joggal vehetjük a katolikus restaurációt szorgalmazó országnagynak való udvarlásnak, de mindenképpen rávilágít a helyben is meglévő felekezeti ellentétekre.

Az eredeti levelet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzi, az Esterházy család hercegi (fraknoi) ágának levéltárában található, melyben a szádvári uradalom iratanyagát is elhelyezték.⁵ Miután a levéltári beosztás javarészt ma is az eredeti rendet követi, a szádvári anyag a törzslevéltár 24. repositóriuma (eredetileg iratszekerénye), ebben a Q. jelű fasciculus (csomó, köteg) tartalmazza a különböző időrendbe sorolt leveleket, közöttük 561. szám alatt (13. folio) a fellelt iratot (a repositórium iratszámozása folyamatos, a Q. jelű fasciculus a 557–589. számú tételeket tartalmazza).⁶ Alább a szöveget teljes terjedelmében, részben modernizált átírásban közöljük.

*A felső vár és rajzolója (Johannes Ledentu)
az Osztrák Nemzeti Könyvtárban (Bécs) őrzött
lavírozott tusrajz részletén (1639)
(Ms. Cod. 8622. jelzetű album)*

1 Balassa M. 2002, 369; Thomka 2002, 161.

2 Gyulai 2002, 211.

3 Kandra 1894, 182.

4 Détsy 1969, 150.

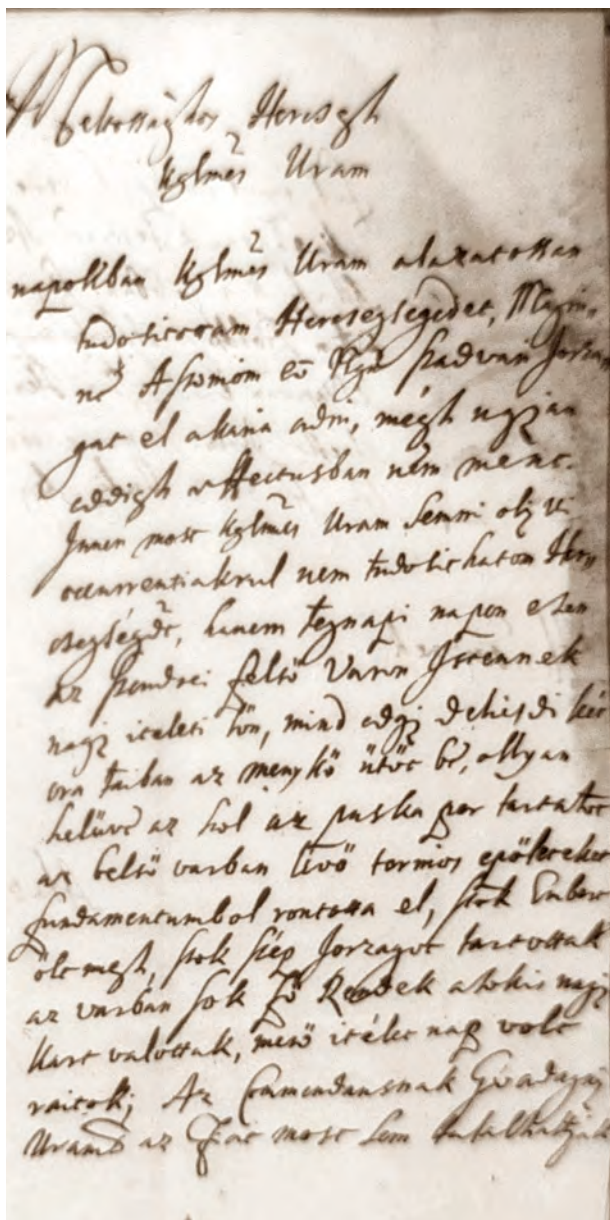
5 Bakács 1956, 5; Viskolcz 2020, 697.

6 Kállay 1978, 27.

Uisz Ferenc levele Esterházy Pálhoz
(1691. július 3.)

[13r] Méltóságos herceg, k[e]g[ye]lmes uram

Ez elmúlt napokban, k[e]g[ye]lmes uram, alázatossan tudósítottam hercegségedet, Magni[fi]cus[né] [=nagyságosné] asszonyom ön[a]g[yság]a szadvari jószágát el akarja adni, még ugyan eddig effectusban [=végrehajtásban] nem ment. Innen most, k[e]g[ye]lmes uram, semmi oly új occurrentiákrul [=előadódó ügyekről] nem tudósíthatom hercegségedet, hanem tegnapi napon ezen a szendrői felső váron Istennek nagy ítéleti lön, mindegy déliesdi két óra tájban az mennykő ütött be, olyan helyüvé, az hol az puskapor tartatott az belső várban lévő tornyos épöleteket fundamentumból [=alaptól] rontotta el, sok embert ölt meg, sok szép jószágot

A missilis részlete

(MNL OL, P 108, Rep. 24., Fasc. Q. No 561., fol. 13r)

tartottak az várban sok főrendek, azok is nagy kárt vallottak, merő ítéletnap volt rajtuk. Az commendansnak [=kapitánynak], Gvadagnj uram[nak] az fiát most sem találhatják [13v] fel, éjjel-nappal keresik, soha nem akadhatnak testére. Az calvinista atyafiak is jobban fogják immár ezután Boldogaszszony napját üd[vöz]leni. Kívánván ezek után, hercegségedet éltesse Isten számos esztendeig szerencsésen. Szendrő, 3. Julii, 1691.

Herceg[sége]dnek alázatos szolgálja

Uisz Ferenc m. p.

[címezés a levél hátán:]

Celsissimo Sacri Romani Imperii principi d[omi]no, d[omin]o Paulo Eszterhaj de Galantha, perpetuo in Frakno, Regni Hungariae palatino, judici Cumanor[um], equiti aurato, Sacr[ae] Caesar[ae] Regieq[ue] Ma[ri]es[t]a[t]is intimo consiliu[m], ac per Hungariam locu[m]tenen[s] etc. d[omi]no, d[omi]no gratissimo, Viennae. [=A Szent Római Birodalombéli főméltóságú herceg úrnak, galántai Esterházy Pál úrnak, Fraknó örökös urának, Magyarország nádorának, a kunok bírójának, arany Sarkantyús vitéznek, a szentséges császári és királyi felség titkos tanácsosának és Magyarország helytartójának stb. legkegyelmesebb uramnak, Bécsben.]

Hivatkozott irodalom:

- BALASSA M. Iván: Település és népi építkezés. In: Szendrő monográfiája, szerk. Veres László, Viga Gyula. Szendrő, Szendrő Város Önkormányzata, 2002, 365–403.
- BAKÁCS István: Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Bp., Levéltárak Országos Központja, 1956 (Levéltári leltárak 2).
- DÉTSZY Mihály: Egy ismeretlen magyar vár – Szádvár. Herman Ottó Múzeum Évkönyve 1969, 143–186.
- GYULAI Éva: A törökkori mezőváros társadalmi és gazdálkodása. In: Szendrő monográfiája, szerk. Veres László, Viga Gyula. Szendrő, Szendrő Város Önkormányzata, 2002, 165–226.
- KÁLLAY István: Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Repertorium, Bp., Magyar Országos Levéltár, 1978 (Levéltári leltárak 66).
- KANDRA Kabos: Borsod-vármegye alispánjai a XIII-ik századtól napjainkig. Magyar Történelmi Tár. 3. sorozat, 17. kötet, 1894, 179–183.
- TOMKA Gábor: Szendrő várai. In: Szendrő monográfiája, szerk. Veres László, Viga Gyula, Szendrő, Szendrő Város Önkormányzata, 2002, 125–164.
- VISKOLCZ Noémi: Az Esterházy hercegi levéltár 20. századi sorsa. Bonarum Cultores Artium, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK ATTI, 2020, 697–703.

KUN JÓZSEF SZOBRÁSZ, ÉREM- ÉS DÍSZÍTŐMŰVÉSZ

(1879–1946)

Hideg Ágnes

Kun József szobrász nevét kevésbé ismerik a miskolciak. Ezzel az írással az a célom, hogy a művész életéről és munkásságáról adatokat és képeket közöljek, ezzel is felkeltve az érdeklődést a téma további kutatása iránt.

Kun József szobrász, érem- és díszítőművész Miskolcon született 1879. július 17-én.¹ Születési anyakönyvi kivonata szerint édesapja Kundrák József cipésmester, édesanyja pedig Medveczki Mária volt. Eredeti neve tehát Kundrák József, melyet az 1900-as évek elején Kun József-re változtattott.²

Alapfokú iskoláit 17 éves koráig Miskolcon végezte. Művészeti tanulmányait Budapesten 1902 és 1904 között az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolában, Loránfi Antal szobrászművész mellett kezdte.³ Szülővárosa külföldi ösztöndíjjal támogatta, így Münchenben, majd Párizsban a Julian Akadémián is képezhette magát, ill. később az École des Beaux Arts-nak lett a növendéke.⁴ Párizsi tanárai: Verlet, Chaplain, Meunier, Rodin, Lucien Simon, Vernon voltak.⁵ Tanulmányaihoz szüksége is volt az anyagi támogatásra, ui. tudomásunk szerint Párizsban nagyon nehéz körülmények között élt. Helyzetéről egy 1906-ban, Sándor Jenő által írt levélből kapunk hiteles képet. A filléres gondok közlése mellett azonban megfogalmazódik a kortársak szakmai véleménye is a szobrászművészről: *Hanem azt el kell ismernem, hogy a mi tehetség s tudást illet, köztünk, ittélő magyarok között talán egy sincs olyan mint Kún József. Mert egy magyart sem vettek föl a „Bossarts”-ba, de Kún József bejutott. A többi talán jobban tud beszélni, társadalmi szemfényvesztésnek nagyobb mestere, de Kún József a munka embere, a ki annyira dolgozik, s oly szerényen él, hogy mikor társaságba kerül, úgy érzi magát, mint ha egy vénember, aki szoknyát vesz föl.*⁶

Kun József életművében számos fehér folt van. Azt tudjuk, hogy 1906-ban – és később még

több alkalommal is – Párizsban tartózkodott.⁷ Hazajövele után szobrokat és plaketteket készített. A háborús időkben, valamint az azt követő nehéz gazdasági helyzetben díszítőszobrászattal is foglalkozott, de a kerámia területén is szép eredményeket ért el. Készített majolikavázákat, nippeket, tintatartókat.⁸ A 20. század első éveiben ő is tagja volt a Kaffka Margitnál kialakult irodalmi szalonnak. Itt rendszeresen megfordult Sassy Csaba és Sassy Attila festő és író, Miskolczy-Simon János történész-levéltáros, Kóris Kálmán folklórkutató, Rueff Ferenc festőművész, Szilágyi Erzsébet történész és Kun József szobrász. A baráti társaság tagjai bemutatták verseiket; irodalomról, művészetről vitatkoztak, vagy meghallgatták a Párizsba és Münchenbe ki-kiruccanó Sassy Attila és Kun József beszámolóit.⁹ Kun József is részese volt annak a városi művészgárdának, akik szerették volna Miskolc képzőművészeti életét fellendíteni. Ezek a miskolci művészek egy közös értékesítési szalont hoztak létre a főutca egyik üzlethelyiségében, ami egyben mint egy fórum, galéria, művészklub is „üzemelt”. Kiállítótérrel, szabadiskolával, művésztelep megalapításáról folyt a szó a társaság tagjai között. Hajdu Béla újságíró így emlékszik vissza azokra az időkre: *Ő [az újságíró barátja] konferált be mint új embert és rokonlelket az éppen ott időző művészeknek: Bartus Ödönnek, Meilinger Dezsőnek, Nyitray Dánielnek, Balogh Józsefnek, Kun József szobrásznak, akik arról tanakodtak, hogyan lehetne pezsgőbb képzőművészeti életet teremteni Miskolcon. Művésztelep létesítéséről, reprezentatív kiállítási helyiség biztosításáról folyt a szó. Egy népesebb képzőművészeti szabadiskola tervével kapcsolatták össze a művésztelepről szőtt elképzeléseiket. Magam is belemelegedtem az életrevaló tervek megvitatásába, s mikor elbúcsúztunk, már jó barátokként váltunk el a társaságtól.*¹⁰ E lelkes művészcsapat munkálkodásának köszönhető a miskolci Művésztelep megalapítása. A cikk folytatásában: *Meilingerék közölték velem: kiszemeltek egy művésztelepnek alkalmas, üresen álló épületet a Csabai kapuban, szemben a Vörös Rák vendéglővel. Eredetileg vízgyógyintézet volt, de most gazdátlanul áll. Nosza gyerünk együtt, mondották, tartsunk szemlét, s ha mindenki egyetért, kérjük el a várostól.*¹¹

1 A városban volt egy Kun József nevű városi főjegyző is, akiről utcát neveztek el (a mai Kis-Hunyad utca előző neve), és volt egy barabási Kun József nevű jogász, egyetemi tanár a Debreceni Egyetemen, aki miskolci származású volt. A szobrász Kun József fényképe megtalálható: Dobrossy–Barna 2010, 15.

2 MNL BAZML Alsó-Miskolci rk. szül. ak. 1926. 3. 183. ssz. Az Ellenzék mindkét nevét említi (1908. nov.28: 3).

3 Loránfi Antal [Lóránfi névváltozattal is szerepel!] okleveles rajztanár, a magyar királyi rajztanár-vizsgálóbizottság tagja, az iparművészeti iskola kispasztikai szakosztályának vezetője. (Fittler 1903, 29). Kundrák József neve ugyanitt a 65. oldalon szerepel).

4 Ellenzék 1908. aug. 27: 2.

5 Szendrey 1911, 400.

6 HOM KA 62.1.218.

7 Zsadányi 1972, 302. (9. jegyzet)

8 Halmay–Leszih 1929, 257.

9 Thurzó-Nagy 1965, 214.

10 Hajdu 1963.

11 Hajdu 1963.

Magánéletéről annyit tudunk még, hogy 1927. január 6-án eljegyezte özv. Wachdeusch Ernőné született Schwáb Annát.¹² Ekkor 48 éves. Kun József aktív szereplője volt a város kulturális életének is. Rendszeresen részt vett a miskolci képzőművészeti kiállításokon, rendezvényeken. Ha kellett, zsűrizte a virágos ablakokat, vagy szót emelt az avasi fák kivágása ellen, de gondnoka volt a hősök temetőjének is. Tagja volt a Lévay József Közművelődési Egyesületnek és a városi tanács művelődési osztályának.

Kun József alkotásaiból kevés maradt az utókorra. Elsősorban épületszobrászként tartották számon, de említésre méltók szobrai és érméi is. Életében két hosszabb írás elemezte művészetét. Az egyik 1909-ben, párizsi tanulmányútja után készült, a másik 16 évvel később, 1925-ben. Néhány sor ezekből az írásokból: *Az a fiatal szobrász, akinek nevét e cikkely élére írtam, már megjárta Páris. Ami azt jelenti, hogy ízlése finomabb, technikája (két évig volt kint) biztosabb, felfogása művészibb, mint volt Páris előtt. [...] Kun József Charles Chaplinnek [Jules-Clément Chaplain] a tanítványa. De akik a mester befolyását keresnék nála, azok nem találhnának egyebet egy kis plakettnél. [...] Lasanként elkanyarodott a mestertől [...], amit azontúl tanult, azt Rodintól és Meuniertől tanulta. Rodintól monumentális egyszerűséget, Meuniertől plasztikus erőt.¹³ Kun József műtermében meglepett, hogy milyen sok irányban dolgozik a művész. Nemcsak a szobrászat köréhez tartozó plasztikával foglalkozik, hanem iparművészettel is. Egy régi, fiókos szekrényen szép majolikavázák, bonbonnierek, nippek, tintatartók azt mondják a látogatónak, hogy a művész ügyes mestere a kerámiának.*

12 Magyar Jövő 1927, 5.

13 Faragó 1909, 1.

De a művész igazi terrénuma a szobrászat. Szobrai közül különösen kettő köti le a figyelmet; egy érdes erővel mintázott fájdalmas Krisztusfej és egy finom formáiban bájt, szelidséget, szépséget sugárzó Madonna.¹⁴

Nevéhez sokféle alkotás köthető: emléktáblák, plakettek, érmék, külső/belső épületdíszek, festmények, szobrok, síremlékek és Lévay József halotti maszkja. Elkészült és készüléfében lévő munkáiról a korabeli helyi újságok rendszeresen hírt adtak. Ezek közül volt, ami megvalósult, volt, ami terv maradt, és sok elpusztult. De nemcsak új alkotásokat készített, hanem javítást és felújítást is vállalt épületeken vagy szobrokon, ilyen volt pl. a Mária-szobor renoválása¹⁵ vagy a zárdaépület felújítása.¹⁶ Művei közül a Herman Ottó Múzeum gyűjteményeiben található néhány. A Képzőművészeti Gyűjtemény egy gipszszobrot, a Történelmi Gyűjtemény Lévay József halotti maszkját, a Numizmatikai Gyűjtemény három érmét őrzi (*ld. Művei 3. 10. 11. 16. 23.*); hét alkotásának képe pedig a lentebb hivatkozott régi újságokban és képeslapokon tekinthető meg (*ld. Művei 1. 2. 20. 32. 34. 41. 43. 44.*).

Kun József 1946. március 5-én, 67 éves korában halt meg agyvérzésben.¹⁷ A Mindszenti római katolikus temetőben temették el. Sírja már nincs meg; a lejárt sírt ui. nem váltották meg, így később rátemetkeztek. Felesége, Schwáb Anna 1977-ben hunyt el.¹⁸

14 Illyés 1925.

15 Magyar Jövő 1924.

16 Magyar Jövő 1939.

17 MNL BAZML Hal. ak. 1946. XXXIII. 1/a. 2278. 270. ssz.

18 Mindszenti rk. temető VIII-14-02. A temetőgondnok szóbeli adatközlése.

Luther Márton-portré a Luther-udvar bejárata fölött, készült 1897–1899 között (Fotó: Kiss Tanne István, 2021)
Sárka, gipszszobor, 1904 (Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti gyűjtemény, ltsz: 63.40. Fotó: Pirint Andrea)
Főiskolás korában készített műve, a Pásztorbot, 1904 (Magyar Iparművészet 1904. 4. sz. 191. Repr: Mészáros Viktória)

Művei

Újságcikkek és egyéb források alapján feltárt művei kronologikus sorrendben. Ha a forrás képet is közölt, az megjegyzésre került.

1. Luther-portré a Luther-udvar kapubejárata felett [1897–1899?] = Barna–Dobrossy 2010, 15. [KÉP]; Goda 2003, 1025; Hideg 2021, 82, 83. [KÉP]; II. RFMK HGy Képeslapok. Ltsz: 18/2017. [KÉP]

2. Pásztorbot [KÉP] = Magyar Iparművészet 1904/4. 191. [Az Iparművészeti Iskola hallgatóinak év végi pályázati munkái. Itt még Kundrák József néven szerepel.]

3. Sáríka (gipszszobor) 1904. Lelőhely: Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Gyűjtemény. Ltsz: 63.40.

4. Tóth Pál síremléke = Borsodmegyei Lapok 1905. 268. sz. 2. o. (nov. 23.); Ellenzék 1905. 141. sz. 4. o. (nov. 25.); Dobrossy 2006. 2. 324.

5. Kun József utcai Állami Elemi Iskola [ma Kis-Hunyad utca] = Ellenzék 1909. 84. sz. 2–3. o. (júl. 24.) [Építőművészetünk]; Miskolczi Napló 1909. 57. sz. 2. o. (márc. 11.) [Magyar stílusú épület és homlokdíszítmények]

6. Rosenberg Gyula Divatáruháza [ma Széchenyi u. 22.] = Ellenzék 1909. 84. sz. 2–3. o. (júl. 24.) [Építőművészetünk]

7. Szent István úti elemi iskola [ma Zrínyi Ilona Gimnázium] = Miskolczi Napló 1909. 216. sz. 1–2. o. (szept. 23.)

8. Kisleány büsztje; Sírásó; Bretagne-i leány plakett; Húgának mellszobra = Miskolczi Napló 1909. 216. sz. 1–2. o. (szept. 23.)

9. Deák-szobor = Ellenzék 1912. 37. sz. 4. o. (márc. 30.); Miskolczi Napló 1912. 75. sz. 4. o. (ápr. 2.); Miskolczi Napló 1912. 79. sz. 1. o. (ápr. 6.); Dobrossy 2006. 1/1. 166. [A pályázat során nem az ő művét választották]

10. Országos Háziipari és Amatőr Kiállítás Miskolcon, 1912. Lelőhely: Herman Ottó Múzeum Numizmatikai Gyűjtemény. 1. példány ezüstözött bronz. Ltsz: 97/552. 2. példány bronz. Ltsz: 97/553.

11. Dr. Tarnay Gyula főispán plakettje, 1913. = Halmay–Leszih 1929, 257.; Miskolczi Estilap 1913. 105. sz. 2. o. (júl. 13.). Lelőhely: Herman Ottó Múzeum Numizmatikai Gyűjtemény. 1. példány aranyozott bronz. Ltsz: 97/1277. 2. példány ezüstözött bronz. Ltsz: 97/1278. 3. példány ólom. Ltsz: 97/1279.

12. Katolikus Főgimnázium homlokzatának és hátsó végfalának kompozíciói, 1913 [ma Földes Ferenc Gimnázium] = Goda 2003, 1025–1026. o.; Dobrossy 2006. 1/2. 309. o.; <http://szalax.atw.hu/index.html>

*A Kis-Hunyad utcai Általános Iskola épületdíszei, 1909
A Rosenberg-ház épületdíszei (Széchenyi utca 22.), 1909
A Zrínyi Ilona Gimnázium épületdíszei, 1909
(Fotók: Kiss Tanne István, 2021)*

13. Krizsanovszky tanácsos mellszobra = Miskolczi Estilap 1913. 108. sz. 2. o. (júl. 17.)

14. Vasúti népünnepély 1914 emlékplakett; Altisztek conressusa Petrozsény 1914 emlékplakett = Lelőhely: Herman Ottó Múzeum Numizmatikai Gyűjtemény. Rézezett öntöttvas. Ltsz: 2000/427., 2000/428. Hercz Gépgyár Miskolc. Király Csaba József: Egykori magyar vármegyék és települések érmei, V. = Éremtani Lapok 2018. 167. sz. 5. o. <http://numizmatika.aranypengo.hu/publications/167.pdf>

15. Koleratemető vázái = Miskolczi Napló 1916. 253. sz. 2. o. (nov. 1.)

16. Lévay József halotti maszkja = Miskolczi Napló 1918. 154. sz. 3. o. (júl. 11.); Miskolczi Napló 1918. 3. o. (júl. 11.); Ábrám–Gyulai 2014. 71. Lelőhely: Herman Ottó Múzeum Történeti Gyűjtemény. Ltsz. 53.248.94.

17. Emlékeztető dombormű = Miskolczi Napló 1920. 267. sz. 3. o. (nov. 19.)

18. Legszebb miskolci leány = Magyar Jövő 1920. 299. sz. 4. o. (dec. 29.)

19. Diósgyőri hősök emlékoszlopa = Magyar Jövő 1923. 274. sz. 3. o. (dec. 4.)

20. Férfiakt [KÉP] = Magyar Jövő 1925. 99. sz. 7. o. (máj. 3.) [A képen szignója is látható.]

21. Majolikavázák; bonbonnierek; nippek; tintatartók = Magyar Jövő 1925. 99. sz. 7. o. (máj. 3.)

22. Krisztusfej; Madonna; Királyi sas bronzszobor = Magyar Jövő 1925. 99. sz. 7. o. (máj. 3.)

23. Herman Ottó-émlékplakett; A besztercebányai 16. honvéd gyalogezred jelvénye; saját portré; Hiszekegy dombormű = Magyar Jövő 1925. 99. sz. 7. o. (máj. 3.). Herman Ottó-émlékplakett. Lelőhely: Herman Ottó Múzeum Numizmatikai Gyűjtemény. Ólom. Ltsz: 2013/113. Hercz Gépgyár öntése, Éles Géza gyűjteményéből.

24. Avasi templomtorony kőtáblájának másolata = Magyar Jövő 1926. 177. sz. 6. o. (aug. 7.)

25. Kőoroszlán = Magyar Jövő 1927. 138. sz. 4. o. (jún. 21.)

Országos Háziipari és Amatőr Kiállítás Miskolcon, ezüstözött bronzérem, 1912 (Herman Ottó Múzeum Numizmatikai gyűjtemény, ltsz: 97/552. Fotó: Mészáros Viktória)

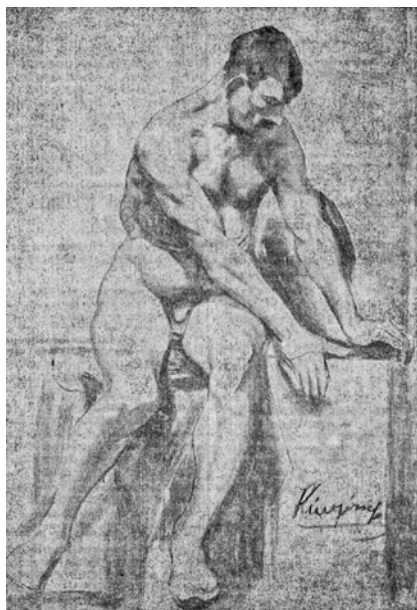
Dr. Tarnay Gyula Borsod megye és Miskolcz város főispánja plakett, aranyozott bronz, 1913 (Herman Ottó Múzeum Numizmatikai gyűjtemény, ltsz: 97/1277. Fotó: Mészáros Viktória)

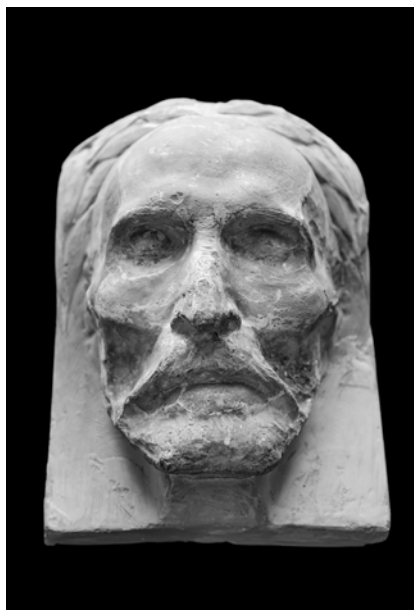
Herman Ottó emlékplakett, ólom, 1925 (Herman Ottó Múzeum Numizmatikai gyűjtemény, ltsz: 2013/113. Fotó: Mészáros Viktória)

Földes Ferenc Gimnázium homlokzatának domborműve, 1913 (Fotó: Kiss Tanne István, 2021)

Férfiakt, 1925
(Magyar Jövő 1925. 99. sz. 7.
Repr: Mészáros Viktória)

Lévay József halotti maszkja, 1918
(Herman Ottó Múzeum Történeti gyűjtemény,
ltsz: 53.248.94. Fotó: Mészáros Viktória)

Kőkereszt
a Sziklakápolna tetején, 1935
(Fotó: Kiss Tanne István, 2021)

26. 10-es honvéd emléktábla a József-laktanya falában = 10-es Honvéd 1928. VIII. évf. 10. o. (máj. 6.); Reggeli Hírlap 1928. 103. sz. 2. o. (máj. 6.); Déli Hírlap 1992. 33. sz. 1. o. (febr. 8.); Észak-Magyarország 1993. 232. sz. (okt. 5.) Itt-Hon melléklet 5. o.; Dobrossy 2006. 1/1. 187.

27. Emlékplakett modellje = Reggeli Hírlap 1928. 129. sz. 11. o. (jún. 9.) [A múzeumban numizmatikai kiállítás nyílt, itt mutatták be a plakettet]

28. A Rákóczi utcai híd díszes gránit műkö korlátja = Magyar Jövő 1929. 13. sz. 5. o. (jan. 16.)

29. Harctéri terepasztal = Magyar Jövő 1929. 101. sz. 2. o. (máj. 5.) (A 10-es honvédek múzeumban)

30. Győri kapui elemi iskola szobrászmunkája = Magyar Jövő 1929. 121. sz. 4. o. (jún. 1.) [Ajánlat a munkára]

31. Borsod megye hősi halottainak emléktáblája [a vármegyeháza nagytermének előcsarnokában] = Magyar Jövő 1929. 93. sz. 3. o. (ápr. 25.) és 137. sz. 4. o. (jún. 20.)

32. Gazdakör belső díszítése = Reggeli Hírlap 1929. 294. sz. 6. o. (dec. 25.) [KÉP]; Dobrossy 2006. 1/1. 82. o.

33. Korona Szálló díszítőszobrászati munkái = Reggeli Hírlap 1930. 15. sz. 5. o. (jan. 19.)

34. Szent Imre-kőszobor [a mai Földes Ferenc Gimnázium udvarán, a tornaterem erkélyén állt] = Magyar Jövő 1930. 215. sz. 5. o. (szept. 23.) [KÉP]; Reggeli Hírlap 1930. 226. sz. 2. o. (okt. 5.); Tarcai 1999. 824; MTI Napi Hírek 1930. 9. kiadás, okt. 6; A Miskolci Kir. Kath. Fráter György Gimnázium Értesítője 1930–31. 52. o.; Dobrossy 2006. 1/2. 310. o.

[Tarcai Béla adatközlése szerint a szobor a háború után eltűnt. Ma két hasonló alkotásról tudunk, az egyik a miskolc-újdiósgyőri Szent Imre-templomban az oltár fölött lévő térdeplő Szent Imre-szobor, a másik a Mezőkövesdi Általános Iskola Szent Imre Tagiskolája előtt álló szobor. Az emléktábla szerint ez a szobor 2001-ben, az előzőleg itt álló Kun József-szoborról készült másolat, melyet 1978-ban megsemmisítettek. Az alkotásokról képek találhatóak az újdiósgyőri egyház honlapján és a Köztérkép adatbázisban. Ld. még a 41. tételt]

35. Patrona Hungariae plakett = Magyar Jövő 1931. 212. sz. 7. o. (szept. 20.)

36. Díszes kút terve a Lévay József Közművelődési Egyesület tavaszi kiállításán = Magyar Jövő 1933. 87. sz. 4. o. (ápr. 19.)

37. Karácsonyi jégszobor = Magyar Jövő 1933. 290. sz. 8. o. (dec. 22.)

38. Vadas Jenő-emléktábla = Erdészeti Lapok 1933. 9. füz. 995–996. o.; Köztérkép adatbázis

39. Vadas Jenő arcképe. Plakett = A Lévay József Közművelődési Egyesület 40 éves jubileuma alkalmával rendezett képzőművészeti kiállítás képes tárgymutatója. Miskolc, 1934. 116. tételszám alatt 16. o.

40. Sziklakápolna műkö kereszt és csillagboltozat = Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap 1935. 166. sz. 4. o. (júl. 24.); Tapolcai Fürdőújság 1935. 4. sz. 1. o.; Dobrossy 2000. 7. köt. Miskolc, 2000. 223. o.

41. Szent Imre-kőszobor [Mezőkövesd, Szent Imre elemi iskola sarkán állt] = Képeslap a MVK gyűj-

Vadas Jenő emléktáblája Felsőháromban a sziklafalon, 1933
(Fotó: Szerző, 2022)

A Lévay József Református Gimnázium hősi halottainak
emléktáblája, 1936 (Fotó: Szerző, 2022)

teményében [KÉP]; Papp János: A Szent Imre-szobor története. Kézirat a MVK Helyismereti Gyűjteményében; Mezőkövesdi Újság 1935. 45. sz. 1. o. (nov. 10.), ill. 2001. 10. sz. 5–6. o. (aug. 29.); Köztérkép adatbázis. Ld. még a 33. tételt.

42. Női akt; Sphinx = Magyar Jövő 1936. 289. sz. 2. o. (dec. 18.) [Képkiallítás a Vasgyárban]

43. A Lévay József Református Gimnázium diák hősi halottainak emléktáblája = A Miskolci Református Lévay József Gimnázium Értesítője az 1936–37. tanévről. Miskolc, 1937. 91–92. o. [KÉP a borító utáni oldalon]

44. Postapalota címere = Magyar Jövő 1937. 233. sz. 5. o. (okt. 14.) [KÉP 4. o.]

45. Petőfi Sándor emléktáblája = Magyar Jövő 1942. 147. sz. 4. o. (júl. 2.)

Egyéb Kun József-re vonatkozó források

Miskolci festők képtárlata = *Ellenzék* 1905. 146. sz. 3. o. (dec. 7.)

Városi közgyűlés = *Ellenzék* 1908. 91. sz. 2. o. (aug. 13.) [Kun József 800 korona segélyt kér párizsi tanulmányainak folytatására.]

Művészeti ösztöndíj = *Ellenzék* 1908. 97. sz. 2. o. (aug. 27.) [Kun József megkapja a 800 korona segélyt tanulmányaira.]

Miskolci festőművészek képkiallítása = *Ellenzék* 1909. 137. sz. 2. o. (dec. 2.)

A múzeum gyarapodása = *Miskolczi Napló* 1909. 215. sz. 2. o. (szept. 22.) [Kun József a múzeumnak ajánlódott egy érmet.]

A virágos ablakok díjnyertesei = *Ellenzék* 1911. 118. sz. 3. o. (okt. 10.) [A zsűriben Kun József.]

A hősök temetője = *Miskolczi Estilap* 1915. 43. sz. 1. o. (febr. 23.) [Gondnoknak Kun Józsefet nevezték ki.]

Az Avas fái = *Miskolczi Napló* 1918. 39. sz. 4. o. (febr. 16.) [Az avasi fák kivágása ellen emelt szót Kun József.]

Meghívó = *Reggeli Hírlap* 1919. 90. sz. 3. o. (ápr. 17.) [A városi tanács művelődési osztálya ülést tart. Tag Kun József is.]

Miskolc az Embervédelmi Kiállításon [Bp] = *Magyar Jövő* 1926. 54. sz. 7. o. (márc. 7.) [A kiállításra képeket, rajzokat, modelleket vittek Budapestre. Kun József is részt vett a munkában.]

A városi segély felemelését kéri a Lévay József Egyesület = *Magyar Jövő* 1928. 142. sz. 4. o. (jún. 26.) [A rendes tagok közé választották Kun József szobrászt.]

Szombaton nyílik meg a Lévay Egyesület nagy csoportkiállítása = *Magyar Jövő* 1930. 276. sz. 6. o. (dec. 4.)

A Lévay József Közművelődési Egyesület Képzőművészeti szakosztályának téli tárlata = *Magyar Jövő* 1930. 278. sz. 6. o. (dec. 6.) [Kun József Szent Imre-szobra és apróbb tárgyak szerepeltek a tárlaton.]

Művészeti lexikon. Szerk. Éber László Bp. Győző Andor kiadása, 1935. 1/604. old. [Rövid életrajzi adatok.]

Képzőművészeti Nap Miskolcon = *Miskolci Hírlap* 1945. 24. sz. 3. o. (jún. 19.)

A vasgyári szobrászok = *Észak-Magyarország* 1960. 165. sz. 5. o. (júl. 14.) [Kun József főként épületdíszítéseket, sírkőfaragásokat készített.]

Nem feledkezhetünk el = *Déli Hírlap* 1971. 26. sz. 2. o. (febr. 1.) [Művésztelep.]

Kassák-tanítvány Miskolcon = *Déli Hírlap* 1973. 112. sz. 2. o. (máj. 15.) [Nyíry Lili Kun József tanítványa volt.]

Kaffka Margit Miskolcon. = Porkoláb 1997.

Köszönet illeti a Herman Ottó Múzeum szakmuzeológusait a műtárgyak rendelkezésre bocsátásáért, a fotográfusokat a tárgyak és épületek megjelenítéséért, az intézményvezetést pedig a közlés engedélyezéséért (dr. Szolyák Péter, dr. Tóth Arnold, Pirint Andrea, Jakab Mátyás, Békési Gábor, Mészáros Viktória, Kiss Tanne István, Nagy Zoltán). Köszönet Csirmazné Cservényák Ilona ny. könyvtárigazgatónak a mezőkövesdi Szent Imre-szobor adatainak közléséért.

Címer a Postapalota oldalán, 1937
(Magyar Jövő 1937. 233. sz. 5. Repr: Mészáros Viktória)

Mezőkövesdi elemi iskola, sarkán Kun József Szent Imre-szobra
(Régi képeslap a Mezőkövesdi VK Helyismereti gyűjteményéből)

Források (könyvtár, levéltár, múzeum):

HOM KA = Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Adattár

- 62.1.218. Sándor Jenő levele Párizsból Balogh Bertalanhoz.

MNL BAZML AF = Magyar Nemzeti Levéltár B.-A.-Z. Megyei Levéltár Alsózsolcai Fióklevéltára

- Alsó-Miskolci római katolikus egyház születési anyakönyvének másodpéldánya 1857–1880. IV. 1926. 3. 183. sorszám. A névváltoztatás ténye a szaklevéltáros közlése.
- Halotti anyakönyv, 1946. XXXIII. 1/a. 2278. 270. sorszám

MVK = Mezőkövesdi Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény

- Képeslapok
- Papp János: A Szent Imre-szobor története. Kézirat

II. RFMK HGy = II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény

- Képeslapok

Felhasznált irodalom:

ÁBRÁM Tibor – GYULAI Éva szerk.: *A „Lévay” és Lévay*. Miskolc, 2014.

DOBROSSY István: *Miskolc írásban és képekben* 1. 1–2. köt. Miskolc, 2006.

DOBROSSY István: *Miskolc írásban és képekben* 7. köt. Miskolc, 2000.

DOBROSSY István – BARNA György: *Miskolc belvárosa*. Lézerpont, Miskolc, 2010.

Ellenzék. A miskolci Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt hivatalos közlönye, Miskolc

- 1908. aug. 27. VII. évf. 97. sz. 2.o.: Művészeti ösztöndíj.
- 1908. nov. 28. VII. évf. 137. sz. 3. o.: Városi közgyűlés.

ÉBER László (szerk.): *Művészeti lexikon*. Bp. 1935. I/604.

FARAGÓ József: Miskolczi atelier-k. Kun József. In: *Miskolczi Napló*. Politikai napilap (1909. szept. 23.). 9. évf. 216. sz. 1–2. o.

FITTLER Kamill (szerk.): *Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola Értesítője az 1902/1903-iki huszonharmadik iskolai évről*. Budapest, 1903.

GODA Gertrúd: Festészet, szobrászat – iparművészeti törekvések. In: *Miskolc története IV/2*. Szerk. Veres László. Miskolc, B.-A.-Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 2003.

HAJDU Béla: Borús idők – napsütések. In: *Észak-Magyarország* (1963. okt. 12.) 19. évf. 239. sz. 2.

HALMAY Béla – LESZIH Andor: *Miskolc*. Bp. Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1929.

HIDEG Ágnes: A Luther-udvar Luther-portréi = *Miskolci Keresztény Szemle* 2021/3. 82–84.

ILLYÉS Gizella: Miskolci művészek műtermében. Kun József. In: *Magyar Jövő* (1925. máj. 3.) 7. évf. 99. sz. 7.

KIRÁLY Csaba József: Egykori magyar vármegyék és települések érmei V. In: *Éremtani Lapok* 2018. 167. sz. 5.

Magyar Iparművészet = Pásztorbot. (Az orsz. m. kir. iparművészeti iskola képesítő pályázata.) *Magyar Iparművészet* 1904. 7. évf. 4. sz. 191.

Magyar Jövő

- 1924. nov. 11. 6. évf. 258. sz. 3: A miskolci Mária-szobor ünnepélyes megáldása.
- 1927. jan. 26. 9. évf. 20. sz. 5: Eljegyzés.
- 1939. máj. 21. 21. évf. 115. sz. 6: Rövid hírek az Avasaljáról.

PORKOLÁB Tibor: Kaffka Margit Miskolcon. In: *Észak-Magyarország* (1997. márc. 8.) 53. évf. 57. sz. melléklet VII.

SZENDREY János: *Miskolcz város története és egyetemes helyirata*. 5. köt. Miskolc, 1911.

TARCAI Béla: A miskolci kir. kat. Fráter György Gimnázium fénykora. (Tiszteletadás Vucskits Jenő szellemének és emlékének). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 38. Miskolc, 1999. 823–837.

THURZÓ-NAGY László: *Miskolci lexikon I/B*. 1965. 214. o. (Gépirat, fellelhető egyebek mellett a Herman Ottó Múzeum könyvtárában)

ZSADÁNYI Guidó: Balogh Bertalan emlékezete (1870–1922). In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 11. Miskolc, 1972. 281–304.

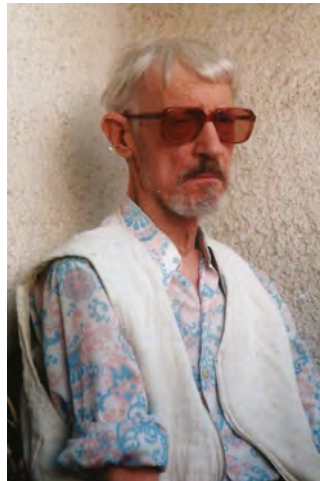
„AZTÁN MIT FESTESZ, TE JENŐ?” Adalékok Korkos Jenő Zoltán (1926–2009) festőművész, rajztanár életéhez, munkásságához, különös tekintettel ózdi gyökereire Bánfalvi Lászlóné

Olvasom a hírt, hogy 100 éves a Miskolci Művésztelep, melyre a Herman Ottó Múzeum és Miskolci Galéria nagyszabású kiállítással emlékezik. Az ünnepi tárlat, mely a Művésztelep kevésbé ismert első évtizedeit állítja fókuszba, 2021 októberétől 2022 februárjáig látogatható a Galéria Rákóczi-házában. A hírről a művészeti műhely egy későbbi időszakával kapcsolatos téma jut eszembe, mellyel az elmúlt időszakban foglalkoztam.

A legutóbbi megyei 46. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra arról az ózdi születésű Korkos Jenő Zoltán (Zoltán a bérmaneve) festőművészről írtam egy pályamunkát, aki már miskolci lakosként, 1954-től maga is a Művésztelepen dolgozhatott. Kapott egy kisebb műtermet, ahol az ott dolgozó neves festőkkel találkozott, és formálódott művészi látásmódja: *Felejthetetlenek azok a személyes találkozások, beszélgetések melyeket Lenkey Zoli – Vati Jóska – Csohány Kálmán – Kondor Béla – Tóth Imre – Ficzere Laci – Zsignár Pistával folytathattam. Igen jelentős számú csoportos kiállításon vettem részt műveimmel. Ezek egy része országos jellegű volt. Ez az írásom ennek a dolgozatnak az anyagára épít.*

Tisztelet szülővárosomnak – Ózd című grafikája az Ózdi Muzeális Gyűjtemény és Gyártörténeti Emlékpark kiállításán, 2017-ben (Ózdi Muzeális Gyűjtemény)

*Korkos Jenő Zoltán
(Fotó: az özvegy tulajdona)*

*Aztán mit festesz, te Jenő? A kérdés egy 1967-es Ózdi Vasas újságcikkből való, melyben a festő beszél grafikáiról, tanulmányairól, majd megemlíti, hogy jelenleg művészetében új utakat keres. A beszélgetés és az újságcikk végül így zárul, sétálva a művész szüleinek Munkás úti lakása felé: *Remélem, sikerül a művész módján válaszolnom ezzel a kis gyűjteményes kiállítással azoknak az ismerősöknek, barátoknak, akik hazatéréseim során évek óta kérdezzetik, ha találkozunk: „Aztán mit festesz, te Jenő?”**

Bükki-hegyhátról származó barátok révén 2016-ban ismerkedtem meg a művész Miskolcon élő özvegyével, Korkos Jenőné Csík Ágnessel és lányukkal, Korkos Ildikóval, valamint azzal a sok-sok Korkos-alkotással, melyeket otthonukban láthattam. Már akkor felmerült bennem (és ezt az elképzelésemet a művész özvegye örömmel fogadta), hogy jó lenne Ózdon egy kiállítást szervezni a város szülőtte, Korkos Jenő Zoltán alkotásaiból. Az elképzelt kiállításnak aztán az Ózdi Muzeális Gyűjtemény és Gyártörténeti Emlékpark adott helyet; ez az épület valamikor az ózdi Vasgyári Iskola volt, melynek padjait Korkos Jenő is koptatta.

Közben elkezdtem kutatni nemcsak a Korkos család nyomát Ózdon, hanem Korkos Jenő Zoltán, a művész ózdi emlékezetét is kerestem különféle dokumentumokban. Ekkor derült fény arra, hogy csak egy kiállítása volt szülővárosában, 1967-ben, így pontosan fél évszázad múlva, 2017-ben éppen ideje volt újra megidézni őt alkotásain keresztül.

A művész életével, tevékenységével hivatott szakemberek foglalkoztak az utóbbi évtizedekben. Én a dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy eddigi – és még közel sem teljes – kutatásom anyagát közreadjam róla és családjáról, gyermek- és ifjúkori élményeiről, s megmutassam, hogy miként formáltak szülővárosában megélt élményei művészi látásmódját.

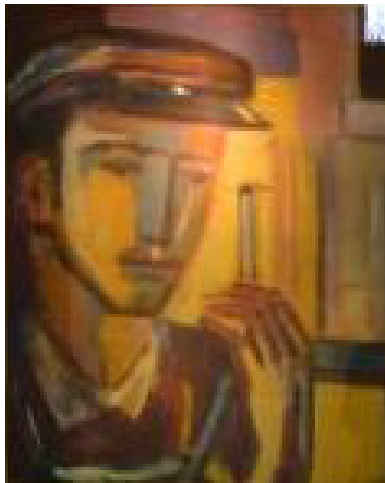
Korkos Jenő családja felvidéki eredetű, édesapját Iglóról a trianoni békeszerződés után be akarták sorozni katonának, de ő inkább átszökött Magyarországra, minthogy cseh katona legyen.

Később a Rima, az Ózdi Vasgyár asztalosa lett, majd a faipari műhely vezetője volt: *Apám mint asztalos, hogy úgy mondjam, iparművészeti vonalon művelte a szakmáját, az intarziás bútoroktól kezdve mindent meg tudott csinálni; ha valami nagyon komoly munkát kellett készíteni az igazgatóságnak a vezérigazgatói lakba, azt mindig apámra bízta.*

Édesanyja Tersánszky Mária, a nagycsaládos Tersánszky ózdi borbély-mester egyik lánya, akinek Ózdon a Falunak nevezett városrészben volt a közkedvelt borbélyüzlete. Édesanyja nagybátyjára, Tersánszky Józsi Jenő íróra Korkos Jenő így emlékezik: *...háromszor kerültem vele kapcsolatba. Először, amikor az író Miskolcra érkezett, előtte írt nekem egy levelet, hogy szeretné, ha felkeresném. Az író is Nagybányán született, festőnek készült, de sajnos közbeszólt a II. világháború, ezért nagyon megörült, amikor meghallotta, hogy a családban egy festői tehetséggel megáldott fiú is van, és mindig szeretettel beszélt rólam.*

Önéletrajzában gyermekkoráról így ír: *Azokban az évtizedekben, mikor én születtem, nagyon nehéz volt az élet. Apám egy héten többet porátkázott, mint dolgozott. A munka olcsó volt, a labór pedig drága. Anyám évekig járt a „termester úr” nyakára, míg végre gyári lakást kaptunk. Közvetlenül a gyár mellé, egy munkásbarakkba költöztünk be. Több barakkból álló munkástelep volt a Fürdősor [...]. Hatéves lehettem ekkor, és most lettem igazán proligyerek. Mellettünk a Régikolónián, Hosszúsoron és a Rendetlenkolónián mindenütt munkások éltek [...], akiknél a pokrócok mindig tiszták voltak, és a konyhában lévő réztárgyak [...] úgy csillogtak, mintha aranyból készítették volna. Szép gyermekkorra, szerető szülőkre emlékezik, és gyermekkori családjának portréja ma is a család könyvtárszobájának falát díszíti: *Az ember a génejében hordja a családját, édesapját, édesanyját... megfestettem ezt a családi portrét. Még hozzá 10-12 éves koromban festettem meg magam, akkor kapcsolódtam legjobban a családomhoz, apukámhoz meg anyukámhoz, mert akkor otthon voltam – mondja.**

Máshol így fogalmaz: *...játszottunk a magunk készítette játékokkal, tanultunk az iskolában, ahol a nádpalca volt a keresztapánk, és féltünk. Féltünk a hordágyaktól és a fizetésektől, mert nálunk is csak fizetéskor volt a veszekedés, mikor is a provizérá-*

Az Asztalos című képével édesapjának állít emléket a kiállításon (Ózdi Muzeális Gyűjtemény)

toskönyv és a húsos könyv hiteleit számolgatta apám, s melynek kifizetése után alig maradt pénzünk. Egyik interjújában arról beszél, hogy már gyermekkorában vonzódott az állatokhoz, különösen a lovakhoz, sok időt töltött a rimai istállóban, mely ragaszkodás a későbbiekben is elkísérte. Az állatok világa témaként történelmi tárgyú festményein gyakran visszaköszön.

Első rajzolásával kapcsolatos próbálkozásaira az ózdi gyári iskolában figyelt fel tanítója, az Ózdon jól ismert Szabó Sándor festőművész-rajztanár, és Korkos Jenő később mindig megemlítette, hogy színesceruza-készletet kapott tőle a rajzolásához.

A putnoki polgári iskola elvégzése után Egerbe került tanítóképzőbe, de a diákevek – inkább hónapok – nem tartottak sokáig. 1944 őszén-telén hazakerülve bevonulás várta, mely elől barátaival az Ózdhoz közeli Kissikátorba menekült: *...mikor is a II. világháborúban mint leventét elvittek engem harcolni. No de nem harcoltam, mert Kissikátorban az ózdi barátaimmal bujdosunk el, megvártuk, míg Ózd felszabadul, és akkor Kissikátorból mentünk haza Ózdra.*

Korkos Jenő Zoltán: A szülei és én (A felvétel a család otthonában készült)

Putnokon, Egerben, Jászberényben tanult, majd tanítói, tanári pályáját 1949-ben Ózdon kezdte szakiskolai óraadóként, később Ózd-Sajóvárkonyban dolgozott helyettesítő tanítóként. 1953-ban költözött feleségével – már Berentéről – Miskolcra, ahol két gyermekük született. Egész életében tanított, és ő maga is folyton képezte magát, így teljese-

Korkos Jenőné Csík Ágnes, a művész özvegye és hagyatékának gondozója a szerző társaságában a 2017-es kiállítás megnyitóján (Ózdi Muzeális Gyűjtemény)

Diákok múzeumpedagógiai foglalkozáson az ózdi múzeumban a kiállításon (Ózdi Muzeális Gyűjtemény)

dett ki tanári és művészi pályája. A magyar történelem dicső és nehéz harcai érdekelték, hatással volt rá a magyar táj.

A művész munkássága előtt Ózd városa a már említett második, fél évszázaddal későbbi (2017. augusztus 24. – november 21. közötti) időszakos emlékkiállítással tisztelgett. *Nagy meghatódás itt lenni nekem, mert az jut eszembe, hogy a férjem mint gyerek ide járt, ebbe az iskolába, és Ózdot mindig is szerette. Bár nem sok képet festett [róla], de azért lehet érezni, hogy nagyon szereti a várost, mindig beszélt [róla]* – mondta Korkos Jenőné, a művész özvegye.

Az emlékkiállításához kapcsolódóan a múzeum munkatársai kreatív gyerekprogramokat, múzeumpedagógiai foglalkozásokat terveztek, alkalmazva a festőművész módszerét, hogy mialatt ő történelmet tanított, a gyerekek megfestették az adott történelmi témát vagy cselekményt. A kiállítás a foglalkozásokhoz remek helyszínt biztosított, hiszen a gyerekek eredeti környezetben találkozhattak a műalkotásokkal, láthatták a képeket, és megtapaszthathatták az alkotó munkamódszereit.

Magának Korkos Jenő Zoltánnak, a festőművész-tanárnak a gondolatai ma is aktuálisak: *Az új felnövekvő nemzedék a nemzet legnagyobb kincse, amelyet nem szabad veszni hagyunk, tagjai gondolkodó emberek, akik a jövőben alkotnak, a rosszból jót építenek.*

Milyen jó lenne – felkarolva özvegye nemes elképzelését – ha hagyatékának legalább egy része szülővárosában maradna meg a jövőnek.

Köszönetnyilvánítás a segítségért és támogatásért Korkos Jenőné Csík Ágnesnek (Miskolc), Talián Istvánné Nágel Ágnesnek (Ózd), Tersánszky Ferencné Soltész Évának (Siófok), valamint az Ózdi Művelődési Intézmények Városi Könyvtárnak és az Ózdi Muzeális Gyűjtemény és Gyártörténeti Emlékparknak és akkori vezetőjének, Oláh Zsoltnak.

Felhasznált források:

BÁNFALVI Lászlóné: Korkos Jenő Zoltán. Összeállítás, egyben ajánlás a festőművész, rajztanár életéről, munkásságáról dokumentumok tükrében. Készült Ózd Város Önkormányzata részére, későbbi felhasználásra. 2016. november 21. (Gépirat).

FRANKÓ Istvánné: Mélyinterjú Korkos Jenő Zoltán Székely Bertalan-díjas festőművész-tanárral. Miskolci Egyetem, Egészségfejlesztő Mentálhigiénés Posztgraduális Képzés, Szociológia. 1997. április 8. (Kézirat Korkos Jenőné birtokában).

GODA Gertrúd beszélget Korkos Jenő festőművésszel otthonában, műtermében. 1988. június 16. (Kézirat Korkos Jenőné tulajdonában)

KORKOS Jenő: Önéletrajz. Korkos Jenő rajztanár és festőművész. Miskolc, 1962. január hó 19-én. (Kézirat Korkos Jenőné tulajdonában).

KORKOS Jenő: Önéletrajz. (Kézirat, 2001)

Korkos Jenő Zoltán. Kiállítási katalógus. Megjelent Korkos Jenő Zoltán festőművész 75. születésnapjára a Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum kamaratermében rendezett kiállítása alkalmából. (2001. szeptember 20. – október 13.) [Benne Korkos Jenőné visszaemlékezése]

Korkos Jenő Zoltán festőművész. Kiállítási ismerető a művész önéletrajzával. Kazincbarcika, 1998.

KORKOS Jenőné Csík Ágnes – SZALAY Béla: Korkos Jenő Zoltán. In: *Pedagógusok arcképcsarnoka X*. Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület, Debrecen, 2011, 127–130. (<http://www.kspe.hu/data/pa/PA-2011.pdf>)

Ózdi Vasas 1967. április 8: 4.

Internetes forrás:

<http://www.muzeumterjemiskolc.hu/hirek/606/Korkos-Jeno-Zoltan-emlekkiallitasa>

KOLLER FERENC

Pekár Tibor

Az 1930-ban megjelent *Magyar Társadalom Lexikonja* így mutatja be őt: *Koller Ferenc, a Miskolc városi „Hubay Jenő” zeneiskola igazgatója, szül. Hódmezővásárhely, 1871. jan. 4. Középiskoláit Szegeden és Bpesten végezte. Zenei tanulmányait 7 éves korában kezdte a szegedi városi zeneiskolában. Később Bpestre került, ahol Huber, Kiss, Gobbi, Saphir és Hubay mestereknél tanult. Bpesten különféle zenei ösztöndíjakat élvezett, és tagja volt a Magy. Kir. Operaház zenekará-nak, valamint a Filharmóniai Társaságnak. Majd Bécsbe ment, ahol Grün prof. tanítványa volt, akinek ajánlatára Strauss Oszkár szimfonikus zenekarának versenymestere lett. A zenekar külföldi turnéja után a bpesti Népszínházhoz hívták meg versenymesternek. Később Kecskemét város tanácsának meghívására, 22 éves korában, az ottani zeneiskola rendes tanára lett, majd a szabadkai városi zeneiskolához került. 1913. Miskolc város tanácsa meghívta hegedűtanárnak.*

Lássuk, mindebből mi igaz, s mi nem. Kutatásaink során elsősorban a korabeli sajtótermékekre fogunk támaszkodni. Valóban Hódmezővásárhelyen és 1871. január 4-én született Koller Ferenc és Varjú Rozál (illetve Varjassy Rozália) gyermekként – a többi állítást pedig hasonlítsuk össze az alábbiakkal.

Hogy diákja volt a budai zeneakadémiának, arról megbizonyosodhatunk az iskola 1888/89. tanévről szóló „tudósítványából”, amely szerint ekkor volt hegedűből (Saphir Károly osztályában) negyedikes, zongorából (Avakumovics Mária osztályában) pedig elsős. Hány óra járt a diákoknak? Tíz-tíz tanítványnak hetenként négy! A negyedikeseknek a következő tananyag volt előírva: Kayser, Rovelli, Fiorillo és Kreutzer etűdjei, valamint klasszikus és modern szerzők művei. Koller a vizsgakoncerten Bériot kilencedik hegedűversenyét játszotta.

Nevével a sajtóban először a *Fővárosi Lapok* 1890. április 15-i számában találkozunk, amikor az újság arról közöl hírt, hogy a budai zeneakadémia saját helyiségében megtartott hangversenyen többek között ifj. Koller Ferenc is *dicséretesen közreműködött*.

A magyarországi Fröbel Nőegyesület nagy gyermekünnepélyt rendezett 1890. április 28-án a vigadóban, melynek műsorán több zeneszám is szerepelt. Ifj. Koller Ferenc tanárának, Saphir Károlynak két szerzeményét – *A beduin imája; Mazurka* – hegedülte. *Szép készültségre és figyelmes kidolgozásra valló játékát zajosan megtapsolták.*¹

Koller Ferenc
(Forrás: HOM Évkönyv 19.
1980. 155.)

A budai zeneakadémia növendékeinek június 29-én megtartott vizsgahangversenyéről nem valami jó benyomással távozott a *Budapesti Hírlap* kritikusa. Ezt írta: *Két hegedűst hallottunk: Koller Ferenc és Mambryny Gyula IV. osztályosokat.*² *Az egyetlen jó, mit tanárjuk: Saphir Károly iskolájáról elmondhatunk, az, hogy növendékeiben fölkelte a kedélyt, s játéukban kifejezésre tanítja, csak hogy ez is gyakran terjengő szentimentalizmussá lesz, amely pedig csak nagyon is naiv hallgatók tetszésére számíthat. Hegedűtartásuk, bal kezük fogása, vonóhúzásuk azonban közel sem jut ahhoz, mit például a nemzeti zeneiskola növendékeinél látunk. Pedig épp ezek a kicsinynek látszó hibák azok, melyek a magasabbra fejlődésnek nagy akadályai.*³ *A Pesti Hírlap* tudósítója mintha nem is ugyanazon a hangversenyen járt volna, mert ő meg azt írta, hogy *ifj. Koller Ferenc, az intézet első s legtehetségesebb hegedűse, művészi játékával valóságos tapsviharokat aratott.*⁴

A magyar ifjak társaskörének decemberben Budán megrendezett hangversennyel egybekötött táncvigalmán *Katzner Adél k. a. cimbalomjátéka, Koller Ferenc hegedűjátéka és Berényi Irma k. a. szavalata arattak különösen tetszést.*⁵

A *Fővárosi Lapok* 1891. június 21-én arról értesíti olvasóit, hogy *hangversenykörútra indulnak ifj. Koller Ferenc hegedűs és Tarnay Alajos zongoraművész. Első hangversenyük Szegeden lesz, hol közreműködik Koncsek Viktória k. a., az országos zeneakadémia növendéke is.*

Mit gondoljunk a *Budapesti Hírlap* 1895. április 27-i számában megjelent hírről, mely szerint a budai zeneakadémia előző nap este megtartott házi hangversenyén *Koller Ferencz hegedűtanár izléssel és szép technikával interpretálta Saphir és Wieniawski műveit?* A többi fellépő diák volt; ő vajon hogyan került közéjük, és hol volt ekkor tanár, ugyanabban az iskolában?

2 Valami itt nem stimmel: a tudósítvány szerint már az előző évben mindketten negyedikesek voltak, az azonban elképzelhető, hogy kérésre az évet megismételték.

3 *Budapesti Hírlap*, 1890. jún. 30.

4 *Pesti Hírlap*, 1890. jún. 30.

5 *Fővárosi Lapok*, 1890. dec. 15.

1 *Pesti Hírlap*, 1890. ápr. 29.

A következő velem kapcsolatos újsághírről a *Budapesti Hírlap* 1897. június 17-i számában találkozunk, amely arról szól, hogy *Koller Ferenc okleveles zene tanár, a Népszínház tagja⁶, eljegyezte Dömötör Elvira kisasszonyt.*

Kecskeméten

Valószínűleg 1897 őszén helyezkedett el Kecskeméten, s kezdett el tanítani az ottani zeneiskolában. A *Budapesti Hírlap* ezt erősíti meg, amikor egy évvel később azt írja, hogy Koller a már négy éve fennálló kecskeméti konzervatóriumban hegedűt tanít.⁷ A következő évben is Kecskeméten találjuk, ahol a kereskedő ifjak 1899 januárjában megrendezett hangversenyét *Koller Ferenc zeneiskolai tanár mesteri játéka nyitotta meg.*⁸ 1899 nyarán Fekete Oszkár karmesterrel együtt hangversenykörútra indultak a következő műsorral:

1. Fekete O.: *Nyitány*
2. Schubert: *Nocturne*
Simonetti: *Madrigál*
3. Brüll J.: *Scherzo*
4. Hubay J.: *Csárdajelenetek*
Wieniawski H.: *Le Ménétrier*
5. Székely J.: *Első ábránd*
6. Rubinstein: *Románc*
Szent-Gály Gy.: *Bölcsődal*
7. Hubay: *A fonóban*
8. Liszt: *XV. Rapszódia*

Ezzel a műsorral a népszerűbb nyaralóhelyeket járták be. Parád és Ránk-Herlány⁹ után július 9-én Tátra-Barlangligeten,¹⁰ majd több balatonmelléki helységben léptek fel, s arattak sikert. Majsán augusztus 29-én szerepeltek, ugyancsak a fenti műsor-számokkal.

A kecskeméti joghallgatók táncestélyére 1901. december 14-én került sor. A műsorról csak annyit tudunk, hogy abban a Koller vezette jogászbanda két számmal is szerepelt. Ugyancsak nem tudni, hogy melyik volt az a melodráma, amelyet Szűcs János adott elő Koller Ferenc és Nagy Zsigmond joghallgató kíséretével.

A Koller Vonósnégyes: Koller Ferenc,
Szent-Gály Gyula, Bordeaux Géza, Horváth György (1898)
(Forrás: internet)

A Katona Kör december 18-án megtartott előadásán Mozart egyik műve is elhangzott Koller Ferenc (hegedű), Szent-Gály Gyula (gordonka) és Veress Klára (zongora) előadásában. Valószínűleg ugyanez a kompozíció szerepelt a kecskeméti Zenekedvelők Egyesületének néhány nappal később megrendezett hangversenyén is, csak akkor a gordonka szólamot Rupnik Rezső játszotta. *Szűnni nem akaró tapsal jutalmazta a közönség a kapott élvezetet.*¹¹ Ugyanez az egyesület 1902. március 14-én is rendezett egy hangversenyt, melynek gazdag műsorában Koller háromszor is szerepelt. Szólistaként Alard *Traviata-ábrándját* játszotta Bordeaux Géza zongorakíséretével, Mascagni *Intermezzóját* és Haydn egyik vonósnégyesét pedig a Koller, Bátkay Margit (hegedű), Szent-Gály Gyula (mélyhegedű), Bordeaux Géza (gordonka) összeállítású kvartett tagjaként adta elő.

A *Kecskeméti Friss Újság* 1902. október 22-i számában jelent meg a következő közlemény: *A joghallgatók egyesületében alakult Jogász Zenekar tegnap délután tisztelgett Koller Ferenc zeneiskolai tanár urnál. Miután az egyesület elnöke szép szavakban tolmácsolta a zenekar tagjainak Koller Ferenc ur iránti szeretetét és ragaszkodását, egyben fölkérte, hogy mint az előző években, úgy most is vállalja el a zenekar vezetését. Koller ur köszönetét mondva a beléje helyezett bizalomért s a jogász ifjuság iránta érzett szeretetének ilyen spontán megnyilatkozásáért, a zenekar vezetését kész örömmel volt szíves elvállalni.*

Előttünk fekszik *A kecskeméti áll. segélyezett*

városi zeneikola értesítője az 1903–904-ről, amelyben hősünkéről a következő olvasható: Koller Ferenc, a budai zeneakadémia végzett és az orsz. m. kir. zeneakadémia hegedű kiművelési tanszakának volt növendéke a „Katona József kör” rendes tagja, a k. r. főgimnázium zene tanára¹² és az ifjúsági zenekar vezetője, a „Kecskemét” th. hivatalos lap szini-refereense; rendes tanár. Tanította a hegedűt az összes évfolyamokon és a zenekari gyakorlatot heti 40 órában. Ez iskolánál működik 7 év óta. Mint hangversenyző szerepelt.

1904-ben az a kitüntetés érte, hogy József Ágost főherceg őt hívatta meg, hogy legközelebbi Kecskeméten való tartózkodásakor a fenség lakásán hangversenyezzen.¹³

6 Más forrás szerint a Népszínház zenekarának csak az 1895/96-os idényben volt tagja/koncertmestere

7 Budapesti Hírlap, 1898. júl. 24.

8 Kecskeméti Lapok, 1899. jan. 22.

9 Ránkfűred vagy Herlány – üdülöhely a mai Szlovákiában Kassától északkeletre

10 Tatranská Kotlina – üdülöhely a mai Szlovákiában

11 Kecskeméti Lapok, 1901. dec. 22.

12 Heti négy órában, emellett ő volt megbízva az intézet hangszereinek karbantartásával

13 Kecskeméti Ellenőr, 1904. július 31.

1905-ben mindössze egyszer találkoztunk a nevével az újságokban: február 26-án Budapesten a városházán a siketnémákat gyámoló egyesület által rendezett hangversenyen Bloch József: *Boka kesergője* című művét játszotta Csengery József (hegedű), Willer József (brácsa) és Markó Imre (cselló) társaságában.

A Kecskeméti Jótékony Nőegylet 1906. február 11-én megtartott hangversenyén Koller a következő művek előadásában vett részt:

- Csajkovszkij: *Elégia* – előadták: Koller, Magyar Ernő (hegedű), Szent-Gály Gyula (brácsa), Markó Imre (kisbögő¹⁴) és Geday Sándor (nagybögő)
- Sarasate: *Cigánymelódiák* – zongorán kísért H. Halmay Irma

A két ráadás szám Wieniawski egyik mazurkája és Hubay Magyar Poémája volt.

Koller ekkor játszott tizenkettedszer nőegyleti hangversenyen, s ezért egy értékes aranylánccal ajándékozták meg. A Jótékony Nőegylet május 13-i hangversenyének műsorát ugyan nem ismerjük, csak azt, hogy kik szerepeltek azon. A *Függetlenség* május 17-i számában az egylet vezetősége mindenkinek megköszönte a részvételt, és külön köszönetet mondott Koller Ferenc tanárnak, a zenekar buzgó, kiváló mesterének és vezetőjének.

Íme egy részlet a József főherceg Szanatórium Egyesület december 8-án Cegléden megtartott hangversenyéről készült tudósításból: *Koller Ferenc hegedűjátékát, aki két ízben is szerepelt, nem vagyunk kompetensek megbírálni, mert az ő kiváló zenei tudása, precíz, szép játéká ismeretes messze vidéken. Csak csodálattal és áhítattal hallgattuk a hegedű húrjairól tovaszálló fenséges melódiákat, melyeket egy minden tekintetben művészember ujjai csaltak ki a hegedűből. A közönség lelkesedéssel tapsolt mindkét fellépése alkalmából, úgyhogy többször meg kellett ujrázni hegedűjátékát. A vonósnégyes következett. Haydn „G-dur vo-nósnégyes“-ét adták elő 1., 2. és 4. tétellel. Első hegedűn Szervánszky Jenő tanár, második hegedűn Koller Ferenc tanár, mélyhegedűn dr. Fekete László és kisbögőn Markó Imre játszottak. Csak a dicséret hangján szólhattunk arról a precíz, összevágó játékról, mellyel a vonósnégyes tagjai kezelik a hangszert.¹⁵*

A Nagykanizsán 1907. január 26-án lezajlott koncertről nem győztek áradozni a környékbeli lapok tudósítói. Barta Henriknek a *Függetlenség*ben megjelent beszámolójából idézünk: *A 4-dik szám Koller Ferencnek játéka volt. Bériot 7-dik versenyművének Andantéját oly mély érzéssel, művészi kidolgozással játszotta, hogy a közönség lélegzetét visszafojtva hallgatta. Befejezésekor a tapsvihar elementáris erővel kitört, mire Koller ráadásul Hubay Jenő Poémáját játszotta, de a hallgatóság evvel sem tudott betelni, addig zajongott, míg a kitűnő művész*

Schuhmann Álmódosását el nem játszotta. De hát nem csoda, hogy a hallgatót elbűvöli, mert hegedűhangjának behízeltő lágysága, leheletszerű finomsága hatását soha el nem téveszti: rokonszenves megjelenése, biztos és elegáns vonóvezetés pedig még külsőségekben is nagy előnyére van. Ezen felül a technikai nehézségeket is játszani könnyedséggel legyőzi. Ezek mind olyan kvalitások, amelyek Koller tanárt a magas színvonalon álló hegedűművészek sorába helyezik. Ötödik számnak Haydn J. Andantéját és Lavotta Első szerelmét adták elő: Koller Ferenc, Szervánszky Jenő, Kerner Jenő és Markó Imre oly precíz és összevágó játékkal, hogy a legkényesebb részletekben is pompásan érvényre jutott játékuk. A 6-dik számban Erkel–Huber Nagy magyar ábrándját Koller Ferenc, Szervánszky Jenő és Varga József adták elő. Itt Szervánszky különösen feltűnt simulékony, finom játékával, könnyű vonóvezetésével. Úgy látszik, Koller mesteri tanítása nála igen fogékony talajra talált. Varga tanár a zongora részben avatottsággal illeszkedett az összejátékba. Utolsó számnak Koller Hubay Jenő 5-dik csárdajelenetét játszotta, mely után megisméltődött az előbbi tapsvihar. Ennek köszönhetjük, hogy ráadásul Simonetti bájos és poetikus Madrigálját hallhattuk.¹⁶

Február 24-én Kecskeméten készült hangversenyt adni. Ezt a fellépését megelőzően a következőket írta a *Függetlenség*: *Mint jóleső örömmel halljuk, mindazon jótékony egyesületek, testületek és társadalmi körök, amelyek számtalanszor igénybe vették Koller tanár művészi ténykedését, mozgalmat indítottak, hogy kellő módon leróhassák hálájukat azért a sok élvezetért, melyet művészi játékával szerzett, valamint azért a soha eléggé nem méltányolható fáradságért, amit a jótékonyosság érdekében 10 hosszú év óta városunkban kifejtett.¹⁷* Erről a koncertről is igen kedvező kritika jelent meg ugyanabban a lapban: *A közönség már megjelenésekor rendkívül meleg ovációval fogadta a szeretett művészt, egyes műsorszámainak előadása után pedig az őszinte lelkesedéstől át- meg áthatott zajos tettségnyilvánítással honorálta nagyszabású hegedűjátékát. Gade 2-ik szonátája, Saint-Saëns versenyműve, Kerner „Románc“-a, Grieg „Dal“-a, Simonetti „Madrigal“-ja és Hubay „Magyar ábránd“-ja, egytől-egyig elragadó, művészi nüanszirozás mellett érvényesültek az életre kelt hűrokon. A közönség rokonszenvének minden jelével elárasztotta Koller tanárt; de igazi lelkesedéssel tapsolt kitűnő kísérijének és művésztársának: Kerner Jenő karnagynak is. [...] Ritka műélvezetet nyújtott a Koller (1-ső hegedű), Szervánszky Jenő (2-ik hegedű) Kerner Jenő (mélyhegedű) és Markó Imre (gordonka) pompás kvartettje, amely Czinka Panna nótáját és Lavotta első szerelmét adta elő remek összejátékban.¹⁸*

A kecskeméti tisztviselők egyesületének 1907. május 18-án megtartott színházi estjét a Halmay

14 Gordonka

15 *Függetlenség*, 1906. dec. 19.

16 *Függetlenség*, 1907. jan. 30.

17 *Függetlenség*, 1907. febr. 17.

18 *Függetlenség*, 1907. febr. 26.

Irma, Koller Ferenc, dr. Fekete László, Szervánszky Jenő és Markó Imre összeállítású kamaraegyüttes nyitotta meg.

Fennmaradt a zeneiskolások június 23-án a kegyesrendi főgimnázium tornacsarnokában megtartott vizsgahangversenyének teljes műsora, amelyen Kollernek a következő tanítványai szerepeltek:

- Gömörý Sándor – Dancla: *Le Souvenir*
- Igó Teréz – Geisinger: *II. Magyar ábránd*
- Sárközy Kálmán – Spohr: *Barcarole*
- Rothfeld János – Bellini – Singeleé: *La Sonnambula*, ábránd

A *Függetlenség* 1907. június 29-i számában egy igen aggasztó tartalmú írás jelent meg, olvassunk csak bele! *A városi zeneiskola csütörtökön tartotta meg utolsó s egyúttal legfényesebb hangversenyét a rk. főgimnázium tornacsarnokában. A legképzetebb növendékek léptek egymás után a pódiumra, hogy megmutassák a legszebb eredményt, melyet olyan iskolában lehetséges elérni, amelynek a szükséges segédeszközök nem állnak rendelkezésére. Mert tény, hogy a zeneiskola is sýnylödik a város mostani szegénysége miatt. [...] A szegénység átka nehezedik a zeneiskolára is. A város tett, amit tehetett, de most pénzforrásai jó időre bedugultak, előbb, mintsem az iskolának méltó épületet emelhetett volna. Pedig egy új, megfelelő épület nélkül a visszafelődés hamarosan be fog következni. De hogyan lehet itt épületről sopánkodni, mikor – rettenetes elgondolni, hogy mit fognak e sorokhoz az intelligensebb vidéki városok olvasói szólni! – az intézetnek nincs egyetlen tisztességes zongorája sem! Nem drága pazar hangverseny-zongoráról ábrándozom, de mondom, valamire való, tårrhető szárnyzongorát is hiába keresünk a városi zeneiskolában. A rendelkezésre álló hangszerek oly szegénytelen állapotban vannak, hogy a tehetségesebb növendékek azok kellemetlen, visszataszító hangja, fűlsértő hangolása miatt csak kelleetlenül, immel-ámmal játszájk rajtuk gyakorlataikat. A zeneelméleti órákat a termék csekély száma miatt a tanári teremben kellett tartani, miközben a pihenő, elcsigázott idegzetű tanárok a folyosón ácsoroghattak. Így nem haladhatnak a növendékek kellő eredménnyel, így nem fejlődhetik az intézet. Nagyon sajnáljuk, hogy nem közölhetjük térszűke miatt Szent-Gály igazgatónak tegnapi beszédét, amely sötét színekkel ecseteli a valót, s a jóindulatú, de pénztelen város helyett a társadalomhoz fordul segítségért. A fentiek ismeretében azon sem csodálkoznánk, ha Koller egy szép napon búcsút intene Kecskemétnek, ahol ilyen mostoha körülmények között kénytelen tanítani.*

A zeneművészek, zeneírók, zeneszerzők és zenetanárok háromnapos országos kongresszusán, amelyet júliusban tartottak meg Pécsen, a kecskeméti zeneiskola képviselőjében Koller mint bizottsági tag vett részt, Szent-Gály pedig felolvasást tartott *A mi nótáink* címmel. *Előadását*

mindjárt zeneszámokkal is bemutatta, mely alkalommal kitűnő hegedűjátékossal ismerkedtünk meg, Koller Ferencsel, a zeneakadémia egyik volt kiváló növendékével, akit onnét a Liszt-öztöndíjjal bocsátottak el, és több éve a kecskeméti városi zeneiskolának képezi díszét. Bihari, Csermák, Lavotta és kurucdalokat játszott annyi érzéssel, mint a legmagyarabb cigányzenész, és oly briliáns technikával, mely elárulja, hogy egyik disze volt az akadémia növendékeinek.¹⁹

Augusztus 6-án érkezett a gyászos hír: *Koller Ferenc zenetanárt, lapunk belső dolgozótársát súlyos sorscsapás érte: ifjú felesége, szül. Bornemissza Elvira tegnap délután Szabadkán agykéreglob következtében meghalt. A bájos, fiatal urasszony maga volt a megtestesült szelídség, szívóóság, szerénység. Ragaszkodó szeretettel beszéltek róla barátái, föltétlen tisztelettel és nagyra-becsüléssel ismerősei. A télen rendkívül megviselte egy hosszú lefolyású influenza, mostanában pedig tifuszos jellegű betegségben szenvedett; orvosi tanácsra Palicsra ment üdülni, onnan szállították be Szabadkára. Közszeretben álló férje és két kicsi árvája iránt városszerte mélységes részvét nyilvánult meg.²⁰ A *Függetlenség* másnapi számában pedig a következő gyászjelentés volt olvasható: *Koller Ferenc úgy a saját, mint gyermekei: Rózsika és Margitka nevében a legmélyebb fájdalomtól megtört szívvel tudatja felejtethetetlen, forrón szeretett nejének, illetve a legjobb édesanyjának, Koller Ferencné szül. etelközi Bornemissza Elvirának²¹ f. hó 4-én délután 5 órakor rövid szenvedés után életének 27-ik, boldog házasságának 10-ik évében történt gyászos elhunytát. A megboldogultat gyászolják édesanyja, öz. etelközi Bornemissza Zuárdné, anyósa Varjassy Rozália férjével Koller Ferencsel, testvére etelközi Bornemissza Lehel, sógora Keleti Károly, nejével Koller Katicával és gyermekeikkel: Gyözö, Béla és Ferikével, sógornője Koller Jolán, valamint nagyszámú rokonai és barátai. A drága halottnak földi maradványai f. évi augusztus hó 6-án délután 4 órakor fognak a Halas-városi ev. ref. sírkertben lévő családi sírboltba örök nyugalomra tételni.²² Szabadkán, 1907. augusztus hó 5-én. Emléked legyen áldott, nyugalmad csendes!**

Augusztus 11-i számában arról ír a *Függetlenség*, hogy Kecskemét majdnem elvesztette Kollert. Ugyanis a fentebb említett zenészkongresszuson az őt zongorán kísérő Major Gyula meghívta Kollert hegedűtanárnak Temesvárra. Csak a közbejött váratlan haláleset miatt nem tett eleget a csábító meghívásnak, azonkívül most nincs olyan lelkiállapotban, hogy munkahelyet és lakhelyet változtasson. Az újságcikk ezzel a mondattal végződik:

19 Függetlenség, 1907. júl. 10.

20 Függetlenség, 1907. aug. 6.

21 Koller 1897-ben Dömötör Elvirát jegyezte el – ez másik Elvira lenne?

22 Az Országos Ellenőr 1907. aug. 10-i száma szerint Szabadkán lett eltemetve.

Ily potom fizetésért Koller Ferenchez hasonló kvalitású tanerőt lámpával sem tudunk volna találni, holt bizonyos.²³ De hogy elkívánkozik Kecskemétről, az mind nyilvánvalóbb.

Szeptember 28-án ismerkedési este jöttek össze a kecskeméti jogászfjak, s ekkor történt, hogy a zenéhez értő jogászok, Dobozy Sándor vezetésével, kivették a cigány kezéből a hegedűt, s hamarosan zenekart alakítottak, és a szebbnél-szebb magyar nótákat olyan ügyesen, olyan szép összhanggal adták elő, mintha már hónapok óta együtt gyakoroltak volna. Dr. Kovács Pál, a minden szépért, nemesért lelkesülő jogtanár erre felköszöntőt mondott, melyben jogászenekar megalakítására hívta föl a jogászok figyelmét. A gondolatot tett követte, s a fiatalok Kollert kérték fel az alakulandó zenekar vezetésére, amit ő készséggel el is fogadott.

A Nagykőrösön november 27-re tervezett hangversenyre Koller a következő műsort állította össze:

1. Bihari: *Kesergő* – Koller, Szivós Béla (hegedű), Szervánszky Jenő (viola) és Markó Imre (gordonka)
2. Grieg: *e-moll szonáta* – dr. Willner József, zongora
3. Wilhelmi: *Románc* – Koller, dr. Willner
4. Váradi-Révfi: *Az ezüst fátyol legendája*, melodráma
5. Saint-Saëns: *Hegedűverseny* – Koller
6. Bériot: *Versenymű két hegedűre* – Szervánszky, Koller
7. Hubay: *Csárdajelenetek* – Koller, dr. Willner
8. Huber: *Kunok*, ábránd – Szivós, Koller, dr. Willner

Azonban az történt, hogy a rendezőségnek nem sikerült megfelelő zongorát kapni, s így a jelzett zongoraszámok elmaradtak. Ezek helyett Koller tanár játszott bámulatos tiszta vonókezeléssel, mesteri művészettel, mély és átható érzéssel több szebbnél szebb darabot. Közönségünk pedig hallgatta olyan áhítatos csendben, csaknem visszafojtott lélekzettel, ahogyan nálunk még senkit sem hallgattak. Az eredeti műsort valószínűleg csak a ceglédiek élvezhették, mivel a koncertet ott is előadták. A két estről az *Országos Ellenőr* november 2-i számában lehetett olvasni: *Akinek volt alkalmá már Koller zseniális játékában gyönyörködni, tudni fogja, hogy mily magas, elragadó élvezetet nyújtott Koller hangversenyével a szomszéd városokban is. Művészi tehetségét újra leírni felesleges volna; az ügyis közismert, és szinte irigyeljük a szomszédoktól azt a műélvezetet, melyben az elmúlt hét szombatján és vasárnapján részük volt. Koller oly zseniális művészember, ki a száraz húrokból a*

23 Jussion eszünkbe, hogy Koller munkatársa volt a Függetlenség c. napilapnak, s nincs kizárva, hogy az abban megjelent vele kapcsolatos cikkek némelyikét ő maga írta – attól olyan szépek.

legfinomabb érzéseket mesterileg tudja interpretálni, a szerző minden gondolatát a legélesebb szimpompában tudja visszaadni; a legnehezebb versenytételeket biztos bravúrral győzi le, falrengető tapsra ragadva hallgatóit, kik zsúfolásig megtöltötték a hangverseny alkalmával mindkét helyen a termet.

A kegyesrendi főgimnázium november 19-én Árpád-házi Szent Erzsébet születésének 700. évfordulóján és Erzsébet királynéra emlékezve sikeres ünnepséget rendezett, amelyen Gaál Ferenc *Merengés Erzsébet királyné halála fölött* c. műve is elhangzott. Az iskola zenekarát Koller Ferenc vezényelte. A Jótékony Nőegylet december 1-én megtartott hangversenyén három mű előadásában működött közre, ezek:

- Huber: *Szózat*, vonósnégyesre – Koller, Szivós Béla, dr. Willer József és Markó Imre
- Hubay: *Első szerelem* – Koller, dr. Willer
- Schubert: *A pisztráng* – H. Halmay Irma, Koller, dr. Fekete László, Markó Imre, dr. Willer

Cegléden a városi dalárda december 7-i hangversenyén is fellépett Heitler Laura zongorakíséretével. Egy héttel később a kecskeméti jogászbálon is hegedült, de a tudósító nem árulja el, hogy mit, csak annyit ír vele kapcsolatban, hogy *A műsor utolsó pontja, mondhatjuk egyik csattanója, Koller Ferenc művészi technikájú hegedűjátékát holmi dicsérő szavakkal honorálni nem is lehet.* Másnap a kecskeméti katolikus egyet felolvasó estjén működött közre: Gounod *Ave Mariáját* játszotta H. Halmay Irma kíséretével.

1908. február 29-én (a kuruc estélyen) meg március 29-én (a Felsőkerületi Függetlenségi és 48-as Népkör hangversenyén) is fellépett kisebb-nagyobb kamaraegyüttesek tagjaként. Érdekességként említjük meg az utóbbi koncerten fellépő „zenekar” összeállítását: 4 hegedű, 1 gordonka, 1 fuvola, 1 kisdob és 1 háromszög (triangulum). Ez az együttes játszotta pl. Rossininak a *Sevillai borbélyhoz* írott nyitányát is.

Ugyanebben az időben ennél jelentősen nagyobb létszámú (40-50 tagú) zenekar működött Szabadkán, amely április 13-án megrendezett hangversenyére Koller Ferencet hívta meg (az egyik) szólistának. A koncertről három szabadkai újság is részletesen beszámolt. A beszámolóknak azt a részét idézzük, ahol Kollerről van szó: *A filharmonikusok hangversenyének két vendége volt: Marschalkó Rózsika dalénekesnő, a fővárosi hangversenytermek kedvence és Koller Ferenc hegedűművész, kecskeméti tanár. Koller Ferenc kecskeméti tanár, a hangverseny másik vendége, kiváló hegedűs, igazi művész és muzsikus. Bravúros technikával, elragadó temperamentummal előadta Saint-Saëns romantikus ábrándját, és igazán fényes bizonyítékot szolgáltatott kitűnő képességeiről. De nem csak azt tette, hanem beült a filharmóniai*

társaság hegedűsei közé, és végigjátszotta a hangverseny zenekari számait. Kellene nekünk egy ilyen ember. Beszélük, hogy a zeneiskolában össze új hegedűtanári állást szerveznek. Ha Koller Ferencet meg lehetne reá nyerni, ez nagy nyereség volna a filharmonikusoknak is. A közönség tapsait Koller ráadásokkal köszönte meg.²⁴ A filharmonikusoknak kiváló vendége Koller Ferenc tanár ur hegedűjén remek technikával juttatta érvényre az általa interperált Saint-Saëns: *Fantasie romantique*-ját. Biztos fogásai és finom pianói játékának legszebb erényei; művészi készsége imponáló. Városunknak áldozatok árán is le kellene kötni zenedénk részére e kiváló erőt.²⁵ A filharmonikusok vendége Koller Ferenc kitűnő művész, aki úgy Saint-Saëns óriási tehetségű hangversenyművével, mint a szűnni nem akaró tapsok után harmadik ráadásnak játszott Kneisel-féle bájos románcának egyszerű s hangulatos előadásával mutatta meg imponáló tudását. Csak nagy nyereség lenne, ha a művészt a városi zenedének hegedű tanítására megválasztanák.²⁶ Erről a koncertről és a zenekar dirigenséről, Lányi Ernőről a fővárosi lapok is írtak, az egyik pl. így harangozta be a hangverseny műsorát: A filharmóniai zenekar Beethoven c-moll szimfóniáját s Erkel Bátor Mária nyitányát adja elő, a vonózenekar pedig Schumann Álmodozását és Ranvének, a francia zeneszerzőnek egy könnyed és pikáns zenéjü kompozícióját, a Fantasztikus táncot játssza. A filharmóniai zenekar ezenkívül Lányi Ernő: „Ez a világ, amilyen nagy...” című erőteljes és hatásos férfi- és zenekarra írott lírai jelenetét kíséri. Az est vendége Marschallkó Rózsika dalénekesnő, aki Mihalovics, Hubay dalait, Händel „Xerxes” áriáját s Giordani Carosszio Vennu-jét énekli, és Koller Ferenc hegedűművész, aki Saint-Saëns fantáziájával lép fel. A művészi eseményszám-ba menő hangverseny, melyet a Gyermekvédő Liga javára rendeznek, már most nagy érdeklődést kelt Szabadkán, és kiváló sikert ígér.²⁷

Azt is el kell árulnunk, hogy a zenekar karmestere azonos azzal a Lányi Ernővel, aki évekkel korábban Miskolcon megalapította a zeneiskolát. Ezért írhatta az *Ellenzék* a koncert kapcsán, hogy a miskolci daláregyesület és Miskolc társadalmának igen sok számottevő tagja ma is állandó kontaktust tart fenn a leghíresebb magyar dalköltővel, és a legőszintébb érdeklődéssel kísérik Lányi Ernő szabadkai működését.²⁸

A kecskeméti polgári dalkör egy héttel később megrendezett dalestélyén is fellépett Koller, de nem tudjuk, milyen műsorszámmal. A főgimnázium tanulói április 27-én bemutatták Dugonics András *Tárházi* c. iskoladramáját. A Koller irányította ifjúsági zenekar az egyes felvonások között a következő műveket adta elő:

- Mascagni: *Intermezzo a Parasztbecsület* c. operából
- Mendelssohn: *Nászinduló*
- Erkel: *Részlet a Bánk bán* c. operából
- Waldteufel: *Szerenád-keringő*
- Müller: *Kossuth-induló*

Ezt a nagy sikerű előadást egy évvel később felújították, és 1909. április 24-én újra közönség elé vitték.

A zeneiskolában az 1907/08. tanévben 37 órával tanított Koller. Ebből 24 volt a köteles és 13 az óratöbblet. A hegedűsök mellett az iskola-zenekarral is ő foglalkozott.

A kegyesrendi főgimnázium tornacsarnokában június utolsó napjaiban megtartott vizsgahangversenyeken tanítványai a következő darabokkal léptek fel:

- Szent-Gáli Gyula – Hauser: *Esti dal*
- Fekete István – Bloch: *III. magyar ábránd*
- Haas Leó – Bellini–Chaine: *Ábránd az Alvajáróból*
- Révész János – Alard: *Emléklap*
- Móczár Ilonka – Verdi–Chaine: *Traviata*, ábránd
- Preckel Árpád – Dancla: *Resignation*
- Róth Bél – Hubay: *II. csárdajelenet*
- Molitórisz János – Bériot: *Kettősverseny*²⁹
- Molitórisz János – Hubay: *V. csárdajelenet*
- Vásárhelyi Ödön – Dancla: *IV. ábránd*

A zenekari osztály, amelyet ugyancsak ő vezetett, a következő zeneszámokat adta elő:

- Mozart: *Menuett*
- Schumann: *Tavaszi ének*
- Weinwurm: *Preludium és Rondo*

Az alsó fok a zeneiskolában abban az időben 4, a középfok pedig 6 éves volt. A hivatalos kimutatás szerint a néhány korábbi tanévben így alakult a beiratkozott növendékek száma a hegedű tanszakon:

1903/04	– 45 alsós, 11 középfokús
1904/05	– 50 alsós, 4 középfokús
1905/06	– 47 alsós, 10 középfokús
1906/07	– 43 alsós, 9 középfokús
1907/08	– 31 alsós, 9 középfokús

Az iskola fennállásának 15 éve alatt összesen 275 diák tanult hegedűlni.

A zeneiskola címe Tatai tér 2., Koller lakcíme pedig Collner tér 27. volt.

A kevésbé jelentős fellépéseit átugorjuk, de azt nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy őt tették meg időközben a Kecskeméten megjelenő *Színházi Újság* főszerkesztőjének.

A katolikus egyesület 1908. december 6-án megtartott felolvasóestjén Bach *Air* c. szerzeményét

24 Bácskai Hírlap, 1908. ápr. 15.

25 Függetlenség, 1908. ápr. 15.

26 Bácskai Napló, 190. ápr. 15.

27 Pesti Hírlap, 1908. ápr. 10.

28 Ellenzék, 1908. márc. 31.

játszotta Halmay Irma kíséretével, két nappal később pedig, a jótékony nőegylet hangversenyén, ugyancsak ők ketten Niels Gade egyik szonátáját adták elő.

Nagykörösön december 19-ére hirdettek az újságok egy koncertet Koller Ferenc, H. Halmay Irma és Kerényi Adél operaénekesnő közreműködésével – reméljük, nem maradt el.

A kecskeméti ipartestület, iparegyesület és a polgári daloskör 1909. február 21-én megrendezett közös hangversenyén Hubay Plevna nótája is elhangzott, Kollert ezúttal a színházi zenekar kísérte.

A Szabadkai Filharmónia április 15-i hangversenyéről így számolt be olvasóinak a *Pesti Hírlap*: Weber Bűvös vadászának megnyitója vezette be a műsort. Előadásra került még Bizet, Bach és Mozart egy-egy kisebb zenekari műve. Mint zeneszerző és dirigens mutatkozott be Szentgály Gyula, a kecskeméti zeneiskola igazgatója, kinek szerzeményeit Koller Ferenc hegedűművész adta elő nagy hatással. Az est harmadik vendége Kasicsné Durigo Ilona budapesti hangverseny-énekesnő volt, aki az Orfeuszról énekelt egy áriát zenekari kísérettel, majd Lányi, Farkas és Kálmán egyes dalait interpretálta.³⁰ Csak *Elégia* és *Bölcsődal* című saját kompozícióit vezényelte Szent-Gály, a többi mű karmestere Lányi Ernő volt.

Veszélyben a zeneéletünk, írta 1909. április 25-i számában a *Kecskemét*, majd így folytatta: Miskolcz és Szabadka felől komoly veszély fenyegeti zeneiskolánkat és egész zeneéletünket az által, hogy a miskolci sajtó Szent-Gály Gyulát, a szabadkai pedig Koller Ferencet iparkodik városaik zeneiskolájának megnyerni. Nagyon sokat köszönhet kettejüknek a város, mert *micsoda zeneélet volt még ezelőtt 15 évvel is Kecskeméten? Nyugodtan mondhatjuk, hogy semmi. Csak mióta e két férfiú vette kezébe a zeneélet fejlődésének ügyét, lehet beszélni zenekultúráról. Rövid néhány év alatt a városi zeneiskolát is olyan nivóra emelték, hogy ma már országos hírű az. Nem csak kecskeméti, hanem a szomszéd városok lakóinak gyermekei is egyre nagyobb számmal látogatják zeneiskolánkat. És mindezen úgyszólván emberfeletti munkának mi a jutalmazása? Igazgatónk kap évi 2000, Koller tanár pedig 1800 koronát.*³¹ Koller emellett valami sajtóperbe is belekeveredett, ami nyilván megkönnyítette neki, hogy megváltjon Kecskeméttől. De az év végi vizsgákat még levezette. Ezeket tanítványai a következő hegedűdarabokkal szerepeltek:

- Fehér József – Mendelssohn: *Bölcsődal*
- Markó József – Mendelssohn: *Dal szöveg nélkül*
- Körösi István – Oesten: *Dal*
- Pártos Leó és Fekete István – Mazas: *Andantino* és *Allegro*

30 Pesti Hírlap, 1909. ápr. 17.

31 Kecskemét, 1909. ápr. 25.

- Preckel Árpád – Dancla: *Souvenir*
- Vásárhelyi Zoltán – Bloch: *II. Magyar ábránd*
- Szabó Sarolta és Móczár Ilonka – Fiorillo: *Allegretto*
- Móczár Ilonka – Dancla: *Resignation*
- Vásárhelyi Ödön és Koller Ferenc – Rode: *Kettősverseny*
- Molitórisz János és Koller Ferenc – Bériot: *Kettősverseny*
- Vásárhelyi Ödön – Hubay: *Csárdajelenetek*
- Molitórisz János – Wieniawski: *Polonéz*

A zenekar által előadott darabok:

- Schubert: *Bölcsődal*
- Schumann: *Andante*
- Händel: *Induló a Jephtha c. oratóriumából*
- Mozart: *Menuett a Jupiter-szimfóniából*
- Beethoven: *Andante*
- Schumann: *Tavaszi ének*

Augusztus elsejei számában a *Kecskemét* szomorúan közölte olvasóival, hogy a szabadkai polgármester Kollert már ki is nevezte az ottani zeneiskola hegedűtanárává, augusztus 15-én pedig azt a hírt közölte ugyanaz a lap, hogy *Koller Ferenc, a kecskeméti zeneiskola volt, s a szabadkai zeneiskola újonnan kinevezett tanára eljegyezte Wolszky Emilia úrhölgyet, a szabadkai tanítónőképezde zene-tanárnőjét*. Az esküvőt október 17-én tartották meg.

A Kecskeméten augusztus 15–18-án megrendezett országos dalárünnepélyen aktívan részt vett mint a dal- és hangversenyek leírását közvetítő *bi-zottság elnöke*.

A *Kecskemét* szeptember 11-ei számában ezekkel a szavakkal búcsúzik tőle a kecskeméti nevében egy névtelen olvasó: *Most, hogy Koller Ferenc megvált tőlünk, igazi rokonszenvvel kívánjuk, hogy azt a szinpathiát, amely távozó művészünk itt övezte, Szabadkán is sikerüljön kivívnia, s művészi tehetségei mindinkább nagyobb és nagyobb mértékben érvényesülhessenek. Mi Koller Ferenc emlékét szeretettel fogjuk övezni örökké, s hisszük, hogy Koller Ferenc is mindig igaz szeretettel fog visszaemlékezni az ő igazi hazájára, Kecskemétre!*

Utóda Bátky Margit lett. Azonban Szent-Gály és Halmay Irma zongoratanárnő is eltávozott Kecskemétről, mindketten a miskolci hívásnak tettek eleget. *Egymás után hagyogatják itt a zeneiskolát a tanárok* – írja október 2-i számában az *Országos Ellenőr*; majd felteszi a kérdést: *Miért? – Mert olyan sovány fizetéscskéket kapnak a várostól, hogy attól megkordul a gyomor; vagy lefoszlik a tisztességes ruha.*

Szeptember 15-ig még Kecskemétről kapta a fizetést, tehát hivatalosan csak ettől a naptól kezdve lett a szabadkai zeneiskola hegedűtanára. A helybéli Filharmónia koncertmesteri székét is mindjárt elfoglalhatta.

Szabadkán

Az 1910. január 8-án megtartott diákhangversenyéről részletes beszámolót közölt a *Bácskai Napló*, ebben olvashatók a következő sorok: *Koller Ferenc, aki mindössze 4 hónapja tanít a zeneiskolában, ez alatt a rövid idő alatt elsőrangú eredményeket produkált. Különösen a vonókezelés a hegedűjátéknak azon része, amelyet az eddigi tanítási metódusok meglehetősen elhanyagoltak, Koller azonban, nagyon helyesen, a vonókezelésre fekteti a főszúlyt a tanítás kezdeti korszakában. [...] Koller Ferenc kezdi tetteivel megmutatni, hogy az őt megelőző jó hírek igazak voltak.*³²

A Szabadkai Vonósnégyes: Koller Ferenc, Hermann József, Ploner Félix, Maczák Manó
(Subotičke novine, 1967. ápr. 7.)

A Szabadkai Filharmonia január 21-i koncertjének sztárja egy híres svéd énekesnő, Valborg Svärdröm volt, de ezen az esten Koller is szép sikert aratott Lányi Magyar románcának előadásával.

Nagy álma, hogy vonósnégyest hozzon létre, csak egy év múlva valósult meg, amelynek első fellépéséről így számolt be a *Bácskai Napló*: *Válogatott, előkelő, de nem éppen számos közönség előtt mutatkozott be az újonnan alakult Koller, Hermann, Maczák, Ploner-féle négyes kamaratársaság a gimnázium dísztermében f. hó 15-én Lányi Ernő zenedeigazgató közreműködése mellett. [...] A fenn nevezett négyesben Koller Ferenc kiváló zenei tudását és technikáját csodáltuk, s habár a többi három is igen jó zenész, mégis észrevehető volt az I. hegedű fennsőbbisége. Lehet, sőt valószínű, hogy később az együttes tökéletesebb lesz, különösen ha Ploner jobb gondokára fog szert tenni. Külön dicséretet érdemel a Lányi–Koller Beethoven szonátájának előadása. Gyönyörű interpretációban mutatták be ezt a szép klasszikus alkotást. A zongoranégyes is igen szépen gördült le, csak az a kár, hogy a művek hangjegycsomójából egy részt a másik szobában felejtettek, úgy, hogy a 3-ik tételt egy kis fennakadással kellett befejezniük.*³³

Következő fellépésükre november 14-én került sor, amikor is a pravoszláv templom felszentelése alkalmából rendezett ünnepségen Haydn *G-dúr vonósnégyesét* adták elő.

A szabadkai Fehér Kereszt gyermekvédő egyesület november 27-ei teasúrja keretében megtartott hangversenyéről a *Pesti Hírlap* is beszámolt. Koller ekkor Hubay *Plevna-nótáját* játszotta a felesége, *Wolszky Emilia* kíséretével.

Szegedi lapokra hivatkozva az *Ellenzék* a következőképp harangozta be a szegedi honvéd zenekar 1911. március 11-i koncertjét: *A hangverseny egyik érdekessége lesz Koller Ferencnek, a jeles szabadkai zenetanárnak a hegedűjátéka. Koller szegedi származású [?] ember. Daubrawszky Viktor tanítványa, s már szép nevet szerzett a zenei életben. A hangversenyen Szent-Gály Gyulának, a miskolci zeneiskola igazgatójának két magyaros szerzeményét adja majd elő.*³⁴

Június 17-én, a gyermeknap előestéjén zongoristaként mutatkozott be a szabadkai közönségnek mint Bándi Rózi koloratúrénekesnő kísérelője. Ezen az esten a vonósnégyes is szerepelt, de nem tudjuk, hogy mit játszottak.

1912. március 22-én a magyar dal és zene fejlődéséről tartott nagy sikerű előadást a Szabad Lyceum hallgatói részére. Dr. Klein Mátyásné és Járay Sándor énekét Gellért Pál, a színház karnagya kísérte zongorán, a kvintetté kibővített vonósnégyes pedig a *Csinom Palkót* meg a *Boka kesergőjét* játszotta.

Másnap a gimnázium tornacsarnokában megrendezett növendékhangversenyen Koller tanítványai közül a következők léptek fel (ugyanazt a művet egyszerre többen is játszották):

- Vigh István, Hemann Jolán és Dömötör Tibor – Rieding: *Polonase*
- Ybl Mária és Hercl Emma – Drdla: *Bölcsődal*
- Singer Imre – Couperin: *Chanson Louis XIII. et Pavane*

Lányi és zenésztársai május 5-én Zomborban, egy héttel később pedig Baján adtak hangversenyt. A fellépők között ott találjuk Koller nevét is, bár az nem világos, hogy a felsorolt szerzők (Beethoven, Grieg, Wilhelmy, Bach, Wieniowski, Drdla, Hubay és Lányi) mely műveit adták elő. *A műsort az előadók Lavotta szerelmével toldották meg, ebben a magyar tárgyú Rákóczi-siralmában és Bihari Kesergőjében Maczák Manó cselló [brácsa?], Plohner Félix gordonka és Hermann József II-ik hegedűjátéka is szerepelt. Lányi Ernőt, ki mint zeneszerző is többször szerepelt a műsoron, és Koller Ferencet, kire a szabadkai zeneiskola méltán büszke lehet, a közönség zajosan ünnepelte a nagyobb sikerű számok után.*³⁵

32 Bácskai Napló, 1910. jan. 11.

33 Bácskai Napló, 1910. okt. 18.

34 Ellenzék, 1911. már. 7.

35 Bácskai Hírlap, 1912. máj. 10.

A május 12-i hangversenyt beharangozó egyik bajai lap pedig többek között ezt írta: *Lányinak hű csatlósa, Koller Ferenc, a szabadkai filharmonikusok koncertmestere, aki gyönyörű hegedűjátékával biztos meghódítója leend az asszonyi szíveknek, és – ami bizton várható – lágy hangjával be fogja hálózni még a kérges férfiszíveket is.*

A kecskeméti sajtószövetség június 8-án megrendezett hangversenyén olyan nagy nevek is szerepeltek, mint Környei Béla, Szamosy Elza, Kosztolányi Dezső, Révész Béla. Koller Grieg *G-dúr szonátáját* játszotta Schoppelt Henrik zongorakíséretével.³⁶

Október 14-én Zomborban, az ottani Szabad Lyceum meghívására felolvasást tartott *Magyar dal, zene hazafias és történeti fejlődése* címmel. Többen közreműködtek. *A legfrappánsabb hatást azonban Koller hegedűszámai keltették, aki szünni nem akaró tapsorkánok között játszotta el az eredeti Rákóczi-nóta, a Rákóczi siralma, Lavottaszerenád, Bercsényi nótája című kurucdalokat, felesége zongorakísérete mellett. Úgy Koller mint Kollerné művészi játéka a legőszintébb sikert aratta. Jó volt azonkívül a dalárda férfinégyese is. Egyes solo-számokat Jámbor, Major és Marschalkó énekelték.*³⁷

Október 26-án feleségével együtt Karánsebesen³⁸ adtak sikeres hangversenyt. Műsorukon Goldmark, Beethoven Schumann, Bach, Grieg, Gade, Wieniawski, Hubay, Szent-Gály és Wilhelmj szerzeményei szerepeltek.

November 15-én került sor Koller és Lányi közös estjére. A főgimnázium tornacsarnokában megtartott hangversenyen Grieg *F-dúr szonátája*, Dvořák *G-dúr szonátája*, Bach *d-moll kettősversenye* és Lányi *Fábián hadnagy* c. melodramája hangzott el. A Bach-versenymű másik szólistája Hermann József volt.

A magyar zenevilág novemberben több napon át ünnepelte Hubay Jenő művészi pályafutásának negyvenedik, hegedűtanári pályájának pedig harmincadik évfordulóját. A rendezőség Kollert is – mint a mester egykori növendékét – meghívta az országos rendezvényre. A november 5-i est attrakciója az volt, amikor Bach *d-moll kettősversenyt* 85 egykori és akkori Hubay-tanítvány játszotta egyszerre!

Szabadka is leróta tiszteletét a nagyra becsült művész előtt: a filharmonikusok november 27-i hangversenyén három Hubay-mű is szerepelt: a *Concerto dramatique*, a *Falu rossza* c. opera nyitánya és (valamelyik) *Csárdajelenet*. A hegedűműveket maga a szerző játszotta, aki egy bronzplakettet kapott ajándékba. Koncert után társasvacsorára várták a Pest szálloda kistermébe a meghívottakat.

36 Pesti Hírlap, 1912. jún. 11.

37 Bácskai Hírlap, 1912. okt. 15.

38 Caransebeș – város a mai Romániában Temesvártól délkeletre

A szabadkai zeneiskolában ekkor Lányi, az igazgató zongorát, éneket és zeneelméletet, Fábry Irma, Maczák Manó és Müller Elvira zongorát, Koller Ferenc hegedűt, Wahl Alajos pedig fúvós hangszereket adott elő. Segédtanárként tanított Burghardt Irén (zongora), Hermann József (hegedű) és Ploner Félix (cselló). Ennyiből állt a tanári kar.

A helyi lapok általában közölték a diákhangversenyek műsorát, a fellépőket, de a tanárok nevét csak a legritkább esetben tüntették fel. Ilyen ritka eset az 1913. február 2-i növendékhangverseny, amelyen Koller tanítványai közül a következők léptek fel:

- Dömötör Tibor – Bloch: *Rhapsodia*
- Singer Imre – Rieding: *Concerto*
- Ybl Mariska (Vass Ella zongorakíséretével) – Schubert: *Szonáta*, egy tétel
- Salacz László (kisbögő!) – Schubert: *A tengeren*

Február 15-én *Katona József Bánk bánja és a magyar nemzeti zene* címmel előadást tartott Koller a Szabad Lyceumban.

Raab Károly zombori hangszerkereskedő üzletének 30 éves fennállása alkalmából zongora-, harmónium- és Phonola-kiállítás rendezett Zomborban a Vadászkiút Szálló dísztermében. Ebből az alkalomból egy hangversenyt is szervezett június 3-án Milassin Mária énekesnő Koller Ferenc, Maczák Manó és Raab Milike közreműködésével. A műsort sajnos nem ismerjük.

A Szeged rókusai MAV Hazánk dalkör tarka estet rendezett a Gedó-féle mulatóban július 5-én, amelyre Kollert is meghívták, de nem tudjuk, hogy milyen hegedűszámmal lépett fel.

1913. szeptember 1-én már nem szerepel Koller neve a szabadkai zeneiskola tanárainak fizetési listáján, mert ettől a naptól kezdve a miskolci zeneiskola hegedűtanára. Korábban is többször csalogatták Miskolcra, hát most eleget tett a meghívásnak. Az igazi okot, hogy miért hagyta ott Szabadkát, nem ismerjük, de arról tudunk, hogy Lányival összekülönböztek, ami valóoknak már magában is éppen elég.

Miskolcon

Október 9-én Miskolcon a Korona Szálló nagytermében megrendezett hangversenyen a zeneiskola négy új tanára – Koller Ferenc, Rákos Arnold (hegedű), Kuti Adél (zongora) és Haydu István (gordonka) – mutatkozott be a város zenekedvelőinek. A *Miskolczi Estilap* beszámolójából emelünk ki két részletet: *Koller Ferenc izmos talentum, jóllehet a hegedűtanítás szolgálatában eltöltött tizenhat év alatt elsősorban az elért és rendkívüli tanári eredményeire volt büszke, erre fektette a fősúlyt, és nem*

az előadóművészetre. Mégis, Koller Ferenc ma, mint szólólista, mint előadóművész is, elsőrangú és minden dicséretre, minden elismerésre rászolgált. Játékában rengeteg a kifejező erő, a melegség, a melódia. Technikai készsége szintén elsőrangú és művészi nivón álló. Tudása, előadói képessége egyaránt kiváló. Godard B. Concerto romantique-ját adta elő olyan frenetikus sikerrel, hogy ráadásul is kellett adnia. Ráadásul eljátszotta Hubay: Poémáját, a világhírű mester egyik kedves, magyar motívumok felhasználásával készült darabját, melyben határozott, férfias játéka, temperamentuma és kifejezőgazdagsága még melegebb tónusú előadásban érvényesült. Koller Ferenc hatalmas babérkoszorút is kapott művészi zongorajátékával. [...] A hangverseny utolsó száma Bach: „Kettős hegedűversenye“ volt, melyet Koller Ferenc és Rákos Arnold adtak elő Eckerdt Laura zongorakíséréte mellett. Méltó befejezése volt ez a szám a hangversenynek. Koller és Rákos tehetségük, tudásuk legjavát állították sorompóba ezúttal is, és olyan játékot produkáltak, ami akármelyik budapesti hangversenyterem közönségéből is a legáltalánosabb tetszést és elragadtatást váltotta volna ki.³⁹

A minorita rend templomában felállítandó új orgona költségeire a Mindszenti plébániatemplomban november 6-án egyházi hangversenyt tartottak, amelyen Koller is fellépett. Bach és Goldmark egy-egy művét adta elő orgonakíséréttel. Tehát Miskolcon is nemcsak tanított, hanem hangversenyezett is.

November 12-én ismét Karánsebesen bővülte el a közönséget, amiről a Szörénység c. lap a következőképp számolt be: *Elég lenne csak annyit mondanunk: így képzeltük Grieget – az utolsó hangig így. Ezzel a harmóniátlan harmóniával, ezzel a lélekbekapó szomorúsággal és szívet indító fájdalommal. Ezekkel a leheletnél finomabb pianissimókkal és vésznel szilajabb crescendókkal. Ezzel a lélek sugallta, égő tűzű, szenvedélyes viharzással. Így képzeltük azt a zenét, melyet szakadékos fjordok kopár tetején, hóborított kunyhók forró szívű embezeitől, meleg lelkű asszonyaitól, sudár, fehér érzésű lányaitól tanult, s a maga termékeny, könnyező lelkéből fakasztott ki a szomorú szemű mester. Így, hangról hangra így – ahogy Koller szép kantilénájú hegedűje, bűvös játéka szívünkbe vitte, lelkünkbe véste. Áhítatos csend a zeneszámok alatt, spontán feldördülő taps a játék után, s azon vettük észre magunkat, hogy a közönség egyre újrátzat. A program végeztével a kivételes sikerű fővárosi hangversenyek képét látjuk: a közönség a pódium köré gyűl, és folyton ráadásokat kér. Nem is csoda. Koller, akit nem kell már a mi közönségünknek felfedezni, excellált ez estén, tökéletes művészetének minden apró finomságát és karakterizáló erejét, tüneményes technikáját, és érzésének melegségét csillogtatva. Lehetnek neki nagyobb városokban nagyobb sikerei, de őszintébb és lelkesebb mint ez, aligha. A miskol-*

ci zeneiskola, mely új vezetőségének irányításával a vidék legkiválóbb zeneműintézete, büszke lehet ilyen erőkre.

December 7-én a mezőkövesdi plébánia-templom orgonaalapja javára rendezett hangversenyen szintén közreműködött.

Ugyancsak szó szerint idézzük a Miskolci Naplót, amely 1914. január 13-i számában a következőket írta: *A Társadalomtudományi Társaság miskolci fiókja tegnap délután a városháza nagytermében felolvasóülést tartott. Koller Ferenc, a miskolci Városi Zeneiskola országos hírű érdemes tanára tartott lebilincselően érdekes előadást a modern zenéről. A terem teljesen megtelt előkelő hallgatósággal. Túlnyomó részben hölgyek jelentek meg, akik állandó figyelemmel és érdeklődéssel hallgatták az előadást. Koller Ferenc, Wagner Richárd fellépésének idejétől vázolta a modern zene fejlődését, melyet bevezetett egészen a legújabb korig, a mai napig. Találóan jellemezte Wagnert, ennek a csillogó zseninek teljes jelentőségét, és élesen bírálta el a Wagner-korabeli „Zukunftsmusik“ okatlan örületét. Wagner zenetörténelmi jelentőségét a Tristan és Izoldában látja kicsúcsosodni. Ez az igazi Wagner-opera. Érdekesen jellemezte ezután azt a ma már furcsa színben feltűnő hidegséget, mely a Wagner-operákat premierjeik idején megbuktatta. Tovább menve Strauss Richárdnál állapodik meg hosszasan, mint a zenetörténelem fontos állomásánál. Azután a franciákra tér át, és a tulajdonképeni értelemben vett modern zene megteremtői gyanánt Debussy és Charpentier zenei zsenialitását állítja be, különösen ez utóbbi „Lujza“ című operáját, mely első igazi terméke a modern zenének. Különösen és kimagaslóan sikerült volt előadásának az a része, melyben nagyszerű megérzéssel és találó meglátással a zenei impresszionizmust fejtegette, párhuzamosan festészet és költészet impresszionizmusával. A legújabb idők: a jelen magyar zeneszerzői között legértékesebbnek Kodály Zoltánt és különösen Bartók Bélát jelölte meg. A mindvégig érdekes és egy pillanatra sem lankadó lendületű előadás élvezetességéhez hozzájárult Koller nagyszerű, figyelmet lekötő értelmes előadási módja. A közönség zajos tapsal honorálta Koller előadását.*

Feltűnhetett, hogy utóbbi fellépései alkalmával már nem a felesége kísérte zongorán. A házaspár elvált,⁴⁰ ugyanis a következő hír jelent meg a Miskolci Estilap 1914. május 31-ei számában: *Koller Ferenc hegedűművész, a miskolci városi zeneiskola tanára, ma⁴¹ délben tartotta esküvőjét papi-i Kozma Nelluskával.⁴² Az esketésnél mint*

40 Wolszky Emilia Szabadkán maradt, neve 1917-ig szerepel a szabadkai Állami Tanítóképző Intézet értesítőjében. A háború után Budapestre helyezték, ahol 1936-os nyugdíjazásáig a II. kerületi Népi iskolai Tanítónő- és Nevelőnőképző Intézet tanáraként tevékenykedett. (Szerk.)

41 Május 30-án

42 Nemes Kozma Petronellával

tanúk szerepeltek Szent-Gály Gyula, a miskolczi zeneiskola igazgatója, a vőlegény, és Baróthy Pál nagyváradi vezető kir. ügyész – a menyasszony unokabátyja – a menyasszony részéről. Két évvel később megszületett lányuk, Éva.

Valamikor 1916 januárjában zajlott le az a koncert, amelyről a *Pesti Hírlap* a következőképp számolt be: *A miskolci közművelődési egyesület nagyszerű hangversenyt rendezett a minap Miskolcra javára. Közreműködtek: Székelyhidy Ferenc a m. kir. Operaház tagja, Koller Ferenc hegedűművész, a miskolci városi zeneiskola tanára és Tarnay Alajos kir. zeneakadémiai tanár. Székelyhidy Farkas Ödöntől, Tarnaytól, Wagnertől énekelt darabot, és csengő érces tenorjával elragadta a közönséget. Koller meleg előadása és virtuóz technikája főképp Hubay, Beethoven és Grieg műveiben érvényesült, és Tarnay Chopin műveinek interpretálásával aratott nagy sikert. A hangverseny tekintélyes összeget juttatott Miskolcra javára.*⁴³

Következő fellépésére március 16-án Munkács⁴⁴ került sor, ahol Beethoven, Mozart, Grieg, Hubay és Szent-Gály szerzeményeiből játszott Thomán István zongorakísérettel.

A zeneiskolások 1917. június 16-án megtartott hangversenye ünnepléssel végződött: Koller Ferencet, a „kamarazene vidéki városban való megte-remtőjét” köszöntötték tanítványai, és egy ezüst koszorúval lepték meg pedagógusi munkásságának 20. évfordulója alkalmából. Majd, hogy iránta megnyilvánuló szeretetüknek örök emléket emeljenek, ezer koronát adtak össze, amiből hadikölcsönkötvényt vásároltak, azt Koller tanár nevét viselő alapítványként átadták Miskolc város polgármesterének, hogy annak mindenkor kamatai a zeneiskola szegénysorsú növendékei közül a legkiválóbbak jutalmazására fordíttassanak.⁴⁵

Erről az eseményről több újság is megemlékezett, és Koller rövid életrajzát is közölte. A *Kecskeméti Újság* azt is megírta, hogy *Koller Ferenc a Nemzeti Zenedében és a budai Zeneakadémián végezte tanulmányait, és Bécsben a hírneves Grün tanárnál fejezte be művészi kiképzését. Németországban Strauss Richárd zenekarának volt a hangversenymestere.* Más források nem tudnak róla, hogy a Nemzeti Zenedének lett volna a diákja. Valóban járt a budai Zeneakadémiára, de mi van a budapesti Zeneakadémiával? Ott kellett volna, hogy Hubay tanítványa legyen. Erről vajon miért nem esik szó? Helyette szerepel a bécsi Grün. Na és Németországban mikor járt? Nem a bécsi Oscar Straus zenekarában játszott, és azzal ment németországi turnéra? Kinek higgyünk? Két héttel korábban ugyanaz az újság még azt állította, hogy *A zeneakadémia elvégzése után, mint Hubay Jenő osztályának növendéke, megkapta a Liszt-egyesületi ösztöndíjat, majd Bécsben a Strauss Richard híres szimfóniai*

zenekarában, később pedig a régi Népszínház versenymestere volt. A Richard Strauss zenekarában való tagságot mindenképpen megkérdőjelezném, a többi állítással kapcsolatban azonban elbizonytalanodtam egy kicsit...

1917. november 20-án, a miskolci Vöröskereszt Egylet hangversenyén ő is közreműködött.

Már helyettes iskolaigazgató volt, amikor Magyarországon kitört az öszirózsás forradalom. Koller aktívan részt vett a politikai eseményekben, s ezért kérdésessé vált az igazgatóvá való választása, ami pedig Szent-Gály 1919 szeptemberében bekövetkezett halálával éppen aktuálisá vált. Sokan szakmai szempontból is ellene voltak, hogy ő töltsen be ezt a posztot. *A miskolci zeneiskola igazgatói székébe izigvérig művész-ember kell, olyan, mint a nagynevű elődök: Lányi Ernő és Szent-Gály Gyula.* – írta 1920. július 24-i számában a *Kecskeméti Közlöny*. A kinevezés azonban mégis megtörtént, s mint utólag kiderült, a legmegfelelőbb emberre esett a választás.

A miskolci városi tanács már az első tanév végén, 1921 júliusában *örvendetesen állapította meg, hogy az elmúlt tanév alatt a növendékek úgy készültek, mint haladás tekintetében dicséretes eredményt mutattak fel, és szívesen állapítja meg, hogy úgy a növendékek zene- és énekkarszervezése, mint a zeneiskola tanulmányrendjének megszervezése, s általában az iskola beléletének kiépítése Koller igazgató nevéhez fűződik, ki nagy akaraterővel, hozzáértéssel s ügyszeretettel igyekszik az eléje tolult akadályok dacára is, a zeneiskola nivóssá tételére.*⁴⁶ A zeneiskolába beiratkozottak száma 1920-ban elérte a 600-at, a következő tanévben pedig a 650-et. Tíz évvel korábban, 1910-ben ez a szám még csak 124 volt. Koller emellett továbbra is tanította a hegedűsöket és vezette a zenekari tanfolyamot.

Az iskolazenekar 1922. május 11-i koncertje előtt ezt írta a *Miskolci Napló* Kollerről: *Ösmerjük mint közvetlen meleg tónusú előadó hegedűművészt. Ösmerjük, mint zeneesztétikust, mint író, hiszen – Miskolcra jövetele előtt – évekig szerkesztette Kecskeméten a Függetlenséget. Ugyanott Színház és művészet címen időszaki napilapot is szerkesztett, és sokáig egyik kedvelt írású főmunkatársa volt a budapesti Zenevilág szaklapnak. Mint zenekari dirigens is precíz, kiváló, tökéletes formában fog bemutatkozni a miskolczi közönség előtt, mert valamikor Strausz Oszkár 80 tagú szimfonikus zenekarának volt a versenymestere, majd az opera zenekarának egyik neves tagja, s azután újból versenymester a népszínház zenekaránál, ahonnan négy évi eredményes működés után hívták meg a kecskeméti zeneiskola hegedűtanári székébe.*⁴⁷

Koller újabb álma a városi zenekar létrehozása. Még 1921-ben kapta a megbízatást, hogy

43 Pesti Hírlap, 1916. jan. 30.

44 Város a mai Ukrainában, Kárpátalján

45 Budapesti Hírlap, 1917. jún. 30.

46 Miskolci Estilap, 1921. júl. 9.

47 Miskolci Napló, 1922. máj. 5.

készítsen tervezetet, és azt nyújtsa be a városi tanácsnak. Elképzelése szerint *tizennyolc-huszonnégy tagja lenne a városi zenekarnak, amelynek fenntartási költsége az első évben 700 ezer korona volna. A legnagyobb és legnehezebben elhárítható akadály a zenekar megszervezésének a lakáshiány.*⁴⁸ A kitartó szervezési munka meghozta gyümölcsét, másfél év múlva összeállt a zenekar, amelynek a következő zenészek voltak a tagjai: **Karnagyok:** Koller Ferenc zeneiskolai igazgató, Hollósy Kornél zeneiskolai tanár, Rádió Rezső, a Nemzeti Színház karnagya. **I. hegedű:** Puky László vasgyári felügyelő. Hercz Jenőné, Hercz Ilonka, Kossin Ida, Rákos Arnold hegedűművész, hangversenymester, Domokos György leánygimn. tanár, Finta Elemér zeneoktató, Gobbi Jenő főmérnök, Győri Nagy István joghallgató, Kazinczy Imre ny. főispán, Groszmann Lipót zeneoktató, László Ervin könyvkereskedő, dr. Putnoky Béla ügyvéd, Szász József malomigazgató, Szendy Lajos joghallgató, dr. Silbiger Bertalan városi főügyész, Maukher Lajos mérnök, Wolny József rendőrkapitány, Woller Rezső máv. tisztviselő. **II. hegedű:** Fried Ernőné, Gábor János joghallgató, Kálmán Izsó ecetgyáros, Kun Miklós kereskedő, Kandera Ernő zeneisk. növ., Kaveczky Ernő zeneisk. növ., König László zeneisk. növ., Róth Sándor zeneisk. növ., Garai Sándor zeneisk. növ., Groszmann Lipót zeneisk. növ., dr. Wertheimer Sándor ügyvéd, Sáry Béla mérnök, Reményi Ödön kereskedő. **Viola:** Bencze Rezső vasgyári felügyelő, Baán Rezső zeneoktató, Marxer Ernő ny. tvszéki tisztv., Vazek Antal zeneisk. növ. **Gordonka:** dr. László Imre ügyvéd, Helényi Gyula zeneoktató, Szent Gály Gyula városi tisztv., Volkman Ervin főgimn. tanár, Holl Lajos ny. máv. tisztv. (fuvola), Fűrész Ferenc gyógyszerész (fuvola). Ezenkívül a miskolci 13. sz. honvéd gyalogezred teljes zenekara.⁴⁹

Az 1923. február 15-re hirdetett első hangverseny belépőjegyait fél nap alatt szétkapkodták. Most pedig lássuk a műsort:

1. Haydn: *Esz-dúr szimfónia*
2. Mendelssohn: *e-moll hegedűverseny* – szólólista: Rákos Arnold
3. Beethoven: *Krisztus az olajfák hegyén*, oratórium – szólót énekelt: Szász Edit, Halmos János és Pajor Ödön.

A kórust betanította és vezényelt: Hollósy Kornél, a műsor első két számának karmestere Koller volt.

A Filharmóniai Társaság igazgatóválasztmányának októberben megtartott gyűlésén *elhatározták, hogy a zenekari hangversenyeket állandósítani fogják, s ezek megrendezésénél két fontos elvet fognak szem előtt tartani: egyrészt az abszolút nívós, művészi értékű műsort, másrészt a mindenki*

által könnyen megfizethető olcsó helyárakat. S hogy mindez nemcsak nagyképű elhatározás, hanem tettevalósulás, bizonyítja a november 4-én, vasárnap délelőtt 11 órakor a városháza nagytermében rendezendő matiné, melynek műsora a következő:

1. Grieg: *Elégikus dallamok*, a) *Sajgó szívek*, b) *Tavaszi*. Előadja a filharmóniai vonószekar.
2. Borodin: *D-dúr quartett*. Előadja a Filharmóniai Társaság vonósnégyese.⁵⁰
3. Dvořák: *Szerenád*. Előadja a vonószekar; vezényel Koller Ferenc igazgató.⁵¹

Erre az alkalomra is *szorongásig megtelt a városháza közgyűlési terme.*

A december 9-én 11 órakor kezdődő matinéjárt a zenekar már a Korona Szálló nagytermében tartotta meg. A műsor a következő számokból állt:

1. Farkas Ödön: *Andante és Románc* – a hegedűszólót Rákos Arnold játszotta
2. Händel–Martucci: *Suite*
3. Volkman: *Szerenád*

Sajnos a zenekar munkáját nem tudjuk pontosan nyomon követni, ám rábukkantunk egy újságcikkre 1924-ből, amelyben a következő sorok olvashatóak: *A miskolci filharmóniai társaság ebben az idényben már ötödik nagy hangversenyét adja március 6-án a Korona-szálló nagytermében. A városi zeneiskola érdemes igazgatója, Koller Ferenc látta el a betanítást és a karnagyi vezetés nehéz tisztségét. A március 6-án lezajlott nagy zenekari hangversenyen Mendelssohn Szentivánéji álom megnyitóját, Mozart g-moll szimfóniáját, továbbá Zsamboky Miklós gordonkaművész közreműködésével Haydn B-dúr gordonkaversenyművét, végül Berlioz Rákóczi-indulóját adták elő akkora sikerrel, hogy ez utóbbi számot és a Haydn-versenymű egyik tételét meg kellett ismételni.*⁵²

Olvassunk el egy cikket – illetve annak egy részét – a *Miskolci Napló* 1924. június 6-i számából is: *A miskolci zeneiskola valóságos kultúrmissziót végez Miskolczon a zene népszerűsítése révén. A huszonnégyes intézet máris jelentékeny eredményeket tud felmutatni. A Filharmóniai Társaság, mely az idén Koller Ferenc zeneiskolai igazgató vezetésével oly sok szépet produkált, már a városi zeneiskola eredménye. A filharmonikusok zenekarának csaknem valamennyi tagja itt nyerte, itt fejlesztette zenei kiképzését. Itt szerezte meg azt a nívót, hogy most egy annyira fejlett ízlésű, zenei alaposágot és tudást igénylő társaságban szentelheti ráérő idejét a zenekultúrának.*

50 A vonósnégyes tagjai: Rákos Arnold, Koller Ferenc, László Ervin és Győry Nagy István

51 Miskolci Napló, 1923. okt. 30.

52 Budapesti Hírlap, 1924. márc. 9.

48 Miskolczi Estilap, 1921. júl. 9.

49 Reggeli Hírlap, 1923. febr. 11.

Ezután következett a meglepetés, amiről 1925. március 10-i számában értesítette olvasóit a *Magyar Jövő: Vasárnap délelőtt tartotta a Miskolci Filharmoniai Társaság Ribicey József dr. ezredes-hadbíró elnöklete alatt évi rendes közgyűlését a női kereskedelmi iskola tantermében. Ribicey dr. elnök ismertette a filharmonikusok múlt évi működését, kiemelve, hogy nyolc nagyszerű hangversenyt rendeztek a legutóbbi közgyűlés óta, amelyeken több zenekari szám, köztük két Beethoven-szimfónia is bemutatóra került. A hangversenyek összesen 38 millió koronát hoztak a társaság pénztárába, melyből az összes kiadások levonása után 10 millió korona tiszta haszon maradt. Ezt az összeget új kották és 15 kottaállvány beszerzésére fordították. Majd a pénztáros felmentése után a közgyűlés egyhangúlag igazgató karnaggyá Koller Ferenc helyébe Franz Károly honvéd-karnagyot, míg működő karnagyokká Hollóssy Kornélt, Becht Józsefet és Venetianer Sándort, pénztárossá pedig Schmiedt Béla dr.-t választotta meg.*

1927. március 9-re várták a városba Hubay Jenőt, a híres hegedűművészt és zeneszerzőt. Miskolci hangversenyének megtartására nagy befolyással volt az a körülmény, hogy a városi zeneiskola vezetését a nagy művész legkedvesebb tanítványa, Koller Ferenc pedagógus látja el, akinek elsőrendű érdemei vannak a tekintetben, hogy Miskolc a vidék első zenei kultúrájú városává fejlődött. Hubay Kollert is meg akarja tisztelni 30 éves tanári jubileuma alkalmával azzal, hogy éppen az ő kezdeményezésére áldozza hangversenye jövedelmének 75 százalékát a városi zeneiskola céljaira. A hangverseny jövedelmének 25 százalékát pedig Hubay Jenő dr. a Magyarországi Hírlapírók Egyesületének adományozza.⁵³

Nagy pompával fogadta Miskolc az ősz mestert, s a március 10-i koncertről a *Reggeli Hírlap* így számolt be másnap: Mihelyt Hubay Jenő hatalmas szál alakja megjelent a művészajtóban, a közönség spontán elhatározásból felállott a helyéről s úgy ünnepelte a nagy hegedűst. Beethoven: *Kreutzer-szonátáját*, a boszorkányosan nehéz *Bach-chaconne-ját*, a saját maga szerzeményeit, amelyeket Miskolcon mutatott be először, oly nemes klasziszban játszotta, amelynek őszinte hódolat járthat csak. A csodás *Cremonai hegedűst* adta ráadásul a nagy mester, majd pedig a díszhangverseny befejezéséül a *XIV. Csárdásjeleneteit*,⁵⁴ a gyönyörű „*Lavotta szerelme*“ klasszikus feldolgozását. Szűnni nem akaró tapsal hódolt a közönség a legnagyobb magyar hegedűművésznek. Kíséretét a kitűnő zeneszerző és zongoraművész, Kósa György finom, alkalmazkodó szubtilitással kísérte. aki Mozart *c-moll fantáziáját* is játszotta szóló számként, amelyet a publikum annyira tapsolt, hogy Kósának még két ráadást is kellett adnia.

53 Reggeli Hírlap, 1927. febr. 13.

54 csárdájelenetet

Hubay decemberben újra megjelent Miskolcon, ugyanis Koller javaslatára az ő nevét kapta a zeneiskola, amely ekkor költözött be az újonnan épült zenepalotába. Íme a törvényhatósági közgyűlés erről hozott hivatalos döntése: *A közgyűlési 233/kgy-43035/ki.-1927. számú „Határozat“, amely Miskolc thjf. város 1927. évi december hó 2-án tartott hitelesítő közgyűlésében hitelesített, következő: Tanácsunk előterjesztésének elfogadásával elhatározzuk, hogy a város közönségének áldozatkészségéből emelt zeneiskola új palotája ünnepélyes keretek között avattassék fel, s ezzel együtt tartassék meg az iskola fennállásának 25 éves jubileuma is. Az ünnepélyes felavatás, illetve jubileum napját folyó évi december hó 17-ben állapítjuk meg. Elhatározzuk továbbá, hogy a „Miskolc városi Zeneiskola“ elnevezést megváltoztatjuk, s zeneiskolánkat a felavatási, illetve jubileumi ünnepség alkalmából: „Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola“ néven nevezzük el.*

A nagyszabású ünnepségről több újság is részletesen beszámolt, mi a *Reggeli Újságot* idézzük: *Lélekemelő ünnepség keretében avatta fel Miskolc város közönsége új zenepalotáját, amely a város szívében épült izléses barokk stílusban, és büszkén hirdeti Miskolc város zenekultúrájának magas színvonalát. E monumentális épület hangversenytermében zajlott le az az impozáns ünnepség, amelynek fényét még nagyban emelte az is, hogy a város zeneiskolájának most volt a 25 éves jubileuma. Az ünnepélyen, amely szombaton este fél 8 órakor kezdődött, megjelentek a zene-művészet legkiválóbb reprezentánsai. Soraikban ott láttuk a legnagyobb magyar hegedűművészüket, Hubay Jenőt, kinek nevét vette fel a zeneiskola. [...] Az ünnepség a Himnusszal kezdődött, melyet a zeneiskola nőikara énekelt Koller Ferenc, a zenedeigazgató vezénylete mellett. [...] Az ünnepi beszédek után következett a hangverseny, amelynek részletes műsorát alább közöljük:*

- Hubay: a) *Románc*, b) *A fonóban*. Előadja: Gránát József, az iskola végbizonyítványos növendéke, iskolai óraadó, zongorán kíséri: Jeney Sarolta II. ak. o. növ.
- Hubay–Végyvári: *Könnyek*
- Hubay–Szikra: *Hó takarja a hegyeket*. Énekli: Tóth Bartók Anna IV. ak. o. növ. Zongorán kíséri: Bihary Aranka III. ak. o. növ.
- Dohnányi: *Versenytanulmány (f-moll)*. Előadja: Puky Margit, az iskola végbizonyítványos növendéke, tanárjelölt.
- Hubay: *Versenymű (c-moll)*. Előadja: Helényi Gyula gordonkaművész, a győri zeneiskola tanára, az iskola volt növendéke. Zongorán kíséri: R. Palkó, Kornélia zongoraművésznő, a városi zeneiskola tanára, az iskola volt növendéke.

- Liszt: Szent Ferenc legendája. (Átkelés a viharos tengeren.) Előadja: Thurzó Nagy Lászlóné zongoraművésznő, a városi zeneiskola tanára, az iskola volt növendéke.
- Liszt: Benedictus. (A koronázási miséből.) Előadja: dr. Hubay Jenő. Orgonán kíséri: Sugár Viktor.
- Hubay: a) Adagio, b) Csárdajelenet (II. sz.) Előadja: dr. Hubay Jenő. Zongorán kíséri Dr. Hercz Ottó zongoraművész.
- Bach: Toccata és fuga (d-moll)
- Boëlmann: Suite Gotique
- Bossi: Canzoncina. Előadja: Sugár Viktor, m. kir. kormányfőtanácsos, orgonaművész, az iskola orgonájának tervezője.⁵⁵

Az új iskolaépületben az igazgató minden erejével arra törekszik, hogy a tanítás minden tekintetben az országos m. kir. Zeneművészeti Főiskola tanterve szerint, az előírt követelményeknek és művészeti céloknak szolgálatába állíttassék. Az orgona, orgona, hegedű, gordonka, magánének és zeneszerzési főtanszakok mellett a következő melléktanfolyamokat állította a zenei kiképzés szolgálatába: hangjegyzés, elmélet, általános zeneelmélet és solfège, összhangzattan, moduláció, formatan, egyetemes zenetörténet, a magyar zene története, zeneesztétika, a magyar zene elmélete, költészet, hangszerezés és partitúraolvasás, liturgia, gyermekkar, női énekkar, mélyhegedű- és zenekari gyakorlat. Az 1928–29. tanévtől kezdve már beállította a zeneiskola főtanszakai közé az összes fa- és rézfúvós, ütőhangszerek és gordonka tanítását is. Az orgona főtanszaknak bevezetése az iskola tanrendjébe különösen nagyfontosságú, mert amellett, hogy eléggé nem méltányolható módon elősegíti zenei életünk fejlődését, továbbképzésük lehetőségét megtalálják iskolánkban a tanító- és tanítónőképző intézetet végzetek, valamint a városi és környékbéli kántorok és kántortanítók is. A bevezetett fa- és rézfúvóhangszerek tanfolyamának növendékeivel kibővített iskolai vonószekerek, szimfonikus zenekarrá átalakítva a zeneirodalom legnagyobb fajsúlyú művei előadására is képes

55 A Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola értesítője az 1927–1928. iskolai évről, 13–14.

lesz. Azok a hangversenyek, amelyeket a zeneiskola az iskolai év folyamán rendez növendékeinek a közreműködésével, mutatják azt a gyönyörű nívót, amelyre Miskolc városa méltán büszke lehet, s amelynek elismerésére számos esetben hangot ad a törvényhatósági közgyűlés is.⁵⁶

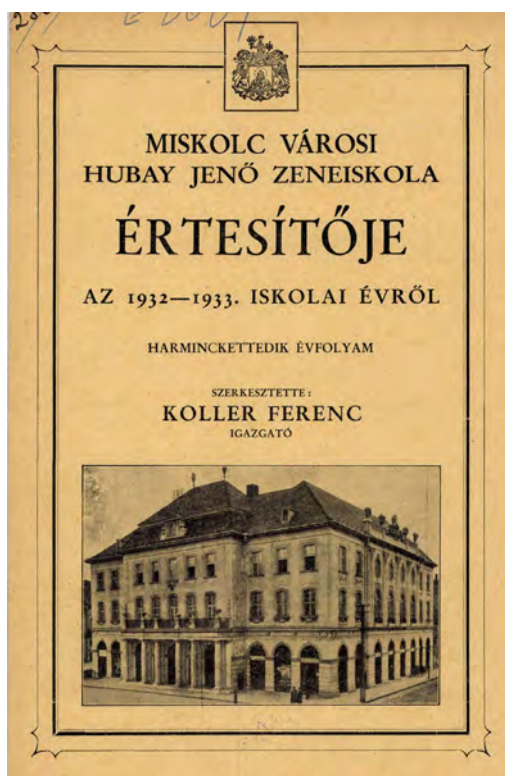
A pályája csúcán álló Kollert 1928-ban számos kitüntetés érte. Az 1936/37. tanévről készült értesítőben rengeteg minden fel van sorolva vele kapcsolatban – még az iskolai végzettsége is. Ezt ő maga írta, higgyünk hát neki: Koller Ferenc igazgató. Az „Országos m. kir. Zeneakadémia“ Hubay Jenő dr. s a „Wiener Konservatorium“ Adolf Grün professzor által vezetett hegedűfőtanszaka kiművelési tanfolyamának volt s a „Budai Zeneakadémia“ végbizonyítványos növendéke. Hegedűtanár. Miskolc thj. város színügyi bizottságának, a Szegedi Filharmonikus Társaságnak örökös tiszteletbeli, az Országos Magyar Dalosszövetség művészi bizottságának, a Zene-tanárok Országos Egyesülete igazgató választmányának, az Allamilag Eng. Magánzeneiskolák Országos Szövetsége, Miskolc városi Dalegylet, Miskolci Stefánia Szövetség, Miskolc thj. város és Borsod-Gömör-Kishont k. e. e. vármegyék Iskolán-

kívüli Népművelési Bizottsága, Miskolc thj. város Tanügyi és Közművelődési Bizottsága, a Hubay Jenő Társaság, az Országos Liszt Ferenc Társaság igazgató-választmányának, a Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetsége nagybizottságának, a Revíziós Liga miskolci szervezete, az Idegenforgalmi Tanács végrehajtó bizottságának tagja, a Miskolci Lévay-hangversenyzenekar igazgató-karnagya, az Országos Magyar Zenészsövetség Felsőmagyarországi Körzetének elnöke, az Országos Magyar Dalosszövetség XII. kerületének alelnöke, a Magyar Vidéki Városok Kulturális Szövetségének zenei szakvéleményezője, a miskolci hangszerekészítőipari mestervizsgáló bizottság elnöke stb. A zenekari tanfolyam vezetője. Tegyük még hozzá, hogy a miskolci Szabadkőműves Páholynak pedig nagymestere volt.⁵⁷

Ugyancsak ebben az értesítőben olvasható Miskolc thj. város törvényhatósági bizottsága 1936. évi július hó 9-én tartott rendes havi közgyűlésének 265/kgy. 1936. és 18.648/ki. 1936. sz. határozata: Koller Ferenc zeneiskolai igazgató a 65. életévét a folyó évben töltötte be, miért is az 1912. évi LXV. te.

56 Koller 1929. 273.

57 Thurzó Nagy I/ B. 283.

Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola értesítőjének fedlapja a Zenepalotával

A Zenepalota napjainkban (Forrás: internet)

31. §-ában foglaltak értelmében nyugalomba való helyezése hivatalból volna elrendelhető. Tekintettel azonban arra, hogy Koller Ferenc zeneiskolai igazgató a város érdekében nagy és kiválóan érdemes kulturális munkásságot fejtett ki, indokoltnak tartjuk, hogy nevezett a szolgálatban, az 1936–37. iskolai évre visszatartassék. Ezt a zeneiskola érdeke is megkívánja a zeneiskolai szakbizottság egyhangú állásfoglalása szerint, mert így biztosítani lehet azt, hogy a zeneiskola vezetésében ne legyen zökkenés.

Miskolc város zeneiskola-felügyelő bizottsága 1937. augusztus 30-án megtartott ülésén az intézmény élére Rákos Arnoldot nevezte ki, Kollernek pedig *hervadhatatlan érdemeire való tekintettel, a tb.*⁵⁸ örökös igazgatói címet adta, s örökös zeneiskola-felügyelő bizottsági tagnak választotta meg.⁵⁹

Ezután már nem sokáig maradt Miskolcon. A következő év nyarán a következő szavakkal vett búcsút a várostól: *Minden jó barátunknak és ismerősünknek, kiktől a Miskolcon eltöltött hosszú 23 év után Budapestre való elköltözésünk alkamával nem volt módunkban elköszönni, ezúton mondunk igaz szívvel való Istenhozzádot. Kérjük, tartsanak meg mindig szíves és jó emlékezetükben, amint ne-*

*künk is minden jó emberünknek emléke mindig szívünkben marad. Koller Ferenc ny. városi zeneiskolai igazgató és felesége.*⁶⁰

1942-ben látott napvilágot egy könyv, amelyet Hubay volt tanítványai írtak, s amely a mester hegedűtanítási módszerét tárja fel. Koller ebben azt mutatja be, hogyan tanította egykori tanára a Gaviniés-gyakorlatokat.⁶¹

Koller Ferencet 1955-ben a magyar fővárosban érte a halál.

Hivatkozott források:

KOLLER Ferenc: Miskolc város zenei élete. In: *Miskolc és Borsod-Gömör-Kishont megyebeli községek*. Szerk.: Halmay Béla – Leszih Andor. Magyar Városok Monografiája V. Miskolc, 1929. 271–283.

RÁTH-VÉGHNÉ ZIPERNOVSZKY Mária szerk.: *Hubay Jenő hegedűtanítási módszere*. Dr. Vajna és Bokor kiadása. Budapest, 1942.

THURZÓ NAGY László: *Miskolci Lexikon 1900–1940*, I. B. köt. (Gépirat, több helyen fellelhető, pl. a Herman Ottó Múzeum könyvtárában)

58 tiszteletbeli

59 Magyar Jövő, 1937. aug. 31.

60 Reggeli Hírlap, 1938. júl. 30.

61 Ráth-Véghné Zipernovszky Mária szerk. 1942, 135–138.

NEMZETGYALÁZÓ SÖRREKLÁM

- avagy Plohn József esete a Magyar Hiszekeggyel

Szabó-Sári Anikó

E kiadvány hasábjain Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna nevével többször is találkozhatunk.¹ Az Abauj-Torna megyei származású költőnő életének és munkásságának tanulmányozása közben érdekes történeti adalékokra bukkantam, amelyet jelen írás keretében szeretnék az olvasók elé tárni.

Papp-Váryné nevét a *Magyar Hiszekeggy*ként elhíresült sorok tették országszerte ismertté. Ezt a Védő Ligák Szövetsége által 1920-ban, a trianoni békediktátum aláírását követő nemzeti elégedetlenség forrongó közhangulatában meghirdetett ímapályázatra küldte be, a korábban írt *Hitvallás* című verséből kiemelve. A pályázatot megnyerte, így a *Hiszekeggy*et általános használatra rendelték el: sorai a két világháború közötti időszakban elmaradhatatlanul felhangzottak az iskolai és egyéb rendezvényeken, de sajtótermékek és dísz tárgyak tömkelegén is megjelentek. A költemény ezzel az egész magyarság körében ismertté és népszerűvé

Két világháború közötti képeslap a Magyar Hiszekeggy részletével (A szerző magángyűjteményéből)

Sziklay Szeréna
(Háborús visszhangok, 1916)

vált, mind határainkon innen, mind az elszakított területeken.²

A nyertes sorokat a pályázatot kiíró szervezet mint jogtulajdonos védelem alá helyezte, s ezt a Pesti Hírlap 1920. október 6-i számában hirdette ki a következők szerint: *A Védő Ligák Szövetsége felhívja a közönség figyelmét arra, hogy pályanyertes [...] imáját (Hiszek egy Istenben stb.) védelem alá helyezi. Visszaélések elkerülése miatt mindenféle felhasználáshoz a szövetség előzetes hozzájárulása szükséges. Kivételek azok, akiket a szövetség a terjesztésre felkért (sajtó, hivatalok).*

A fenti rendelkezésről azonban nem értesült minden érdekelt, hiszen a Vásárhelyi Reggeli Újság 1923. április 18-i számában – különös egybeesés, hogy épp a költőnő (utolsó) születésnapján – a következő reklámszöveg jelent meg a hirdetések között:

*Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni
Örök igazságban,
Hiszek Magyarország
Feltámadásában,
S hiszek a Porter Sör
Nagy diadalában.*

A két sorral kibővített vers a *Kőbányai polgári sör* népszerűsítését kívánta elősegíteni, s bizonyára nemcsak a kutatónak szűrt szemet, de nagy valószínűséggel a sörkedvelő közönség figyelmét is felkeltette. Ám nem kerülhette el a roszszalló tekinteteket sem, így a lap szerkesztősége felkutatta a vers meggyalázóját. Az esetről a következő közleményt adták ki a Vásárhelyi Reggeli Újság 1923. december 18-i számában:

2 A Magyar Hiszekegy születéséről és megzenésítéséről bővebben lásd: SZABÓ-SÁRI Anikó: „Harmadik nemzeti imánk, fohászkodunk, eredőnk.” A Magyar Hiszekegy megzenésítése. In: SZOLYÁK Péter – TÓTH Arnold, szerk.: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LX. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 2021. 369–383.

1 Szabó-Sári Anikó: Emlékezések a Magyar Hiszekegy szerzőjére; Tirpák László: Trianon-konferencia Hidvégyárdóban

A Hiszekegyet nem lehet reklámra használni Nemzetgyalázást állapított meg a törvényszék

A szegedi kir. ügyészség büntető eljárást indított Plohn József fényképész és Csernok Ernő ellen.

Plohn a Hiszekegyhez toldva verset fabrikált a Porter sör diadaláról, s azt átadta Csernoknak, ki ekkor Vásárhelyen a Polgári Sörraktár képviselője volt.

A vers több más reklám verssel együtt nyomdánkba került, s a hirdetéseket szedő tanonc vigyázatlansága folytán a lap hirdetési rovatában is közöltetett, amit később mi magunk a legnagyobb megütközéssel és felháborodással fogadtunk. A vers miatt indult meg az az eljárás, melynek főtárgyala szombaton folyt le a szegedi kir. törvényszék előtt.

A tárgyaláson Plohn József azzal védekezett, hogy a verset ártatlan célzattal írta, s nem gondolt arra, hogy az büntetendő cselekményt képez. Csernok Ernő kijelentette, hogy ő nem nézte át a verseket, csak megjelenés után olvasta.

A törvényszék Kádár Szilveszter ügyész vád- és Balassa Ármin védbeszédei után bűnösnek mondotta ki Plohn Józsefet, s 20 napi elzárásra átváltoztatható 200 ezer korona pénzbüntetésre ítélte, Csernok Ernőt pedig felmentette.

Az ítélet indokolása kimondja, hogy a nemzeti fohász reklám célokra való felhasználása nemzetgyalázó cselekedet.

Plohn József a bűnösség megállapítása ellen fellebbezett.

*Az ominózus sörreklám
(Vásárhelyi Reggeli Újság, 1923. április 18.)*

Az utókor számára talán kissé mulatságosnak ható történet könnyen tragikomédiába fordulhat, ha megismerjük a pórul járt rímfaragó fényképész hányatott sorsát. Plohn József 1869-ben született Makón, de egyéves korától haláláig Hódmezővásárhelyen élt. Édesapja, Plohn Illés alapította azt a fényképezési műtermet, melynek vezetését az 1890-es évek végén átvette. Eredetileg képzőművésznak tanult, majd az édesapánál szerzett fényképezési alapismereteit Bécsben, Koller Károly festő és udvari fotográfus műtermében fejlesztette magas szintre, s a millenniumi kiállításon nagydíjat is nyert.

Ebben az időben kezdte el a módszeres néprajzi fotózást, 20 év alatt kb. 3000 üvegnegatív-felvételt készített az alföldi népelet legkülönbözőbb mozzanatairól és kellékeiről (mezőgazdasági munka, állattartás, fazekasság, népművészet, fejfák, épületek). A fotográfiák nélkülözték a művészi szándékot, azokat dokumentációs célból készítette. Az üveglemezek beszerzése nagy befektetést jelentett, és az is elismerésre méltó, hogy súlyos fényképezőgépét tanyáról tanyára szállította, saját korában mégsem becsülték meg tevékenységét.

Az első világháború után hadikölcsönkötvényei elértektelenedtek, anyagi nehézségek győztörték. A gazdasági válság miatt a portréfotók iránti kereslet elapadt, a szakma telítődött, így igazolványképek készítésével volt kénytelen tartani magát. (Ekkoriban írta a reklámverseket is, valószínűleg pénzjutalom fejében.) Élete végéhez közeledve nagy becsben tartott fényképezőgépétől is meg kellett válnia.

Páratlan felvételgyűjteményét többször próbálta kiadatni, utóbb egészségromlásra és csökkent munkaképességre is hivatkozva, de a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya rendre elutasította kérelmét. Plohn nem hagyta annyiban a dolgot, és merész lépésre szánta el magát: saját költségén összeállított albumát egyenesen Horthy Miklós kormányzónak mutatta be. Az anyag nagy tetszést aratott, és sajtóvisszhangra is lelt. Ekkor ígéretet kapott, hogy a minisztérium 2 millió koronával támogatja a fotók kiadását, de ez végül nem történt meg.

Az 1930-as évek végén már sokat betegeskedő fényképészt zsidó származású lévén 1944-ben deportálták, ám az embertelen körülmények miatt még útközben, Ausztriában elhunyt. A világháborúk alatt 1615 db-ra csökkent fényképezési gyűjteményét felesége végül 1952-ben csekély 1500 Ft-ért adta át a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumnak.

Az egyedülálló honismereti gyűjteményt azóta számos alkalommal bemutatták, és az utókor végre felismeri benne az értéket. Plohn képei a századfordulótól az első világháborúig terjedő időszakban

*Búza behordása – Plohn József felvétele
(Forrás: internet)*

készültek, ehhez hasonló gyűjtemény nem maradt fenn Magyarországon. Portréi közül kiemelésre méltók az egykori 1848-as honvédek fotói, akiket életük alkonyán örökített meg.

1848-as veterán – Plohn József felvétele
(Forrás: internet)

A versekre visszatérve meg kell emlétenünk, hogy a Plohn-műterem fénykorában egyfajta művész-találkozóhelyként működött. Így ír erről Kiss Lajos, későbbi Kossuth-díjas etnográfus: „Sűrűn bejártam Plohnék fényképszerű műtermébe, ahol a művészek gyakran megfordultak, akik komoly dolgokról beszélgettek, de ahol tréfák, viccek, muzsikálások, anekdoták is járták. [...] A Plohn család majd minden tagja jó zenei érzékkel rendelkezett, [...] Jóska a hegedűt kezelte annyi ügyességgel, hogy színházi zenekarban is hasznát vették.”³

Plohn József
(Forrás: internet)

Nem csoda hát, ha Plohn József ilyen közegekben, jókedvében, ismert költeményekből és nótákból⁴ „verset fabrikált”.

A Vásárhelyi Reggeli Újság hasábjain a következő reklámszövegei jelentek meg:

*Padon ülök a Népkertben,
S firkálok a homokba kört.
Hej, de sokkal szívesebben
Izom a maláta sört.*

(1923. április 4.)

*Minden magyar embör,
Aki csak azt látta,
És még hozzá egyször
Jól mög is kóstolta,
Torka szakadtából egyre
Mindig azt kiáltja:
Hogy a világ legjobb söre
A Dupla Maláta.*

(1923. április 5.)

*Igyál öreg!
Igyál pajtás!
Úgysem tudod,
Meddig élsz.
A Szent István
Idény Sörtől
Még a kislány
Is rád flörtöl!
Igyál pajtás!
Igyál öreg!
Úgysem tudod,
Meddig élsz.*

(1923. április 6.)

*Húzzad, cigány, a fülembé,
Hisz' most oly jó mulatok,
A Szent István Idény Söre
Oly nagy kedvre ragadott.*

(1923. április 7.)

*Szende szellő szép szárnyain
Repül szerte a jó hír:
Megérkezett Vásárhelyre
A Szent István Idénysöre
S minden ember iszik abból,
Ki kocsmába menni bír.*

(1923. április 8.)

*Anyák, lányok, embörök!
Csak Porter Sört vögyetök!
Hogyha isztok belőle,
Egészségtök lössz tülle.*

(1923. április 10.)

*Édes szívem, Jóska,
Savanyú a sóska.
Savanyú az én életem,
Ha Porter Sör nincs mellettem.
Biz' így van az, Jóska.*

(1923. április 11.)

3 Kiss 1957, 88.

4 Ahogy ez egyébként a 20. század első felében be-

vett szokás volt: vö. Nyertem a TOTÓn. Régi idők reklámdalai. (CD) Athenaeum 2000 (Rózsavölgyi és Társa), 2007.

Egy életem, egy halálom,
Egyetlen egy jóbarátom
A Szent István Idény Sör.
Mondtam is én a páromnak,
Nem búsulok a káromnak,
Ha belőle húzhatok,
Mert neköm más ügyse köll.

(1923. április 12.)

Helyre legény lett belőled,
Tudod-e azt, hogy miért?
Mert Szent István Idény Söre
Az ágyadig elkísért.

(1923. április 13.)

Az én torkom kiszáradt,
Az inam is kifáradt.
Hozzál, pincér, a javábul,
Iszok egyet a pohárbul,
De Szent István Sör lögyön.

(1923. április 14.)

A népkerti uszodában
Úszkálók körös-körül.
A tízes számú kabinban
Látom, hogy Jancsi örül.
Lesöm aztán, minek örül
A Jancsi olyan nagyon.
Szent István Sört szürcsölgetött
Az öltözködő padon.

(1923. április 15.)

A Polgári Serfőzdének
Van egy híres gyártmánya.
Kicsi, nagyja az embörnek
Neked is ezt ajánlja.
Király Sörre körösztolte
El a gyárnak mamája.
Mint neve is elárulja,
Ez a sörök királya.

(1923. április 17.)

Vásárhelyön mindenütt drágán adják a bőrt,
Inkább iszom én e helyött friss maláta sört.
(1923. április 19.)

Utolsó verse a nevezetes bakit követő napon jelent meg, aztán leállították a közlést, hirtelen megszakad a fonál. Hogy tudott-e erről az esetről Sziklay Szeréna, és hogyan viselte költeményének átformálását, nem tudhatjuk. Plohn hibázott, ám annyi bizonyos, hogy más-más módon, de mindketten maradandó értéket teremtve gazdagították kultúránkat.

Felhasznált források:

DÖMÖTÖR János: Plohn József munkássága. In: *Honismeret* 1996. 3. sz. 91–93.

KISS Lajos: *Vásárhelyi művészet*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest, 1957.

SZABÓ-SÁRI Anikó: „Harmadik nemzeti imánk, fohászunk, eredőnk.” A Magyar Hiszekegy megzenésítése. In: SZOLYÁK Péter – TÓTH Arnold, szerk.: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LX*. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 2021. 369–383.

TÖRY Klára: *A fényképezés nagy alkotói*. MUOSZ Oktatási Igazgatósága. Budapest, 1982.

A Hiszekegyet nem lehet reklámra használni. *Vásárhelyi Reggeli Újság*, 1923. december 18: 3.

Kőbányai polgári sör. *Vásárhelyi Reggeli Újság* 1923. április 4: 4.; 1923. április 5: 4.; 1923. április 6: 4.; 1923. április 7: 4.; 1923. április 8: 3.; 1923. április 10: 4.; 1923. április 11: 4.; 1923. április 12: 4.; 1923. április 13: 4.; 1923. április 14: 4.; 1923. április 15: 3.; 1923. április 17: 4.; 1923. április 18: 4.; 1923. április 19: 3.

A Védő Ligák Szövetsége. *Pesti Hírlap*, 1920. október 6: 3.

Szántás – Plohn József felvétele (Forrás: internet)

HÚSVÉTI NÉPSZOKÁSOK RAKACÁN A 20. SZÁZADBAN ÉS UTÓÉLETÜK A 21. SZÁZADBAN

Csirmazné Cservenyák Ilona

Nincs felemelőbb érzés, mint amikor háromnapi némaság után húsvéthajnalban újra zenének a harangok és hirdetik: a nagypénteken keresztre feszített Isten Fia feltámadt. Az emberek *Kriszthosz voszkresz (Krisztus feltámadt)! – Vojisztina voszkresz (Valóban feltámadt)!* mondatokkal köszöntik egymást.

A húsvét a keresztény ember egyik legnagyobb ünnepe. Fénye a technikai vívmányokkal teli világban talán kicsit „kopottabb”, mint gyermekkoromban, de a régi húsvétok emléke szívemben örökké él! Szüleim, nagyszüleim, amíg éltek, az ősi hagyományoknak megfelelően tartották az ünnepet. Minket is arra neveltek, hogy tartsuk tiszteletben az örökölt szokásokat, és adjuk át utódainknak. Milyen is volt közel fél évszázaddal ezelőtt a tavasz ünnepe egy görög-katolikus borsodi faluban, Rakacán? Ételekkel megrakott kis kosárral a kezünkben siettünk a nagy kosarat vivő szüleinkkel a templomba, hogy ebédre szentelt étel kerüljön az asztalra.

*Szentelésre indulva a húsvéti kosarakkal
(Szikora Zsuzsanna és Lázár Evelin, 1997)*

Persze mindezt megelőzte az ünnepre való lázas készülődés, amely a farsang végétével kezdődött. A húsvét előtti 40 napos böjti időszak (a hústól való tartózkodás) imádságban, étkezésben, öltözködésben és különböző szokásokban nyilvánult meg a falusi emberek életében. Ebben az időben otthon, a templomban, a kápolnában leggyakrabban a *fájdalmas olvasót* imádkozták, nagyböjti énekeket énekeltek, és fekete ruhában jártak, jelképezve, hogy gyászolják a meghalt Jézus Krisztust. Ezalól csak a húsvét előtti vasárnap, a virágvasárnap volt kivétel, amikor – világos ruhákba öltözve – barkát szenteltek a templomban annak jelképeire, hogy Jézust Jeruzsálemben való bevonulásakor a nép ujjongva, pálmaágakkal köszöntötte. (A mi vidékünkön nem honos a pálma, ezért a tavasz első „virágát”, a barkát szentelik.

Ebből a megszentelt barkából mindenki vitt haza, betegség esetén elégették, és a füstjével fertőtlenítettek.) Majd nagypénteken ugyanaz a tömeg követelte Pilátustól, hogy *Feszítsd meg őt!* És miután Pilátus azt mondta, hogy ő mossa kezeit, a tömeg elvállalta, hogy a megfeszítés bűne rájuk és fiaikra szálljon.

Az étkezésben is külön szokás alakult ki. Édesanyám több évben is az ősi szokás szerint tartotta a böjtot, 40 napig még tojást és tejes ételt sem evett. Később ez a szigorú böjt enyhült. Hétfő, szerda és péntek volt hústalan nap. Hétfőn és szerdán lehetett tejes ételt enni. Pénteken azt se, mivel Jézust pénteken feszítették keresztre. Ennek megfelelő ételeket készítettek. Egyik ilyen étel a *lecskés bableves*. A babot vízben odateszik főzni, bezöldesgelik, mikor megfőtt, száraz rántással berántják, és vízzel gyúrt tésztaival találják. Ez az étel a mai napig a kedvenceim egyike. Egy másik ilyen étel a *rázalék*, amit az egész család szeret. Héjában főtt krumpli összekeverve savanyú hordós káposztával, leöntve olajjal, összerázva.

A nagyböjt utolsó hete a nagyhét, ez mindig az ünnep előtti tennivalók jegyében telt el. A húsvét és a természet tavaszi megújulása az asszonyokat is munkára serkentette. Ilyenkor végezték a házak takarítását, meszelését, hogy minden tisztán fogadhassa az ünnepet, Jézus feltámadását.

Az ünnepsorozat már nagycsütörtökön este elkezdődött. A közeli Verebes-hegyen a kondások és a csordások tüzet raktak, megfűjták a tülkjeiket (tehén szarvából készült tülok), jelezve, hogy itt a tavasz, ők is elkezdik munkájukat. Az emberek készüljenek, húsvét után megkezdődik a nyári legeltetés. Ez a kis „koncert” még ma is a fülembe cseng, ahogyan a nótákat visszaverték a hegyek. Sajnos már hiába megyek haza, a falu kihalásával most már ezek a szokások is lassan kihalnak.

A nagyhéhoz kapcsolódóan a lelket is táplálták, hiszen a lelkigyakorlatok ideje is erre az időszakra esett. A templomban nagypénteken jelképesen felállították Jézus sírját, és a sírba tétel után után a Krisztus katonáinak nevezett legények őrt álltak fából készült puskával a kezükben. Édesapám fiatalkorában, a 2. világháború éveiben még gyakorolták ezt a szokást. Éjjel-nappal félóránként váltotta egymást a díszőrség, mint közel 2000 évvel ezelőtt Jézus sírjánál. Ezen a napon már nem szóltak a harangok, a templom tornyából kereplővel jelezték a delet és az istentisztelet kezdetét. Ilyenkor a gyerekeknek azt mondták, hogy a harangok elmentek Rómába, s csak a feltámadás után szólalnak meg újra.

Krisztus katonái, Jézus sírját őrző fapuskás leventék (1939)

Álló sor: Knyizsák Ferenc, Sislán János, Kundrát Ferenc,

Firkala János, Girhiny György, Girhiny István

Térdelő: Gulybán Simon, Jeviczki Miklós, Cservenyák

János (A szerző családi archívumából)

Nagypénteken a napot az asszonyok, lánygyerekek a sütéssel kezdték, hogy a szentelni való kosárba a hagyományos ételek időben elkészüljenek. Hajnalban a nagy tekenőben bedagasztották a tészta, a szentelni való *pászkát* (kalácsot) sütötték: gyermekkoromban kb. félkilókat, szüleim gyermekkorában 5 kilókat. A gyerekeknek a kis kosarába 10 dekásat, mert ők kis kosárban vitték szentelni az ételt, hogy mire felnőnek, fokozatosan megtanulják a húsvéti szokásokat, hagyományokat. Az ő kosárba is minden szentelnivalóból került egy kicsi.

Máskor is sütöttek kalácsot, de *pászkát* csak húsvétkor, mert annak különleges jelentése és díszítése volt. Készítésében mindig örömmel segítettem nagymamámnak. Gyermekként nem értettem, hogy a rózsamotívumokat miért nem szép sorba rakja a kalácsra. Mindig leszedtem, és szimmetrikusan helyeztem el a készülő pászkán. Mire a kalács a kemencébe került, mindig visszakerült a motívum oda, ahová kellett. Hiába mondta nagymama, hogy minden mintának pontos helye és jelentése van. Már felnőtt voltam, mire megértettem egyes jelképek jelentését. A kalács jelképesen Krisztus testét ábrázolta. A kalács körül lévő fonás a korbácsot jelentette, mivel Jézust megkorbácsolták. A közepen lévő fogazott kör a töviskoronát, míg az öt rózsza Jézus öt sebének ábrázolja. Amikor a pászkát kemencébe *vetette* nagymama, kereszt alakot intett, és azt mondta: *Sülj, áldott; pirulj, áldott; süssed, jó kemence!*

A helyi szokás szerint pászka mellett sütöttek a *nagypénteki kontyost*

is, mely egy fecskefarokra emlékeztető kalács. A nagycsütörtök este koncertező kondás és a csordás kapta ajándékba a legeltetés megkezdéséért. Nagy zsákkal járták a falut, amibe gyűjtötték a nekik sült kalácsot.

Péntek délutánra mindennel készen kellett lenni, mert a falu népe feketébe öltözve ment a templomba a sírba tételre.

Szombaton a férfiak, fiúgyerekek az állatok körül tevékenykedtek, kitakarították az istállót és környékét, előkészítették a másnapi takarmányt. Felsőpörték a ház előtti utcát, hogy az ünnepet méltóan ünnepelhessék. A nőknek az idő főzéssel és tojásfestéssel telt el. Elő kellett készíteni a másnapi ételt a szentelésre. A 10-12 kg füstölt sonkának és kolbásznak idő kellett, míg megfőtt. Ugyanis húsvét vasárnap nem főztek, csak a templomban megszentelt ételt fogyasztották.

Míg a sonka és kolbász főtt, addig csinálták meg ennek a tájnak jellegzetes ételeit. Ilyen étel például a *szirik* (sárgatúró). Ezt tejből és tojásból főzik, ízesítve sóval, cukorral, vaníliával, mazsolával. Főzés után törőbe kötik, egy napig csepegtetik, hogy sajtforma legyen belőle. Készítésének megvan a maga fortélyja. Kitűnő a főtt sonka mellé. A szirik leve pedig nagyon jó üdítő ital.

Délutánra esett a hímestojásfestés. Hagymahéjjal, füvekkel, festékekkel és viasszal, különböző rajzok alkalmazásával gyönyörű motívumok kerültek a főtt tojásra. A lányok a kedvesük nevét is ráírták, hogy amikor húsvét másnapján locsolkodni jön, azzal kedveskedjenek neki. Ha egyik évben nem jön, nem kell elkeseredni, türelmesen kell írni minden évben, és a türelem meghozza az eredményt. Rajta, lányok, ki lehet próbálni! Ismerek olyat, akinek bejött.

Húsvét vasárnapján hajnali 3 órakor volt mindig a feltámadási istentisztelet, mely minden lelket

felmelegített. Ekkor már a harangok ismét zúgtak, a hívek elkezdtek énekelni a reményt adó éneket: *Föltámadt Krisztus halottaiból, legyőzte halálával a halált, és a sírban levőknek életet ajándékozott.* Délelőtt a nagymisére mindenki szépen leterített, megrakott, csak erre a célra használt kosarakkal érkezett. A szentelésre a nagymise után a *templomkörben* (templomkertben) került sor. Mi is került a kosárba? Pászka, füstölt sonka, kolbász, szirik, hímestojás, vaj, só és egy kis pálinka. Az én gyermekkoromban már csak kosárban vitték

Pászka

a szentelnivalót. Nagymamától hallottam, hogy amikor ő fiatal volt, a pászkat – mely kb. 5 kg-os volt – kemencében, kerek, cakkos tepsiben sütötték, és ezt külön erre szőtt abroszba kötve az emberek a hátukon batyuként vitték. Ki milyen gazdag volt, 1-2-3-at vitt. Egyszer nagypapa azt mondta, ő már csak egyet nem visz, nem szegény ő. Erre nagymamám mind a négyet bekötötte, amit sütött. *No akkor cipeld!* – mondta. Mikor hazajött, azt mondta nagyanyámnak: *Marcsu! Jövőre elég a kosár!*

Szentelésre készített kosarak

A szomszéd bácsi sem járt jobban. Rakacán a templom hegyen van. Amikor az ételeket a pap megszentelte, mindenki sietve indult útnak, mert azt tartották, hogy aki elsőként ér haza, az lesz a legügyesebb a munkában. Így a falusiak egymást megelőzve szaladtak otthonukba. A szomszéd bácsi a nagy igyekezetében rosszul kötötte meg a batyut szentelés után, és eloldódott. A pászka a hegyről legurulva, gazdájukat otthagya igyekeztek haza.

A húsvéti ebédnek is megvolt a maga forgatókönyve. A szertartást mindig a ház ura kezdte azzal, hogy a pászka aljára késsel keresztet rajzolt, és négy oldalról keresztben megszegte. A darabokat a vetési abrosz sarkába kötötték, és a vetés megkezdése előtt a föld végében elásták, hogy a vetés is szent legyen. Eközben az asszony a hímes tojásokat tisztította, és mindegyiket kettévágta. Az étkezés első mozzanataként mindenki a párjával együtt fogyasztotta el a fél-fél tojást. Azt tartották, hogy ha valahol eltévednek, és arra gondolnak, akivel a húsvéti tojást megették, akkor kikeverednek az erdőből.

A húsvéti sonkából, tojásból és savanyúságból természetesen mindenki annyit evett, amennyit akart. A különleges savanyúság, amit csak egyszer egy évben, húsvétkor készítettek: főtt marha- (takarmány-) vagy cukorrépa reszeléke, céklával színezve, cukorral, ecettel, tormával ízesítve, ami segí-

tette az emésztést. Különösen nagy szükség volt erre, hiszen a 7 hetes böjt után a sonka elég nehéz étel volt. Szüleim ezt a húsvéti hagyományt halálukig megtartották. E szokások nélkül nem is lenne igazi a húsvét, és hozzátartozik az ünnephez. Ilyenkor az egész család, gyerekek, vők, unokák, dédunokák mind összegyűltünk és együtt ünnepeltünk.

A hagyományokat nagyszüleink halála óta is igyekezünk megtartani. Édesanyám halála után édesapám Mezőkövesdre költözött, és a család húsvétkor nála jött össze.

Míg nem volt a városban görögkatolikus templom, Egerbe, Miskolcra vittük szentelni az ételt. A család édesapám halála után is együtt ünnepelt, kivéve a 2021-es évet, amikor a pandémia a hagyományok megtartását is megakadályozta. A húsvéti szertartásokat a médiának köszönhetően a tévé szolgáltatta.

Mivel szétszóródva élünk az országban (Miskolcon, Budapesten, Tatabányán, Dunakeszin, Mezőkövesden), mindenki otthon tartotta a húsvét

Pászkaszentelés – Lipusz László tiszteendő úr füstöli a húsvéti ételeket

Ételszentelésre sorakoznak a hívek Rakacán, a templomkörben

Szentelési szertartás a templomkörben, középen Lipusz László tiszteendő úr és Gulybán György kurátor

ünnepét. A technika segítségével tájékoztattuk egymást, hogy ki hol tart a készülődésben. Bizony ekkor jöttünk rá, hogy nem minden fortélyt figyelünk meg a jellegzetes húsvéti ételek elkészítésekor. Jöttek a kérdések (hány tojásból kell a sziriket készíteni, a sonkát együtt kell-e főzni a kolbásszal, milyen nagyra kell a répát lereszelni, meddig kell főzni a céklát?) és az érdekes fotók.

Unokahúgomnak nem ment össze rendesen a tojás a tejben, és nem tudta sajtá formálni. (Fontos a tojás elverése a cukorral, mert fehér foltok maradhatnak benne, ha viszont nem megfelelő időben veszik le a tűzről, nem áll össze, ha túl sokáig főzik, nem lesz sima a sajt.) Fogta és beleöntötte egy tepsibe, neki „süteményféle” szirikje lett.

Az unokám a savanyúságban jeleskedett. Mivel nehezen lehet kapni valamilyen répát, mondtam, vegyen céklát, az is helyettesítheti. Vettek is szép simát. Pár óra múlva érdeklődött, hogy meddig kell főzni. *Ha bele tudsz szúrni egy villát, akkor már elég puha, és tisztítás után reszelheted, ha nem, akkor még főzzed* – mondtam.

Egy óra múlva ismét jelentkezett, hogy mit csináljon, mert még mindig kemény. Csodálkoztam, mert egy óra alatt meg kellett volna főni. *Vágd szét, akkor hátha hamarébb megfő.* Pár pillanat múlva jött a fotó, a szöveggel: nekik a savanyúság most feketeretek lett.

A sonkával viszont ők dicsekedhettek. Küldte a gyönyörű hidegtájról a fotót. Meg is jegyeztük, hogy a legkönnyebbet választották, rendeltek. Csak jóval később tudtuk meg, hogy nem rendelték, a Nyírségből származó barátjával ők maguk készítették, ahogyan ők szokták otthon. Végigfotózták a munkájukat, mely három napig tartott. Először puhára megfőzték a csülköt, kicsontozták, hűtötték, formázták, préselték, és húsvétreggel gyönyörű vékonyra szeletelték. Elmondásuk alapján nagyon finom volt. A következő húsvétra ők hozzák a sonkát.

A család legügyesebb tagjai az unokaöcsém voltak, ők figyeltek meg legjobban mindent gyerekkorukban, mert az ételek elkészítésével ők lettek legkorábban és legjobban készen.

Húsvét másnapján a lányok-asszonyok várták a locsolkodókat; azt tartották, hogy akit nem locsolnak meg, az *megrozsádál*. Ez a szokás arra emlékeztet, hogy a Jézus feltámadását hirdető asszonyokat is vízzel öntötték le a katonák. Régen vödör vízzel jártak a fiúk locsolkodni, ma ezt helyettesíti a kölni. A locsolkodás jutalma pedig a festett hímes tojás volt. Édesapám mindig vízzel öntött ki minket az ágyból, hogy ügyesek legyünk, de csak pohárral.

Lánykoromban a legények már kora reggel több csapatban jártak a falut, és be-betértek egy-egy lányos házhoz. A faluban sok volt a lányos

Panachida Bobák János sírjánál húsvét másodnapján

ház, mindenütt megkínálták a locsolkodókat egy kis borral. Mire a misére került volna sor, már a *Pecszáron* (az egyik rét neve Rakacán) aludták ki a legények a fáradalmaikat. Húsvét másnapján a mise után lobogós körmenettel a halottak sírjait kereste fel a lakosság. Ott végeztek *panachidát*, hirdelve, hogy feltámadunk. Persze többször megtörtént, hogy a locsolkodó fiúk nem értek el a templomba az istentiszteletre és a körmenetre, nem volt, aki a lobogót vigye. Ezért Kisfalusi János tisztelendő úr – aki a falu fiatalságát nagyon összetartotta, és mindenki tiszteletben tartotta kérését – megkérte a lányos szülőket, hogy locsolkodókat csak délután fogadjanak. Ezzel a probléma megoldódott.

Rakacai szokás szerint harmadik nap a lányok mentek vissza locsolkodni a fiús házakhoz. Kít hogy locsoltak meg előző nap, úgy adta vissza. Szép szokás volt, ma már csak az emléke él.

Sajnos már hiába megyek haza, nem hallom a pásztorok kürtjeit, egyre kevesebb a kosár a templomban. Az előző nemzedék kihalásával most már ezek a szokások is lassan átalakulnak. Mi az ősöktől átvett hagyományokat igyekszünk megőrizni és továbbadni az utódoknak.

Rakacai látkép, dombon a templommal.

ELTÉPETT SZERELEM

Csúzdáné Vaszil Erzsébet

Verőfényes nyári délután volt, amikor egy sudár katona sétált egy kisváros utcáján. Láthatóan gondolataiba merülve, türelmetlenül gyorsította lépteit, szíve egyre hevesebben vert, s a járda végénél befordult a szűk utcába, ahol szerelme lakott.

Hónapok teltek el, amíg szabadságot kapott, persze neki éveknek tűnt ez az idő. Végre meglátta az ő filigrán, szőke menyasszonyát. Szorosan átölelte, röpké puszi volt az üdvözlés. Eljegyezve sem illett másként köszönteniük egymást, ez az íratlan viselkedési kódex, ám ez mire jó?! Csak arra, hogy gúzsba kösse az érzelmeket. Mindketten tudták, az utcán csak finom ölelés megengedett. Csók! – ajajaj, azt mellőzni kellett, bármilyen nehéz is volt.

Karonfogva hosszú sétára indultak, hiszen sok mindent meg kellett beszélniük. Csak nekik! A szembejövő ismerős hölgyeknek megakadt a szeme a daliás tisztén, aki kedves mosolyt küldött feléjük viszonzásul. A járda melletti kertekből virágok illata áradt, gyermekek hangos kacajától visszhangzott az utca, de ebből mit sem érzékeltek. A jövő tervezgetésével foglalkoztak, mikor legyen az esküvő. A kislány katolikus családból való, reménykedett, hogy egy kis templomban is kimondhatják a boldogító igent. Ebben az időben az egyenruhásoknál nem volt egyszerű elintézni a templomi esküvőt. Tudták, hogy ezt csak titokban lehet.

– Lacikám! Neked nehéz lesz a tervünket megvalósítani. Talán várjunk még egy pár hetet – mondta aggodalommal.

Mindkettejüknek rossz előérzete támadt. Bár a szerelem csodás érzés, a félelem még erősebb volt a kislány lelkében, féltette leendő vőlegényét.

– Mondd kedvesem! Mi lesz, ha...?

– Na ilyesmire gondolni sem szabad. Ha mégis lenne valami akadály, keresünk megoldást! – nyugtatta meg kis menyasszonyát a tiszt.

De vajon hol, merre kellene, lehetne kiutat találniuk?

– Ne aggódj, Katikám! Ne gondoldj semmi rosszra! Meglesz az esküvő, ahogyan terveztük! – igyekezett elűzni kedvese borús gondolatait a tiszt.

Kati hallotta a nyugtató szavakat, de nem győzték meg igazán.

– Édesem, elégedj meg azzal, hogy nekünk nem szabad várni, csak ennyit mondhatok.

Lassan esteledett, így hazaindultak a lány szüleihez. Nagy szeretettel fogadták, jól ismerték az intelligens, jólelkű fiatalembert. Mellette lányuk boldogságát látták megvalósulni.

Komoly, megbízható, fiatalon elnyert magas rangja is ezt igazolja, akinek szülei is nagyon büszkék voltak fiukra, de ugyanakkor nagyon féltették

őt. Repülős tiszt. A katonaságnál szolgál. Van hát miért félteniük. A vacsora jó hangulatban telt, szinte elfelejtkeztek az időről, kellemes beszélgetéssel zárult az este. A fiatalember elköszönt, a lány kikísérte. Búcsúzóul még megerősítette.

– Drága kis szerelmem! Ne félj, nem veszek részt semmilyen rossz dologban. Nekem a mi boldogságunk mindennél fontosabb. – S hogy mosolyt csaljon kedvese arcára, játékosan szalutált, összecsapva a bokáját. Eztán hosszasan ölelte és csókolta, maga sem tudta, miért, mint aki érezte, hogy sokat kell várnia egy újabb találkozásra. Ebben benne volt a tűz, a vágy, a féltés, mintha csak búcsúcsók lett volna. Visszautazott a szolgálati helyére, a katonai akadémiára. Néhány nap elteltével az alezredes elvtársat, a mi tisztünket berendelték a „Magas Belügyminisztériumba”, melyről senkinek nem szólt. Mit is mondhatott volna? Nem tudta, mi okból szól a parancs. De megtudta! Ahogy a hivatalos helyiségbe belépett, mindjárt nyilvánvalóvá vált, mi fog következni. Rangjától megfosztották, és benn tartották. Kihallgatást kihallgatás követte, számonkérés, vádemelés. Felettes tisztje ezt vágta a fejéhez:

– Maga hazaáruló! Beállt az árulók közé! – harsogta.

– Jöjjenek be! Vigyék! – hangzott a kemény parancs a kinti öröknek.

Elvitték az alagsorba. Iratait, óráját, nyakából az aranyláncot is elvették. Szerencséjére ez utóbbin „csak” egy medált volt, amit az édesanyjától kapott. A kis Krisztus-keresztet a minap levette, és elrejtette a lakásában, mintha érezte volna a közelgő bajt. Odalent a tiszt egyenruha helyett csíkos rabruhát kellett felvennie. Most tudatosult benne, hogy ő rab lett. A helyi fogda cellájába került, ahol már egyik tiszttársa magába roskadva ült, arcán valamilyen seb éktelenkedett.

– Veled meg mi történt? A tiszteket nem szokták megütni – kérdezte gondterhelten hangon.

– Elestem – felelte társa kurtán.

Végtelennek tűnő percek, halotti csend uralta a fogdák hosszú folyosóját, amit néha egy-egy őrdítása tört meg. „No innen semmi hír nem juthat ki” – gondolta. Ez suhant át az elkeseredett tiszt fejében. Majd a szürke félhomályban tovább merengett, s félelmei nem voltak alaptalanok, amilyen helyzetbe került.

A kisvárosban nem értették, mi ez a nagy hallgatás, se oda, se a fővárosból semmi hír nem érkezett. Napok múlva egyetlen üzenet érkezett Katihoz: „*Ne várja kedvesét, mert letartóztatták.*” Rettegés fogta el a hír hallatán, maga sem tudta, mitévő legyen. Úgy döntött, felutazik Pestre az idős

rokonához. Végül hosszas fáradozás után sikerült megtudniuk, hol tartják fogva vőlegényét. Vasárnap lévén Kati misére ment, onnan pedig minden bátorságát összeszedve elindult, hogy megtalálja az épületet, ahol kedvesét fogva tartották. A bejáratnál ő állta útját. Rövid várakozás után úgy látta, az őrt elhívták, és bár torkában dobogott a szíve, de mindent kockáztatva felment az első emeletre. Úgy tett, mintha ő is civilként ott dolgozna; nem volt feltűnő pöttyös kis ruhájában, egy lapos női levéltárcával a kezében. Szerencséjére nem találkozott senkivel. A folyosót széles párkányú zárt ablakok szegélyezték, ahonnan lenézett a belső udvarra. A csíkos rabruhát viselő férfiak sorba rendeződve éppen tértek vissza helyükre az udvarról. „Vajon az én kedvesem is közöttük van?” – merült fel benne. „De hová mehetnek?” A pincében lévő cellákba, de a szemlélődő Kati ezt akkor nem tudhatta. Közben lépteket hallott. „Ó, Istenem! Végem van!” Ijedtében, de lélekjelenlétének köszönhetően, bekuporodott az ablak alatti párkány alá. Lélegzetvisszafojtva várt. Majd a lépések távolodtak, és egy ajtó becsukódott. Lassan kísértelt úgy, ahogyan jött, mentette az életét. Szerencséjére senkivel nem találkozott, az őrt még nem ment vissza a helyére.

Hazautazott, de akkor már egy parancs várt rá, meg kell jelennie a helyi pártirodán. Féltették a szülei, és ő is nagyon megremegett. „Vajon mit akarnak tőlem?” – villant át a gondolat Kati fejében. Tudta, az a legjobb, ha teljesíti, amit kértek, így bement a megadott címre. Goromba, civil ruhás, kemény tekintetű ember fogadta.

– Adja meg az adatait! – követelte durván a férfi. Kati halkán, félve válaszolt.

– Maga hazaáruló, népellenes! Szobrokat döntöget, lefesti, letépi a kommunista plakátokat! Hát én magát, a tiszt úr babáját börtönbe juttatom!!! – üvöltötte lángvörös arccal.

– De én nem, nem. Nem tettem semmit. Ez koholt vád – rebegte Kati alig hallható hangon.

A felbőszült kihallgató oroszánként tovább ordított, hatalmát kiélve.

– Csakhogy mi mindent tudunk magáról! Amit mondtam, az úgy van! Jár a templomba. Akkor most imádkozzon, mert az Atyaúrsten sem fogja megmenteni a börtöntől!

Még tovább folytatta volna a kiabálást, de a titkárnő belépett, egy papírlapot a kezében tartva.

– Te meg hogy mersz zavarni?! Kihallgatás van! Megmondtam, hogy kuss mindenkinek, amíg nem végzek!

A nő szótlánul letette a lapot az íróasztalra, az egy távirat volt, amely szerint a kihallgató öccse ismeretlen körülmények között elhalálozott. Ennek láttán felbőszülve kirohant. Katika fohászzkodott, imádkozott, és várt, és várt. Nem tudta maga sem,

1956-os putnoki emlékmű,
László Ottó alkotása
(Forrás: internet)

mennyi idő telt el, a félelemmel teli percekben elvesztette az időérzékét is. Ilyenkor másképpen telik az idő. Miután senki nem jött be, kiment, és távozott az épületből. Elindult, nem haza, hanem úgy gondolta, hogy az a legjobb, ha felkeresi a kedves idős ügyvédet, családja jó barátját. Elmesélte az egész történetet az elejétől a végéig. Az idős öregúr, miután meghallgatta, a következőt tanácsolta:

– Sajnos, kedves gyermekem, sokat nem tehetünk. Elbűjni, elmenni nem javaslom! Csak megnehezítenéd

a helyzetet! No meg ezek úgymint megtalálnának! Azt javaslom, készítsetek be egy táskába meleg ruhát, és élelmet is. Ha éjfélig nem mennek érted, akkor, akkor... – lassan fejezte be a mondatot, mintha ő maga sem bízna benne – akkor megúszad! Reménykedjünk!

Kati megköszönte a segítséget és a jótanácsokat, majd hazament. Bepakolt, és szüleivel együtt virrasztott, sírt. Az idő szinte ólomlábakon járt, valaki mindig az órát nézte, de senki nem mert megszólalni. A félelem, a rettegés megbénította őket. Éjfélt ütött az óra, de szerencsére senki sem kopogott.

– Talán megúsztuk! – sóhajtott Kati.

Teltek a napok, de nem érkezett hír Pestről. Kati türelmetlen volt, s bár tudta, nem veszélytelen, újra felutazott, abban a reményben, hogy megtud valamit vőlegényéről. Hosszú órákon át sétált a „nagy épülettel” szemben lévő járdán, és egyszer a felső emeleti ablakból, félhangosan kiszólt egy őrt.

– Hé, ott maga! Kit keres?

Kati összerezzen, és megmondta kedvese nevét.

– Még itt van! – jött a válasz.

A lány beleborzongott: „Még itt van!” – De meddig? És mi lesz ezután? – cikáztak a kérdések fejében. Nem mert tovább maradni, ezért hazautazott a kisvárosba. Nap nap után nyugtalanul várta a híreket kedveséről. Nem reménykedett hiába, mert az egyik napon közvetett módon a következő hírt kapta: „Édesem, úgy érzem, hogy mi már soha többé nem találkozhatunk!” – s a telefonvonal megszakadt. Ez volt az utolsó hír. Kati megremegett, könnyei folytak és folytak megállás nélkül, majd elfogytak, ugyanúgy, mint a reménye.

Hiába minden!

A szerelem szárnyán nem repülhettek egymáshoz. Bármi történt is, Kati éveken át várt és várt, kérők sorát utasítva el. Amikor már munkát kapott, lelkesen tette a dolgát. A szüleivel maradt hosszú éveken át, és megtanult együtt élni ezzel a meg nem valósult álmával, az eltépett boldogság boldogtalanságával. Évek múlva a drága férfi nevét az áldozatok listáján olvashatta, de azt, hogy mikor és hol halt meg, sohasem tudta meg. Ezzel a keserves titokkal és bánattal élt 97 évig, s mindvégig hű maradt a tőle eltépett szerelméhez.

LELENCKÉNT PUTNOKON

Tóth Károly

1940. december 17-én Sátoraljaújhely magyarországi részén születtem. Valamilyen módon szlovák részre keveredtem. Hogy mikor dobtak el a szülők, azt nem tudom. Az 1947-es gyerekcsere-egyezmény keretében kerültem ismét magyar területre. Mivel a háború után – sok kallódó gyerek lévén – a nevelőszülők elfogytak, nekem már csak egy putriban jutott hely Putnokon, a Cigányszögben. Egy másik hasonló korú fiúgyerekekkel vállaltak bennünket, kb. egy 25 m²-es helyiségben heten tartózkodtunk: a két szülő, a három hajadon lányuk és mi ketten.

Reggelim – mint a többieké – két darab sült krumpli volt. Rövidnadrágban, mezítláb mentem iskolába decemberben. Éhezünk valamennyien. Fekhelyem földre terített szalmazsák volt, melyben élősödők (tetűk, bolhák, poloskák) tanyáztak. Alig vártam, hogy bekövetkezzen a reggel, hogy egy rövid időre megszabaduljak ezektől.

Az étkezésemet a természetben található bogyókkal és alkalomadtán lopással egészítettem ki. Putnokon 1950-ben az állam megkeresztelt, ekkor lettem Tóth Károly, mert ezt megelőzően anyám után Romancsik Károly voltam.

Összességében 13 nevelőszülőnél és 2 intézetben nevelkedtem, különböző Borsod-Abaúj-Zemplén megyei településeken. A legtöbb időt ennél a cigány családnál – Elek Lászlónál – töltöttem. Putnokon egy kötélgyártónál és egy fuvarosnál is tartózkodtam. Abaújszántón öt nevelőszülőnél voltam, éltem továbbá Miskolc-Martintelepen, Hejőcsabán, Rózsás-tanyán, Nagybarcán és Bánfalván. Ezek jellemzője a gyermekkori éhezés volt. Két kúlnak minősített nevelőszülőnél nem éheztem.

1954–55-ben az erdőbényei árvaházban éltem, ahol az általános iskola hatodik osztályát végeztem el. Ez egy korábbi paplak volt. Itt a szállást, étkezést a református egyház, míg a tanszereket és a ruházatot az állam biztosította. 1955-ben az in-

tézményt megszüntették, szociális otthon lett, a nevelőnők ott dolgoztak tovább. Így kerültem 1955-ben a Tiszadobi Gyermekvárosba. Itt végeztem a hetedik osztályt. A nyolcadik osztályt félbeszakítva – toborzásra – 1957 januárjában Perencesen vándortanuló lettem. Általános iskolai tanulmányaimat esti tagozaton fejeztem be. 1965-ben elvégeztem a Bányaiipari Technikumot. Közben – mint nappali tagozatos középiskolai diákot – 26 és fél hónapra bevonultattak tényleges katonai szolgálatra.

Az iskola elvégzése után Nyíregyházára kerültem – egy hónapra – a Térképészeti és Földmérő Hivatalhoz. Ezután kerültem Kaposvárra, ahol jelenleg is élek. Különböző munkakörökben dolgoztam – de alapvetően munkavédelmi vonalon. A szükséges képezéseket esti iskolákban szereztem meg (munkavédelmi, tűzvédelmi, környezetvédelmi és emelőgép-ügyintézői szakképesítés).

1966. augusztus 14-én nősültem meg, 1967. június 18-án született meg Zoltán nevű gyermekem. Feleségem 2016 februárjában hunyt el, azóta a fiammal és annak élettársával lakunk együtt a családi házunkban.

A gyermekkori éhezésre való visszaemlékezés ihlette első versemet, mely 2011. február 15-én hajnali 4–5 óra között „született”, szerencsére ezt rá is írtam a papírra. Ettől kezdődően az én kedvenc időtöltésem a versírás. A *Somogyi Hírlap* című megyei napilap felelős szerkesztője az első beszélgetés után azonnal mellém állt, ösztönzött és mindenben támogatott. Segített kiadni verseimet. Amikor a kötetem megjelent, 167 versem volt. Mondanivalójuk alapján arra sarkallt, hogy prózában is vessem papírra kalandos gyermekkoromat, mert ez nem egy szokványos történet. Ezt meg is tettem. Ilyen formán két kötetem látott napvilágot, 2014-ben jelent meg a verseskötetem, 2015-ben pedig a prózám. Ma 1121 versem van legépelve.

Horváth János: Menekülő angyalok (Bódvalenke, freskó. Forrás: internet)

CIGÁNYSZÖGBEN

Szülők nélkül cseperedtem
Államilag nevelkedtem
Cigányszögben laktam én
Nem is lettem fenomén

Falu-szél, város-szél
Nagy gond, hogyha fúj a szél
Vályog-hajlák, omladék
Mért lenne ez csodaszép!

Erdőalja, cigánytanya
Éhes gyerek-sereg lakja
Egy helyiség: egész lakás
Sokan együtt, ez így szokás

Nincs is ebben választásuk,
Így köszön a nap le rájuk
Fekhelyem egy szalmazsák,
Földre téve ez az ágy

Benne sok-sok apró bogár,
Éjszakánként mind-mind kijár
Tetű, bolha, poloska
Tolakodnak ostromra

Szívják az én véretem,
Pedig nem is véredek
Hánykolódtam eleget
Ők bírják a meleget

Reggel mikor felébredtem,
Úgy éreztem – megszülettem
Elindulok iskolába,
Hátamon egy szakadt táska

Benne néhány könyv lapul,
De ki az, aki így tanul?
Vége van az iskolának,
Siess, Karcsi, mert bezárnak.

(2011. febr. 15-én, reggel 4–5 óra között)

Horváth János: *A Nap és a Hold*
(Bódvalenke, freskórészlet. Forrás: internet))

Ferkovics József: *Madarak*
(Bódvalenke, freskórészlet. Forrás: internet)

ÉLET A CIGÁNYSZÖGBEN

Putnokon – a Tompa Mihály utca vége
Az erdőalj, a Cigányszög bérleménye
Vége szakadt az öldöklő háborúnak
De táptalaja lett a sokszínű búnak

Beköszöntött a szívrepesve várt béke
Hogy ő lesz majd további életük éke
Am vele együtt tört ránk a ninctelenség
Ne szégyelljük, hiszen erre úgy sincs mentség

Pláne – a putrikban lakók nyomorognak
Az ínséges időkben csak toporognak
Düledező viskójukban füttyül a szél
Hangzatos szavakkal az éhségről mesél

Sírástól vörös a vézna rajkók szeme
Mert pocakjuk a semmivel van tele
Összekulcsolt tenyerük az ivóbögre
Vágyakozásukat így akasztják szögre

A vadon termő gyümölcs az egyik fő éték
Ezt elszalasztani szörnyűséges vétek
A természet asztala is csak egy pótlás
Jut-e még valami, az bizony csak jóslás

Kéregelni és lopni kell – nincs megoldás
Ez lehet némi szűkös élelemforrás
Nagyúr a kényszer, a fűlekben kalapál
A pecsételő sors semmit sem garantál

Az Elek család is e közösség tagja
Őket is a túlélési ösztön hajtja
Teherként vállaltak egy árva gyermeket
Meglendítették a szerencsekereket

Kunhegyesi Ferenc: Bódvalenke balladája (Bódvalenke, freskó. Forrás: internet)

... AZ ISTEN IS VELEM TARTOTT...

Kisírtam a napvilágra
Soha senki ezt nem várta
De nem voltak túl nagy gondban
El is dobtak azon nyomban

Csak egy koloncnak születtem
Merthogy végül lelenc lettem
Ez kísért egy életen át
Elrebegtem sok-sok imát

Az Isten is velem tartott
Kezembe nyomott egy kardot
Ha bántanak, hadakozzak
Órá nehogy szégyent hozzak

Igyekeztem harcba menni
A sors-csapást kiheverni
Ám az élet harcmezéjén
Sokszor, sokat vesztettem én

Letoltak az út szélére
Ott tátongott annak mélye
Mégis visszakapaszkodtam
Ezért senkit nem átkoztam

Mindig akadt egy védőszárny
Hogy ne temessen be az árny
Jusson egy kis napfény nekem
Áhítatra a két kezem!

HIRDETÉS – FENNHANGON

A szó elszáll – az írás megmarad
Szélesre tárt kegyhely: a gondolat
Hadd lehessenek ennek szószólója
Felvállaltam ocsúdásom óta

Hetvenévesen emeltem tollat
Éreztem – „bent” valami szorongat
Öntsem hát ki egész lelkem mélyét
Tudom, érzem, sosem látom végét

Mennyi könny lepte sokszor arcomat
A mostani barázda mond sokat
Mindenen felül kell kerekedni
Ne maradjon idő epekedni

Alkotásomnak legyen értelme
Fogadja be egyszerű, ép elme
Úgy világítson, akár a fáklya
Legyen könnyű, édesded málha

Tükre legyen minden igazságnak
Ne engedjen teret a rabságnak!
Maradjon a szegények szülőtte
Imáikat mormolják fölötte

S hogyha mindez valósággá válik
Az én szívem csak ennyire vágyik
Emelt fővel – lassan tovább megyek
Szent kápolnám – most már Isten veled

Ferkovics József: Madarak (Bódvalenke, freskórészlet. Forrás: internet)

DR. FAZEKAS CSABA BÉL MÁTYÁS-DÍJAT KAPOTT

Titkos Sándorné

DR. FAZEKAS CSABA történész, egyetemi docens, intézeti tanszékvezető **Bél Mátyás – Notitia Hungariae-émlékplakett** kitüntetését kapott.

(Fotó: Mándli Gyula)

Dr. Fazekas Csaba a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei honismereti mozgalom fontos személyisége. Szakmai, helytörténeti kutatómunkája révén került kapcsolatba a honismereti mozgalommal, több mint húsz éve értékes tagja egyesületünknek.

Dr. Fazekas Csaba 1968-ban született Debrecenben. A hajdúszoboszlói Högyes Endre Gimnáziumban érettségizett. Felsőfokú tanulmányait 1987–1992 között az ELTE-n végezte. Ugyanebben az évben került tanársegédként a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol az Alkalmazott Társadalomtudományok Intézet Politikatudományi Intézeti Tanszékének a vezetője. Másodállásban, illetve megbízással más felsőoktatási intézményekben is előadott (a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, a budapesti Szent Pál Akadémián és az ELTE BTK-n). 1995-ben PhD-fokozatot szerzett az ELTE BTK Újkori Magyar Történeti Tanszékén. 2007-ben habilitált a Pécsi Tudományegyetemen.

Szakmai, történeti, helytörténeti munkája széleskörű. Kutatja Magyarország város- és társadalomtörténeti kérdéseit, az új- és legújabb kori Magyarország vallás- és egyháztörténeti kérdéseit, a reformkori egyházpolitikai vitákat, a politikai katolicizmus magyarországi kezdeteit, az 1919-es Tanácsköztársaság és az egyházak viszonyát, a helytörténet és egyháztörténet kapcsolatrendszerét.

Az összes tudományos és felsőoktatási közleményének száma: 286.

Az utóbbi 25 évben kutatásait kiterjesztette szűkebb lakóhelye, Miskolc, ill. az észak-magyarországi régió történetének feltárására. Különösen

a polgári átalakulás helytörténeti problémái foglalkoztatják, azoknak a – méltatlanul elfeledett – politikusoknak, közéleti személyiségeknek az élete, akik régiókban éltek és dolgoztak. Helytörténeti kutatásának eredményét gyakran publikálja a Szülőföldünk B.-A.-Z. megyei periodikában is.

Több szakmai, társadalmi szervezetnek volt, ill. jelenleg is tagja. 2001 tavasza óta elnökségi tagja a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesületnek, részt vesz az egyesület éves programjának megszervezésében, tanácsai, véleménye fontos tevékenységünk alakításában.

Rendszeres előadója a Honismeret Napja alkalmából tartott megemlékezéseinknek, állandó bírálóbizottsági tag az Istvánffy Gyula megyei honismereti gyűjtőpályázatra benyújtott dolgozatok értékelésénél. A honismereti konferenciákon és rendezvényeken kiváló előadásaival nemcsak tagságunk, hanem a helytörténeti témák iránt érdeklődő emberek figyelmét is felkelti az aktuális problémák iránt. Legutóbb aktívan bekapcsolódott a múzeummal, levéltárral közösen szervezett „Trianon 100” emlékkonferencia szervezésébe, amit a kialakult vírushelyzet miatt csak online formában tudtunk megtartani, s a kerekasztal-beszélgetésnek ő volt a moderátora.

Fazekas Csaba lelkiismeretes, odaadó munkája nélkül megyénkben nem lenne a honismereti mozgalom azon a szinten, ahol ma van. Mindig számíthatunk rá, kitüntetését több évtizedes honismereti, helytörténeti tevékenysége alapján javasoltuk.

A Honismereti Szövetség 2020-ban dr. Fazekas Csaba munkásságát a honismereti tevékenységért adható legmagasabb díjjal, a Bél Mátyás – Notitia Hungariae-émlékplakettal ismerte el.

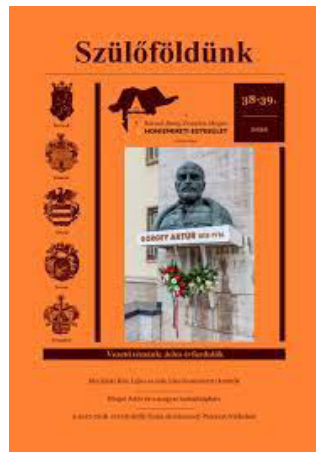

Fazekas Csaba átveszi a kitüntetését a Honismereti Szövetség elnökétől, Debreczeni-Droppán Bélától
(Fotó: Mándli Gyula)

EGYESÜLETÜNK 2020–2021. ÉVI TEVÉKENYSÉGE

Titkos Sándorné

A 2020-as év úgy vonult be a történelembe, mint a koronavírus megjelenésének éve. Sajnos a honismereti munkánkra is rányomta ez a bélyegét, sok rendezvényünket el kellett halasztanunk. A nehézségek ellenére mégis sikerült a honismeret szempontjából jelentős munkát megvalósítani, köszönhetően Bodnár Mónika titkárunk lelkiismeretes, kitartó szerkesztői tevékenységének és a helytörténettel foglalkozó kutatóinknak: a 2020-as év kiemelkedő eseménye volt egyesületünk számára a Szülőföldünk honismereti periodika 38–39. számának megjelentetése. 236 oldalon tájékoztattuk tagjainkat a főbb honismereti eseményekről, bemutattuk a helytörténeti írásokat. A kiadványt, amelyben emléket állítunk eltávozott honismereti tagjainknak is, 35 szerző neve fémjelzi. A periodika megjelenését támogatta a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., a Nemzeti Együttműködési Alap és a Herman Ottó Múzeum.

Szülőföldünk (2020)

A márciusi pandémiás zárás előtt még sikerült könyvbemutatót tartanunk a Fáy András Görögkatolikus Közgazdasági Szakgimnáziumban. A megjelent érdeklődőket Elek Józsefné Farkas Emőke, a szakgimnázium tanára köszöntötte. Ő vezetőségi tagként segíti az egyesületi teendőket, és mint szaktanár több versenyre sikerrel készítette fel diákjait honismereti-helytörténeti témakörben. Örömmel fogadta az iskola közössége a könyvbemutatót, a diákok is érdeklődéssel vettek rajta részt. Dr. Bodnár Mónika üdvözölte a megjelenteket, bemutatta a könyvújdonságok szerzőit. Mint a kiad-

*Könyvbemutató a Fáyban (2020)
– Bodnár Mónika bevezetője*

vány szerkesztője elsőként Köteles Ágoston: *Csak azok a kaukázusi sakálok ne üvöltöznének már* című könyvét ajánlotta figyelmünkbe. A mű alcíme: *Az erőszakkal elhurcolt felvidéki keresztények szovjet rabságban*. Köteles Ágoston könyve a málenkij robotra, kényszermunkára elhurcolt felvidéki áldozatoknak állít emléket. A szerző személyesen is érintett volt a tragikus eseményekben (édesapját is elhurcolták, és ott, Nuzalban lelte halálát). 50 évet áldozott erre a munkára, így állítva emléket az elhurcolt áldozatoknak. Intő jelül állítja az olvasók elé a megtörtént eseményeket. A túlélők vallomásait már az 1950-1960-as évektől gyűjteni kezdte. *Harcoltunk a hazáért, és mire hazajöttünk, már nem volt haza* – olvashatjuk a könyvből. Sokan ugyanis a táborok szenvedéseit végigjárva, a szülőföldre hazatérve nem találták otthonukat, mivel a politikai döntések következtében sok minden megváltozott, átszabták a határokat, kitelepítések történtek. Csak hosszas utánajárással tudtak a családjukhoz hazajutni. A szerző további céljaul tűzte ki, hogy emlékmű állíttassék az elhurcoltak emlékére.

Nagy Péter *Távol a szülőföldtől* című kötetét mutatta be, amelyben az Ózdról és környékéről munkatáborba kényszerített emberekről írt. Amint mondta, a téma találta meg a szerzőjét. Sokat beszélgetett olyanokkal, akiket elhurcoltak a munkatáborokba. Ózdon nem voltak németek, így a magyar lakosság közül vitték el az embereket, hogy a létszám meglegyen. Nem volt konkrét névsor, 300 főt ki kellett állítani a civil lakosság sorából. Volt, aki megpróbált megszökni, néhányuknak sikerült. A könyvből a visszatértek elbeszéléseiből képet kapunk az akkori munkatáborokban folyó életről, a foglyok élelmézéséről, munkavégzéséről. Sokszor a szabadulásuk után nem találták a szülőotthont a kitelepítések miatt. A túlélők közül már nem sokan élnek, nekünk kell emlékeznünk a történetekre, hogy ilyen tragédiák ne ismétlődhessenek meg.

*Könyvbemutató a Fáyban (2020)
– a résztvevők egy csoportja*

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
HONISMERETI EGYESÜLET

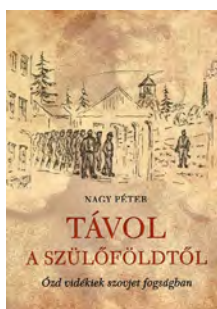
Meghívó

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület
könyvbemutatóra hívja Önt és érdeklődő barátait

Helyszín:
a Fáy András Görögkatolikus Közgazdasági Szakgimnázium
(Miskolc, Jászi Oszkár u. 1.)

Időpont:
2020. február 24. (hétfő) 8.40-10.20

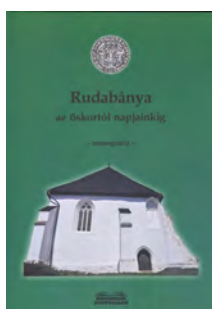
Bemutatóra kerülnek:

Nagy Péter: Távolság a szülőföldtől.
Ózd vidékiek szovjet fogságban. Ózd, 2017.
Bemutatója: **Dr. Nagy Péter** történész, a kötet szerzője

Köteles Ágoston: Csak azok a kaukázusi sakálók ne
üvöltöznének már... Az erőszakkal elhurcolt felvidéki
keresztények szovjet rabságban. Szepsi, 2017.
Bemutatója: **Dr. Bodnár Mónika**, a kötet szerkesztője

Rudabánya – az őskortól napjainkig. Monográfia. Szerk.: Rémiás Tibor és
Hadobás Sándor. Miskolc – Rudabánya, 2019.
Bemutatója: **Hadobás Sándor**, a kötet társszerkesztője

Múlt egy kattintásra című mobilapplikáció
Bemutatója: **Péterné Szolnoki Ildikó** könyvtáros

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Meghívó könyvbemutatóra

Milyen okok vezettek az Osztrák-Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország felbomlásához?

Mikor, miért és miért pont ott húzódnak a határok? Van-e „felelős”?

Hogyan élték át Budapesten és Észak-Magyarországon?

Melyek a régi és új Trianon-legendák?

„Trianon közelről és távolról”

*Kerekasztal-beszélgetés
a trianoni békekötés aláírásának 100. évfordulóján*

— 2020. május 27. (szerda) 16.00 —

A beszélgetés résztvevői

Dr. Ablonczy Balázs (BTK Történettudományi Intézet, a Trianon100 Kutatócsoport vezetője)

Dr. Szalipszki Péter (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

A beszélgetés moderátora

Dr. Fazekas Csaba (Miskolci Egyetem BTK Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete)

A kerekasztal-beszélgetés az alábbi csatornán követhető

<https://www.facebook.com/mnl.bazml>

Minden érdeklődő online csatlakozását szeretettel várjuk!

Szervező intézmények

MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Herman Ottó Múzeum, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, MTA MAB Történettudományi és Néprajzi Szakbizottság, Miskolci Egyetem BTK Történettudományi és Alkalmazott Társadalomtudományi Intézetek

Hadobás Sándor a *Rudabánya – az őskortól napjainkig* című kötetet ismertette. 14 szakember munkája nyomán született meg a könyv. Sok új kutatási eredménnyel gazdagodtunk, sokféle szakterületen. 464 oldalon sikerült összegezni a tapasztalatokat, 34 oldalnyi színes melléklettel lett ellátva a monográfia. Rudabánya mindig híres volt az ércbányászatáról, ám a bányászat napjainkra megszűnt, újra kell felépíteni mindent a településen. Ezért is fontos ennek a monográfiának a létrejötte. A közeljövőben tervezik a mű internetes közzétételét.

Végül egy érdekes és hasznos mobilapplikáció került bemutatásra *Múlt egy kattintásra* címmel. Kassa és Miskolc nevezetes emléktábláit követhettük nyomon az alkalmazással, amelyet Péterné Szolnoki Ildikó, a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár munkatársa mutatott be.

A könyvbemutató összefoglalóját egyesületünk honlapján – melyet már 2012 óta vezet Burdigáné Csoma Mária tagtársunk – is olvashatjuk.

Több megyei intézmény szervezett május 27-ére online kerekasztal-beszélgetést *Trianon közéről és távolról* címmel (MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Herman Ottó Múzeum, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, MTA MAB Történettudományi és Néprajzi Szakbizottság, Miskolci Egyetem BTK Történettudományi és Alkalmazott Társadalomtudományi Intézetek). A beszélgetés moderátora Fazekas Csaba, a Miskolci Egyetem BTK Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete docense, egyesületünk elnökségének tagja volt. A téma a trianoni békekötés aláírásának 100. évfordulója volt. Izgalmas kérdéseket vizsgáltak a beszélgetőtársak: Milyen okok vezettek az Osztrák–Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország felbomlásához? Mikor, miért és miért pont ott húzódnak a határok? Van-e „felelős”? Hogyan élték át a történeteket az emberek Budapesten és Észak-Magyarországon? A beszélgetés résztvevői Ablonczy Balázs (BTK Történettudományi Intézet, a Trianon 100 Kutatócsoport vezetője) és Szalipszki Péter (Herman Ottó Múzeum, Miskolc) történészek voltak. A kerekasztal-beszélgetést a B.-A.-Z. Megyei Levéltár Facebook-oldalán követhettük: <https://www.facebook.com/mnl.bazml>.

Petrán Benedek, a mezőkövesdi Szent László Gimnázium 10. C osztályos diákja a Honismereti Szövetség *Kincses Kárpát-medence* című országos pályázatára készítette el *A matyó hímzés története* című dolgozatát, ami kiválóan megfelelt minősítést kapott. Ennek eredményeképpen meghívták az egyhetes Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiára. Benedek Csirmazné Cservényák Ilona nyugdíjas könyvtárigazgató segítségével végzett kutatómunkát. Dolgozatában bemutatta a matyó hímzéshez köthető legendát, a hímzés egyediségét, történetét, színvilágát, motívumait, az anyaghasználat változásait. Kitért a leghíresebb íróasszonyokra és a hagyományörzés fontosságára.

Az Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatot Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával szerveztük meg. A 46. alkalommal meghirdetett pályázat iránt most is nagy volt az érdeklődés. Az önkéntes gyűjtőkkel több alkalommal konzultáltunk, segítettük a választott történelmi, néprajzi témák kutatását, feldolgozását. A meghirdetéskor a pályázatok benyújtási határideje 2020. június 30. volt, ezt a pandémia miatt meghosszabbítottuk szeptember 30-ig. Örültünk annak, hogy az országosan is egyedülálló, hatvan éve folyamatosan meghirdetésre kerülő honismereti gyűjtőpályázatot nem kellett a járvány miatt félbeszakítanunk, köszönhetően a lelkes pályázóknak és a gyűjtőpályázatot szervező csapatnak. A pályázatok értékeléséről egy másik rovatban írunk bővebben.

Májusban kiemelkedő honismereti-helytörténeti munkájuk alapján több tagunkat felterjesztettük kitüntetésre a Honismereti Szövetség elnökségének: Bél Mátyás-émlékplakette dr. Fazekas Csaba történészt, a Miskolci Egyetem oktatóját, aki a kitüntetést a debreceni Országos Honismereti Akadémián vette át 2021. július 5-én. Dicséző oklevélre terjesztettük fel Kiss Endre Józsefet (Sárospatak), Egerházi Lászlót (Erdőbénye), Molnárné Juhász Évát (Encs), Szalipszki Pétert (Fancsal), Bacsó Mátét (Ónod), Sveda Lászlónét (Ózd) és Bokor Sándort (Ózd). Az elismerő oklevelet egyesek a debreceni országos rendezvényen, míg mások az őszi megyei rendezvényünkön vették át.

A Civil Információs Centrum augusztusban több alkalommal szervezett programot a megye civil szervezetei számára, ahol részt vettünk mi is, és tájékoztattuk térségünk civil szervezeteit értékmentő, hagyományörző honismereti munkánkról. Az Észak-Magyarország című megyei lapban megjelent Detzky Anna írása egyesületünk munkájáról, *Értékmentő helytörténészek* címmel.

Közgyűlésünket a szokásos márciusi időpont helyett 2020. szeptember 9-én tudtuk megtartani a járvány miatt, melyre 38 tagunk jött el. Először Bodnár Mónika mutatta be a Szülőföldünk legújabb, 38–39. számát, amit minden egyesületi tagunk kézhez kapott. A kiadvány bemutatója közben miskolci dalokat hallhattunk Kolozsi Balázs előadásában,

Civil szervezetek találkozója (2020. 08. 11.)

Flach Antal zongorakíséretével (*Szent-Gály: Avas alján van egy kislány; Hollósy: Jó sora van Miskolcon a diáknak; Zerkovitz: Lillafüred*). Az elnök megköszönte a szerzők és a szerkesztők munkáját, valamint a támogatók segítségét, melynek köszönhetően kezünkben lehet a Szülőföldünk periodika egy újabb száma.

Titkos Sándorné elnök beszámolt a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület 2019. évi szakmai munkájáról. A 2019. évi gazdasági helyzetünket Elek Józsefné Farkas Emőke, az ellenőrző bizottság tagja ismertette. Megállapította, hogy sikeres évet zárhattunk. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület 2019. évi programjait a NEA és Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecénás Alapja támogatta. A Nemzeti Együttműködési Alapból kaptunk 200.000 Ft-ot működésünkhöz, Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecénás Alapjától 50.000 Ft-ot. Tagdíjból 61.500 Ft volt a bevételünk, az adó 1%-ából 34.111 Ft.

Az elnökségi tagságáról lemondott Tóth Tamás korábbi tevékenységét Titkos Sándorné méltatta: *Ezúton szeretnénk megköszönni Tóth Tamás kollégánk munkáját, aki több cikluson keresztül volt tagja elnökségünknek. Munkájára, bölcs tanácsaira mindig számíthattunk. Képviselete egyesületünket a Honismereti Szövetség küldöttgyűlésén, társeseményeink sok-sok rendezvényén, pl. Jászkiséren. Minden Országos Honismereti Akadémián részt vett, tartotta a kapcsolatot honismerő társainkkal. Kiemelkedő tevékenységét a Honismereti Szövetség 2013-ban dicséret oklevéllel ismerte el. Az elnökségi tagságról ugyan lemondott, de számíthatunk munkájára a jövőben is!*

Szabó Ferencné tagtársunk kiemelkedő honismereti munkájáért a Honismereti Szövetség elismerésében részesült. Az emléklapját átadta Székelyné Forintos Judit, a Honismereti Szövetség elnökségének tagja.

A 2020. évi munkatervi javaslatot Bodnár Mónika titkár ismertette.

A beszámoló elfogadása után az egyesület elnökségének és ellenőrző bizottságának választása következett. A jelölőbizottság elnöke Fehér József, a jelölőbizottság tagjai Simonné Kazinczi Katalin és Szabó Etelka voltak. A közgyűlés 38 szavazattal megválasztotta az elnökséget és az ellenőrző bizottságot. Titkos Sándorné maradt az egyesület elnöke, Bodnár Mónika és Székelyné Forintos Judit titkárok. Elnökségi tagok: Csirmazné Cservényák Ilona (Mezőkövesd), Döbör Istvánné (Ózd), Fazekas Csaba (Miskolc), Kis József (Miskolc), Mátyus Balázné (Hernádkak), Molnár István (Tiszaújváros), Nagy László (Encs) és Tarnóczy József (Ónod).

Az ellenőrző bizottság elnöke és tagjai: Bózsavári József (Kazincbarcika) elnök, Elek Józsefné Farkas Emőke (Miskolc) és Nagyné Szabó Mária (Miskolc) tagok.

A pandémia miatt elmaradt programok: Révkomáromban szervezték volna meg az Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferenciát, melyre 9 tagunk ment volna. Elmaradt a 48. Országos Honismereti Akadémia, a XXV. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia, a tanulmányutak: Trianon emlékezete, Nekézseny és térsége, a Honismereti kutatók szakmai napja, a helytörténeti könyvbemutató Mezőkövesden. 2021-ben az elmaradt rendezvényeket részben pótoltuk.

A 2021-es év a Covid-járvány második éve volt. Nehezen élte át mindenki, sok egymásnak ellentmondó információ között őrlődünk. A rendezvényeken csak az vehetett részt, akinek volt érvényes védettségi igazolványa, két oltása, mindenütt maszkban voltunk. Még ezek birtokában is sokan féltek a különböző programokon részt venni, nehogy elkapják a betegséget. Amit lehetett, online bonyolítottunk le mi is.

Így került sor a Honismereti Szövetség szervezésében január 22-én, a Magyar Kultúra Napja alkalmából egy online konferenciára Gyimesről. Megyénkből sokan figyeltük érdeklődéssel a kiváló előadásokat.

Februárban is online tartottuk meg a megyei elnökségi ülésünket, ahol egyeztetjük a 2020. évi beszámolótervezetet és a 2021. évi munkatervet.

Ajánlást írtunk Seres Zsuzsanna zenész tagtársunknak a Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzat által *A Civilek Támogatásáért* díjhoz. A díjat Zsuzsanna megkapta a Miskolc Város Napja ünnepségén.

A Honismereti Szövetség kérésére népszerűsítettük tagjaink között a *Honismeret* folyóiratot. Örömlénk, ha minél több előfizetője lenne megyénkből.

Pályáztunk a Bethlen Gábor Zrt. Városi Civil Pályázatára.

Májusban a lentebb felsorolt, kiváló honismereti munkát végző társainkat felterjesztettük a Honismereti Szövetség elnökségének dicséret oklevelére, örömkre az elnökség a felterjesztést elfogadta:

- Nagy Bálintné Jolika (Encs)
- Panyuscsik Jánosné Marika (Hernádszurdok)
- Koleszár Krisztián (Miskolc)
- Szajkó Gábor (Sátoraljaújhely)
- Végsőné Fazekas Aranka (Sátoraljaújhely)
- Hajdu Imre (Bogács)

Június 4-én, a Nemzeti Összetartozás Napján online konferenciát szervezett a Honismereti Szövetség *Kincses Bodrogköz* címmel. Megyénkből többen is előadást tartottak: Fehér József, Viga Gyula, Tamás Edit, Nyíri Péter. Örültünk annak, hogy sokan bekapcsolódtak a konferenciába.

Az éves közgyűlésünket június 10-én tudtuk megtartani a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban, ahol 37 tagunk és 23 meghívott vendég

Közgyűlés megnyitó
(Fotó: Burdigáné Csoma Mária)

jelent meg. A rendezvényen közreműködött Seres Zsuzsanna brácsaművész, aki Erkel Ferenc *Bánk bán* című művéből a *Bordalt* és a *Hazám, hazám* egy részletét játszotta el, s elszavalta Wass Albert *Intelem* című versét.

A B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület 2020. évi szakmai tevékenységéről Titkos Sándorné beszélt. Az ellenőrző bizottság beszámolóját az egyesület gazdasági munkájáról Bózsavári József elnök mondta el. Megállapította, hogy a 2020-as év nehéz volt gazdasági szempontból is. Több előre megtervezett programunkat el kellett halasztanunk, és a tervezett pénzt át kellett csoportosítanunk. A Nemzeti Együttműködési Alapból kaptunk 200.000 Ft-ot működésünkhöz. Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecénás Alapjától 100.000 Ft-ot kaptunk az Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra, de ezt csak 2021 márciusában utalták át az ismert okok miatt. Tagdíjból 37.000 Ft a bevételünk, az adó 1%-ából 95.687 Ft.

A 2021. évi munkatervi javaslatot Bodnár Mónika titkár ismertette.

A Honismereti Szövetség 2020. évi kitüntetései közül a kiváló honismereti munkáért adományozott dicsérő okleveleket Székelyné Forintos Judit, a Honismereti Szövetség elnökségi tagja adta át azoknak, akik azt nem tudták átvenni a debreceni Országos Honismereti Akadémián.

Ezután az Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatot értékelte és az eredményeket kihirdette a bírálóbizottság elnökeként dr. Bodnár Mónika. A díjazottak és a pályázók átvették okleveleiket és jutalmaikat. A rendezvényt támogatták: a Herman Ottó Múzeum, a B.-A.-Z. Megyei Levéltár, Bethlen Gábor Alapkezelő Nemzeti Civil Alapja, Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecénás Alapja és a Honismereti Szövetség.

Három ifjúsági pályázó ismertette díjazott dolgozatát. Kónya Máté Bertalan, a Lévay József Református Gimnázium tanulója *Üknagyapám, Pokorny Hermann* című dolgozatát mutatta be (felkészítő tanár: Szabóné Hegedűs Gyöngyi). Megismerhettük az ózdi Varga Máté és Hegyi Norina Flóra *A csépányi tizenkettő* című dolgozatát is (felkészítő tanár: Ujvári Balázs). Végezetül a Földes Ferenc Gimnázium tanulóinak, Kalocsai Édua Máriának

és Suszter Ágnesnek az utolsó bükki mészégetőről, Halász Lászlóról írt dolgozatát hallhattuk (felkészítő tanár: Kovácsné Szeppefeld Erzsébet).

A XLVIII. Országos Honismereti Akadémia július 4–9. között Debrecenben zajlott, *Trianon 100+1 – Szétszakítva is egységben* címmel. 2020-ban, Trianon 100 éves évfordulójára tervezték a konferenciát, de a vírusjárvány miatt halasztani kellett egy évet. Tagjaink már nagyon várták, hogy újra találkozzunk, a résztvevők teljes száma 150 fő körül volt. Megyénkből tízen vettünk rajta részt: Bodnár Mónika, Dudás János, Farkas Ferenc, Karvajszky Andrea, Macsugáné Hegedűs Marianna, Molnár Erzsébet, Rémiás Tibor, Titkos Sándor, Titkos Sándorné, Tóth Lajosné; e létszámon felül a nyitó rendezvényen további tagtársaink is jelen voltak.

Augusztus 9–15. között a XXV. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia és Tábor Erdélyben, Kalotaszentkirály településen került megrendezésre. Témája: *Kincses Kárpát-medence – A magyarság hagyományos értékei*. Kiváló honismereti, helytörténeti dolgozatuk alapján hét diák és felkészítő tanáraik utazhattak el a rendezvényre: Kónya Máté Bertalan (Miskolc, Lévay József Gimnázium, felkészítő tanára: Szabóné Hegedűs Gyöngyi); Burián Bálint és Burián Krisztián (Ózd, felkészítő tanáruk: Sveda Lászlóné Piroska); Petrán Lajos Benedek (Mezőkövesd, Szent László Gimnázium); Molnár Akos (Bükkábrány); Fenyvesi Lilla Anna és Karajz Gréta (Miskolc, Földes Ferenc Gimnázium, felkészítő tanáruk: Erdődi István). Csoportunk vezetésére Szabóné Hegedűs Gyöngyit kértük fel. A rendezvényről részletesebb beszámoló is olvasható a résztvevők tollából.

2021 augusztusában rendezte meg a Civil Információs központ *Civil kiruccanás* címmel a civil szervezetek találkozóját, tapasztalatcseréjét, amelyen Székelyné Forintos Judit titkár képviselte egyesületünket. A rendezvényen beszéltek a pályázati lehetőségekről és azok elszámolásáról.

Ősszel két pályázatot készítettünk Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecénás Alapjához és a Nemzeti Civil Alaphoz. Sikeres volt mindkettő, 50.000 Ft-ot és 350.000 Ft-ot nyertünk velük.

A közgyűlésen megjelent tagok
(Fotó: Burdigáné Csoma Mária)

Debrecenben az Országos Honismereti Akadémián (Fotó: Mándli Gyula)

Szeptember 7-én tanulmányutat szerveztünk Nagybarca, Dédestapolcsány, Nekézseny településekre. Nagy volt az érdeklődés a program iránt. A főszervező Csirmazné Cservényák Ilona volt, helyi szervező Bánfalvi Lászlóné. Nagyon köszönjük ezúton is kiváló munkájukat, olyan élményekben volt részünk, amit nem felejtünk el.

A Honismereti Szövetség első ízben szervezte meg a határon túl a Honismeret Napja országos konferenciáját, amire Révkomáromban került sor szeptember 18–19-én *Lokális kötődés és megmaradás* címmel. A tanácskozáson megyénket négyen képviselték (Bodolai Istvánné, Farkas Ferenc, Szabó Etelka, Tóth Tamás).

Szeptember 24-én részt vettünk Edelény városá nyilvánításának 35. évfordulója alkalmából megrendezésre kerülő konferencián, ahol előadást tartott egyesületünkben Gyulai Éva történész a Miskolci Egyetemről; Koleszár Krisztián helytörténeti kutató; Bodnár Mónika, a Herman Ottó Múzeum etnográfusa. A konferenciát Titkos Sándorné elnök nyitotta meg.

Október 19-én, a Múzeumok Őszi Fesztiválja programsorozathoz kapcsolódva *Bódva-völgyi barangolások* címmel szervezett színvonalas programokat Bodnár Mónika. Laki-Lukács László textilgyűjteményéből kamarakiállítását nyitott meg, majd *Bódva völgye népe és kultúrája* címmel vetített képes előadást tartott. Bódva-völgyi népdalokat énekelt Szabó-Sári Anikó. Helytörténeti könyvbemutatóval, Béres Gábor egykori tornaszentandrás-i plébános könyveinek bemutatásával ért véget a tartalmas program. Egyesületünkben tízen vettünk részt a rendezvényen.

Kárpát-medencei honismereti-művelődéstörténeti vetélkedőt hirdetett meg a Honismereti Szövetség *Millenniumi ünnepségek* címmel. Az ifjúsági pályázatra öt csapat jelentkezett megyénkből. Valamennyien magas pontszámmal jutottak tovább a második fordulóba:

- Balázs Győző Református Gimnázium, Miskolc. Felkészítő tanár: Debreczeni István
- Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium, Miskolc. Felkészítő tanár: Szeitzné Viski Erika
- Miskolci Herman Ottó Gimnázium. Felkészítő tanár: Szopkó Róbert
- Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma, Általános Iskolája és Diákotthona. Felkészítő tanár: Józsa Gáborné
- Szalézi Szent Ferenc Gimnázium, Kazincbarcika. Felkészítő tanár: Molnárné Marczis Erzsébet

Bodnár Mónika előadást tart Edelényben

Bódva-völgyi barangolások c. kamarakiállítás megnyitója (Fotó: Baranczó Benedek)

A XVIII. Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferencia Budapesten került megrendezésre október 29–31. között *Lokális kötődés és megmaradás* címmel, egyesületünket öt tagunk képviselte (Bodnár Mónika, Csirmazné Cservenyák Ilona, Dudás János, Tóth Lajosné, Tóth Tamás).

Elnökségünk november 17-én megkoszorúzza Istvánffy Gyula síremlékét a miskolci Mindszenti temetőben.

A Szülőföldünk periodika következő számát dr. Bodnár Mónika titkár szerkeszti, a megjelenést 2022 őszére tervezzük.

Honlapunkat 2012 óta vezeti folyamatosan Burdigáné Csoma Mária tagtársunk, munkáját nagyon köszönjük.

2021 decemberétől a Szülőföldünk két legutóbbi száma az interneten online is elérhető. A Herman Ottó Múzeum honlapján a „Kiadványaink” között olvasható, vagy a következő linken érhető el: <https://borsodhonismeret.hermuz.hu/> Köszönjük Szolyák Péter múzeumigazgatónak a lehetőséget és Watah Veronika informatikus-muzeológus kollégának a technikai kivitelezést.

Az országos honismereti rendezvényeken mindig jelen voltunk, képviseltük egyesületünket. A Honismereti Szövetség alelnöke Rémiás Tibor tagtársunk, az országos elnökség tagja Székelyné Forintos Judit és Titkos Sándorné, küldöttünk Csirmazné Cservenyák Ilona.

Összességében a pandémia ellenére is a lehetőségeknek megfelelően igyekeztünk a 2021-es évben is a legfontosabb feladatokat elvégezni. Köszönjük tagjaink, segítőink munkáját, támogatását, reméljük, a következő évben kevesebb problémával találkozunk.

Koszorúzás Istvánffy Gyula sírjánál, a Mindszenti temetőben

EMLÉKEK ÉS MESTERSÉGEK NYOMÁBAN

Bemutakozik a Földes Ferenc Gimnázium Honismereti és Médiaműhelye

Kovácsné Szepelfeld Erzsébet
a műhely mentortanára

*Emlékekből él az ember,
s múltból él az emlékezet.
Kinek nincs múltja, nem lehet
Jelene, s jövője sem.*

(Eötvös József)

A miskolci Földes Ferenc Gimnázium Honismereti és Médiaműhelye lassan másfél évtizedes múltra tekinthet vissza. Természetesen – a gimnáziumi létformának megfelelően – mindig új tagokkal bővül, de a már végzett diákokkal sem szakad meg az érettségi letétele után a kapcsolatunk. Nagyon sokféle tevékenységet folytatunk: fotós, filmes, írott anyagokkal dokumentáljuk gimnáziumunk különlegesen gazdag tudományos, kulturális és sportéletét, követjük nyomon a Földes tehetségeit, mely anyagok részben a közösségi médiában, részben a minden esztendőben kiadásra kerülő Földes-évkönyvben jelennek meg.

A komplex tehetséggondozó műhely céljai között kiemelkedően fontos szerepe van az értékmérésnek, értékörzésnek és értékkeresésnek.

Tevékenységeink közül az audiovizuális emlékgyűjtésünkkel és a honismereti tanulmányútjainkkal szeretnénk megismertetni a kedves olvasót.

Átélt és elmesélt történelem

Az élet nem az, amit az ember átélt, hanem az, amire visszaemlékszik, és ahogy visszaemlékszik rá, miközben el akarja mesélni.

(Gabriel García Márquez)

Történelemtanárként és mentorként is arra ösztönzöm diákjaimat, hogy végezzenek családtörténeti kutatásokat, kutassák lakóhelyük, iskolájuk múltját. A diákokkal közösen kialakított célunk a kompetencia alapú történelemtanításban az önálló kutatómunkán alapuló ismeretszerzés, korabeli dokumentumok alapján a történelmi múlt megértése, megértetése, a különböző generációk egymáshoz közelítése. Mindebben nagy segítséget nyújthatnak az írásban vagy audiovizuális eszközökkel rögzített személyes tanúvallomások, élmények. A folyamatot hosszan, sok gyakorlással építjük, a beszélő tárgytól a nagy tematikus vagy életútinterjúig.

Az évek során sok ilyen életút- és tematikus interjú készült az elmúlt 100 év nemzeti és személyes traumáiról, de felemelő pillanatairól is. Megrendítő vallomásokot hallottunk a trianoni diktátum családokat szétszakító erejéről, a bécsi döntések hatásáról, a háború kegyetlenségéről, a koncentrációs

tábor embertelenségéről, a hadifogság gyötrelmeiről, a kitelepítettek nyomorúságáról, a kuláklét viszontagságairól, koncepciók perekről, a kisebbségi lét nehézségeiről, a szakma eltűnéséről, a munkahely elvesztéséről. De a megelevenedett emlékek hatására képzeletben ott lehettünk akkor is, amikor a kassai Szent Erzsébet-dómban újra felhangzott magyarul a Himnusz; amikor a holokauszt túlélője hazatérve talált még élő rokont; amikor a szeretett apa, férj betegen, csontsoványan, de hazatért a fogásból; amikor a tanyasi fiú a városba kerülve életében először látott folyóvizet fürdőszobát; amikor a határ által elválasztott család újraegyesülhetett; vagy amikor 1956. október 23-án Miskolcon egy irodalmi esten Szabó Lőrinc volt a díszvendég. Az 1950-es évekről és '56 eseményeiről több tematikus interjú is készítettünk, 2017-ben például a legsikeresebb, a legtöbb elismerést kapott filmünk az *Azok a boldog szép napok – 1956, nem feledünk* volt. Ezt az interjút az akkor végzős Juga Péter nagyszülőjével, Juga Lajossal készítette, aki 1956-ban 14 éves diákja volt iskolánknak. De ebben a tanévben is, ezekből az időkből való emlékeiről mesélt nekünk Molnár Györgyné dr. Etlényi Edit.

Megélt évszázad címmel készítették a médiaműhely tagjai életútinterjút az 1916-ban született Sóczó Józseffel is. Jóska bácsi több évtizedet letagadhatott volna 100 évéből, szellemi és fizikai frissessége lenyűgöző volt. Történetét az első világháború végétől kezdte, emlékezett rá, hogy pici gyermekként mennyire félt, hogy a bejövő románok elviszik a kutyáját. Mesélt arról, hogy milyen volt elemi iskolásként télen 6 km-t gyalogolni a nagy hóban az iskoláig, milyen volt a leventeképzés, mennyire megviselte a családot a gazdasági válság. Legrészletesebben arra emlékezett, milyen volt hegyivadásként a Kárpátokban a Tatár-hágón a második világháborúban. Mesélt a kerékpáros hadosztályról, és kérdésünkre elmondta: *bevetették a huszárokat, mert még most is voltak huszárok, azokat egyből kinyírták az oroszok lovastul, mindenestül. A kard itt már semmit nem ért a sortűzzel szemben.* Mesélt a partizánvadászatról és arról, hogy miután meglőtték, hogyan tudott sebesülten életben maradni. Szólt a háború utáni évekről is.

Előzőleg már a dédnagymamámmal készítettem egy kis interjút, és jó volt azt hallani, hogy mennyi összefüggés van a két történet között. Tudom, nagyon sokat jelent a családnak, hogy a dédnagymámam elmesélte a megélt történelmet. Lehet, hogy az én unokáim is el fogják olvasni, amit írtam róla. Fontos, hogy fennmaradjanak az utókornak ezek a történetek – nyilatkozta az Észak-Magyarország

Sóczó József társaságában

című napilap iskolánk honismereti és médiaműhelyéről készített interjújában Osztermann Anna.

Szintén ebben az évben a gimnázium egyik diákjának dédnagymamájához, özv. Sári Albertné Béres Erzsébethez látogattunk el Tiszadadára. A 93 éves Erzsike néni, a málenkij robot túlélője, évtizedekig hallgatott azokról a szörnyűségekről, amelyeket fiatal lányként átélt, de most a dédunokának és nekünk mesélt. Elmondta, hogy milyen körülmények között vitték el Tímárból őt és fiatal falubeli társait, minden magyarázat nélkül. A családja majd három évig nem is tudta, él-e még. Mesélt a borzalmas körülményekről, ahogyan a donbászi lágerba került, ahol előbb kő- majd szénbányában, később fűrésztelepen dolgoztatták. Erzsike néni szavai nyomán meglevenedtek a kényszermunkatábor borzalmait, a hideg, az éhezés, a barátnő, Margitka halála, a sok testi és lelki fájdalom. Mindannyian elszorult torokkal hallgattuk az édesanyával történő újratalkozás emlékeit, s megértettük azt is, hogy milyen félelem nem engedte a történeteket évtizedeken át nyilvánosságra hozni.

Az idei tanévben a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabokra és kényszermunkásokra emlékezve a történelemórákon ezt a megrázóan szép filmet tekintették meg a Földes diákjai.

Interjút készítettünk a 93 éves Gálffy Annával is. Annuska néni Erdélyben, Aranyosszéken, Mészkon és Harasztoson élt, él. Fiánál töltött néhány hetet Gyömrőn, itt látogattuk meg. Annuska néni több évtizedet letagadhatja a korából, testi és szellemi frissessége csodálatra méltó. Szívesen

Találkozás Sári Albertné Béres Erzsébettel

Beszélgetés Annuska nénivel

mesélt nekünk gyermekkoráról, felidézte, milyen is volt a karácsony egy kis faluban, Erdélyben az 1930-as években. Szép és megrázó történeteket hallhattunk arról, hogyan élte meg Annuska néni és családja azt az időszakot, amikor a második bécsi döntés hatására Magyarországhoz visszakerült Észak-Erdély. Megtudtuk, hogy mik is voltak azok a határbeszélgetések. Felidézte Annuska néni a második világháború borzalmait, de talán még ennél is megrendítőbb és elgondolkodtatóbb volt, amikor arról mesélt, hogyan élte át ő és édesanyja azt, amikor mindenüket elvesztették, „kulákként” kitelepítették őket. Megtudtuk azt is, hogy milyen a kisebbségi lét, milyen volt például Ceaușescu idején magyarnak lenni Erdélyben.

De gyakran eredünk régi mesterségek nyomába is. Ezekre az írott-fotós-filmes alkotásokra is nagyon büszkék vagyunk.

Öregdiák csipkével

Egy fafaragással, csipkeveréssel foglalkozó Földes-öregdiákról, Surányi Dánielről készítettünk kisfilmet. Már ismeretlenül is felkeltette az érdeklődésünket, hogy vajon egy idősebb férfi hogyan adja a fejét arra, hogy csipkeveréssel foglalkozzon. Megismerve Dani bácsit már nem csodálkoztunk: a különleges, színes és számtalan téren tehetséges önfejlesztő művészhez tökéletesen illett a csipkeverőpárna és az orsó is, ahogy a korábbi kitanult mesterség, a fafaragás is. A bemutatóórán a csipkeverést mi is kipróbálhattuk, ezzel a lehetőséggel azonban csak Bodgál Krisztina élt. Krisztina és osztálytársa,

Csipkeverés

Mészégetés

Dús Zsuzsanna érdeklődését annyira felkeltette a csipkeverés, hogy egy kis tanulmányt is készítették a textilművesség királynőjének, a csipkeverésnek a történetéről és fajtáiról.

Stanga, cselusztja, jobb pofa, bal pofa

2018 telén Bükkszentkereszten felkerestük, és szeretett, de sajnos mára már eltűnt mesterségéről kérdeztük az utolsó bükki mészégetőt, Halász Lászlót. Az interjú során a kérdéseket Kalocsai Édua 10. D osztályos tanulóval, Erdődi István tanár úrral közösen fogalmztuk meg. A fotózást és az operatóri munkát Suszter Ágnes vállalta, Nagy Richárd Endre segítségével. Laci bácsi mély átéléssel és szeretettel mesélt a szakmájáról, megismertük a mészégetés folyamatát, a használatos eszközöket, a munka nehézségeit, szépségeit. Megtudtuk, hogy ez a szakma apáról fiúra szállt, már Laci bácsi dédapja is ezzel foglalkozott. Hallhattunk arról, milyen volt kint élni az erdőben, fuvarozni az elkészült meszet, hogy milyen volt, hogyan változott a társadalmi megítélése a szakmának a 20. század folyamán. Laci bácsi kivitt minket a falu határában még meglévő kemencéjéhez, és megmutatta a különböző szerszámokat is. Az interjú olyan jól sikerült, hogy nemcsak film, hanem pályamunka is készült belőle Kalocsai Édua jóvoltából, szakszótárral, jellegzetes nyelvi fordulatok gyűjteményével, a mészégetés történetével és kémiai leírásával, gazdag képanyag-

Öntés

Kosárfonás

gal. Ez a pályázat az Istvánffy Gyula megyei honismereti gyűjtőpályázaton második helyezést ért el, és az ifjúsági kategória pályázói közül Kalocsai Édua kapta azt a megtisztelő felkérést, hogy mutassa be pályázatát a jelenlévőknek.

Kosarat is fontunk

Ebben az évben pedig egy mára már szintén ritka foglalkozással, a kosárfonással is megismerkedtünk. Makkai Zsóka Gránátalma díjas népi iparművész bevezetett minket a kosárfonás rejtelmeibe, a különleges szakma múltjával, jelenével, szakkifejezéseivel és alapfogásaival is megismertetett minket.

Kézi formázástól a 3D nyomtatásig

Egy igazi élmény- és felfedezésközpontú, komplex tehetséggondozó programon vehettünk részt a Miskolci Egyetem Anyagtudományi Karának Öntészeti Intézetében. A Földes honismereti és médiaszakkörösei megtapasztalhatták azt, amikor a fizika- és kémiaórán tanultak valósággá válnak. Kéziformázhattunk, sőt ki is önthettük az általunk választott tárgyakat. Megismerkedtünk számos szakkifejezéssel, öntési fortéllal. A magunk öntötte tárgyak értéke számunkra felbecsülhetetlen. Az egyetem egyik doktorandusza pedig a fémnyomtatás legmodernebb gépeivel ismertetett meg minket.

Paula, Bodza, Szerénke

...és még húszan abból a tehenészetből, akiket név szerint ismerhettünk meg izgalmas programunkon Répáshután. Értékmentő programunk része volt a fiatal Szívós házaspár tehenészetének bemutatása. Többen – városiként – most kerültünk először valóban testközelbe a barátságos tehenekkel. Nem így Erdődi Kristóf a 9. D-ből, aki nemcsak névről ismerte valamennyi jószágot, hanem a szakma minden csínját-bínját is elsajátította már. A kérdéseket is ő fogalmazta meg. Az interjú során megismertük ennek az ilyen körülmények között lassan kikopó hivatásnak sok szépségét, és bizony talán még több nehézségét. Sokat megtudtunk a magyar tarkáról, még többet a kárpáti borzderesről. A csodálatosan szép kilátású „alpesi legelőn” fotóztunk, filmet készítettünk, nagyot beszélgettünk, és a fejést is megvártuk. Az biztos, hogy akik itt voltunk, egy pohár tej mögött már azt a rengeteg munkát is látni fogjuk, ami egy tehenészetrel jár.

Pályamunkáinkkal több alkalommal is jelentős sikereket értünk el a Tradíció Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat történelmi/néprajzi interjúkat készítő kategóriájában és a nagy múltú Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton is. A diákok több gyűjtésen alapuló tanulmánya bekerült a Magyar Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumába. Több alkalommal részt vehettek a műhely tagjai az Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián is, legutóbb tavaly nyáron Erdélyben.

Nagyon jó az a gyakorlat, amit a Földes Ferenc Gimnázium Honismereti és Médiaműhelye jó ideje követ, hogy a diákok életútinterjúk készítésével igyekeznek a 20. század történelmi eseményeit az egykori szemtanúk elmondásaiból is megismerni. Az elmúlt években számos pályamunkát nyújtottak be, amelyekben a gimnazisták elsősorban nagyszüleikkel, rokonaikkal készítettek teljes életút- vagy életrészek-interjúkat. [...] A film remek segédanyag lehet a 20. századi magyar történelem oktatásához. Olyan kor- és mentalitás-történelmi dokumentum a középiskolások által készített interjú, amely szinte semmilyen más módon meg nem világítható képet tud adni közelmúltunk egy tragikus szeletéről. (Részlet Vasvári Zoltán etnográfus- művelődéstörténész értékeléséből.)

Tehenészet

Istvánffy-eredményhirdetés

Járjuk a várost, a megyét, az országot

Kollégáimmal – nyugdíjba vonulásuk előtt dr. Szabó Istvánnéval, Barna Istvánnal, Jobbágy Lászlóval, jelenleg Erdődi Istvánnal – évtizedek óta küldetésünknek tekintettük, tekintjük, hogy tanítványainkat minél jobban megismertessük szűkebb és tágabb pátriánkkal, annak történelmi, néprajzi, irodalmi, természetföldrajzi értékeivel. Ezek közül a mindig valamilyen témára felfűzött, gyönyörű emlékekben gazdag utak közül hármat szeretnék megismertetni a kedves olvasóval.

Miért lett mindenki Miskolcon filozófus?

Kiszabadulva a karantén fogságából tavaly májusban egy különleges kultúrtörténeti kirándulást tettünk Miskolc legendás „hegyére”, az Avásra. Megismertük a Nagyavas pincesorainak, különleges borházainak történetét, a kedvünkért kinyitotta a tulajdonos a híres Halmay-, más néven Polgármester borházat és pincét is. De természetesen tisztelegtünk Szemere Bertalan és Palóczy László emléke előtt is, sírjuknál. Az Avasi Református Templom a földesisták szívéhez nagyon közel áll, hiszen sok évtizedes hagyománya iskolánknak az itteni tanévet záró orgonahangverseny. De ezen a kiránduláson a történetével és építészeti különlegességeivel is megismerkedhettünk, nagyon érdekes animációt is megtekinthettünk, mi több a templom padlásának

Avasi kirándulás

különleges belső fa tetőszerkezetét is megcsodálhattuk. Erdődi István tanár úrral és néhány fotós-filmes szakkörössel még folytattuk a barangolást, remek fotó/filmtémákat keresve ebben a különleges „kopott ékszerdoboz”-világban. Nagyon szeretem azt a Móricz-idézetet, ami aznap is elhangzott, mert remekül illik erre az avasi világra: *Miskolcon, aki berúg, a temető józanítja ki. Az Avason fent a tetőn vannak a pincék s a hegyoldalban a temető, amelyen át kell jönni annak, aki mámorosan haza balag. Ezért lett Miskolcon mindenki filozófus.*

Régi mondák és új kutatások, avagy sámándob, csaták, várak, kastélyok

A világjárvány előtti utolsó terepgyakorlatunk témája olyan történelmi emlékhelyek felkerekése volt, ahol a magyar történelem, kultúrtörténet egészére meghatározó események történtek, személyek éltek. Első állomásunk Muhi volt, itt felkerestük a csata emlékművét, Rogerius megrendítő sorait idézve elhelyeztük az emlékezés koszorúját is:

*Akik ott a porba hulltak,
vajh ki tudja, hányan voltak?
Alig győzte a két párka,
aki nyújtja, aki vágja
a veszendők fonalát.*

[...]

*Kérésünket halld meg, Isten,
pusztítsd ezt a ronást innen,
tedd, hogy gyászunk véget érjen,
s fölnézzen rád jókedvében,
ki e népből megmarad.*

De nem elégedtünk meg ennyivel, térkép-pel a kezünkben, átvágva a legelőn a csata egykori helyszínét és a Sajó gázlóját is megkerestük, sőt azokat a fa hídoszlopokat is megnéztük a vadregényes körömi tóban, melynek eredetijét a népnyelv és egyes történelmi források a tatárjárás korában is meglévő átkelőnek gondolnak. Megtudtuk, hogy a közelmúltban előkerültek olyan új régészeti leletek, és új történelmi magyarázatok is születtek, melyek lehetőséget nyújtanak arra, hogy a muhi csata

Kirándulások a megyében

értékelése is árnyaltabb, sőt alapvetően új, komplex és több tudományterület eredményeire támaszkodó legyen.

Következő állomásunk az ónodi vár volt, mely egykor a Sajó átkelőhelyét és a hadászati szempontból fontos utakat védelmezte. Szót ejtettünk az 1707-ben tartott ónodi országgyűlésről is, melyet azonban nem itt, hanem a vár melletti körömi mezőn tartottak, itt hangzott el a híres *Eb ura fakó! József császár nem királyunk!* mondat, mely a korban csúnya káromkodásnak számítva jelentette ki a Habsburg-ház trónfosztását.

Utunk ezt követően Tiszadobra, a különleges szépségű Andrassy-kastélyhoz vezetett. Itt sok érdekességet hallhattunk a környéken végzett ásatásokról, a falu határában húzódó Csörsz árka mondáiról csakúgy, mint csíkszentkirályi és krasznahorkai gróf Andrassy Katinkáról, a vörös grófnőről.

A gyönyörű és tartalmas napot pedig Európa egyik legépebben fennmaradt és egyik legnagyobb alapterületű földvárának, a honfoglalás korában épült szabolcsi földvárnak a bejárásával zártuk, ahol stílszerűen éppen egy sámándobegyűttes gyakorolt.

A tanulmányi út során a történelmi eseményekről és a legújabb történelmi kutatásokról, értékelésekről Erdődi István tanár úr, a felkeresett helyek irodalmi, kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozásairól én, Kovácsné Szeppefeld Erzsébet tartottunk sok érdekességgel kiegészített tájékoztatót.

Nagy öröm számunkra, hogy a honismereti, média- és fotószakkör értékőrző, értékmentő és értékteremtő munkáját már több alkalommal is támo-

gatásra érdemesnek találta az Emberi Erőforrások Minisztériuma, jelenleg az NTP-INNOV-21-0050 „Komplex tehetséggondozás a Földes Ferenc Gimnáziumban” nyertes pályázatunk is segíti a műhely tevékenységét.

Sárkányok földjén

Ilyen pályázati támogatással valósult meg tavaly az az utunk, mely a sárkányok és a Báthoriak földjére, a beregi keresztszemes hímzés és az igazi jó szilvalekvár vidékére vezetett. Nyírbátorban az ország legszebb hálóboltozatos templomát, legrégebbi és legnagyobb fa haranglábát éppúgy megcsodáltuk, mint a minorita templom Krucsayoltárát. A főúri építészlet után a „mezítlábas Notre-Dame”-ban, Tákoson a lelkünk is kicsit elcsendesedett. Csarodán a „mosolygó szentek templomában” szépséges freskókat és különleges ajtókat is fotózhattunk, és azt is megtudtuk, hogyan készül

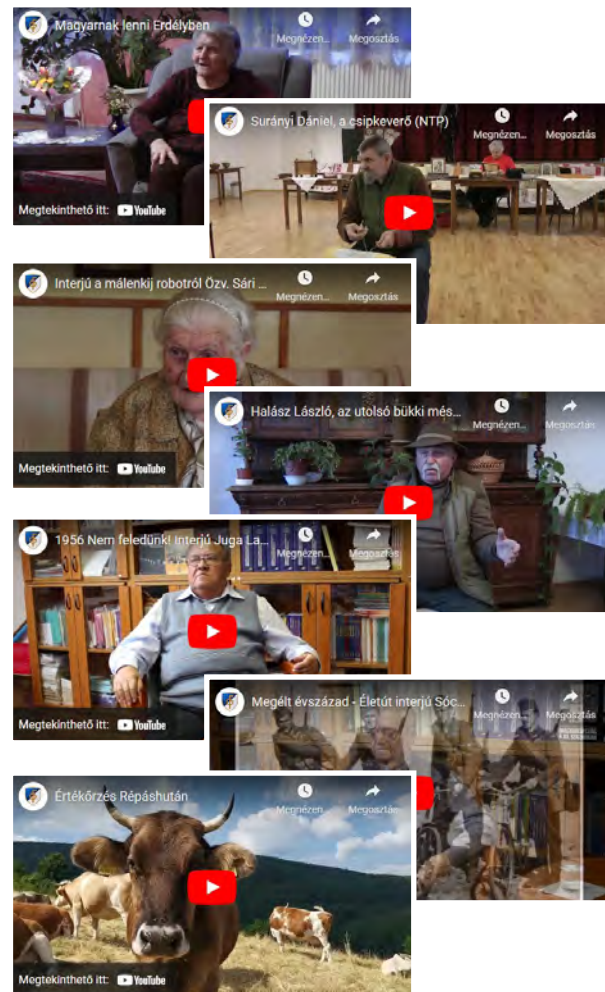
Sárkányok földjén

a szatmári kék. Az elcsendesedés és a tisztelettel főlhajtás a szatmárcsekei csónakos fejfás temetőben már Kölcsey Ferenc emlékének szólt. A klasszicista síremléknél a nemzeti színű szalagunkat is elhelyeztük, és Kölcsey Ferencre *A Földhez* című versével is emlékeztünk. Utunk következő állomása Túrístvándi volt, ahol az európai viszonylatban is különlegességnek számító ipartörténeti műemléket, a vízimalmot működés közben is láthattuk. Napunk zárásaként pedig egy szép sétával felkerestük azt a különleges vidéket a Tisza partján, *hol a kis Túr siet beléje*.

A Földes Honismereti és Médiaműhelyét bemutató írásban szereplő valamennyi film megtekinthető az iskola honlapján a <http://www.ffg.hu/tanuloknak/szakkorok> oldalon.

Sok tervünk van, már szervezzük a tavaszi tanulmányi utunkat, mindenképpen folytatni szeretnénk értékmentő tevékenységünket is. Nagyon megtisztelő számunkra, hogy egyre többen jelzik az idősebb generáció tagjai közül, hogy szívesen mesélnének életükről, a megélt történelemről a médiaműhely kamerája előtt.

Sok ezer kép, több mint száz írásos beszámoló, sok díjnyertes vagy „csupán” kedvelt film bizonyítja, hogy a honismereti és médiaműhelyben a csapatmunka kiváló. Nevettünk bakikon, mérgeleztünk a csúszásokon, kerestük az elbújt fájlokat, együtt örültünk, ha megkerültek, szó szerint tudtuk a filmeket a vágások alatt, megéltünk számtalan szép, sokszor megrendítő pillanatot, és közben rengeteget tanultunk.

Válogatás az iskola honlapján megtekinthető videók indexképeiből

A jelenlegi csapat

A BÁN VÖLGYÉBE ÉS A BÜKKI-HEGYHÁTRA KIRÁNDULTUNK

Karvalyszky Andrea – Csirmazné Cservenyák Ilona

Dr. Kiss Miklós gyűjteménye Dédestapolcsányban

Mesés utazás

A cím nem véletlen. Szeptember 7-én, ezen a szép őszi napon mesés úti élményekben volt részünk. Először Dédestapolcsányban dr. Kiss Miklós bélapátfalvi keménycserép-gyűjteményének a megtekintése nyújtott vizuális élményt csodálatosan gazdag szín- és formavilágával. A gyűjtő személyisége is megnyerő volt, nagyon részletes szakmai tájékoztatást tartott nekünk. Majd a honismereti mozgalom egyik alapítójának, Lajos Árpádnak a sírjánál hajtottunk fejet, és elhelyeztük tiszteletünk, kegyeletünk koszorúját.

Ezután mentünk egy varázslatos településre, Nekézsenybe. Az egész falu bemutatkozott nekünk bizonyos értelemben. Megismerkedhetünk a kulturális élettel, a település elhunyt híres embereivel. Szelezky Zita színművésznő szellemi hagyatékát, életpályáját a róla elnevezett emlékházban idézték fel. A művésznő síremlékénél koszorút helyeztünk el, és irodalmi megemlékezéssel felidéztek személyiségét. Balogh Béni író emlékkiállítását is megnéztük, megismertük gazdag irodalmi munkásságát és kiadott műveit. Gasztronómiai élményben a felséges ebéd által részesültünk. Ekkor kaptuk meg a polgármester ajándékát, ami nagyon kedves gesztus volt részéről. A református templom megtekintésével az egyházi életből is kaptunk ízelítőt, itt egyházi zene is elhangzott. Végül pedig a Hagyományok Házának meglátogatásával zártuk Nekézseny megismerését. Az ott látott babakiállítás által tényleg egy csodavilágba repültünk. Visszamentünk az időben,

Lajos Árpád sírjánál

Csoportkép Szelezky Zita síremlékénél

újra gyerekek voltunk. Úgy éreztük, a világ összes babáját láthatjuk. A helyismereti kiállítás megtekintésével képet kaptunk a régi paraszti világról, szakmákról. Fájó szívvel jöttünk el erről a szeretni való településről.

Ezt követően Nagybarca Árpád-kori településre mentünk, ahol látogatást tettünk két híres ember emlékházában. Kecskési Tollas Tibor irodalmi munkásságát mesélték el nekünk gazdag forrásanyaggal, majd Almási Balogh Pál orvos életútjába kaptunk betekintést, aki Széchenyi István és Kossuth Lajos háziorvosa volt. A kirándulást nagy szellemi gazdagodással zártuk. Tudásunk nagyon gazdag és változatos ismeretanyaggal bővült. Megállapítottuk, hogy a Bükki-hegyhát és a Bán völgye nagyon gazdag kulturális örökséggel rendelkezik. Maradandó élményt szereztünk a tanulmányút során.

Karvajszky Andrea

Kirándulás a Bükki-hegyháton

Nosztagliával vettem kezembe azokat a kiadványokat, melyek felidéztek számomra e feledhetetlen kirándulás emlékeit. De nemcsak nekem, hanem mindazoknak maradandó élményben volt részük, akik szeptemberben a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület szervezésében részt vettek a Bükki-hegyháttra szervezett kiránduláson.

Először Dédestapolcsányban dr. Kiss Miklós nyugalmazott állatorvos bélapátfalvi keménycserépgyűjteményében gyönyörködhattunk, s közben meghallgattuk történetét a hosszú évek gyűjtőmunkájáról. Dr. Bodnár Mónika, egyesületünk titkára a helyi Serényi-kastélyról fejtette ki gondolatait, végül felkerestük és megkoszorúztuk Lajos Árpád néprajzkutató sírhelyét.

Ezek után a kis falvak egyik gyöngyszemébe, Nekézsenybe vitt az utunk. Ami első látásra megkapó volt ebben a kis községben: nemcsak a csodálatos bükki tájban megbújó kis házak, hanem az a ragyogó tisztaság, mely az egész falut jellemezte. Seholy egy eldobott papírt, cigarettavéget, szemetet nem láttunk, csak virágokat, színesítve a kis utcákat. Ehhez járult hozzá az, ami példaértékű, hogy okos stratégiával hogyan lehet az elhagyott házakat, iskolát újra hasznosítani és megtölteni élettel.

Itt első állomásunk Szeleczy Zita, az anyai ágon nekézsenyi gyökerekkel rendelkező színművésznő végső nyughelye volt a temetőben, ahol elhelyeztük a kegyelet koszorúját, és meghallgattuk Fehér József tanulmányát a színésznő 1956-ban kifejtett lelkesítő munkásságáról, majd megnéztük a Szeleczy Zita Emlékházat. Sok új ismerettel, a művésznő életével kapcsolatos dokumentumok, felépőruhák, fényképek megismerésével lettünk gazdagabbak, és nemcsak a színészt, hanem az embert is megismerhettük Lukács Józsefné Éva, a helyi önkormányzat munkatársa élvezetes ismertetőjéből.

A Szeleczy Zita Emlékház előtt

Az emlékházban

A református templomban

Balogh Béni-emlékkiállítás

Utána a szépen felújított Balogh Béni Községi Házba vitt az utunk, ahol főként a Bükk történeteit megörökítő, a magyar rege- és mondavilág írójának, a falu szülöttének, Balogh Bélinek életével és munkásságával ismertetett meg minket Bánfalvi Lászlóné.

A finom és bőséges ebéd után a református templomban Ottenberger Balázs lelkipásztor csodálatos énekkel kápráztatott el bennünket, közben megismerhettük a több száz éves templom történetét és néhány régi relikviáját is.

A délutáni program csúcspontja a volt iskola épületében berendezett Hagyományok Háza meglátogatása volt. Rigó Miklós helyi hagyományörző és gyűjteménykezelő ismertette a ház történetét a gondolat megszületésétől – hogy mire kellene használni az elhagyott iskolát, hogy tönkre ne menjen – a kiállítás létrehozásáig. Több teremben a falu lakossága által felajánlott régi relikviákat helyezték el. Így megcsodálhattuk a tűzoltó egyenruhától az iskolai élet emlékein, a háztartáshoz szükséges tárgyakon, a vőfélykendőkön, a falvédőkön, a működő szövőszéken keresztül a több száz babáig – melyet Tóth Jánosné Erzsike óvónő élvezetes előadása közben csodálhattunk meg – az összegyűjtött, szakértelemmel, gondosan rendezett, kiállított tárgyakat. Mindenkinek ajánlom, aki egy szép kis falut akar látni, és a régi falusi emberek életét szeretné megismerni, látogasson el Nekézsenybe.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Uj-Tóza Csabáné polgármester asszonynak kedvességéért és Bánfalvi Lászlóné ny. könyvtárvezetőnek, helyismereti kutatónak, nekézsenyi lokálpatriótának, aki az egésznapos programot megszervezte részünkre.

Utunk utolsó állomása Nagybarca volt, ahol a kedves fogadtatás után Csikászné Béres Erzsébet tanárnő, az emlékház gondozója, a helyi születésű Kecskési Tollas Tibor (Nagybarca, 1920. december 21. – München, 1997. július 19.) költő, a Nemzetőr főszerkesztője életét és munkásságát ismertette, szemléltetve kiállított képekkel és emléktárgyakkal. Külön élményt nyújtott a költő hangját hallani, amint a saját versét mondja.

Az emlékház falán látható tábla a falu másik szülöttének, Almási Balogh Pálnak (Nagybarca, 1794. október 18. – Pest, 1867. szeptember 11.), a reformkor orvosának, az MTA tagjának állít örök emléket. Az emlékház gondozója többek között a filozófiai, társadalomtudományi és orvosi írásaira hívta fel figyelmünket. Széchenyi István és Kossuth Lajos háziorsosa cikkeiben többször a homeopátiás gyógymód jelentőségét hangsúlyozta.

Élményekben gazdag nap után köszönhattünk el a Bükki-hegyhát csodálatos világától, gazdag kincseket őrző kis falvaitól, melyeknek vendégszerető lakói szeretettel várják az érdeklődőket.

Csirmazné Cservenyák Ilona

Úton a Hagyományok Házába

A Hagyományok Házában

Csoportkép a Hagyományok Háza előtt

Nagybarcán a Tollas Tibor Emlékházban

ZENTAI TÓTH ISTVÁN SZENT BORBÁLA-SZOBRA ÉS EMLÉKTÁBLÁJA MISKOLCON, A GÖRÖMBÖLYI TEMETŐBEN

Hideg Ágnes

2021. május 13-án, egy borongós tavaszi napon emléktábla-avatásra gyűltünk össze a görömbölyi temető kertben. A temető ravatalozója mellett egy I. és II. világháborús emlékmű áll. Az emlékműbe beépítve egy kecses női szobor, Szent Borbála szobra. A szobor anyaga ón, magassága másfél méter, feje fölött glória, a talapzatánál ágyúcső három ágyúgolyóval. Alkotóját sokáig homály fedte. Egy véletlennek köszönhető, hogy kiderült, ki készítette a szobrot: Zentai Tóth István Amerikában élt, később ott elhunyt neves szobrászművész. Az emléktábla az ő tiszteletére került kihelyezésre.

A történet 2011 nyarán kezdődött a miskolci Herman Ottó Múzeumban, ahová Zentáról érkezett egy megkeresés. Domány Katalin kereste nagybátyja, Zentai Tóth István Szent Borbála-szobrát, s ehhez kérte a múzeum munkatársainak segítségét. Egy kép, s néhány adat szolgált támpontul a kereséshez. A szobrot a művész 1943 nyarán a magyar királyi miskolci VII. légvédelmi tüzérsztag számára készítette. Ezzel kapcsolatban Tóth István barátja, Andruskó Károly így emlékezett: *Segítettem Pistának becsomagolni és felrakni Szent Borbála szobrát a teherautóra, amely elszállította Miskolcra.*¹

A múzeumban dr. Kárpáti László művészettörténész – görömbölyi lakos – a kép alapján felismerte, hogy a szobor azonos a görömbölyi temetőben lévő szoborral. Közben a kutatás kiderítette, ki is volt Zentai Tóth István.

Zentai Tóth István 1912. november 1-én született Zentán. Tanulmányait Budapesten, a Magyar Képzőművészeti Főiskolán folytatta 1937–1943 között. 1946-ig többször szerepelt tervekkel és portrékkal a hazai tárlatokon. 1945-ben dolgozott a Százados úti Művésztelepen is. Kétszer kapott római ösztöndíjat, végül 1949-ben Olaszországból Venezuelába ment, ahol absztrakt szobrokat készített, s az ottani művészvilág elismert tagja lett. 1962-től a Los Angeles-i Isabelle Buckley School, majd 1968-tól a Brandsdall Art Center tanára. A külföldi Magyar Hivatásos Képzőművészek Szövetsége kaliforniai csoportjának elnöke. 1975-ben Los Angeles-

¹ Domány Katalin: Zentától Hollywoodig. Zenta, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet 2009. 23. o.

Szent Borbála szobra és Zentai Tóth István emléktáblája a görömbölyi temető kertben.

A táblát Gyöngyösi László műkőkészítő kisiparos készítette.

*ben a Reaching for the Stars című szobra elnyerte az Árpád Akadémia aranyérmét. Los Angelesben halt meg 2002. január 18-án; ott is temették el.*²

A városi legenda szerint Szent Borbála szobrát a háborús években be akarták olvasztani a Vasgyárban. Valószínűleg a görömbölyi emberek mentették meg a pusztulástól, s így került a szobor először a görömbölyi római katolikus templomba, majd utána a temetőbe. A legenda akár valóság is lehetne?! Miután Zentai Tóth István

fiatalon elhagyta Magyarországot, művészete Amerikában teljesedett ki, így hazánkban kevés műalkotása található. Néhány szobrot őriz a Magyar Nemzeti Galéria és Miskolc mellett még Érden, a Csuka Zoltán Városi Könyvtárban található szintén egy szobra (*Tavas*). Mindezek arra ösztönöztek, hogy a miskolciak nevében egy emléktábla felállításával fejezzem ki tisztelem e neves művész előtt, s az utókor se feledje azt, hogy ki alkotta Szent Borbála szobrát.

Az emléktábla-avatáson Vámosi Katalin művészettörténész hangulatos epizódokkal színesítve ismertette Zentai Tóth István életútját és művészetét. Tassy Hanna, a Miskolci Bartók Béla Zene- és Táncművészeti Szakgimnázium népzene szakos növendéke *Jer bé a temető kertbe* címmel széki összeállítást adott elő (felkészítő tanára Bárdos-Simon Katalin). A táblaavatást és -koszorúzást Hideg Ágnes és Borkuti László végezte.

Vámosi Katalin művészettörténész (Herman Ottó Múzeum) ismerteti Zentai Tóth István életútját és munkásságát; Tassy Hanna népdalokat énekel;

Hideg Ágnes és Borkuti László megkoszorúzza az emléktáblát

² Domány Katalin i. m. nyomán.

ÉVSZÁZADOK NYOMÁBAN

Ünnepi gondolatok a 800 éves Sajópetriről

Farkas Ferenc

Az elődök tisztelete és emléküknak megbecsülése az alapja a családszeretetnek, egyszersmind a hazafiságnak is.

(Esterházy Péter)

Tisztelt megemlékezők!¹

Minden teremtett lény élvezi az őt körülvevő világot, a létező csodát, ám az, hogy különleges alkalmakat, eseményeket tudatosan meg is ünnepel, s azokra vissza is emlékezik, egyedül az emberre jellemző. Az idei esztendő Sajópetri lakóinak igazán különleges eseményt hozott, a falunk 800 éves lett. E nyolc évszázadba belefért nem csupán lakóhelyünk, de hazánk csaknem egész történelme, s ilyenkor visszagondolunk hajdani és nem túl távoli elődeinkre, őseinkre is, és megelevenítjük emlékeiket. Visszaemlékezésemet II. András királyunk uralkodása korával kezdem, mert ekkor van Petri első említése: 1221. Innen óriási ugrásokkal elérek napjainkig. A fontosabb eseményeket csak úgy érintem, mint régi, forró nyarakon fecskéink begyükkel hűsítőnek érintették a Sajó vizét. Az elhangzó gondolatokat erősíti a fotó- és helytörténeti kiállítás, mellyel ez ünnepi alkalomra a közösségi ház is méltó módon készült.

A falu kora Árpád-házi királyaink alatti sorsáról keveset tudunk. Ebből a legfájdalmasabbat, a muhi csatát említem, melyben az ottani síkon felállított magyar szekértábornak a környékbeli falvakkal, közöttük Petrivel együtt a tatár seregek úgy söpörték el, mint régi, forró nyarakon az egyszer volt Hosszúréti út szekérek által örölt lisztfinom porát a hirtelen támadt forgószél. Az első említéstől számított húsz évre a falu tehát elpusztult, de talán nem halt ki teljesen, újratelepült. Tény, hogy 1317-ben már temploma is volt, ezért is hívták ekkor Egyházaspetrinek.

Az ezt követő 130 év alatt jelentősebb esemény nem történt, a falucska békésen fejlődhetett. Ez a nyugalmi időszak Zsigmond király uralkodása alatt megtört, talán a mostanira is emlékeztető járvány is pusztított, meg ráadásul útjába esett az állandó hadvonalaknak, s ezek fosztogatásait a lakosság nem tudta elviselni; tény, hogy 1450 körül Petri újra elnéptelenedett. Prédiummá, azaz lakatlanná vagy nagyon gyéren lakottá vált. Nevével legközelebb már csak a török uralom idején, 1582-ben találkozhatunk egy török adóösszeírásban. A törökök ellen vívott, magyarok által vesztett mezőkeresztesi csata (1596) után további 150 évre harmadszor is

eltűnt a föld színéről, de királyi akaratból és segítséggel ismét életre kelt, III. Károly és Mária Terézia lakókkal telepítették be. Az eddigiekből jól látható tehát, hogy a Himnuszunkban megénekelte balsors falunkat mintegy 500 éven át tépte, szaggatta, de mégis elért a jelenkorba, s ez a mindenkori lakók élni akarását bizonyítja. 2021 legutóbbi évtizedei tehát a ránk hozott víg esztendőknél is tekinthetők.

Az 1730-as években kezdődő betelepítés több irányból, a túlnépesedett helyekről történt. A Felvidék falvaiból és majorságaiból szlovák, akkori megnevezéssel tót és magyar anyanyelvűek, a Kárpátaljáról, Ungvár, Munkács és Beregszentmiklós környékéről ruszinok érkeztek. Harmadjára azok a visszatelepülő magyar anyanyelvűek, akiknek elődeit a történelmi viharok a közbeeső időben elűdözték innen. E többféle populációból alakult ki mintegy két és fél évszázad alatt Sajópetri lakossága.

A betelepítés tényét az egyházi anyakönyvek és a levéltári adatok igazolják, ezek egyformán fontosak. Különösen nagybecsű közöttük egy 1767-ből való lakossági összeírás, melyből megismerhető az akkori falu teljes lakossága, családok szerint. E korban minden helynek voltak földesurai, Petrinek ket-

*A megemlékezést tartó Farkas Ferenc és az ünnepi alkalomra verbuválódott dalárda néhány tagja
(Fotó: Antal-Farkas Erzsébet)*

*Az ünneplő közönség
(Fotó: Antal-Farkas Erzsébet)*

¹ Elhangzott a 2021. szeptember 10-i ünnepségen a falu egykori iskolaigazgatójától.

tő is. Az egyik a diósgyőri királyi kincstári uradalom, a másik a sajládi pálos szerzetesrend, majd 1786-tól ennek jogutóda, a vallásalapítvány. A lakók e kettőnek voltak a jobbágysai egészen az 1848-as jobbágyfelszabadításig.

1740-től a falu a jelenlegi helyén áll. A lakosság nagyjábólik része a 20. század közepéig földművelésből élt. Határa nem volt nagy, a szántóterületet az akkori erdő kiirtásával és a rétek, kaszálók feltörésével növelték. A betelepülők fél- vagy negyedtelkes jobbágyok és föld nélküli zsellérek voltak, s ez így is maradt 1849-ig. Pesti Frigyes a 19. században a falu határát közepesen termékenynek jellemezte. A lakosságát szorgalmas, takarékos, józan életű embereknek írta le, és vallásosnak tartotta. A kicsiny családi gazdaságok jelentősebb mezőgazdasági árutermelést és kereskedelmet nem tettek lehetővé. Természeti és ásványkincsei sem voltak. Ez az állapot csak lassú fejlődést eredményezhetett. Ez a lakosság lélekszámának gyér gyarapodását vonta maga után. A paraszti életmód a sajoszentpéteri Lévay József költőt, Borsod vármegye aranytollú jegyzőjét is megihlette, aki a paraszti munkáról és a szülőhely szeretetéről ír *Itt születtem* című versében (elmondta Polgári Laura 8. osztályos tanuló).

1961-ben az egyéni gazdálkodást felváltotta a mezőgazdasági termelőszövetkezeti forma. Nálunk ez Egyetértés MGTSZ néven működött 30 éven át. A rendszerváltozás következtében feloszlott. A történelem eddig nem dönthette el, hogy ez országosan helyes lépés volt-e, vagy tévedés.

A 19–20. században nagyipari várossá nőtt Miskolc Petri fejlődésére annyiban volt hatással, hogy közelsége folytán a petrieknek is munkalehetőséget biztosított.

Röviden a régi faluról

A lakóhely magva a Bekecs. Az első betelepülők ide építették házacskáikat, meg néhányat a főutca mentére. Ezekből mára mutatóban sem maradt. Ezért becsesek azok a fotók, melyek a tablón láthatók. Mára a falukép teljesen átrajzolódott. A régi deszkapalánkos, léckerítéses, tornácós házak helyén modern lakások magasodnak, ezek az utóbbi évtizedek fejlődésének legfőbb bizonyítékai. A régi faluképet szépen felidézti egy Kerényi György által itt gyűjtött dal, melynek címe: *Az én rácsos kapum...* (előadta az ez alkalomra alakult énekkar Szabó Péter kántortartató vezetésével).

Sajópetri egy 1684-es térképen
(részlet a kiállítási tablóról)

A mi folyónk, a Sajó

A lakóhely névadásában is szerepet játszott. Évezredek óta szolgálja a partján élőket; vizét, halait, fűzeseit, fővenyét és nem utolsósorban természeti szépségét adta és adja mindenkori. Egykor halállománya rendkívül gazdag, vize tiszta volt, de a szocialista nagyipar szennycatornává süllyesztette. A rendszerváltozás óta védelmét környezetvédelmi törvény garantálja. Egy ideje újból tiszta vizű, mintegy 40 halfajnak otthont adó folyó,² de további védelmet igényel és érdemel. Évszázadokig szabályozatlan volt, ezért áradásaival nagy károkat tudott okozni. Volt, hogy a görög templom kertjénél a partot szaggatta, magát a templomot is előtéssel

fenyegette. Máskor a Rózsadomb környékén elvitt 10-12 házzal együtt egy utcacészt. Megint máskor, 1854-ben a Malomárokból elvitte a falu vízimalmát, egy újabb téli áradásakor jégtábláival eltüntette az Onodot Petrivel összekötő országutat. Több fahíd is volt rajta. Ezek egyikét 1735-ben a pálosok építették, mellé elhelyezték Keresztelő Szent János mívés barokk mészke szobrát. Ez ma állagvédelmi okból a sajládi polgármesteri hivatal előtti téren vigyázza az utazókat. 1949 óta használjuk a Sajóládot és Petrit összekötő vasbeton hidat, amely a legutóbbi, 2010-es árvízkor hatalmas szolgálatot tett az egész országnak. Megérdemelne egy teljes felújítást! Nem csupán azért, mert nagyon ráfér, hanem azért is, mert a hidak mindenütt az összetartásunk jelképei is.

A Sajóról van egy szép dal is: *Sajó vize, jaj, de szépen kanyarog...* (Előadta az énekkar, citerán kísért Mészáros Péter 8. osztályos tanuló.)

A közigazgatás, faluvezetés

Az állam a közigazgatás által gondoskodik a hatalma érvényesítéséről. Az eltelt 800 év alatt ez sokat változott, fejlődött. A falu élén legelőbb a községi bíró állt, akit a módosabb gazdák közül a főszolgabíró jelölt ki. Három évre választották. Ő volt a község első tisztviselője, az előjáróság feje. Legfőbb segítője a nótárius vagy jegyző volt, akit nem választottak, hanem kineveztek. Ő tartotta a kapcsolatot a felettes szervekkel, intézkedett a bíró távollétében, intézte a település

² A szöveg elhangzásakor és megírásakor még nem tudunk a 2022 tavaszán bekövetkezett szennyezésről, az Alsósajónál a folyóba beömlő szennyezett bányavíz okozta károkról. (Szerk.)

ügyeit, vezette a nyilvántartásokat, és felelős volt az adók behajtásáért. Amíg nem volt Petriben tanító, a gyerekek tanításával is ő foglalkozott. 1770 és 1949 között működött ez a rendszer, ez alatt az idő alatt itt sok bíró és jegyző szolgált. Az egykori bírókat Veres Sándor és Holló Imre, a jegyzőket Hetesfay József és Soltész Aladár foglalja keretbe. E rendszert 1950-ben felváltotta a tanácsi közigazgatás, teljesen más célokkal és feladatokkal. Ebben már nem kerülhetett posztra Holló Imre okos parasztgazda, korábbi községi bíró, aki ezelőtt a Független Kisgazda Párt miskolci járási titkári pozícióját is betöltötte, sem Hegedűs Lukács éles szemű és eszű iskolaigazgató, aki a változásokat kritikusan szemlélte, és ezeknek hangot is adott. „Jutalmul” szülőfalujából áthelyezték. Hallgatásra bírták Pataki István parókust is, aki a lakosság érdekeiért mindenhol és mindenkor kiállt. A falvak vezetőtestületeit, a tanácsokat a lakosság választotta. Ezek élén a tanácselnökök és a tanácsbírák álltak. A rendszer bevezetését nálunk megelőzte Sajólád és Sajópetri községek erőszakos egyesítése, amit egyikük sem akart, mégis bekövetkezett, ami a közöttük lévő viszonyt hosszú időre elmérgesítette. A közös tanács elnöke Suhajda József, a titkára Soltész Aladár lett, mindketten ládiak. A petrieket ez is irritálta. 1950–1956 között, a Rákosi névvel fémjelzett korszak alatt tombolt a legkegyetlenebb diktatúra, melyben a korabeli tanácselnököknek és titkároknak a lakosság szemszögéből nézve a legutáltatósabb feladatokat kellett végezniük: kötelező beszolgáltatások, kuláküldözések felügyelete, a kommunista rendszer ellenségeinek tartott egyének kíméletlen üldözése. E korban nem volt hálás feladat köztisztviselőnek lenni!

Az összeerőltetett állapot 1957-ig tartott. Ekkor az 1956-os forradalom és szabadságharc hatására az Elnöki Tanács 1966-ig a két községet elválasztotta. Nevüket és önállóságukat visszanyerték, és a nemzeti jövedelemből rájuk eső részből egyénileg mérsékelten fejlődtek. Ekkor kezdett épülni a kultúrház, melynek felújított utódában jelenleg is vendégeskedünk. Az önálló tanács elnöke Jobbágy Imre, a hivatal vezetője Miklós Jánosné lett. 1966-ban a két falut közigazgatásilag újraegyesítették, és ez a rendszerváltozásig így is maradt. A közös tanács törekedett a falvak arányos fejlesztésére, ezzel okosan elejét vette az ellenségeskedés kiújulásának. E csaknem negyedszázadban a tanácselnök O. Kiss István és Szabó Ferenc, a tanácsbírák Varga Antal volt. Működésükre a lakosság idősebbjei még jól emlékeznek. Legemlékezetesebb fejlesztésük az óvodaépítés és az iskolabővítés volt. A község életében 1961-ben lényegi változás történt. Megszűnt az egyéni gazdálkodás, megvalósult a földművelés szocialista átszervezése. Megalakult az Egyetértés Mezőgazdasági Termelőszövetkezet, melynek felosztása a rendszerváltozással következett be. 1990-ben az államigazgatásban gyökeres változás történt, megvalósult az első szabad választás, létre-

jöttek az első önkormányzatok olyan önállósággal, amilyennel elődeik soha nem rendelkeztek. Ezek a polgármester és a jegyző vezetésével irányítják a falut. Sajópetriben először dr. Juhász Balázs helyi orvost választották meg polgármesternek, és Búza Anna, korábban Kistokajban szolgáló tanácsbírák volt a jegyző. Utánuk Debreczeni Balázst, a korábbi alpolgármestert és Pásztorné Molnár Katalint tisztelte meg a lakosság bizalmával, akik jelenleg is betöltik e tisztségeket. Működésük alatt és óta a település elnyerte jelenlegi arculatát.

Az egyházakról

Történelmi szerepük a lakosság életében, a hitéletben, az iskolák fenntartásában, működtetésében, korábban az életminőség alakításában és a hagyományok ápolásában markánsan megmutatkozott. Kezdetben csak a római katolikus egyház működött, de a gyászos török korban 250 évig ez sem, temploma is megsemmisült. A Sajóládra visszatelepülő pálos szerzetesek felépítették, és 1760-ban fel is szentelték új templomukat. Ez lett az ekkor kevés számú római katolikus ember hitgyakorló helye. 1907-ben Petriben olyan iskola épült – funkció nélkül ma is áll –, amely kápolna nagyságú tantermmel vasárnapi misék megtartására is alkalmas volt. Arra is használták csaknem 90 éven át. 1994-ben felépült végre a mindig óhajtott templom, ami azóta falunk és környékének ékessége. Az akkori plébános, dr. Balpataki Béla a helyi önkormányzat jelentős segítségével elévülhetetlen érdemeket szerzett ennek létrejöttében.

A betelepülő görögkatolikus vallású ruszinok előbb paticsfalú, később fagerendákból boronafalú templomot építettek, de ezek leégtek. Ezért 1781-ben, tehát éppen 240 éve felszentelték jelenlegi templomukat. Ez kezdetben anyaegyház volt, 9 település híveit szolgálta, még Felsőzsolca is a filiája volt. Ez az egyház a 20. század első feléig Petri életében domináns szerepet töltött be. Szolgált itt néhány karizmatikus személyiségű parókus. Az egyikük Bihari János volt, aki a szájhagyomány szerint 1849-ben átkot mondott az ide betérő orosz katonákra. Gaganez Lajos neve a ma is

A falu két temploma (Fotó: Antalfi-Farkas Erzsébet)

Az EGYHÁZAK

ARÓMAI

Rózsafüzér Királynője-templomot szenteltek

Részlet a helytörténeti kiállításból
(Fotó: Antalfi-Farkas Erzsébet)

álló kápolna építéséhez kapcsolódik. Zapotoczky Endre esperes jó barátságot ápolt Ferdinánd volt bolgár cárral, aki Petribe is ellátogatott. Pataki István a korabeli közélet legaktívabb szereplője volt, nélküle a faluban szinte semmi sem történt. A legutóbbi időben a ruszin eredettudat felélesztéséért, néhány régi hagyomány feltámasztásáért és a ruszin kisebbségi önkormányzat megalakulásáért és működtetéséért a legtöbbet Szónóczky János Mihály parókus tette. Nevéhez számos sikeres rendezvény szervezése és lebonyolítása fűződik.

Mintegy ötven évvel ezelőtt a petri görögök egyházi éneklési módját egy sajátos, egyéni hangzás és szín jellemezte. Ezt Bacsóka Pál akkori parókus fedezte fel, és hangszalagra is rögzítette. Miután az akkori emberek azóta kihaltak, velük együtt e jellegzetes éneklési mód is elmúlt.

A református egyház mind közül a legfiatalabb. A múlt század közepéig híveik száma 14 és 44 között mozgott, döntő többségük a Petrihez tartozó Jenkepusztán élt. A kistokaji anyaegyházhoz tartoztak. 1945 után lakhelyüket felszámolták, a lakossága szétszóródott. Közülük néhányan Petribe és Ládra kerültek, ők az ónodi anyaegyházhoz tartoztak. Létszámuk olyan szépen gyarapodott, hogy előbb imaházat vásároltak Sajóládon, amit a közelmúltban szép kis templommá alakítottak. Ebben Victor Anna lelkész és Bús Attila gondnok vezető szerepet játszott, és lehetőségeik szerint a sajlóadi és a sajlópetri önkormányzatok is támogatták. A templom Sajólád egyik legutóbbi ékessége.

A három hitfelekezet számára a rendszerváltás új lehetőségeket nyitott. Oktatási és nevelési lehetőségeik nagyságrendekkel jobbakká váltak. Célkitűzéseik megvalósításában nagyon jelentős állami támogatásban részesülnek. Lehetőségeikkel igyekeznek is élni. A gyermekek vallási nevelésében sokkal nagyobb szerepet tudnak vállalni, mint a rendszerváltás előtt. E gondolatkör zárásához ide kívánczok Reményik Sándor klasszikussá vált verse: *Templom és iskola* (elmondta Szombati Bence 8. osztályos tanuló).

Templom és iskola, e kettő nálunk kétszáz éven át kéz a kézben járt. Az iskolákat az egyházak tartották fenn. Ismerjük a tanítóink nevét is. Egy település életerejét az is jelzi, hogy van rendszeresen működő temploma és iskolája. Ezek hiányában elhal. Ezért maradnak örök figyelmeztetők Reményik Sándor gondolatai. Hogy alakult közös sorsuk? A templomokét már ismerjük. Most jöjjenek az iskolák!

Iskolák

1950-ben az iskolákat államosították, azaz elválasztották az egyházaktól. Felekezeti jellegük megszűnt. Létrejött a nyolcosztályos általános iskola, ami azzal járt, hogy a petri felső tagozatos gyerekeknek ettől kezdve Ládra kellett iskolába járniuk. Ez kezdetben utazási nehézségek miatt fe-

szültségekkel járt, de ez már évtizedek óta nyomtalanul eltűnt. A helyben maradó alsó tagozat az időközbeni felújításokkal, fejlesztésekkel, iskolabővítéssel jó körülmények közé került, s ez napjainkban is így van. Az itt tanító nevelők Kirschner-né Baló Anikó iskolavezető irányításával lelkiismeretes munkát végeznek. Az utóbbi évtizedek legfőbb gondja a tanulói létszám csökkenése és az osztályok összetételének változása. Mindkettő hátrányos. Ezt még megtetőzte a két éve tartó járvány. Az iskola tíz éve visszakapta egyházi jellegét, s újból felvette a Szent István nevet is.

Régebben kizárólagosan, az utóbbi évtizedekben vagylagosan a felső tagozatos tanulók többsége Sajóládra, Fráter György nevét viselő egyházi iskolába jár. A tanulók itt 1985 óta kiváló körülmények között tanulhatnak. Az iskola fenntartója, működtetője a római katolikus egyház. Az intézményi szemléletváltás, a szemléletformálódás útján a folyamatosan változó tantestület Szabó Zsófia igazgató vezetésével nagy távolságokat járt be. A profilváltás sem az egyéneknek, sem a közösségeknek nem volt könnyű, s talán még ma sem tehermentes. Közös irányú törekvéssel, egymás iránti nagyobb és több bizalommal a nehézségek éppúgy leküzdhetők, mint ahogy a vírusjárvány által keltezt iskolai próbatételeket is derekasan kiállták, amiért minden nevelőt elismerés illet, s minden fáradozásukért a társadalom részéről e helyről is köszönet illet.

A gyermeknevelés nem az iskolában, hanem a családban kezdődik, majd – ha van – a bölcsődében és óvodában folytatódik. Az óvodai nevelés megálmodója, gróf Brunszvik Teréz szándéka nálunk 1979-ben valósult meg, ekkortól működik az óvoda. E négy évtized alatt az intézmény óvodapedagógusai Vitézné Varga Judit és Alexáné Klusóczki Dóra vezetésével elhivatott munkával sokat fáradoztak azért, és ma is azon vannak, hogy a gyerekek sok hátrány leküzdése után éretten lépjenek az iskolába. Az óvodai és iskolai pedagógusok igyekezetükért és eredményeikért e járványokkal terhelt évek után minden elismerést és köszönetet megérdemelnek.

Az ünnepi hangulat fokozására következzen most egy olyan játék, amit 130 évvel ezelőtt a helyi görögkatolikus iskola gyerekei táncoltak. Lejegyezte a tanítójuk, Szuvák József, címe: *Koszorús- vagy körjáték* (előadták a helyi óvodások és iskolások).

A mögöttünk lévő 20. század újabb történelmi katasztrófákat hozott: két világháborút és egy forradalmat. Ezek hátrányos hatásait a falu lakossága megszenvedte. A két világháborúban harcba szólítottak 116 életerős férfit, akik közül 41 életét vesztette. Az eltűntek és hadifoglyok sorsa nem teljesen tisztázott. A hősök emlékére 2000-ben az önkormányzat emlékművet állított, melynek talapzatán gyakran van virág vagy ég a gyertya. Emlékük az utókor szívében él. Mi most emlékezzünk rájuk egy korabeli katonanóta meghallgatásával: *Százados úr, sejehaj...* (Élékelte a petri gyökerekkel is rendelkező Révész János.)

Ünnepek, megemlékezések, közművelődés

Az elszenvedett fájdalokra, sebekre, a hétköznapi munkák fáradoimaira mindig gyógyírt jelentettek és hoztak az egyházi ünnepek és az évszázadok alatt kialakult szokások, melyek sokszor követték az élet folyását: keletkeztek és elhaltak, de a maguk korában mind a lakosság közművelődésének részei voltak. Idézzünk fel ezekből néhányat az időrendjük szigorú megtartása nélkül!

A karácsony az egyik legszebb, legvártabb, legbensőségesebb ünnep. Mindannyiunknak megvan, a fiataloknak pedig meglesz a legszebb karácsonya. Petriben erről Kerényi György népzene gyűjtő 1957 környékén begyűjtött egy nagyon szép karácsonyi népi éneket *Betlehembe jer, pajtás* címmel, amit a jelenlévők közül már csak néhányan ismerünk. A betlehemezés sokak örömeire viszont megújulóban van, csakúgy, mint az adventi készülődés, melynek jelei külsőségekben is megjelentek. A csoportos kántálás, aminek évtizedekkel ezelőtt még varázsos hangulata volt, mára csak nyomokban, legfeljebb családokon belül létezik. Belépett viszont a pedagógus-énekkar jóvoltából a karácsonyi hangverseny, melyen klasszikus karácsonyi művek szólalnak meg, igazi karácsonyi hangulatot varázsolva.

Valaha csaknem minden lakást érintett a házszentelés, mára ez megritkult, nincs határi búzaszentelés, és amióta nem kézi kaszával aratnak, nem történik meg a legnagyobb nyári munka, az aratás eszközeinek templomfal melletti megáldása sem. Továbbra is él Szent István és az új kenyér ünnepe. Ott, ahol több felekezet is működik, ezt ökumenikusan és az állami megemlékezéssel együtt szokták megtartani (pl. Alsószolcán). Én ezt tartom a legbensőségesebbnek. Húsvét ünnepén megritkult a húsvéti kosarak megszentelése, mert erősen megfogytak a szenteltetők. Sok évtizeddel ezelőtt újév reggelén a kisfiúk rokonoknál, szomszédoknál újévi köszöntőverset mondtak. Jelenkorunkban nincs ilyen. Szinte teljesen visszaszorult a templomi búcsújárás, melyek a hajdani környékbéli búcsúknak állandó elemei voltak. A gyermekek születésekor a keresztszülők komatálvitele örökös szokás volt, mára komatálak sem maradtak.

A polgári életben is hasonló változások mentek végbe. A fiúk elhagyták a komálást, pedig az egy életen át tartó szövetséget jelentett közöttük, szélsőséges esetekben életre-halálra szólóan is. Sokáig megmaradtak a farsangi, az arató- és a szüreti bálok, melyeket a modern kor az ezeket kísérő cigányzenével együtt leparancsolt a színpadról. A korabeli fiatalok népszínművek előadásával gondoskodtak önmaguk és a lakosság szórakoztatásáról. A falunak 20 éven át keskenyfilmszínháza is volt. A legidősebbek még emlékeznek rá, a lakosság szerette.

Szobabelső a 20. század elejéről – részlet a kiállításból
(Fotó: Antalfi-Farkas Erzsébet)

A ma is meglévő, 1961-ben átadott, mostanra szépen felújított közösségi ház a közművelődés előtt új, modern lehetőséget nyitott. Megújult az amatőr színjátszás. Nekibuzdult a tánc, zenekar alakult, és működött több éven át. Petri néhány évre a környező települések fiataljainak szórakozási, kikapcsolódási központja lett. A községi könyvtár Miklós Balázs tanár úr vezetésével több mint negyven éven át szolgálta a lakosságot, ezzel az „olvasó nép” részévé tette.

A rendszerváltozás s az ezt magával vonó fejlesztések következtében a közművelődés feltételei kiszélesedtek. Lehetőség nyílt hivatásos előadóművészek fogadására, tárlatok, kiállítások rendezésére, rétegyenységek kielégítésére, a társintézményekkel (egyházak, óvoda, iskola) való tartalmasabb együttműködésre. Ezekkel a lehetőségekkel a ház vezetői igyekeztek és igyekeznek élni. A közművelődés akkor élő és pezsgő, ha a lakosságban igényeket támaszt, és azokat ki is elégíti. Ezzel együtt gyűjtenie kell a feltárt emlékeket és hagyományokat. Ezért is kellene a mostani évfordulóra egybegyűjtött és kiállított (vagy ezután kiállításra váró) anyagot egyben tartani, annak állandó helyet találni, és a jövőnek is megőrizni.

Emlékülésünknek vannak meglepetésvendégei, akik zenéjünkkel fogják még szebbé és felejthetlenné tenni rendezvényünket. Hallgassuk meg Nagy László petri származású oboaművész és zenesztársa, Bátor Lóránt játékát! A zenei blokkban Bartók-, Lavotta-műveket, valamint egy saját hangszerelésű, itt először elhangzó részletet hallhatnak a *Honfoglalás* című rockoperából.

Sport

Országosan a sport a falvakban is kezdett tömegmértűvé válni. Gyökerei igazából az 1924-ben kötelezően elrendelt leventemozgalomba nyúlnak

vissza. Legerősebb ága a labdarúgás volt. Ez a sportág nálunk a második világháború után vált közkedvelté. Ettől kezdve a falunak néhány időszakról eltekintve mindig volt futballcsapata. 1947-ben és 1960-ban járási bajnokságot is nyertek. A játékosokon kívül ehhez mindig kellettek önzetlen, elhivatott vezetők. Közéjük tartozott id. Rácz Lukács, Drótos Lukács, Bodnár Ferenc, Miklós Balázs, Polgári József és Bodnár Bertalan. Dolhai Miklós testnevelő tanár és egyben játékos-edző közreműködésével nagyon jó felnőtt és ifjúsági csapat működött. Jelenleg a labdarúgás szünetel, pedig a feltetelek tárgyi része biztosított.

Egészségügy

(Zenei betét – Csákányi László: *Doktor úr...*)

A bejátszásból sokan kitalálhatták, hogy a visszaemlékezés az egészségüggyel folytatódik. Ez az ágazat a 20. század közepéig rendkívül szegényes volt. Működéséhez szinte minden feltétel hiányzott. Szakképzett bába volt, de helyben lakó és szolgáló orvos nem. A körorvosi feladatokat az ónodi orvosok látták el. A védőnő fogalma ismeretlen volt, mert nem is létezett. 1951-től folyamatosan mindig volt helyi orvos, aki évtizedekig a sajlóádi lakosokat is gyógyította. Gyökeres változást a rendszerváltozás hozott, ekkortól mindkét falunak saját orvosa van. Az egészségügyi ellátás bővült, kiteljesedett. Lett gyermekrendelés, fogászat, több szakellátás és tanácsadás helyben is igénybe vehető. A falunak jól felszerelt egészségháza van felkészült szakembergárdával, akik munkájukat nagy hivatástudattal és kitartással végzik. A lakosság érdekében nagyon sokat fáradoztak és fáradoznak. Ez kicsúcsosodik e rendkívül veszélyes, járvánnyal terhelt időszakban. Mindezekért hála és köszönet illeti őket.

Az etnikai kisebbségről

Petrinek a szomszéd településekhez hasonlóan két etnikai kisebbsége volt. 1944 előtt néhány zsidó család és náluk valamennyivel több roma etnikumhoz tartozó, a többi, a többség a betelepülő családok leszármazottja. A zsidó családok teljes egészében a holokauszt áldozatai lettek. A lakosság összetétele az eltelt évtizedek alatt jelentősen változott, a kisebbséghez tartozók száma és aránya nőtt. A két népcsoport egymáshoz való viszonya minden időben az általánosan elfogadott társadalmi normák szerint alakult. Éles ellentéteket, gyűlölködést nem lehetett tapasztalni. Sok jele volt viszont az egymásra utaltságnak, az együttműködésnek. Egymás elfogadását nagyban segítette az, hogy régebben személy szerint mindenki ismert mindenkit. Közöttük voltak emblematikus személyek is. Közéjük tartozott Gyula bácsi, a kondás; Aladár bácsi, a

csordás; Zsíros József, a cimbalmos és korszófonó; Mama Gyula, a prímás és egy házaspár: Pali bácsi és Fáni néni. Róluk egy helyi gyermekmondóka is született, ami a köztudatban azért nem maradt fenn, mert nem volt óvoda, ahol megőrizhették volna. Így hangzott: „*Volt egyszer egy ember, / szakállá volt kender. / Felmászott a fára, / leesett a sárba. / Két kutya húzta, / a harmadik nyúzta, / Fáni néni siratta, / Pali bácsi jajgatta.*”

Az iskolában a gyerekek a kezdetektől fogva közösen tanultak. Itt az integrált nevelést mint pedagógiai csodaszernek tartott eszközt nem kellett bevezetni, mert az 200 éve működik. Az elfogadásra való nevelés korán kezdődik, szerencsés esetben egy egész életen át tart. Minél többen ismerik fel azt, hogy a hátrányos helyzetből való kiemelkedés legbiztosabb útja a tanulás, és minél többen követik ezt a felismerést, annál többen fogják megtalálni helyüket a 21. században. Ezáltal könnyebbé válik egymás kölcsönös elfogadása és tisztelete is. Mint természetes állapotnak, ennek így kellene lennie!

Ünnepi megemlékező beszédemet azokkal a gondolatokkal zárom, mit láthatna és mit nem Sajópetriben ma az a személy, aki régen elszármazott innen, s most a 800. évforduló alkalmából idelátogat. Bizonyára hiányozna neki a hajdani három golyafészkés ház, de rácsodálkozna az újakra vagy az átalakítottakra, megújítottakra. Sarat, pocsolyát, port sehol sem kerülgetne, mert nincs, mindenütt bitumen kopog, nem cuppog a sár. Nem látna fecskerajtól roskadozó villanydrótot, de este is világosban járna. Egyetlen udvarban sem látna ágaskodó gémeskutat, sem itatásra váró vályúkat szomjas lovakkal, tehenekkel. Láthatná viszont azt, hogy minden lakásban csapokból folyik a víz. Nem hallana jellegzetes falusi állathangokat, de sok udvarból hallana autóberregést. Érzéki csalódása lenne, ha csak egyetlen udvaron is füstölgő kemencét látna, és érezné a sült kenyér áradó illatát. Ha végigmenne a falun, azt hihetné, a virágoskertek kiköltöztek az utcafrontra a kerítések elé. Ezekről a falukép olyan szép, mintha az ember csinos alföldi kisvárosban járna. Régen, akinek utaznia kellett, hogy buszra szállhasson, végig kellett kutyagolnia a falun. Mára természetbarát, esztétikus buszmegállóban várakozhat, és sűrűbben jönnek a járatok. A lakosság közellátása az igény szintet képes kielégíteni, az emberek közül sokan szeretnek itt élni. Két dologban nem találna változást: a harangok hangja ugyanúgy szól, mint a régebbi időben, ahogyan őseink, elődeink is hallották. A Sajó vize is ugyanúgy csobog, mint évszázadokkal ezelőtt, de kanyarulatai, a falut ölelő karok már kiegyenesedtek, s már nem fenyeget elöntéssel.

Így kapcsolódik a múlt a jelenhez, és ebből fog kinőni a jövő. Kívánom minden itt lakónak és az utánuk jövő nemzedékeknek, hogy mindig legyen bennük törekvés a jóra, s azt tegyék is meg! Ha így cselekszenek, évszázadok múltán is lesz mit ünnepelniük!

KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÉS TUDOMÁNYOS KONFERENCIA A MISKOLCHOZ CSATOLT FALVAKRÓL, VÁROSRESZEKRŐL

Tóth Arnold

[1] Cséplés Görömbölyön, 1940-es évek
(Hegyi István fotója, a szerző gyűjtése)

„Falu a városban” – Miskolc városrészeinek társadalomtörténete, kulturális változásai a 19–20. században címmel 2021-ben egy háromévesre tervezett kutatási program vette kezdetét a Herman Ottó Múzeum szervezésében, a Miskolci Egyetem és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár néhány munkatársának részvételével. A néprajzos, történész és kulturális antropológus szakemberekből álló kilencfős kutatócsoport a ma Miskolchoz tartozó egykori falvak (kiemelten Görömböly, Hejőcsaba, Szirma és Miskolc-Tapolca) kutatását tűzte ki célul. Abból a megfontolásból indult a munka, hogy eddig sem a helytörténet-várostartörténet, sem a megye más tájaira fókuszáló néprajztudomány nem foglalkozott érdemben ezeknek a településeknek a történetével, társadalmával, hagyományos kultúrájával és mindezek modern kori változásaival.

A kutatómunka kereteit, céljait a Herman Ottó Múzeum néprajzosi fogalmazták meg, még 2020-ban. A múzeum Néprajzi Adattárában található Szabadfalvi József (1928–2001) etnográfus, múzeumigazgató tudományos hagyatéka. Ennek részét képezi – egyik utolsó kutatásaként – az 1990-es években Görömbölyön végzett gyűjtéseinek anyaga és az abból készült monográfia kézírata, *Falu a városban* címmel. A félbemaradt munkának és e kiadatlan kötetnek a kiteljesítését, szélesebb alapokra helyezett befejezését vállalta fel a Herman Ottó Múzeum. A kutatás elindulását a múzeum nyertes pályázata tette lehetővé, amely a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) Országos

Tudományos Kutatási Alapprogram (OTKA) finanszírozásával 2023 decemberéig fedezi a projekt költségeit.

Nagy-Miskolc 1945-ben megkezdődött, majd több ütemben megvalósult létrehozása (utoljára 1981-ben Bükk-szentlászlót csatolták a városhoz) nem előzmények nélküli történet: a gondolat gyökerei az 1870-es évekig visszavezethetők. Miskolc a 19. század második felében még 20-30 ezres felöldi mezőváros volt, bortermelő és borkereskedő múlttal, kézműipari hagyományokkal, jelentős arányú agrárnépességgel. A környező középhegységi terület adottságaira és a 18. századi előzményekre támaszkodva a kiegyezést (1867) követően Miskolc az ipari fejlődés útjára lépett, és növekedésnek indult, 1911-ben törvényhatósági rangra emelkedett. 1920 után a trianoni határváltozás következtében, Kassa elvesztésével régióközponttá vált.

A város közvetlen szomszédságában egykor jobbágyfalvak sorakoztak, amelyek a 18–19. században jelentősen átalakultak. A török hódoltság után a lakosság szervezett újratelepítése és a spontán migráció révén eltérő felekezettű etnikai csoportok (görögkatolikus ruszinok, evangélikus és római katolikus németek és szlovákok, később ortodox bolgárok, majd német–cseh–lengyel–morva ipari munkások) érkeztek az egyébként is soknemzetiségű Miskolcot körülvevő településekre. Létrejött a város tőszomszédságában, szorosan egymás mellett fekvő falvak gazdasági, társadalmi, kulturális együttélésének sajátos egyensúlya, ahol az egymást kiegészítő tevékenységi formák rendszerében kialakult az egyes falvak szerepe és jellemző karaktere.

A várost termékekkel, munkaerővel, szolgáltatásokkal ellátó települések struktúráját politikai és közigazgatási téren a „Nagy-Miskolc”-konceptió fogta egybe. A 19. század végétől adatolható a mindenkori városvezetés településrendezési szándéka, amely több ütemben (1935 – Martintelep; 1945 – Diósgyőr, Percses, Hejőcsaba; 1950 – Görömböly, Tapolca, Hámor-Lillafüred, Ómassa, Új-massa, Szirma; 1981 – Bükk-szentlászló) csatolta a városhoz adminisztratív eljárással az önálló falvakat.

A folyamatnak három jól érzékelhető szakaszát lehet elkülöníteni. A 19. század második felében kirajzolódik a *hagyományos falu*

[2] Fialok ünnepelőben
Görömböly, 1940-es évek
(Hegyi István fotója, a szerző gyűjtése)

[3] Elsőáldozás Görömbölyön, 1961 (Lopota Józsefné fotója, a szerző gyűjtése)

modellje, amelyre a jobbágyfelszabadítást követően az átalakuló társadalmi rend, a helyi adottságok és hagyományok mentén a mezőgazdaság köré szerveződő tevékenységek (pl. szőlő- és bortermelés, zöldségtermesztés, tejtermékek előállítása, a városi piac ellátása) jellemzők. Az 1870–1890-es években felgyorsuló iparosodás megalkotja a *változó falu* modelljét, amelynek lakói a növekvő város lehetőségeihez alkalmazkodva kialakítják az átmenetek és a szimbiózis egyéni, közösségi stratégiáit. Ezek egészen a 20. század derekáig jellemzők maradnak, mígnem a közigazgatási összevonást követő évtizedekben elindul a városrészé válás, a kertvárosi funkció, a *falusias városrész* új életvilágainak kialakulása.

A kutatás első évében, 2021-ben a résztvevő munkatársak elkezdték a saját témáik forrásfeltárását, bibliográfiáinak elkészítését. Elindult a terepmunka, az archív családi fotók gyűjtése (1–3. kép), a levéltári és sajtókutatás, a múzeumban pedig a Szabadfalvi-hagyaték feldolgozása. A kutatást megalapozó elméleti keretekről és az első eredményekről a Herman Ottó Múzeum tudományos konferenciát rendezett a Miskolci Akadémiai Bizottság székházában 2021. szeptember 30-án. A projekttel azonos című műhelykonferencián négy szekcióban 12 előadást hallhattak a résztvevők.

A falu–város problematika megközelítési lehetőségeit áttekintő első részben a vezető kutató, Tóth Arnold ismertette a kutatás előzményeit, kérdéseit, témaköreit, várható eredményeit. Ekkor került sorra Görömböly szülőtte, Kárpáti László művészettörténész-muzeológus 70. születésnapjának köszöntése is (4. kép). Valuch Tibor történész *Falusi és vidéki társadalmak napjainkban* címmel kutatási kérdéseket és módszereket vázolt fel, tágabb kontextusba helyezve a miskolci kutatócsoport lehetséges feladatait. Kristóf Andrea geográfus, a miskolci agglomerációs övezet társadalomföldrajzának szakavatott kutatója a terület társadalmi-gazdasági változásainak sajátosságait ismertette, nemrégiben megjelent doktori disszertációja alapján. Viga Gyula

etnográfus Miskolc és közvetlen környéke kapcsolati térszerkezetének változásáról adott elő, történeti-néprajzi megközelítésben.

A második szekcióban két városrész, Görömböly és Miskolc-Tapolca kutatásának legújabb eredményeit ismertették az előadók. Pusztai Tamás régész a tapolcai ásatások alapján bemutatta a bencés apátság és a Miskolc nemzetség Árpád-kori udvarháza közötti kapcsolatokat. A 16–17. századi dézsmajegyzékek kutatásából kirajzolódó kora újkori pusztasodási folyamatokat Bodnár Tamás, a társadalmi és gazdasági jelenségeket Gyulai Éva vázolta. Bodnár Mónika etnográfus beszámolt a Szabadfalvi-hagyatékban található görömbölyi gyűjtésekről, dokumentumokról.

A harmadik rész *Urbanizációs hatóerők, okok és következmények a városfejlődésben* címmel a 20. századi településfejlődés különböző típusait és modelljeit járta körül. Hajdú Ildikó kulturális antropológus bemutatta Nagy-Miskolc koncepciójának történetét a dualizmus korától a megvalósulásig. Alabán Péter történész Ózd példáján keresztül ismertette a lokális társadalom dezintegrációját, a falvakból összevont ipari város településrészeinek széteső folyamatait a rendszerváltás idején. Schleicher Veronika etnográfus a Balaton-térség kutatásának módszertani tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal, a modernizáció, urbanizáció és turizmus fogalmai mentén. Zárásképpen Kunt Gergely történész a lillafüredi nyaralótelep és a Palotaszálló kiépülésének korszakából mutatott be tanulságos mentalitástörténeti összefüggéseket, amelyek a két világháború közötti városfejlődésre is hatással voltak.

2022-ben az egyéni kutatások folytatódnak, és publikációk készülnek az egyes városrészek történetének, néprajzának témaköreiből. A projekt 2023-ban egy tanulmánykötet megírásával és egy tudományos konferenciával zárul.

[4] A 70. esztendő Kárpáti László művészettörténész-muzeológus (középen) a kutatás nyitókonferenciáján (Fotó: Baranczó Benedek, Herman Ottó Múzeum)

HUNGARIKUM – A MATYÓ NÉPMŰVÉSZET

A Herman Ottó Múzeum vándorkiállítása Nyíregyházán, a Sóstói Múzeumfaluban

Tóth Arnold

Részlet a kiállításból: mezőkövesdi fiatal pár ünnepi viseletben és hagyományos lakásbelső (Fotó: Viszóczky Ilona)

Nyíregyháza, Sóstói Múzeumfalu
(2021. június 23. – szeptember 26.)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves megnyitó közönség!¹

Szeretettel köszöntöm Önöket a miskolci Herman Ottó Múzeum valamennyi munkatársa nevében. Köszönjük, hogy kiállításunk meghívást kapott Nyíregyházára, és lehetőségünk nyílt a miskolci múzeumban őrzött matyó népművészeti tárgyakból álló tárlatunkat bemutatni. Ez az együttműködés megerősíti a két „szomszéd vár”, Miskolc és Nyíregyháza múzeumi kapcsolatait, amelyek egyébként sem gyengék, gondoljanak csak az *Elit alakulat 2.0* című honfoglalás kori régészeti vándorkiállításunkra, amely épp az Önök városában, a Jósa András Múzeumban vendégeskedik, kiegészítve *Szabolcs vezér földjén* című régészeti anyaggal.

A matyó népművészet és a múzeumok

Honnan ered a miskolci múzeum és a matyó népművészet kapcsolata? 1899-ben, amikor a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeumi Egyesület megalapította a Borsod-Miskolci Múzeumot, a

¹ Elhangzott 2021. június 23-án, a kiállítás megnyitóján.

gyűjtemények sorában a néprajzi tár is helyet kapott. Az alapítók nemcsak Miskolc városában, hanem a megyében, a régióban is gondolkodtak kezdetről fogva, így természetesnek mondható, hogy az első komoly műtárgy-adományozás és ebből az első komoly nagy kiállítás Miskolcon 1903-ban a Mezőkövesd város ajándékaaként bekerült népművészeti tárgyegyüttes, a *matyó szoba* gyűjteménye és kiállítása volt.

A 20. század első éveitől kezdve kialakult egy ma már közel százhusz éves múzeumi, kutatási hagyomány, ami már önmagában is kulturális örökség: Kóris Kálmán, Gönyey Sándor, Györffy István, Lajos Árpád, Fügedi Márta, legutóbb Viga Gyula, ma Viszóczky Ilona nevével fémjelezhető az az etnográfusokból álló névsor, akik révén a miskolci múzeumban a matyóság néprajzi kutatása egy töretlen és folyamatos tudományos-gyűjteményi munkát jelent.

A matyóság tárgyi öröksége azonban nemcsak borsodi, hanem országos, nemzeti ügy: számos más közgyűjteményben (és hozzáteszem: jelentős magángyűjteményekben is) szép számmal fellelhetők az ide vonatkozó műtárgyak. Budapesten a Néprajzi Múzeum, Egerben a Dobó István Vármúzeum, Debrecenben a Déri Múzeum is igen rangos matyó népművészeti anyagot őriz. Mezőkövesden a Matyó Múzeum 1953-as megalapítása óta helyben is létrejött a téma gyűjtésének, kiállításokon való

bemutatásának egy fontos központja. A felsorolt múzeumi gyűjtemények közösen, egymást kiegészítő módon tudják reprezentálni a hagyományos matyó népi kultúra tárgyi világát és díszítőművészetét.

A matyó néprajzi csoport és a népművészet kialakulása

A matyó néprajzi csoport – a jászokhoz, kunokhoz, székelyekhez képest vagy a palócokkal összevetve – aránylag későn, a 18. század végétől kezdve, de leginkább a 19. század derekán, második felében formálódott önálló, karakteres kultúrájú néprajzi csoporttá.² Elsősorban a jelentős mezőváros, Mezőkövesd népességét foglalja magába, de a helyi hagyomány matyónak tartja a két szomszédos falu, Tard és Szentistván népét is. Maga a matyó elnevezés eredete kérdéses: vélhetően a bükkaljai, dél-borsodi református többség közé ékelődött, és az ellenreformáció hatására katolikussá lett népeség megjelölésére szolgált már a 19. század elejének nyelvhasználatában is. Történeti adatokkal nem bizonyítható az a helyi néphagyományban élően élő vélekedés, mely a Mátyás királytól kapott mezővárosi kiváltságok okán, a Mátyás személynév becéző formájából származtatja az elnevezést.

Dr. Tóth Arnold
megnyitja a kiállítást
(Forrás: internet)

A matyóság kialakulásában alapvető szerepet játszott a török kiűzését követő 18. századi gazdasági fellendülés és az ezzel összefüggő erőteljes demográfiai növekedés. Mezőkövesd, környezetétől mindinkább elváló, sajátos kulturális és társadalmi fejlődésének hátterében a mezővárosi jogállás és a katolikus vallás

is meghatározó volt. A sajátos, zárt mezővárosi társadalom megerősödése azonban természetesen a környező kistájak: a Dél-borsodi Mezőség és a Bükkalja településeivel szoros gazdasági kapcsolatrendszerben zajlott.

Az 1848-as jobbágyfelszabadítás és a 19. század közepétől meginduló Tisza-szabályozás, az alföldi vizek rendezése alapjaiban alakította át az egész magyar paraszti társadalom szerkezetét. Mezőkövesden, bár 1883-ban feltörték és kicellenlázták a borsodi legelők egy jelentős részét, a legtöbb család nem jutott életképes nagyságú földterülethez.

² Viszóczy Ilona – Viga Gyula: Matyó népelet. Tárnyakban élő hagyomány. Mezőkövesd–Miskolc, 2006.

Ezért az 1880-as évek második felétől jellemzővé vált a más tájakon vállalt mezőgazdasági idénymunka. A 20. század elejére Mezőkövesd agrárnépességének több mint fele nincstelen mezőgazdasági cseléd lett, akiknek többnyire a dunántúli és dél-alföldi aratásokon vállalt summás munka biztosította megélhetését.

Ebben a gazdasági és társadalmi közegben, a nehéz megélhetésnek is ellentmondva alakult ki a 19. század végétől kezdődően a matyó népművészet: főleg a színpompás hímzés és az annak felhasználásával megformálódott népviselet. A rendkívül díszes ünneplő női és férfi öltözet kialakulása, történeti fejlődése párhuzamos volt a magyar népművészet stíluskorszakainak változásával. A gyári kelmék, a vásárokon, később boltban is megvásárolható textíliák és öltözetkiegészítők elterjedésével a 19. század második felében vált alkalmassá a viselet egy-egy táj, település öltözködéskultúrájának megformálására, valamint a különböző ünnepi alkalmak, az életkorok és a társadalmi státusz érzékeltetésére.

A szabadrajzú hímzés felhasználásával ki-színesező matyó ünnepi ruházat a magyar viseleti kultúra egyik leglátványosabb részét képezi. A hímzés és a viselet erősen meghatározza a helyi identitást is, aminek a szellemi műveltségben, a folklórban is megnyilvánuló elemeit jól ismerjük. A legfőbb hímzésmotívum, a *matyó rózsza* eredetmondája szerint a matyó legényt fogva tartó török (más változatokban az ördög) télvíz idején kényszeríti a leányt, hogy reggelre egy teli kötény rózsát hozzon, ha ki akarja szabadítani a kedvesét. A leány az éjszaka telehímezi a kötényt rózsákkal, a szabadítás sikerül, ez a magyarázata a teljes felületet kitöltő színes virágos hímzésnek. Hasonlóan közismert a *Hadd korogjon, csak ragyogjon!* szólás, amely érzékletesen megvilágítja a drága viselet előállításának hátterében húzódó megélhetési nehézségeket, olykor a szó szerinti éhezést, a hagyomány szabályozó erejének árnyékosabb oldalát. Szabó Zoltán szociográfiája, a *Cifra nyomorúság* hasonlóan beszédes címevel utal erre.

Részlet a kiállításból: tardi férfi és szentistváni fiatalasszony ünnepi viseletben (Forrás: internet)

Hagyomány és örökség, a matyó népművészet a nemzeti műveltségben

A hagyomány nem a múlt egy kimerevített pillanata, nem egy megcsontosodott, változatlan jelenség, hanem egy állandóan változó, lassan vagy gyorsabban áramló folyamat, amelyet külső hatások, belső újítások, a közösség alakuló ízlése, a divatok, a kiemelkedő tehetségű alkotó egyéniségek állandóan formálnak és alakítanak. Mezőkövesd és a matyóság hagyománya azért kiemelkedő és rendhagyó, mert sok más tájegységgel ellentétben máig megőrizte folytonosságát, és bár nagyot változott az elmúlt évtizedekben, mégis élő és a mindennapok részeként állandóan jelen lévő erőként formálja a matyó településeken élők mindennapjait ma is.

A hagyomány a róla való tudatos gondolkodás és gondoskodás, a közösségi, idegenforgalmi, sőt gazdasági hasznosítás révén *örökséggé* válik. A matyó hagyományból lett *matyó örökség* nemzeti ügy, amelynek gyökerei a 19. század végi világkiállításokra, az 1896-os millenniumi kiállítás néprajzi falujára és az e korban kibontakozó képzőművészeti mozgalmakra vezethetők vissza. A matyó népművészet már a két világháború között is az összmagyar nemzeti identitás egyik kifejezőjévé vált. Nem véletlen, hogy a kiállítás címében szerepel a *Hungarikum* kifejezés. Ez akkor került be a címbe, amikor külföldi helyszíneken, Szlovákiában és Lengyelországban vendégeskedett a kiállítás, mert a matyó népművészet ma is az egész magyar népi műveltség egyik reprezentánsa a rólunk kialakított nemzetközi képben.

A kiállítás eredeti címe azonban ez volt: *Míves kézműves örökség – a matyó népművészet*. Bemutatásának első helyszíne 2013-ban a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban volt, Viszóczky Ilona rendezésében, abból az alkalomból, hogy a Szellemi Kulturális Örökség megőrzéséről szóló UNESCO-egyezmény akkor ünnepelte tizedik évfordulóját. A matyó népművészet ugyanis nemcsak *hungarikum*, hanem *szellemi kulturális örökség* is: az elsők között került fel a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére

2010-ben, ahol jelenleg 40 örökség-elem és 9 jó megőrzési gyakorlat szerepel. És nagy büszkeség, hogy a busójárással, a táncjárással és a képfestés hagyományaival együtt a *matyó népművészet* – egy hagyományos közösség *hímzészekultúrája* felkerült az UNESCO nemzetközi jegyzékére, az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listájára. Ez az elismerés megfeleltethető

a világörökségi helyszínek sorának: ahogyan a világörökség része a hollókői ófalu vagy az aggteleki cseppkőbarlang, ugyanúgy a világ szellemi kulturális örökségének része a matyó népművészet.

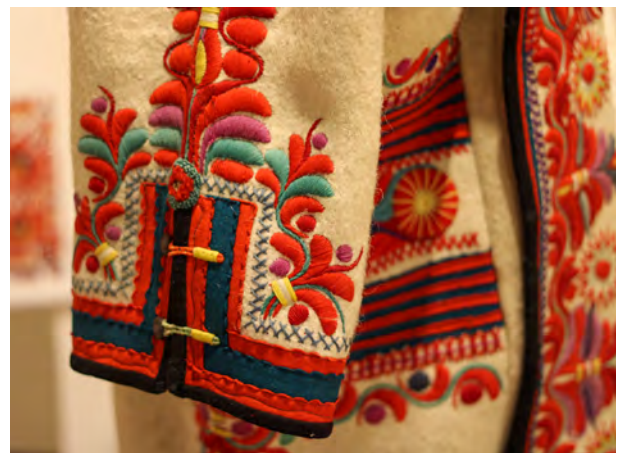
2013 óta a kiállítás tizenegy helyszínen szerepelt idehaza és külföldön, egyes elemei Ukrajnában és Bulgáriában is megfordultak. Nagy öröm, hogy ma itt, Nyíregyházán, a Sóstói Múzeumfaluban nyithatjuk meg a tizenkettedik bemutatkozást.

Itt szeretnék köszönetet mondani munkatársaimnak, Viszóczky Ilonának, Bodnár Mónikának, Subert Tímeának és Bencze Jánosnak, valamint Baloghné Szűcs Zsuzsanna igazgatónőnek és Szabó Sarolta néprajzos kolléganőnek, továbbá a Sóstói Múzeumfaluban valamennyi kollégájának, akik e kiállítás elkészítésében közreműködtek.

Kérem, fogadják szeretettel, és a skanzen csapatának azt kívánom, hogy ahogyan a korábbi helyszíneken is, legyen itt is a látogatók kedvence és a múzeum közönségcsalogató programja a matyó népművészet!

Gazdagon hímzett lobogósujjú ing részlete
(Forrás: internet)

Cifraszűr részlete (Forrás: internet)

KIÁLLÍTÁS A 30 ÉVES BORSODI TÁJHÁZ ALAPÍTÓ IGAZGATÓJA, LAKI-LUKÁCS LÁSZLÓ EMLÉKÉRE

Bodnár Mónika

Borsodi Tájház Vadászy-háza
(2021. június 25. – szeptember 5.)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves megnyitói közönség!¹

Harminc évvel ezelőtt, 1991-ben nyitotta meg kapuit látogatói előtt Edelényben a Borsodi Tájház. Ebből az alkalomból emlékezünk az intézmény alapító igazgatójára, Laki-Lukács Lászlóra, aki az alapítástól, sőt már azt megelőzően, a Borsodi Tájház első épületének megvásárlásától, 1987-től egyengette az intézmény sorsát mintegy bő tíz éven át, 1999-ig.

Laki-Lukács László könyvtáros, népművelő, vászonszövő, muzeológus, honismereti kutató, néprajzi gyűjtő, könyvszerkesztő, pedagógus, családfa-kutató és még ki tudja, mi minden volt. S emellett rendkívül jó közösségi ember. Sokrétű tevékenységének minden részét nem tudjuk bemutatni, még csak felvillantani sem, jelen kiállítással elsősorban a Borsodi Tájház alapításával és működtetésével kapcsolatos időszakra koncentrálnak. Ehhez az ő maga által készített fotóalbumot hívjuk segítségül. A fotóalbum lapjain fellelhetők az alapításhoz, az épület felújításához kapcsolódó fotók, a legfontosabb rendezvényeken készült felvételek. Hiszen a megnyitót követően a tájház megtelt élettel. Az állandó kiállítás mellett időszaki kiállításokat szervezett, könyvbemutatóknak, baráti összejöveteleknek adott helyet az impozáns épülethez. Én magam is szép emlékként őrzöm a Rémiás Tiborral közösen szerkesztett Bódva-völgyi tanulmánykötetünk itteni bemutatóját és az azt követő baráti találkozót a pajtában.

*Bodnár Mónika megnyitja a kiállítást
(A Hadobás Pál Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű
Muzeális Kiállítóhely archívumából)*

*Kércsi Tibor, az intézmény új igazgatója a kiállítás
megnyitójával és a Laki-Lukács családtagokkal
(A Hadobás Pál Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű
Muzeális Kiállítóhely archívumából)*

Laki-Lukács László nem csak a helytörténet és a néprajz irányába nyitotta meg a tájház kapuit. Rendkívül jó kapcsolatot épített ki a borsodi földvár régészeti feltárását végző szakemberekkel, az ásatást vezető Wolf Máriával és kollégáival. Így vált a Borsodi Tájház a régészeti ásatás bázisává.

Laki-Lukács László a Tájház kiállításának rendezési munkálatait megelőzően, de azt követően is, nagy súlyt fektetett arra, hogy felkutassa azoknak az edelényi családoknak a leszármazottjait, akik jelentős szerepet játszottak a település fejlődésében. S nemcsak felkutatta őket, megismerkedett velük, hosszas beszélgetéseket folytatott, feljegyezte történeteiket, családfakutatásokat végzett számukra, legtöbbjükkel szoros baráti kapcsolatot alakított ki.

Laki-Lukács Lászlóról nem lehet megemlékezni anélkül, hogy meg ne említenénk a szövéseseket, a textilművességet, két vonatkozásban is. Egyrészt azért, mert ő maga is mestere volt ennek a szakmának, 1986-ban ennek egy remek mestermunkával bizonyosságát is adta. A három szél pamutvászonból varrott díszabrosz, melyet piros és nyers színű felszedéssel szőtt, ennek a kiállításnak is egyik legfigyelemreméltóbb darabja. A három szél úgynevezett *minden ember varrásával* van összedolgozva, két végén kézzel beszegve. Minden szél végén háromosztatú, 14 cm szélességű, szedett mintasor van: két geometrikus mintasor között egy rozsmaringágas mintasor látható. Az abrosz felületét tíz centiméterenként ritmusosan változó piros és nyers színű, keskeny, szedett csíkok díszítik, ezek félnyüstös szedéssel lettek beleszöve. A középső szél két végén a mintába be van szedve egy idézet az Énekek Énekéből: *TÉGY ENGEMET MINT*

¹ Elhangzott 2021. június 25-én, a Múzeumok Éjszaka-alkalmából rendezett ünnepi kiállítás megnyitóján.

Lukács Gyöngyvér a család nevében köszönti a megjelenteket
(A Hadobás Pál Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű
Muzeális Kiállítóhely archívumából)

A megnyitó közönség egy része
(A Hadobás Pál Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű
Muzeális Kiállítóhely archívumából)

**EGY PECSÉTET / AZ TE SZÍVEDRE / ÉS MINT
EGY BÉLYEGET AZ TE KARODRA.** (Olykor a Z
betűk fordítva vannak szedve.). A másik végén:
**MERT ERŐSB AZ SZERETET / MINT AZ HALÁL /
LUKÁCS LÁSZLÓ 1986,** a másik oldalon: **ÉNEKEK
ÉNEKE VIII. 6.**

Saját készítésű szöttesei mellett figyelmet érdemel textilgyűjteménye, melynek alapját a szűkebb és tágabb családban összegyűjtött, a mindennapi használatból kikerült textilfeleségek jelentik. Később a gyűjtést kiterjesztette a családról a barátok, ismerősök felé is. Évtizedeken át gyűjtötte a Bódvölgyi textileket, elsősorban síktextileket. A teljes gyűjtemény kb. 1500 darabból áll, ezek készítési ideje a 19. század második felétől a 20. század végéig datálható. A gyűjtemény számban és minőségben is jelentősebb része már leltározásra előkészítve várja, hogy bekerülhessen a miskolci Herman Ottó Múzeum gyűjteményébe. Ugyanis Laki-Lukács László 2015-ben azzal a kéréssel és ajánlattal kereste meg intézményünket, hogy legyünk segítségére a textilgyűjtemény adatainak rögzítésében (kvázi leltározásában), ő pedig ezt követően felajánlja azt intézményünknek. A munka 2016-ban és 2017-ben folyt, általában heti rendszerességgel egy napot szántunk rá. Mintegy másfél éven keresztül tudtunk együtt dolgozni, 2016-ban 30, 2017-ben 12 alkalommal találkoztunk, s a közösen elvégzett munka eredményeként 1200 darab tárgy adatai kerültek feljegyzésre, s ezek egy részéről fotók is készültek. 2017 nyarán a munkát azzal a reménnyel függesztettük fel, hogy ősszel folytatjuk. Sajnos Laki-Lukács Lászlónak augusztus 1-én bekövetkezett váratlan halála miatt erre már nem kerülhetett sor. De bízunk abban, hogy akaratával összhangban a textilgyűjtemény sorsa rövidesen rendeződik.²

Munkássága során számos emléklapot, oklevelet, díjat, kitüntetést kapott. Ezek között vannak civil szervezetek és központi szervek által adományozott városi, megyei, országos és állami kitüntetések is.

Laki-Lukács László kedélyes, megelégedett és szerény ember volt. Aki ismerte, bizonyára jól emlékszik kedélyes mosolyára, fő közlekedési eszközökre, a kerékpárra és a méretes aktatáskára, melybe belefértek a dossziék, dokumentumok, s minden, amivel még dolgoznia kellett.

Őrizzük őt emlékezetünkben ilyen kedélyes emberként, barátként, s ünnepeljük együtt szakmai munkásságának egyik beérett gyümölcsét, a 30 éves Borsodi Tájházat. Köszönöm az intézmény új vezetőjének, Kércsi Tibornak a kiállítás megnyitására való felkérést, vállalt munkájához sok sikert, a kiállítás látogatóinak élményekben gazdag ittlétet kívánok.

A kiállítás megnyitóján közreműködő zenészek, Kovács Marcell és Balog Erzsébet, valamint vendégük, Bognár Lili Janka
(A Hadobás Pál Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű
Muzeális Kiállítóhely archívumából)

² Örömmel szolgál, hogy azóta a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával a gyűjtemény jelentős része már bekerült a Herman Ottó Múzeumba.

DEBRECENBE KELLETT MENNI!

Szétszakítva is egységben – Országos Honismereti Akadémia, Debrecen

Karvajszky Andrea

Az előző évi kényszerszünet után 2021. július 4–9-e között Debrecen adott otthont a XLVIII. Országos Honismereti Akadémia rendezvényeinek. Kilenc tagtársammal együtt én a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület tagjaként vettem részt a találkozón.

Csodálatos helyszínen voltunk, a Debreceni Református Hit tudományi Egyetem és Kollégium ódon falai között azokon a lépcsőkön közlekedtünk, melyeken az egykori híres költők, Ady Endre és Arany János is jártak. Szívmelengető érzés volt.

A rendezvény fővédnöke Varga Judit igazságügyi miniszter volt, az ő előadásával kezdődött a program. A tanácskozás témája Trianon volt. *Trianon 100+1 – Szétszakítva is egységben* címmel változatosan és széleskörűen dolgozták fel a történelmi esemény emlékeit, következményeit. Vizualitás is nagymértékű volt, sok filmvetítésen vettünk részt. A szekcióüléseken lehetőség volt arra, hogy kisebb csoportokban is megbeszéljük a témával kapcsolatos észrevételeinket, kicseréljük gondolatainkat. Én *A trianoni menekültek hatása a helyi közösségre* című szekcióülésen vettem részt. A szekcióvezető, dr. Heilauf Zsuzsanna nagyon érdekesítően mutatta be a témát.

A szervezők a szellemi gazdagodás mellett változatos kulturális programokról is gondoskodtak. Vasárnap, július 4-én hangulatos jótékonyági esten vettünk részt, itt alkalmunk volt az ismerkedésre is. Hétfőn, július 5-én hagyományos faültetés volt, majd csoportokra osztva tematikus városnézésen vettünk részt, ahol megismerkedtünk Debrecen ikonikus helyszíneivel. Este a polgármester nevében szervezett pazar fogadás vendégei voltunk.

Az Országos Honismereti Akadémiának helyet adó Debreceni Református Kollégium épülete (Fotó: Mándli Gyula)

A hét folyamán megcsodáltuk a Déri Múzeum nagyon változatos és széles időszakot felölelő kiállításait. A legmeghatározóbb élmény Munkácsy Mihály Krisztus-trilógiája volt. Szinte elvárásolta a látvány az embert. Szerintem ezt egyszer mindenkinek látnia kell, kulturális többletet ad. Voltunk Medgyessy Ferenc szobrászművész emlékházában, az ő igényes alkotásait is megcsodáltuk.

Csütörtökön, július 8-án tanulmányi útra indultunk Romániába. A mi csapatunk kis települések (például Sitér, Szentimre, Hegyközkovácsi) református templomaiban tett látogatást. Hegyközkovácsiban a templomnak a falán egy márványtábla állít emléket annak az eseménynek, hogy 1792 karácsonyán legátusként ott prédikált Csokonai Vitéz Mihály. Sok történelmi alakról meséltek nekünk barangolásaink alatt. Egy borászat munkáját is megismerhettük, sőt ellenőrizhettük a minőséget is – kóstolással. Este Berettyóújfaluban egy hagyományos, a helyi szokásokat bemutató vacsorán vett részt minden csoport.

Pénteken, július 9-én volt a zárónap, délelőtt plenáris ülésen, filmvetítésen és kerekasztal-beszélgetésen vettünk részt. A záróesemény a vándorzászló átadása volt Veszprém város képviselőjének.

Mikor délben a záróesemény után elindultunk haza, szerintem minden borsodi nevében mondhatom, hogy a szívünkben otthagytunk egy darabot Debrecenben, cserébe az egész heti színvonalas-tartalmas vendéglátásért.

Úgy búcsúztunk egymástól: *Jövőre veletek Veszprémben!* Reméljük, ott is egy sikeres Országos Honismereti Akadémia lesz!

Úgy búcsúztunk egymástól: *Jövőre veletek Veszprémben!* Reméljük, ott is egy sikeres Országos Honismereti Akadémia lesz!

A honismereti emlékfá elültetése (Fotó: Mándli Gyula)

A hallgatóság egy része (Fotó: Mándli Gyula)

BESZÁMOLÓ A XXV. ORSZÁGOS IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIÁRÓL

Burián Bálint – Burián Kristóf – Sveda Lászlóné

Kalotaszentkirály, 2021. augusztus 9–15.

Első nap: Debrecenben találkoztunk először a csapat egy részével. Már az első percekben úgy tűnt, mintha mindig is ismertük volna egymást. Jó hangulatban telt az utazás. Amikor megérkeztünk, Pusztai Linda igazított el bennünket pörgősen, rendkívül ügyesen! Finom vacsorával vártak, ami a hosszú út után nagyon jólesett mindenkinek. A vacsorát követően Gál András mozgatott meg minket és agytekervényeinket. Szuper jól éreztük magunkat! Jó indítása volt az előttünk álló hétnek.

Második nap: Reggeli után a kultúrházban találkoztunk, ahol a megnyitóra került sor. Rövid, frappáns, érdekes köszöntőket követően V. Németh Zsolt előadását hallhattuk, láthattuk *Kincses Kárpát-medence – a Magyar Értéktár* címmel. Rövid szünetet követően miénk volt a tér! A részvevő diákok mutatták be honismereti munkájukat. Megismerkedhettünk Pécskával, láthattunk csodálatos vitráliákat, bemutatták a 200 éves Kisiratost, sorra került a kincses Baranya, Patapoklosi, és nem utolsó sorban ízelítőt kaptunk Kalotaszentkirályból is. Tötszegi Tekla segítségével betekintést nyertünk a kalotaszegi magyar népművészetbe. Az előadásokat falunéző séta követte Kalotaszentkirályon, Péter Mónika és Pusztai Linda irányításával. A nap méltó zárása volt a kiadós vacsorát követően a táncház.

Harmadik nap: Tartalmas, érdekes, szép kirándulást tettünk Kalotaszeg településein – Bánffyhunyadon, Körösfőn, Magyargyerőmonostoron, Magyarvalkón. A szép épületek mellett meggyőződhattunk az erdélyi emberek vendégszeretetéről is. Mindenütt szeretettel fogadtak bennünket! A szépségeknek itt még nem volt vége, délután elvittek bennünket a Havasrekettyei-vízeséshez, ami lélegzetelállító látványt nyújtott. Hazaérkezést követően sem hagytak unatkozni minket a szervezők, népi mesterségekkel ismerkedhettünk, melyeket ki is próbálhattunk, több-kevesebb sikerrel.

Negyedik nap: A programot egy kis lazítással kezdhettük a helyi uszodában, majd dalokat tanulhattunk Somfai Tiborné Elvira néni segítségével, aki a technika közvetítésével lépett velünk kapcsolatba. Az ebédet követően ismét a diák korreferátumoké volt a főszerep, melyek a Baranya megyei svábokról, sváb ételekről hallhattunk, majd a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei diákok mutatták be szülőföldjüket. Ezután portrét láthattunk Szabadi Mihály népművelőről. Belefért a napba egy vidám, ismereteinket gyarapító kvízzjáték is, melynek során sokat nevtünk, olykor magunkon, olykor a

másikon. A vacsorát tábornász követte, ahol azt is megmutathattuk, hogyan tanultuk meg Elvira néni dalait.

Ötödik nap: A nap, amikor egész nap kirándultunk. Három részre szakadt csapatunk, mint anno hazánk 1541-ben. Három idegenvezető irányításával fedezhettük fel Kolozsvár műemlékeit. Szerintünk nekünk jutott a legjobb idegenvezető, aki szívesen válaszolt minden kérdésünkre, és türelmes volt a néha fáradt társasággal (nagyon meleg volt aznap). Fárasztó, de élményekkel teli volt ez a kirándulás is!

Hatodik nap: Ezen a napon ismét a művelődési ház volt a legfőbb helyszín, először Pozsony Ferenc képes bemutatóját hallgathattuk meg *Kopjafák szimbolikus mezőnyben* címmel, majd sorra kerültek az eddig csak szemlélődőként jelenlevő diákok is. Délelőtt a magyarság hagyományos értékeiről, a Zobor-hegyi ezredéves emlékmű történetéről, az Ipolyságról, a komáromi ládákról hallhattunk előadásokat. A matyó hímzés bemutatását követően mi is megtarthatuk a tojásfestésről szóló kiselőadásunkat. Délután Kónya Máté bemutatta üknagyapját, Pokorny Hermannt, majd Szentgyörgyi Albert életműve következett. Láthattuk a horgosi Kárász-kastélyt, hallhattunk a Rétközről. Megismertettek bennünket a tirpákok történetével. A szünetet követően Báta, majd Szabadka kincseiről hallhattunk, Temesvárral ismerkedhettünk. Debreceni-Droppán Béla záróbeszédében nem csak illemből beszélt sikeres Akadémiáról, mert valóban minden perce érdekes és hasznos volt!

Hetedik nap: Fájó szívvel hagytuk ott Kalotaszentkirályt és a társakat! Szentül megígértük, hogy legközelebb egy új helyszínen találkozunk! Már a hazaúton a következő témán gondolkodtunk. Köszönjük ezt a csodás hetet!

Az Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián Kolozsváron
(Sveda Lászlóné fotója)

ANYANYELVÜNK KINCSESHÁZA

A magyar nyelvjárások, dialektusok, helyi szóhasználatok

Petrán Benedek Lajos

XXVI. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia
(Sátoraljaújhely, 2022. augusztus 1–5.)

Augusztus 1-én megkezdődött a huszonhatodik alkalommal megrendezett Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia, melyre Zemplén fővárosában, Sátoraljaújhelyen került sor. Nagy öröm volt számunkra, hogy idén is részt vehettünk az akadémián, ahonnan mindig gazdag ismeretekkel térünk haza. Már a vonaton találkoztunk néhány ismerős arccal, ami azt bizonyítja, hogy aki egyszer belesöpött ebbe a közegbe, az minden évben vissza szeretne térni. Már akkor tudtuk, amikor leszálltunk a vonatról, hogy csodás öt nap vár ránk.

A rendezvény helyszíne a négycsillagos Hunor Hotel volt, ahol minden adott volt ahhoz, hogy az akadémia résztvevői és szervezői jól érezzék magukat a tábor alatt. A résztvevőket a megyei és országos honismereti egyesület vezetői fogadták. Miután mindenki elfoglalta a szobáját, megkezdődött az akadémia nyitó ünnepsége, csodás citerajátékkal. Számomra igazán meglepő, s egyben örömteli volt ennyi életerős, a hagyományokért szomjazó fiatalot látni egy helyen, és nem csak én gondoltam így. Juhász Zoltán András, a Honismereti Szövetség titkára köszöntötte az egybegyülteket, majd átadta a szót Titkos Sándornénak, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület elnökének, aki megköszönte a városnak, hogy Sátoraljaújhely már harmadik alkalommal színhelye országos honismereti rendezvénynek. A tábor fővédnöke, Juhász Judit, az Anyanyelv-ápolók Szövetségének elnöke örömmel nézett szét a diákok között, és kiemelte, hogy a magyar nyelv és annak, ill. tájnyelvi formáinak jövője a mi kezünkben van. Ezzel mindannyian tisztában vagyunk, de sajnos lehet, hogy csak mi gondoljuk így. Sátoraljaújhely városát dr. Fazekas Márk aljegyző képviselte. Köszöntőjében elmondta, hogy Sátoraljaújhely a magyar nyelv egyik igazi kultikus központja, Kazinczy miatt is, aki itt, Széphalmon tevékenykedett. A nyelvészeti téma miatt a legjobb hely az akadémia megtartásához Sátoraljaújhely. Felhívta figyelmünket a város történelmi, kulturális és természeti szépeire.

Mindezek után Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke ünnepélyesen megnyitotta a XXVI. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiát. Beszédében kitért arra, hogy a mai világban lassan eltűnnek az igen ízes tájnyelvek. Ám a szövetség és az akadémia célja az, hogy a magyar tájnyelvek ne tűnjenek el a feledés homályába. A megnyitón részt vett Rémiás Tibor, a Honismereti

Szövetség alelnöke és Fehér József, a Kazinczy Ferenc Társaság örökös elnöke, egyben a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, a Honismeret című folyóirat szerkesztőségének tagja, illetve a Kazinczy Múzeum és a széphalmi Magyar Nyelv Múzeumának nyugalmazott igazgatója. A napokban ünnepelte 70. születésnapját, így Debreczeni-Droppán Béla és Titkos Sándorné köszöntötték őt, hiszen sokat tett a magyar kultúráért, a honismeretért, nagy része volt abban, hogy a magyar nyelvnek méltó múzeuma lett. Fehér József meghatódottan vette át az ajándékokat, köztük egy nevére kiállított oklevelet a Kazinczy-mauzóleum díszes képével. Kazinczy Ferenc is büszke lenne rá azért, amiket tett a magyar nyelv ápolásáért, megőrzéséért. Sok bölcs üzenetet osztott meg velünk, köztük azt, hogy a kor, az öregedés ne akadályozzon meg bennünket a művészetek, a helytörténet és a hagyományok ápolásában. Beszédét azzal zárta, hogy csak azzal foglalkozzunk, amit szeretünk is. Ez ellen nem tudtunk ellenvetést felhozni. Az ifjak tapssal tisztelegtek a bölcs patrióta előtt.

Öt órakor Nyiri Péter, a Magyar Nyelv Múzeumának jelenlegi igazgatója tartott előadást a magyar nyelvjárásokról, dialektusokról és a helyi szóhasználatról. Előadását azzal zárta, hogy ápoljuk mindazt, amit az őseink reánk hagytak. Az előadás után nagyon finom vacsorát kaptunk a Hunor Hotelban. Az étkezés után drámapedagógiai játékokon keresztül ismerkedtünk meg egymással Somogyiné Lakos Erika vezetésével a szálló hatalmas parkjában. Gyorsan megtaláltuk a közös hangot, nagy nevetgélésekkel, mosolyokkal zártuk le az akadémiát megnyitó hétfői napot.

Másnap a reggeli után elkezdődtek a diák korreferátumok. Az első szekció *Tér és nyelv – Magyar Tájegységek és dialektusok* címet viselte, levezető elnöke Gergelyné Bodó Mária középiskolai tanár, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára volt. Az első előadás Matyóföld tájnyelvéről szólt, amit Molnár Ákos és jómagam mutattunk be a nagyközönségnek. Bevezetésképpen a térség etnográfijáról szóltunk, majd magáról az igen érdekes matyó tájnyelvről beszéltünk, a végén pedig egy tájnyelven íródott párbeszédet olvastunk fel. A következő előadás Nagykunásgról, a Jászságról, Karcag tájnyelvéről és a kunokról szólt. Ez egy igazi magyar vidék, ahol kunok laktak és laknak a mai napig, és ahol az ősi kunhalmok őrzik a magyar pusztát és mindazt, amit most a 21. században Nagykunásznak nevezünk. Az előadást Szűcs Roland tartotta.

A szünet után a szekció másik felének a levezetője Kulcsár Virág, az ELTE hallgatója, az

Élőnyelvi Diákműhely tagja volt. Elsőként Arnold Máté Ruben, Erdélyi Áron, Gémes Zoltán és Kádár Péter tartottak előadást a dél-alföldi régióról és Szeged ö-ző nyeljárásáról, de kitértek Szeged történelmi múltjára és sokszínű lakosságára is. Ezután az északeleti régióba látogattunk, ahonnan két előadást hallgattunk meg. Az elsőt Hajnal Jázmin és Fabók Zsombor tartotta, akik ismertették

Molnár Ákos és Petrán Benedek Lajos, a 26. OIHA mezőkövesdi résztvevői (Fotók: Gyermán János)

a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Rétköz földrajzi, történelmi, nyelvi emlékeit. E terület tájnyelvétegy humoros kis videóban mutatták be, amelyben az előadók népviseletbe öltöztek, s a videót autentikus környezetben vették fel, hogy ezzel is érzékeltessék a rétközi élet néhány bemutatott szeletét. A nap utolsó előadását Nyisacsák Adrienn, Nyisacsák Réka és Gáspár Noémi tartotta, akik kitértek a tájnyelv jellegzetes nyelvtani sajátosságaira, miként hatottak rá a tírjákok, tótok és palócok. Délután városnéző körútra mentünk, meglátogattuk a sátoraljaújhelyi levéltárat, ahol Oláh Tamás főlevéltáros várt minket. Megemlítette, hogy Kazinczy Ferenc 1815-től egészen 1831-ig a levéltár munkatársa volt. Megtudhattuk, hogy a borsi kastély a Rákócziak idejében el volt zálogosítva, és hogy akkoriban a közokirat-hamisításért halál járt. A következő állomásunk a Kazinczy Ferenc Múzeum volt, ahol egy izgalmas totón keresztül ismerkedhettünk meg a múzeum történelmi, természeti és sportkiállításával. A városnézést a főtéren, a Kossuth szobornál zártuk, ahol Fehér József mesélt Zemplén talán legnagyobb szülöttjéről, Kossuth Lajosról, s hogy milyen kapcsolata volt a várossal. Például egyszer kitiltották innen, miután összeveszett a helyi pappal a kolekrajárvány idején, mert Kossuth megkérdőjelezte a misetartás szükségességét.

Fél hattól *Nyelvi műhely* című csapatjátékon vettünk részt, melyen nyelvjárásokkal, dialektusokkal és magával a nyelv kutatásával foglalkoztunk. A műhelyfoglalkozást az ELTE hallgatói vezették. A vacsora után táncházzal zártuk az igen mozgalmas keddi napot.

A szerdai napon tanulmányi kirándulásra mentünk. Első úticélunk Széphalom volt, ahol megnéztük a Magyar Nyelv Múzeumát. Érdeklődve tekintettük meg a Kazinczyról szóló kiállítást, majd a múzeumkertben részt vettünk a játékos múzeumpedagógiai foglalkozásokon. Ezután elindultunk Borsiba a Rákóczi-kastélyhoz, ahol megkoszorúztuk az 1703-tól 1711-ig tartó szabadságharc vezérének, II. Rákóczi Ferencnek a szobrát, majd megnéztük a nemrég felújított kastély kiállítását. A délutánt Cigándon töltöttük, ahol ebéddel és a helyi csemegével, a cigándi bélessel vártak minket.

A múzeumfaluban megnéztük a Sőregi-házat, ahol a Bodroghközről szóló kisfilmet néztünk meg, és interaktív feladaton keresztül ismerkedhettünk meg a vidék tájnyelvével, illetve meglevénedett előttünk Kántor Mihály tanító, néprajzi gyűjtő képe, aki elmesélte cigándi életét, milyen bodroghközinek lenni, és e táj híres szülöttjeiről is szó esett, például Adolf Zukoról, a Paramount Pictures

filmvállalat alapítójáról. A kiállítás megnévéte után részt vettünk a kézműves foglalkozásokon.

Másnap újra a korreferátumok voltak a közeppontban. A második szekció első felének a vezetője Juhász Zoltán András volt, és a szekció a *Határon innen, határon túl* nevet viselte. Az első előadást András Rafael és Rudolf Barnabás tartotta *Majlátfalva* címen, melyben e kis bánági falu helyi nyelvét dolgozták fel, de kitértek a település múltjára is. Utánuk Kádár Anna Orsolya és Kelemen Hilda a partiumi Érmihályfalva, de az egész Érmellék nyelvét mutatták be, mely az északeleti nyelvjáráshoz tartozik, és gazdag nyelvtani sajátosságokkal rendelkezik. Gyakori az *i*-zés, a magánhangzók rövidülése, az *ny* hang *n*-né való változása, vagy éppen az *l* hang elhagyását említették meg a leggyakoribb sajátosságnak. Kádár Anna egy régi szöveget is felolvasott „érmellékiül”. A szekció első felének utolsó előadása a *Mondja kend temesfalviul!* címet viselte. Berta Evelyn Boglárka a bánági Temesfalváról származik, és az előadását családjá múltjával kezdte. A dél-alföldi nyelvjáráshoz tartozó településre jellemző a zárt ejtés és az *ő*-zés is, és több nemzet nyelve is hatott rá, például a román, a német és a szlovák. A végére pedig hozott két hangfelvételt. Az egyikben egy idős néni mesélt a második világháborúról, a másikon pedig egy bácsi az *adj, király, katonát*-ról és az eddig számomra ismeretlen *pucu* labdajátékról. Az egészet a leány gyönyörű verse zárta le, mely Temesfalváról szólt.

A szekció második részét Kreknyák Bálint vezette, aki szintén az ELTE hallgatója. Varga Bernadett talán a legízesebb magyar nyelvjárást dolgozta fel, a székely nyelvet. A szigetvári, de székely kötődésű leány nemcsak az igen találékony székely közmondásokat és szójátékokat mutatta be, amelyek mosolyt csaltak az arcunkra, hanem a néptáncot, a helyi népművészetet és a gyönyörű székelykapukat is, amelyek Székelyföld emblemikus elemei; aztán meghallgatunk egy hangfelvételt, melyből sok mindent nem értettünk, de kíváncsian hallgattuk a szép székely beszédet. Őt követte a lábatlani Juhász Anita, aki a magyar nyelvben létező német eredetű szavakkal foglalkozott előadásában. Szó volt a németek jelentőségéről a magyar történelemben. Sok

szót felismertünk, de tanultunk újakat is, például a *cviling* szót, amely ikreket jelent, vagy a *pechest*, ami csak annyit jelent, hogy szurokdarab került az italba.

A *változó világ és a nyelv* című harmadik szekciót az egyetemi hallgató Török Sára vezette. A szekció nyitóelőadása a népi hangszerekről szólt, azon belül leginkább a citeráról. Szó esett a magyar népi hangszerekről és az elsősorban 18–19. században jellemző alföldi betyárságról. Sok érdekes dolgot tudhattunk meg a két hírhedt betyárról, Rózsa Sándorról és Bogár Imréről. Ezután a 15 éves művész, Körmenyi András bemutatta citeratudását a közönségnek. Zsombok Zsófi Anikó, Söményi Dorottya és Farkas Réka egy székesfehérvári katolikus iskola nyelvhasználatát hozták el számunkra. Bemutatták a mai iskolai szlenget és összevetették a múlt századi megfelelőjével. Legyen szó órákról, szünetekről, egyéb iskolai programokról, ez az előadás jól tükrözte, hogy mennyire is kreatívak nyelv terén a diákok. Barna Bettina és Szolen Bori előadása eltért a többitől, hiszen a globális környezeti problémákról tartottak előadást. Szó volt a lokális szennyeződések globális hatásairól, melyek elősegítik az globális felmelegedést, de szó volt a népességnövekedésről és a 2015-ös párizsi klímakonferenciáról is.

Az utolsó, *Kultúra, nyelv, történelem* című szekciót szintén Juhász Zoltán András vezette. Számomra a legérdekesebb előadást Major Barna Péter tartotta, aki a temesvári szalvatoriánusok történetét dolgozta fel. Részletesen beszámolt e katolikus rend létrejöttéről, illetve hogy milyen munkát végeztek Temesváron. Utána Király Rebeka hozta el nekünk egy, a mai fiatalokkal foglalkozó kutatásának eredményeit, amelyből megtudtuk, hogy mikor és milyen zenét szoktak hallgatni, milyen a zenehallgatási ízlése a különböző korosztályoknak. Végül az akadémia utolsó diák korreferátumát Demeter Kristóf tartotta *Híres emberek mondták Aradon* címen. E híres emberek szólásain keresztül megismertük Arad történelmét, kultúráját, építészetét is. De képet

kaptunk az aradiak hősie kiállításáról, a magyar Golgotáról, amely a 19. századi történelmünk legfájdalmasabb hege, s magunkon érezhettük Damjanich János érzéseit, aki életét adta egy hazáért, akár a másik tizenkét nemzeti vértanú. Ezzel lezárultak a tábor diákelőadásai.

Ezután Schirm Anita, a Szegedi Tudományegyetem nyelvésze tartott előadást *Nyelvjárásokról másként – a hagyományörzés nem hagyományos módjai* címmel. Egy igen kreatív, könnyen befogadható előadást hallottunk, melyből megtudtuk, hogyan lehet nyelvet kutatni, az emberek milyen szemszögből látják a tájszólást, és bemutatott két nyelvi régiót: a palócot és a dél-alföldit. Az előadás után a nyelvi műhely következett, ahol már pontokért ment a küzdelem, mert a vacsora után kihirdették a győztes csapatot, a kérdés-válasz, a meme- és a tájszógyűjtés versenyének győzteseit is. Vacsora után mindenki egy elismerő oklevelet kapott, kihirdették a versenyek helyezetteit, győzteseit. Este közös éneklés volt Novák Zoltánnal, akivel mindenki által ismert dalokat énekelünk, és megtanultuk a *Zemplén himnusza* című dalt is. A közös éneket befejezve Debreczeni-Droppán Béla elnök vezetésével megszavaztuk a következő évi témát, amely a helyi babonák, legendák lesznek. Este baráti beszélgetéssel zártuk le az idei tábort, ami szép helyet fog elfoglalni szívünk legmélyén.

Reggel mosolyogva, de belül sírva búcsúztunk el egymástól, és a piros Futrinka kisvonat kivitt minket az állomásra. Sok mindent tanultunk eme öt nap alatt, a legfontosabbat egész életünkre megjegyeztük: a nyelvet és a nyelvjárásokat ápolnunk, őriznünk kell, mert az elmúlás mindig ott fog loholni mögöttünk, s csak tőlünk függ, mikor is ér utol.

Köszönjük a Honismereti Szövetségnek és a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesületnek, hogy megszervezték ezt a gazdag és sok szép élményt adó programot, köszönjük, hogy ott lehettünk a 26. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián Sátoraljaújhelyen.

A 26. OIHA résztvevői, csoportkép Borsiban (Fotó: Gyermán János)

„CSAK AZ TÖRTÉNT MEG, AMINEK A TÖRTÉNETÉT MEGÍRTÁK!”

1956 dél-borsodi eseményeinek megörökítése, az erről szóló kötet bemutatása

Csirmazné Cservenyák Ilona – Hajdú András

A bemutatott könyvek

Bensőséges keretek között mutatták be Szíki Károly: *A szabadság magvetői 1956* című könyvét a mezőkövesdi Rendezvények Házában. A szép számmal megjelent érdeklődő közönség ráhangolását Daragó Károly harmonika-, majd Magyar Gyula tárogatójátéka segítette. Az elsőként megszólaló Hajdú Imre Márai Sándor *Füveskönyvének* ünnepekről szóló gondolatait hívta segítségül. A könyv megjelenését olyan ünnepnek nevezte, melyre a hétköznapi teendők félretételével, teljes belsőnkkel és külsőnkkel készülünk, olyan ünnepnek, amely tiszteleg 1956 eszméje előtt. Mint mondta, a kiadvány Dél-Borsod forradalmát, a szereplők saját bőrén elszenvedett sérelmeit összefűzve rögzíti az utókor számára. Hajdú Imre gondolatait Makszim Gorkij szavaival zárta, mi szerint *csak az történt meg, aminek történetét megírták*.

A könyv támogatójaként, egyben fővédnökeként jegyzett Tállai András országgyűlési képviselő szerint kulturális és történelmi léptékben is hiánypótló munka született. Véleménye szerint ugyanis a múlt századi forradalom – bár már helyén szerepel a tankönyvekben – a magyar társadalom lelkületében máig nincs még feldolgozva. A kötet legfőbb értéke, hogy az eseményeket közvetlenül vagy közvetetten átélő személyek történeteinek keresztül nyújt megdöbbentő, még akár 2021-ben is újdonság erejével ható információt az olvasónak. Mint arról a miniszterhelyettes a könyvhöz írt előszóban is említést tesz, a rögzített beszámolók sorait olvasva '56 kapcsán egyszerre sejlik fel az időmúlás okozta feledékenység, közöny, de ugyanúgy érezhető a korabeli emlékeket hordozók zsigereiben máig élő félelem is. Tállai András szerint a könyv mögött álló szerkesztői munka – és ezáltal a könyv jelentősége – országos szinten is egyedülálló.

Dr. Fekete Zoltán polgármester köszöntőjében kiemelte, hogy a magyarság számára a szabadság és függetlenség mindig is szent dolog volt. Ennek is köszönhetjük, hogy ma már szabadon beszélhetünk a történekről. Mint hozzátette, '56 eszméjének legfőbb ellensége ma a feledés. A kötet által hordozott mondanivaló azonban – hasonlóan a maghoz Máté evangéliumából – jó földre hullott. A polgármester szerint szégyenletes, hogy tizenöt évvel ezelőtt, a forradalom 60. évfordulóján ismét magyar vér folyt Budapesten. Éppen ezért fontos, hogy ne csak ismerjük a múltat, de általa a jövőt is építeni tudjuk, és akkor a magyar szabadság újra győzni fog.

A köszöntők sorát Daragó Károly ének-előadása és Kiss Marcell szavalata zárta, majd Szíki Károly lépett a mikrofonhoz. A szerző a könyv célját a közösségegyesítő, összekötő, közvetítő feladatában látja. Közösségteremtő ereje egyre nő, hiszen az interjú adók, az olvasók, az események felidézése által velük sorsközösséget vállalók csoportja folyamatosan növekvő közösséget alkot.

A könyv alapgondolatát az Ausztráliából visszatelepült Kovács István vetette fel a szerzőnek, aki már három könyvet, három drámát írt és hét dokumentumfilmet forgatott az 1956-os eseményekről. Így indult el aztán ő is felkutatni azokat az embereket, akik Dél-Borsodban közvetlenül vagy közvetve részesei voltak az eseményeknek, és emlékeik még nem mentek a feledés homályába. Az interjúkban nem csak a 14 nap eseményei domborodnak ki, hanem az 1947–1955-ig terjedő „ember az embertelenségben” időszak világa is. Ezt tudhatjuk meg Tard, Cserépfalu, Egerlövő és Mezőkövesd viszonylatában az itt élő és a nagyvilágba (Los Angeles, Philadelphia, Calgary, Edmonton, Seattle) elkerült emberek visszaemlékezéseiből is.

Pillanatkép a rendezvényről

A könyvbemutató közönsége

A *Fehér partizánok* fejezetben a Baltikumot a szovjetek Vietnamjának nevezi. Érinti a lengyelek, lettek, litvánok, észtek, ukránok, belgák és erdélyiek ellenállásait a szovjet hatalommal szemben. Közben megismerhetjük az ország különböző ellenállási szervezeteit is, mint a Szombathelyen alapított *Anti-bolsevista Gárda 1950*, a Balatonalmádiban középiskolások által létrehozott *Magyar Nemzetvédelmi Szövetség*, Füzesgyarmat és Szeghalom környékén a *Sárréti Sasok*, Orosházán, Makón, Szentesen,

Hódmezővásárhelyen és környékén működött *Fehér Gárda*, s említésre méltók még a dél-alföldi, Csongrád és Békés megyei mozgalmak. A magyar ellenállási mozgalom legtovább a Viharsarokban volt életképes.

Dél-Borsodban a Fehér Partizánok fészke Tardon volt, a forrongások hazája Cserépfalura tehető, Egerlövő pedig a Fehér Partizánok lelkiismeretének nevezhető. Az interjúkból meglevenedik az akkori kor, a munka, a félelem és a változás iránti igény. Szinte egész Dél-Borsodot felöleli a visszaemlékezések csoportja, hiszen Cserépváralja, Kács, Bogács, Tibolddaróc, Szomolya, községek eseményeit is megtudhatjuk a kötetből.

Mezőkövesd interjúsorozata egy kis kronológiával kezdődik, mely a napi eseményeket rögzíti. Ezután a szemtanúk hiteles emlékei, interjúi következnek, mely a történések pontos leírását tartalmazza, kiegészítve a helyi szenvedők és szemtanúk, az országban és a világon szétszóródó emberek nyilatkozataival.

A riportokból nemcsak a szabadságharc eseményei elevenednek meg az olvasók előtt, de megismerhetjük a nyilatkozó emberek rövid életrajzát, életük fontosabb állomásait is.

A könyvet hiteles dokumentumok, jegyzőkönyvek, fotók teszik teljessé. A kötetet Pázmány Lászlónak a szabadságharc történetéhez kapcsolódó versei színesítik.

A szerző, Sziki Károly és a rendezvény 56-os díszvendégei

STATIO ORBIS

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus zárómiséje

K. Dudás Mária

Az egész világ tudja, hogy az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) Budapesten került megrendezésre 2021. szeptember 5–12. között. Mezőkövesdről szervezeten szívesen vettünk részt a világesemény záró napján. Az egyik busszal a Szent István Katolikus Általános Iskola zárókövetői, a másikkal pedig a Jézus Szíve Plébánia által szervezett hívek indultak útnak a fővárosba. Többen voltunk velük a Szent László Plébánia közösségéből is. Sőt a helyszínen találkoztunk olyan mezőkövesdiekkel is, akik egyénileg érkeztek a NEK befejező eseményére. Zárókövetőnk dr. Török László plébános atya volt.

A NEK zárása, a *Statio Orbis* mise – vagyis a városért és a világot felajánlott szentmise – a rendezvénysorozat legünnepelesebb eseménye; olyan eucharisztikus ünnep, amely látható formában is megjeleníti az egyetlen nagy közösség létrejöttét az Úr asztala körül. (*Statio Orbis*: a földkerekség stációjának is nevezzük azt jelezve, hogy a szentmise végén innen adjuk tovább a következő stációnak, állomásnak, a következő városnak a rendezés stafétáját.)

Utunk elején plébános atya kiosztotta a névre szóló, QR-kóddal ellátott belépőjegyeket, és megismertetett bennünket a szükséges információkkal. Utána elmondtunk egy rövid fohászt az utasok védőszentjének, Szent Kristófnak közbenjárásáért, hogy a zárómiséről lelki mannával feltöltekve, épségben hazaérjünk. Azután elimádkoztunk a dicsőséges rózsafüzért, s lassan megérkeztünk hazánk fővárosába.

A Hungexponál le kellett parkolnunk, mert a rendezvény helyszínének közelébe külön „P” jelzésű buszokkal volt célszerű továbbutazni. Miután a járműből kiszálltunk, másfél kilométeres séta után érkeztünk meg a számunkra kijelölt belépési pontra, ahol először egy digitális készülékkel leolvasták a belépőjegyünk QR-kódját, azután átnézték a nálunk lévő csomagokat, majd testünk detektoros ellenőrzése után már mehettünk az S4-es szektorba, ami az Andrássy úton volt. A lábunk alatt lehegesztett csatornafedlapokat láttunk. (Napjainkban ilyen óvintézkedéseket kell tenni a terrorveszély miatt!)

A záró szentmise a Hősök terén volt, de a sokszorosan tízezer vagy még több ember ott nem fért volna el, ezért az Andrássy utat lezárták, kordonokkal védték, és profi technikákkal látták el. Óriás kivetítőkön kísérhettük figyelemmel az eseményeket, és mindenütt hangszórók voltak felszerelve. A mise kezdetéig sem unatkoztunk, mert a szervezők gondoskodtak bevezető programokról.

Leírhatatlan az a hangulat, ami áthatotta az embereket. Ezt a személyes jelenlétet nem pótolhatja semmi. Nemcsak azért, mert itt érezhető volt, hogy Jézus köztünk van a kegyelmi valóságban, hanem azért is, mert megmutattuk a világnak, hogy milyen sokan vagyunk a keresztény kontrasztársadalomban. Nem tudom pontosan megbecsülni, hogy hányszor tízezren voltunk, akik eljöttünk Budapestre, de az biztos, hogy sokan azért maradtak otthon, mert a sajtó elkezdett riogatni a világjárvány negyedik hullámával.

Ferenc pápa papamobiljából üdvözlí az Andrássy úton összegyűlt híveket

Valaki a tömegben egyszer csak elkiáltotta magát: *Megjött a pápa!* Mindannyian láttuk, hiszen egyfolytában a vetítőt néztük. A Szentatya a Szépművészeti Múzeumnál pápamobiljába szállt, és a Dózsa György úton, majd az Andrássy úton végighaladva üdvözölte a népet. A Kodály köröndnél fordult vissza, és ekkor azon az oldalon, ahol a mi csoportunk „horgonyzott”, egészen közel jött hozzánk. Elmondhatom, hogy karnyújtásnyi távolságból most láttam először pápát.

Miután a pápamobil visszavitte „Krisztusnak helytartóját” a liturgia helyszínére, megindult a fehér ruhába öltözött papok áradata, hogy elfoglalják helyüket az oltár közelében. Fenséges látvány volt ez a hófehér felvonulás. Közben felcsendült, sőt felharsant Charpentier *Te Deuma* a kétezer fős énekkar és a Magyar Állami Operaház zenekara előadásában. Csak szuperlatívuszokban lehet erről beszélni, mert így csakis az angyalok énekelhetnek a mennyországban. Ámulhat és bámulhat a nagyvilág!

A *Christus vincit* kezdetű bevonulási énekkel kezdetét vette a szertartás, melyet Ferenc pápa pontifikált a világ minden részéből érkezett papokkal és püspökökkel koncelebrációban. Közöttük volt főpásztorunk, dr. TERNYÁK Csaba egri érsek, dr. TÖRÖK László, a Jézus Szíve Egyházközség plébánosa, valamint dr. MEDVEGY János, a Szent László Egyházközség plébánosa is Mezőkövesdről.

Az igeliturgia előtt dr. Erdő Péter bíboros, esztergom–budapesti érsek olasz nyelven köszöntötte a Szentatyát. Kiemelte – egyebek mellett – az Eucharisztia ünneplésének, a mai szentmise szimbolikus jelentéstartalmát is. *A mai szentmise nagyon erős szimbólum, amely kifejezi egységünket Krisztus körül, Szent Péter utóda vezetésével, az egész világból ideérkezett püspökökkel, papokkal, diakónusokkal, szerzetesekkel és szerzetesnőkkel, és valamennyi hívővel.* A továbbiakban beszélt még ökumenikus jelenlétről, az országjárásra indított

missziós kereszt kohéziós erejéről és lelki hasznáról is. *Budapest Magyarország és Európa szívében a hidak városa. Hivatásunknak érezzük, hogy híd legyünk Kelet és Nyugat között, a különböző kulturális és vallási világok, nemzetek között* – tette hozzá.

A bűnbánati cselekmény előtt a szolgálatot teljesítő diakónus ismertette, hogy akik igaz bűnbánó lélekkel itt jelen vannak, szentgyónáshoz és szentáldozáshoz járulnak, a Szentatya teljes búcsúval egybekötött pápai áldásban részesíti.

Az évközi 24. vasárnapra előírt ószövetségi olvasmány olaszul hangzott el Izajás próféta könyvéből, amelynek az az üzenete, hogy a megígért Megváltó: Isten szolgája, a fájdalmak férfija. Szervedése végül diadalt arat. Az Újszövetségből vett szentlecke, Jakab apostol levelének részlete angol nyelven hangzott el, amelynek az a tanítása, hogy a hit, ha jó cselekedetek nem származnak belőle, magában holt dolog. Jakab apostol üdvösségszerző, jó cselekedetekben megnyilvánuló tevékeny szeretetre tanít. (Itt jegyzem meg, hogy az idegen nyelven elhangzott szövegek a vetítő alján magyarul voltak feliratozva. Akik pedig rendelkeztek megfelelő digitális készülékkel, és letöltötték az applikációt, szinkrontolmácsolással hallhatták hat nyelv valamelyikén.)

Az alleluja után az evangéliumrészletet Szent Márk könyvéből a diakónus magyar nyelven recitálva mondta el, amelynek az az üzenete, hogy a Messiás küldetése, hogy önként vállalt szenvedésével váltsa meg a világot.

Ferenc pápa homíliáját az elhangzott három bibliai szakaszra építette fel. Jézus megkérdezte tanítványait: *Kinek tartanak engem az emberek? [...] Hát ti mit mondotok, ki vagyok?* Ez a kérdés sarokba szorította a tanítványokat, és fordulatot hozott számukra a Mester követésében. Péter válaszolt: *Te vagy a Messiás!* Péter helyesen válaszolt. Jól ismerték Jézust, közel állt hozzájuk.

A mezőkövesdi Szent István Katolikus Általános Iskola záróparádáján

A mezőkövesdi plébániák zarándokai

Jól ismerték csodáit, ámulattal hallgatták tanítását, és mindenhová elkísérték. Mégis, nem úgy gondolkodtak, mint Ő. Hiányzott még a döntő lépés, amely elvezet Jézus csodálásától Jézus követéséig. Az Úr ma is rászegezi tekintetét mindannyiunkra, és fölteszi a kérdést: *Hát én ki vagyok a te számodra?* Olyan kérdés ez, amely mindannyiunktól nem csupán egy pontos választ vár a katekizmus tanítása alapján, hanem személyeset, életünkkel bizonyítottan adható választ. Ebből a válaszból születik meg a tanítványi kapcsolat megújulása. Ez három lépésben ment végbe a tanítványoknál, és mi is megtehetjük ezeket a lépéseket: Jézus hirdetése, mérlegelés és döntés Jézus követése mellett.

Az első lépés tehát: Jézus hirdetése. *Hát ti mit mondotok, ki vagyok én?* Péter válaszolt az egész közösség nevében: *Te vagy a Messiás, azaz Krisztus!* A válasz helyes, ám meglepő, hogy Péter válasza után Jézus azt mondta, hogy ne szóljanak erről senkinek. Miért ez a szigorú tiltás? Azért, mert mindig fennáll a veszély, hogy hamis messianizmust hirdetünk, az emberek és nem Isten szándéka szerint. Ezért Jézus fölfedte húsvéti identitását, amelyet az Eucharisziában fedezhetünk fel. Elmagyarázta, hogy küldetésének csúcsa a feltámadás dicsősége lesz. Ehhez azonban először át kell mennie a megalázó kereszthalálra. Ez azt jelenti, hogy az Isten bölcsessége szerint fog ez lezajlani.

Az Eucharisztia azért van előttünk, hogy emlékeztessen minket, hogy ki az Isten. Ezt nem szavakkal, hanem kézzelfoghatóan teszi; megmutatva, hogy Isten a megtört kenyér, a keresztre szegezett és másokért odaajándékozott szeretet. Az Úr szolgáló lett, hogy üdvözítsen minket, meghalt azért, hogy nekünk életünk legyen.

Második lépésként mindezt mérlegelnünk kell, és meghozni a döntést Jézus mellett. *A keresztszoha nem volt divatos* – folytatta Ferenc pápa

– *ugyanakkor benső gyógyulást hoz.* A kereszts előtt üdvös küzdelem játszódik le bennünk. Az Isten szerinti gondolkodás összeütközik az emberi gondolkodással. Az egyik oldalon van Isten logikája, amely az alázatos szeretetben nyilvánul meg. Mindig a mások javát keresi, egészen önmaga feláldozásáig. A másik oldalon ott van az emberi gondolkodás, a világ logikája. Itt az számít, hogy ki fontos, és ki erős, hogyan tud előnyre szert tenni a többi emberrel szemben. Ez a látásmód Pétert is elvakította, ezért szemrehányást tett Jézusnak, annak ellenére, hogy előbb megvallotta Őt. Velünk is megeshet, hogy félretesszük az Urat szívünk egyik sarkába. Ő azonban velünk marad ebben a benső küzdelemben is, mert azt szeretné, hogy az apostolokkal együtt az Ő oldalára álljunk. Az egyik oldalon Isten, a másik oldalon a világ logikája van. A különbség nem abban áll, hogy ki vallásos, és ki nem. A lényegi különbség a valódi Isten és az énünk istene között van. Mennyire messze áll Ő, aki csendben uralkodik a kereszten attól a hamis istentől, akitől elvárjuk, hogy erővel uralkodjon és elhallgattassa az elenségeinket. Mennyire más Krisztus, aki egyedül a szeretetet ajánlja nekünk. Mennyire más Ő, mint a világ hatalmas, győzelmes, ajnározott messiásai. Jézus megráz bennünket, nem elégszik meg a hitről szóló kijelentéseinkkel. Azt várja, hogy megtisztítsuk vallásosságunkat a kereszts előtt, az Eucharisztia előtt. Ferenc pápa arra szólított fel, hogy döntsünk Jézus követése mellett. Szánjunk időt a szentségimádásra, mert az jót tesz nekünk. Engedjük, hogy Jézus, az élő kenyér kigyógyítson a bezárkózásból, feloldja merevségünket és magunkba fordulásunkat, hogy megszabadítson a bénító szolgáltságunkból és elvezessen bennünket oda, ahová Ő akarja, nem pedig oda, ahová mi akarjuk.

A krisztuskövető élethez vezető út harmadik lépése: Jézus nyomában járni és Jézussal együtt járni.

Távozz előlem, Sátán, menj vissza a hátam mögé! Jézus így téríti észhez Pétert, ezzel a szigorú paranccsal. (Emlékezzünk vissza, hogy az elhangzott evangéliumi részletben, amikor Jézus arról beszél tanítványainak, hogy sokat kell szenvednie, megölik, de harmadnapra feltámad – ezt hallván Péter szemrehányást tett Jézusnak. Péter itt nem Isten szándéka szerint gondolkodott, hanem emberi módon. Jézus ezért korholta Őt.) Amikor az Úr megparancsol valamit, Ő akkor is ott van, hogy kegyelmével segítsen megtenni, amit kér. Péter tesz egy lépést hátrafelé. A keresztény útja nem a siker hajhászása, hanem éppen azzal veszi kezdetét, hogy hátrafelé lépünk egyet. Megszabadít attól, hogy magunkat helyezzük középpontba. Péter ekkor ismeri fel, hogy kicsoda valójában az igazi Jézus. Bár elbotlik még később is, de megbocsátásról megbocsátásra egyre jobban felismeri az Isten arcát, és így eljut a Krisztus iránti terméketlen csodálástól a felismerésig, hogy valóban Krisztust követi.

Jézus nyomában járni azt jelenti, hogy járjuk az élet útját azzal a jézusi bizalomra alapozott felismeréssel, hogy Isten szeretett gyermekei vagyunk. Ugyanazon az úton járunk, mint Mesterünk, aki azért jött, hogy szolgáljon, és nem azért, hogy neki szolgáljanak. Krisztus nyomán járni azt jelenti, hogy mindennap odalépünk testvéreinkhez. Az Eucharisztia arra indít bennünket, hogy érezzük, egy test vagyunk, amelyet megtörtek a többiekért. Engedjük, hogy a találkozás Jézussal az Eucharishtiában átalakítson bennünket, ahogyan átalakította Szent Istvánt és Szent Erzsébetet is. Úgy, mint ők, mi se érjük be kevesebbel. Ne adjuk meg magunkat egy olyan hitnek, amely csak a szertartások ismételtetéséből áll. Nyissuk meg önmagunkat a megfeszített és feltámadt Isten botrányos újdonságára, aki megtört kenyérré adja magát, hogy életet adjon a világnak. Akkor örömben fogunk élni, és örömet viszünk mindenhová.

Ferenc pápa a szertartáson
(Forrás: internet)

Ez a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus egy útszakasz vége, de legyen még inkább kiindulópont. Ha Jézus nyomában járunk, ez arra hív minket, hogy előre nézzünk, hogy befogadjuk a kegyelem átformáló ajándékát. És hogy mindennap újraébredésen bennünket a kérdés, amit Fülöp Cezáreájában az Úr feltett tanítványainak, és odafordul mindannyiunk felé, a tanítványai felé: *Hát ti mit mondotok, ki vagyok én?* – fejezte be szentbeszédét Ferenc pápa.¹ Ezután csendben elméltünk az elhangzottakon.

Latinul vallottuk meg hitünket, az egyetemes könyörgés pedig különböző nyelveken történt. Az Eucharisztia liturgiájában, azaz az áldozati szertartásban azért imádkoztunk, hogy áldozatunk kedves legyen a mindenható Atyaisten előtt. Az áldoztatás gördülékenyen zajlott. Aki el akarta nyerni a teljes búcsút, az igyekezett megáldozni, hogy érvényes legyen a feloldozás.

A befejező szertartás során Piero Marini címzetes érsek, a NEK Pápai Bizottságának elnöke köszöntötte a Szentatyát. Befejezésül Ferenc pápa teljes búcsúval egybekötött áldásban részesítette azokat, akik teljesítették a feltételeket. A liturgikus elbocsátás után a pápa még ezt is mondta: *Isten, áldd meg a magyart!* – nota bene – ez magyar nyelven hangzott el!

Ezt követően teli torokból rázendítettünk a pápai himnuszra, utána a magyar himnuszra, majd az ősi magyar himnuszunkra, befejezésül pedig a NEK himnuszára: *Győzelemről énekeljen napkelet és napnyugat...*, melynek refrénje – *Krisztus, kenyér s bor színében, Úr s Király a föld felett* – még sokáig a fülünkben maradt, amint a tömeggel együtt hömpölyögve távoztunk a zárómise helyszínéről. Zászlóit most is minden zárandók magasra tartotta. Ahogyan csoportosan vonultunk végig Budapest utcáin, a presszók teraszain üldögélők megbámultak minket: voltak közöttük olyanok, akik lehajtották fejüket, amikor a közelükbe értünk, de olyanok is, akik kedvesen ránk mosolyogtak, és lefényképeztek, miután engedélyt kértek rá. Olyanokkal is találkoztunk, akik közömbösen kitértek előlünk, de senki nem szólt egyetlen rossz szót sem.

A magasra tartott zászlókat szemlélve megállapítottuk: *Ez valóban világtalálkozó volt!*

Hazafelé utazva a buszban elcsendesedtünk. Amikor Mezőkövesd határához közeledve meglátuk a Jézus Szíve templom ég felé mutató kettős tornyát, elimádkoztuk az *Oltalmad alá futunk* kezdetű imát, és elénekeltük a *Rózsafüzér Királynője* énekét.

Szívből kívánom, hogy a következő Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Quitóban (Ecquadorban) ugyanilyen szép, emlékezetes és gyümölcsöző legyen!

¹ A szentbeszédre való visszaemlékezés a következő cikk alapján készült: <https://www.magyarok.hu/hirek/ferenc-papa-hosok-teren-jezus-csodaloibol-kovetoive-kell-valnunk>

In memoriam

SZABÓ SÁNDORNÉ NIKHÁZY ERZSÉBET

(1928–2022)

*A mi napink, miket nekiünk engedtek,
Mintegy hetven esztendei idő,
Hogyha több, tehát nyolcvan esztendő.*

Földi pályafutásunk véges, életünk elmúlik, mint az álom és árnyék, Szabó Sándorné Nikházy Erzsébetnek 93 évet ajándékozott a Teremtő. Végtelen szomorúság tölti el szívünket, ha egy kedves barát távozik közülünk, nehéz múlt időben beszélni arról, akit szerettünk. Gazdag életútjának főbb állomásait csak vázlatosan tudom ismertetni.

1928-ban született Hajdúnánáson, de igazi szülőfalujának Hernádszentandrászt tekintette. Itt éltek Nikházy ősei mintegy 200 éve, itt tette meg az első lépéseket, tanulta meg a betűvetés tudományát. *Isten, haza, család* – a ma újra divatosná vált jelige szellemében nevelték abban az időben a gyermekeket, különös tekintettel a vallási, erkölcsi, hazafias nevelésre. Ezt az értékrendet tartotta szem előtt egész életében.

Négyen voltak testvérek, haladó szellemű szülei felismerték, hogy a lányokat is taníttatni kell. Élethivatásul a pedagóguspályát választotta. Tanítói oklevelét 1949-ben vette át Miskolcon. Tudását állandóan fejlesztette, 1955-ben újabb diplomát szerzett az Egri Pedagógiai Főiskolán, matematika-fizika szakon. Tanított Pamlényban, Derenken, Nemesbikken, Mérán, leghosszabb ideig Encsen.

Milyen pedagógus volt Erzsike néni? Egy arab filozófus, Al-Ghazali hagyta ránk a gondolatot: *Keress olyan mestert, akinek szelleme világos, tudása nagy és szíve jó!* Erzsike néni rendelkezett ezekkel a tulajdonságokkal. Igazi pedagógus egyéniség volt. Ugyanazzal a hivatástudattal tanította a tanyasi gyerekeket, mint a jól felszerelt nagy iskola szaktantermi rendszerében tanulókat.

A járási vezetők felfigyeltek kiváló munkájára, 1966-ban kinevezték szakfelügyelőnek. Így már nemcsak a gyerekeket tanította, a tanárok munkáját is segítette. Nem is felügyelő volt, inkább szaknácsadó. Továbbképzéseket, vetélkedőket szervezett, előadásokat tartott. Zánkán az ország legjobb tanárai jöttek össze, 100-120 fő, nagy sikere volt az előadásának. 1989-ben nyugdíjba ment, még pár évet tanított, ha hívták.

Szerteágazó érdeklődése az oktatás-nevelésen kívül a népi hagyományok gyűjtése és ápolása felé vezette. Nagy segítségére volt ebben férje, akivel 1951-ben kötött házasságot. Szabó Sándor Sárospatakon a falukutató mozgalom jeles képviselőjének, Újszászy Kálmánnak a tanítványa volt. Újszászy felhívta a figyelmüket, hogy a paraszti világ gyors átalakuláson megy keresztül, menteni kell,

ami még megmaradt. Az ötvenes-hatvanas években bekapcsolódtak a honismereti mozgalomba. Jó barátjuk volt Kováts Dániel tanár. Gyűjtőmunkájuk eredményes volt, 1977-ben 405 leltározott tárggyal megnyitották az Abaúji Helytörténeti Gyűjteményt. Volt egy terem, ahol történelemórákat, szakköröket tartottunk. 1975-től 1987-ig Sándor bácsival honismereti szakkört vezettünk, Erzsike néni kézimunka szakkört szervezett a gimnáziumban.

Szakfelügyelői látogatása során alkalmat nyílt az abaúji szöttesek, keresztszemesek gyűjtésére. 245 keresztszemes mintát rajzolt le, ezeket 2000-ban könyvben is megjelentette. 1975-től *Abaúji virágok* címmel évente kiállítást szerveztek. 2005-ben Népi Iparművész címet kapott. Zsűrített, szép kézimunkáit számtalanszor kiállították külföldön is.

Alapító tagja volt az 1985-ben megalakult Kazinczy Ferenc Társaságnak és az Abaúji Helytörténeti és Honismereti Egyesületnek. Évtizedekig dolgozott a megyei szakszervezet vezetőségében, általános iskolában hittantotott.

Szabó Sándornét 90 éves születésnapja alkalmából
Encs polgármestere, Szeles András köszöntötte
(Forrás: internet)

Családi élete hasonló érdeklődésű férjével boldog, kiegyensúlyozott volt, két gyermekük született, mindketten a pedagóguspályát választották.

Szabó Sándorné utolsó tablóképe

Erzsébet Arany Katedra díjas, Zsuzsa Népi Iparművész. Négy diplomás unoka és hét dédunoka vette körül ünnepek alkalmával.

Nem gyűjtöttek vagyont, egyetlen szenvedélyük az utazás volt, főleg a Kárpát-medencében; nagy szerelem volt Erdély, ahová többször ellátogattak. Nyugdíjasként is aktív életet élt, az idősek klubjában előadásokat tartott, kiállítást szervezett, rendszeresen írt az *Encsi Hírek*be.

„Az ember addig él, amíg van valamilyen személyes feladat, tennivaló, amit nem tud más véghez vinni, csak ő.” (Márai Sándor) Szabó Sándorné 93 tevékeny évet élt, tavaly fejeztük be Abaúj falvairól írt közös pályázatunkat.

A társadalom megbecsülését kitartó és önzetlen munkájáért számtalan elismerés jelzi, amelyek közül legjobban a hernádszentandrás díszpolgári címnek, az 1983-ban megkapott Kiváló Pedagógus, 2008-ban pedig a Megyénk Kultúrájáért kitüntetésnek örült.

2022. május 21-én Szabó Sándornét búcsúztatta az encsi református templom harangja.

„...halállal én leszek kevesebb, mert egy vagyok az emberiséggel; ezért hát sose kérdezd, kiért szól a harang: érted szól.” (J. Donne)

Halálával szegényebb lett városunk, egyeületünk, és mi, barátok is. Emlékét sokáig fogják őrizni, akik ismerték és szerették. Békés nyugodalmat!

Horváth Csabáné

„Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy.” (Ézsaiás 43.1.)

Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk, hogy

Szabó Sándorné
szül. **Restei Nikházy Erzsébet**

Hernádszentandrás díszpolgára,
Rubin diplomás és Kiváló Pedagógus,
Népi iparművész

94 éves korában visszaadta lelkét Teremtőjének.
Felejtethetlen halottunktól 2022. május 21-én 14 órakor
veszünk végső búcsút az encsi temetőben.

A gyászoló család

In memoriam

É. KOVÁCS LÁSZLÓ

(1923–2022)

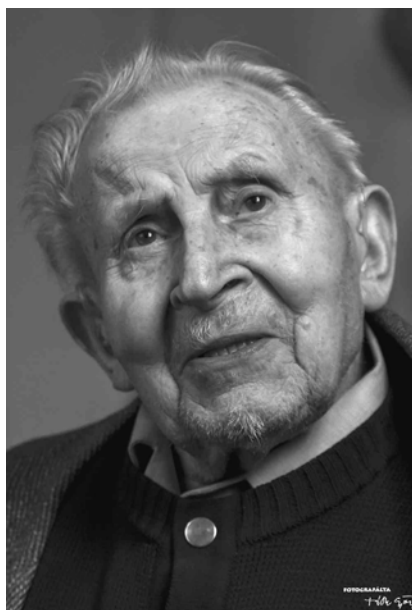
„A vidékre vetett bizalom, remény
és élni akarás példaképe”

100. életévében elhunyt Gömörszőlős szülöttje, egykori polgármestere, É. Kovács László festőművész, néprajzkutató, a Magyar Kultúra Lovagja, a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjének kitüntetettje, Magyar Örökség díjas alkotó – adta hírül Gömörszőlős község Facebook-oldala 2022. július 24-én. Kitüntetéseknek, elismeréseknek felsorolása itt korántsem ér véget, a sort – lapunk jellegéhez igazítva – csupán kettővel folytatjuk: a legjelentősebb megyei honismereti elismeréssel, az Istvánffy-díjjal (2002) és a legrangosabb országos honismereti kitüntetéssel, a Bél Mátyás – Notitia Hungariae-emlékéremmel (2008). A gömöri lokálpatrióta búcsúztatására, temetésére két nappal később került sor szülőfalujában, református szertartás szerint.

É. Kovács László 1923 tavaszának első napján, március 21-én született az akkor már közel két évtizede átkeresztelt, korábban Poszoba nevet viselő kis gömöri faluban. Az iskolás éveket követően 16 holdas családi gazdaságukban kezdett dolgozni. Kamaszként részt vett a Vásony Sándorné által szervezett Búzavirág Falugárda mozgalomban, majd 17 éves korában tanítói és lelkészi támogatással a Sárospataki Népfőisko-

lára került, ahol megismerte Újszászy Kálmán faluszemináriumi mozgalmát. Ilyen előzmények után és Muharay Elemér személyes ráhatására kötelezte el magát a népi kultúra mellett, mert megerősödött benne a hit, hogy a falu és annak kultúrája nemzetfenntartó erővel bír. Szülőfaluját hosszabb időre csupán két alkalommal – mindkét alkalommal kényszerűségből – hagyta el; egyik a katonaság és hadifogság volt az 1940-es években, a második önkéntes száműzetés egy baranyai faluba az 1950-es évek elején, miután börtönnel fenyegették a kor falupolitikája elleni tiltakozása miatt. 1955-ben tért vissza Gömörszőlősre. Az ezt követő évtizedekben a földműves szövetkezetben, a Hazafias Népfrontnál, majd az Ózdi Kohászati Üzemekben dolgozott.

Távozás helyett közösséget épített, és falujába vonzotta a széles nagyvilágot. 1959-ben kezdeményezésére és aktív közreműködésével alakult meg a Tompa Mihály pap-költő emlékét élesztető Kelemér–Gömörszőlősi Tompa Mihály Emlékbizottság, nyílt meg 1963-ban a keleméri Tompa Mihály Emlékmúzeum. Az 1968-ban megszűnt gömörszőlősi iskola épületegyüttesében és portáján az azt követő években és évtizedekben gyűjtemények sokaságának teremtett helyet, és számos időszakos kiállítást is szervezett, rendezett. Ezek a rendezvények évi rendszerességgel több száz érdeklődőt

Képriport – É. Kovács László (Fotók: Tóth György)

É. Kovács László

1923–2022

(Fotó: Tóth György)

vonzottak Magyarország minden vidékéről és az anyaországtól elszakadt magyarság köréből. A vezetésével létrejött gyűjteményegyüttes 2004-ben rangos elismerésben részesült, megkapta az Év Múzeuma címet. Az 1980-as évek elején részt vállalt a putnoki Gömöri Múzeum szervezési munkáiban, s amikor a múzeum vezetője 1987–88-ban egyéves anyasági szabadságát töltötte, megbízott vezetőként ő irányította az intézményt.

Múzeumszervező tevékenysége mellett meg kell emlékezni gazdag publikációs tevékenységéről is. Hosszú éveken át rendszeres résztvevője volt az Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatnak. Írásai szakmai folyóiratokban és önálló kiadványokként láttak napvilágot. Ezekben elsősorban szülőfaluja népeletével, a parasztemberek és erdei munkások, favágók mindennapjaival foglalkozik. Gyűjtötte a térség Tompa Mihály-emlékezetét, és megóvta a feledéstől a vitéz Vásony Sándorné született Ayshford Wood Florence emlékét, aki a cserkészmozgalomhoz hasonló ifjúsági mozgalmat szervezett Gömörszőlősen, Kelemérben és a környező gömöri településeken.

Festőként és grafikusként is figyelmet érdemel személye. Kiadványait saját grafikáival illusztrálta, tehát azok témája is főleg a népelet

volt. Pasztellképein főleg a gömöri tájat örökítette meg, különösen az őszi és téli színvilágot kedvelte, de említést érdemelnek népeleti pasztelljei is. Figyelemre méltók akvarelljei, ezek közül a gömöri templomokról készített sorozatát említem.

É. Kovács László aktív és tevékeny életet élt, szinte az utolsó napokig dolgozott. 2021 szilveszterén arra kért, válasszak két képet munkái közül, melyekkel meg szeretne ajándékozni. Én két pasztellt választottam: egy tájképet és egy népeletit, melyen gömöri fazekasok árulják portékáikat. Ez utóbbit – mint kiderült – nem szeretne volna elajándékozni, de gyorsan felajánlotta, hogy újra megfesti azt számomra, ez meg is történt 2022 elején. Utolsó munkáját is ajándékba szánta Hanvára – ezt már nem tudta befejezni, ezért azt lánya félkészben adta át Nagy Ákosnak, a felvidéki gömöri egyházmegye esperesének.

Minden búcsú fájdalmas, de az egybegyűlt sokaknak mégis reménységet és megnyugvást adott a tudat, hogy egy hosszú, nagyon tartalmas, teljes, kerek, szinte az utolsó napokig aktív élet zárult le, melynek gyümölcse és öröksége tovább él.

Drága Laci bácsi, nyugodjon békében!

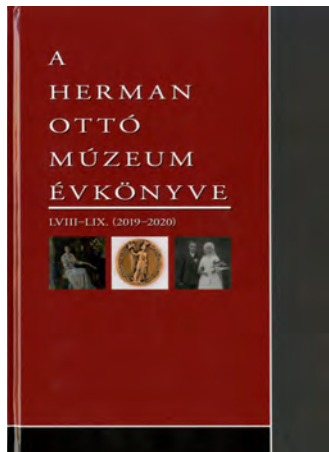
Bodnár Mónika

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM ÚJ KIADVÁNYAIRÓL

Zahuczky László – Vámosi Katalin – Bodnár Mónika

A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LVIII–LIX.

Újabb, összevont kötettel bővült az 1957-ben útjára indított évkönyvsorozat, amely azonkívül, hogy publikációs lehetőséget biztosít a Herman Ottó Múzeum tudományos munkatársainak, rendszeresen helyet ad más közgyűjteményekben dolgozó kutatók írása-
inak is.

A könyv a tartalomjegyzékkel indul, amelyet az angol nyelvű változata követ. Szolyák Péter múzeumigazgató 2020. november közepén keltezett előszava a legutóbbi évkönyv megjelenése óta eltelt időszak eseményeit és az aktuális kötettel kapcsolatos gondolatait rögzíti. Az évkönyv első közleményében Jakab Mátyás András és Simon László korábban nem publikált forrásokat is felhasználva nyújt átfogó képet a Borsod-Miskolci Múzeumot leghosszabb ideig vezető Leszih Andor, a 140 éve született múzeumőr életútjáról és tudományos tevékenységéről. Az ötvenegyedik alkalommal megjelent kiadványba került publikációk csoportosítása a múzeumi tudományterületek szerint történt.

A kötet első és legnagyobb terjedelmű része a régészet újdonságait mutatja be részleteiben. Csengeri Piroska és szerzőtársai a Mezőkeresztes-Laposhalom neolitikus dombján végzett roncsolásmentes kutatásról közölnek gazdagon illusztrált tanulmányt. P. Fischl Klára és szerzőtársai a Vatta környéki lelőhelyek topográfiai, településszerkezeti és tájhasználati elemzését ismertetik. B. Hellebrandt Magdolna a Gáva-kultúrához tartozó Prügy-Tökföldről előkerült leletanyagot dolgozta fel, írását értékes képanyag, több esetben a szerző rajzai egészítik ki. Szörényi Gábor András és 21 szerzőtársa (több intézmény munkatársa) nagyobb terjedelmű dolgozatban foglalta össze az M30-as Miskolc–Kassa autópálya nyomvonalának, a teljes Hernád-völgyi mikro-régióknak a megelőző régészeti feltárását. Csengeri Piroska és Kertész Gabriella Nikoletta összeállítása arról szól, hogy 2015–2016-ban a múzeum régészeti osztályának munkatársai 64 megyebeli helyszínen végeztek kutatást, munkájukat gyakran a fémkereső műszeres önkéntes csapat tagjai segítették.

A következő rovat a történettudományi munkákat tartalmazza. Monika Tihányiová a Gömör megyei gombaszögi pálos kolostor történetét mutatja be, és ezzel értékes adatokat szolgáltat. Gyulai Éva Pulszky Terézia és Malwida von Meyenburg angliai emigrációban, a Wight-szigeti Ventnorban készített rajzait és azok hátterét, keletkezési körülményeit adja közre. Fábian Máté azt írja le, hogyan változott vitéz lévai Borbély-Maczkó Emil két ciklusban betöltött főispáni szerepköre, milyen kihívások érték, és milyen módon irányította a vármegyét a két világháború között. Kis József a miskolci jobboldali szociáldemokraták elleni koncepciók eljárást és utóéletét ismerteti egy konkrét eset, a Virág-ügy kapcsán. Gál Máté az Allami Egyházügyi Hivatal kötelékébe kerülő Lobkovitz László karrierútját vizsgálja. Surányi Béla a hazai állattenyésztés-politika történetét követi nyomon a ki-egyeztől a rendszerváltozásig.

A néprajztudományt Bodnár Mónika dolgozata képviseli. A szerző tanulmányának előzményei a 2014-ben és a 2017-ben megjelent évkönyvekben láttak napvilágot. Most a két bódvavendégi fiatal parasztlakodalmak kapcsán a házaspár családtörténetét és a kor lakodalmi szokásait ismerteti. A Harasztiak 20. századig terjedő, három részletben közölt leszármazási táblája az évkönyv egyetlen, a kötet hátsó borítójából kihajtható mellékletét képezi.

A művészettörténet fejezet Hajdú Ildikó és Kákóczki András közös tanulmányával kezdődik, amelyben a 19. század második felétől kísérik figyelemmel és vizsgálják meg a Miskolcon létrejött, művészethez kapcsolódó, közművelődési-művészeti gyűjteményekkel együttműködő civil közösségeket, azok szerepét és hatását az intézmények működésében. Hajdú Ildikó következő írása Sóváry János *Matyó asszony gyermekével* szobrának történetét dolgozza fel. Pirint Andrea dr. Nagy Róbert orvostudományi képzőművészeti gyűjteményébe nyújt betekintést. Műgyűjtői érdemeinek és emberi nagyságának bemutatását két alkalommal rögzített interjú nyomtatott változata egészíti ki, továbbá szakmai életrajz, gyűjteményéből rendezett kiállítások, kiadványok, publikációk, valamint a Miskolci Galéria gyűjteményébe bekerült 71 alkotás jegyzéke teszi teljessé. Vámosi Katalin bőséges képanyaggal és felhasznált irodalommal a tiszaujvárosi római katolikus templom építéstörténetét mutatja be, amely a város első templomaként készült el a rendszerváltozást követően.

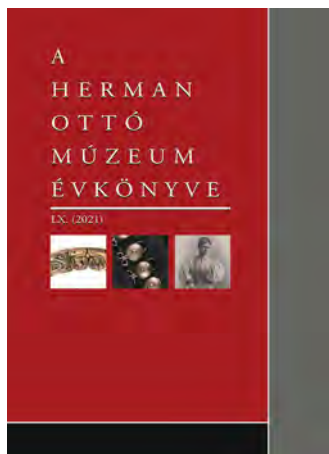
Az ötödik szerkezeti egység a rövid ismeretterjesztő írásokat tartalmazó közleményeké. Szakáll Sándor a Tarcal határában lévő, ma is aktív kőfejtő

alsó szintjéből előkerült, tús-sugaras megjelenésű aragonit utáni opál átalakokat írja le. Hazag Ádám a múzeum történeti fegyverraktárában őrzött nyolc, pengéjén vésett feliratokat és díszítményeket ábrázoló kardot ismerteti, gyűjteményi katalógusokra jellemző információkkal és színes, nagyon jó minőségű műtárgyfotókkal. Hideg Ágnes Kovács Sarolta zongoraművésznő életútjáról és zenei működéséről közöl hiteles életrajzi adatokat, valamint unokák által készített fotókat. Kurucz Ádám dédnagyapja, Radeczky Lajos szakaszvezető kéziratos versgyűjteményét adja közre. Prókai Margit szintetizáló igénnyel mutatja be – korábbi forrásokra támaszkodva – a miskolci könyvtártörténet fázisait. Közleménye projektekből megismert mérföldköveket különböztet meg, a vizsgálat fókuszja az 1560-as alapítású református iskola könyvtárától 2018-ig tart. Viga Gyula Szabadfalvi József egykori múzeumigazgató tudományos, néprajzkutatói életpályáját a kézműves mesterségek kutatása szempontjából vizsgálja és tárja az olvasók elé.

Az értékes forrásközlések gazdagságuk és sokrétűségük folytán bőven kínálnak olvasnivalót a múzeumi tudományos kutatások legfrissebb eredményei iránt érdeklődőknek. A közölt publikációkat angol nyelvű összefoglaló, a kötetet szerzői útmutató zárja. A 463 oldal terjedelmű évkönyv megjelenését az NKA Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta. (ZL)

A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LX.

2022 tavaszán jelent meg és vált online is hozzáférhetővé a Herman Ottó Múzeum hatvanadik évkönyve. A kötet elején születésének kerek évfordulója alkalmából Bodnár Mónika köszöntése, szakmai életútja és publikációinak jegyzéke olvasható. Bodó Sándor (1943–2021) életpályáját, fél évszázados szakmai munkásságát Viga Gyula néprajzkutató idézi fel.

A Szirma-Fáskert lelőhelyen 1936 és 1948 között talált és Leszih Andor által beletárolt 34 db késő római bronzérme leírását Simon László az eredeti nyilvántartási adatokkal kiegészítve közli újra. A karosi honfoglalás kori temetők leleteinek minden eddiginél pontosabb rekonstrukcióját Türk Attila és szerzőtársai tanulmányából ismerhetjük meg, mely további új vizsgálati eredményekkel járul hozzá a temetkezés értékeléséhez. A miskolci avasi re-

formátus templomban 2019-ben végzett megelőző régészeti feltárás eredményeit Szörényi Gábor András teszi közzé. A templom 15–16. századi és 17–18. századi csontvázas temetkezéseinek antropológiai elemzését János István ismerteti. Térkép- és fényképmellékletekkel, két külön összeállításban közli Kertész Gabriella Nikoletta a Herman Ottó Múzeum 2017–2018-ban és 2019–2020-ban végzett régészeti kutatásait, megfigyeléseit.

Szádvár 1570 és 1685 között keletkezett, összesen 19 db, részben még nem közölt, leltár jellegű összeírásait Gál Viktor és Koleszár Krisztián közös forrásközléséből ismerhetjük meg. Az abaúji Komlós 16–17. századi történetét három korszakban: a Báthoriak (1567–1605), a Nádasdyak (1605–1670) és a Károlyiak (17. század vége) birtokaként Gyulai Éva ismerteti. A korábban még nem publikált, 1741. évi nemesi felkelésben résztvevő borsodiak összeírását Bodnár Tamás és Kovács-Veres Tamás Gergely közös dolgozata statisztikai vizsgálatokkal mutatja be. Miskolc dualizmus kori közéletét, főurait és prominens személyeit Kapusi Krisztián tanulmányából ismerhetjük meg. Váncza Emma miskolci fotográfusnőről és híressé vált panorámaképeinek történetéről újabb kutatási eredményekkel, bőséges fényképanyag felhasználásával Szentesi Edina közöl adatokat.

A sátorlajújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum néprajzi gyűjteményét Darnos István mutatja be.

Az 1909-ben Miskolcon megjelent *Heten vagyunk* című antológia szerzőinek életrajzeit, a kötet országos és miskolci fogadtatását, valamint Leszih Andor Kaffka Margitról szóló kritikáját és több évtizeddel későbbi vélekedését tartalmazza Jakab Mátyás András munkája. A Magyar Hiszekegy szerzőjének életrajzát, megzenésítésének történetét Szabó-Sári Anikó dolgozta fel. 1996-ban Gyarmathy Ferenc színművész kezdeményezésére nyílt meg Miskolcon a Színésmúzeum, a Thália-ház negyedszázados történetét Mikita Gábor írta meg. Tóth József Farkas kisgrafikai gyűjteményében található ex libriseit Horváth Hilda ismerteti.

Tállya-Mekesvár 2020. évi szisztematikus fémkereső műszeres kutatásáról, valamint egy, a La Tène D időszak végére keltezhető ostrom nyomairól, melyek feltehetően a Burebista vezette dák expanzió mementói, Bakos Gábor közleményéből értesülhetünk. Az egyik bükkábrányi ásatás során, 2018-ban előkerült teljesen ép, faragott vadkanagyar feltárását, fizikai jellemzőit és más amulettekkel való hasonlóságait Németh Attila közli. Božena Němcová (1820–1862) cseh író nő gyermekeinek és unokáinak életútjába, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megyebeli emlékezetébe Offertáler-Havasi Béla nyújt betekintést. Encs vasúti hálózatba kerülésének folyamatát, alközponttá válásának előzményeit és tényezőit a 19. század második felében Szalipszki Péter mutatja be esettanulmányában.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében végzett múzeumi kutatások legújabb eredményei az alapos

és hiteles tudományos tájékoztatást szolgálnak. A kötet tanulmányait és közleményeit angol nyelvű összefoglaló, az évkönyvet szerzői útmutató zárja. A 477 oldalas évkönyv megjelenését az NKA Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta. (ZL)

A képiró

Beszélgetések Szalay Lajos festő- és rajzolóművésszel (1942–1992)

Szalay Lajossal az 1942-től 1992-ig terjedő fél évszázadban számos interjú készült. Ezekből válogatták kötetbe a legfontosabbakat a szerkesztők, Sümegi György és Tóth Piroska. Szalay levelezése mellett munkásságának legfontosabb művészettörténeti forrásai és dokumentumai az életútját végigkísérő, vele készített interjúk.

A mostani kötetbe nem kerültek be a rövidebb hírlapi interjúk és további beszélgetések. A huszonkilencből tizenkét interjú már korábban megjelent kötetekben, a könyvben további tizenhét, kevésbé ismert beszélgetést találunk. Ez utóbbiak közt rendkívüli értékkel bírnak a most először publikált interjúk: az 1970-ben hangszalagra rögzített, a Szépművészeti Múzeum Magyar Nemzeti Galéria Adattárában őrzött, valamint az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tárában található részletek.

Az interjúk kezdeti sikereitől emigrációi helyszínein (Párizs 1946, Argentína 1948, New York 1960) át egészen hazatéréséig követik életútját és rajzolóművészi pályájának alakulását. A beszélgetésekben többek között a hazai rajzművészet állapotáról, Picasso reá gyakorolt hatásáról, az absztrakt, a tárgy nélküli művészet elutasításáról számol be. Hangsúlyos szerepet kap az összeállításban a grafikusművész anyanyelvéhez való ragaszkodása. A több évtizeden át emigrációban élő művésznak határozott meggyőződése, egyéni véleménye alakult ki a magyar emigrációkról, a nemzetközi képzőművészeti színtérről. Az interjúk bepillantást engednek a könyvkiadókkal kialakított munkakapcsolatába, azok inspiráló közegébe is.

A szerkesztők a kötetben a régies kifejezéseket a mai helyesírás szerint használták, az ismert művészek neveit ismertségük okán elhagyták. A kevésbé ismert külföldi (esetleg emigrációs) alkotókat az interjúkat követő rövid jegyzetekben ismertették. A könyvben alkalmazott rövidítések a kiadvány elején, a tartalomjegyzék után kaptak helyet. Az illusztrációk többsége a Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria gyűjteményi anyagára épült, a fotók forrása sok esetben családi archívum volt.

A kötet végén a közreadott interjúkat Sümegi György tanulmánya egészíti ki. A könyv zárófejezete egy minden eddiginél részletesebb életrajzi öszszegzést ad az interjúalanyról, amelyben az elnyert díjai és kitüntetései, valamint rajzkönyvei, könyvillusztrációi és egyéni kiállításainak összeállítása szerepel.

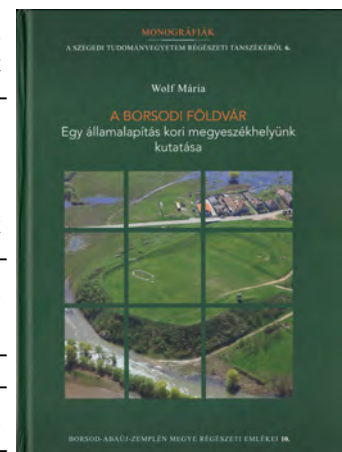
A mű névmutatója Aba Novák Vilmostól Zilahy Lajosig csaknem 300 személynevet tartalmaz. A könyv egyedi mérettel, 235 mm magassággal és 165 mm szélességgel rendelkezik. A kötet a művész állandó kiállításának otthont adó Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria gondozásában, a Miskolci Galéria Könyvek sorozat 52. részeként, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg. (ZL)

A mű névmutatója Aba Novák Vilmostól Zilahy Lajosig csaknem 300 személynevet tartalmaz. A könyv egyedi mérettel, 235 mm magassággal és 165 mm szélességgel rendelkezik. A kötet a művész állandó kiállításának otthont adó Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria gondozásában, a Miskolci Galéria Könyvek sorozat 52. részeként, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg. (ZL)

Wolf Mária: A borsodi földvár

Egy államalapítás kori megyeszékhelyünk kutatása

Wolf Mária 1979-től 1996-ig volt a Herman Ottó Múzeum régésze. Kutatási területe az Árpád-kori települések feltárása, e témakörben több mint száz tanulmány szerzője. Ásatásai közül kiemelkedik a borsodi vár – Miskolctól mintegy 30 km-re északra, a Bódva folyó bal partján, egy lapos szikladombon – és az ugyanitt található 10. századi település teljességre törekvő kutatása, amelynek eredményeit eddig kizárólag részpublikációkból ismertettük meg.

Jelen monográfia, amely a 2008–2009-ben elnyert mainzi Römisch-Germanisches Zentralmuseum kutatói ösztöndíjának megvalósítása, ezt a több évtizedes múlta visszatekintő, 1987–1999 között végzett igen alapos kutatómunkát összegzi. A könyv által felfedezhetjük a Bódva-völgy földrajzi környezetét. Megismerhetjük egykori megyeszékhelyünkről az eddigi legrészletesebb ismertetést, az ispáni várat, a vár templomait és temetőjét, továbbá az innen származó leleteket. Külön fejezetben olvashatunk az ispánsági vár 16–18. századi utóéletéről.

A régészeti leletanyag bemutatásán és elemzésén, a történeti adatok feldolgozásán kívül az archeobotanikai (Torma Andrea és Gyulai Ferenc), az archeozoológiai (Bárány Annamária és Vörös István), a kerámiavizsgálati (Szilágyi Veronika), a salak- és fémvizsgálati (Molnár Ferenc), továbbá az

antropológiai (Bernert Zsolt és Kustár Ágnes) anyag bemutatása és kiértékelése is helyet kapott e műben. A több szempontú, részletgazdag kutatás eredményeinek ismertetése hozzájárul a honfoglaló magyarság életmódjának, gazdálkodásának, az államalapítás korában létesült megyeszékhelyek építési idejének, módjának és szerepkörének jobb megismeréséhez.

Az Árpád-ház Program és az NKA támogatásával készült 516 oldal terjedelmű kötet 197 színes képet, 119 rajzos táblát és 68 táblázatot tartalmaz. A szakirodalmi eligazodást 1691 lábjegyzet, a rövidítések feloldását rövidítésjegyzék könnyíti meg. A 904 tételes irodalomjegyzék, köztük a szerző 22 munkája, képet ad a felhasznált és hivatkozott könyvészet teljességéről, és segítséget nyújt az abban való további tájékozódáshoz. Az összefoglaló angol nyelvű fordítását Lara Strong készítette, szakmai lektora Kulcsár Valéria volt.

A kötet jelentősége vitathatatlan, a lehető legteljesebb képet adja a borsodi földvárról, Révész László szegedi tanszékvezető szerint a korszak kutatásának alapműve. A CD-melléklettel ellátott, keménytáblás, nagy alakú könyv a Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei 10. és a Monográfiák a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékéről 6. kötete, a Herman Ottó Múzeum, a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszéke és a Martin Opitz Kiadó közös kiadványaként jelent meg. (ZL)

XXV. Miskolci Téli Tárlat

Három év után rendezték meg ismét a Miskolci Téli Tárlatot 2021. június 12. és július 4. között. A szokásoktól eltérően, nevével ellentétben erre azért nyáron, fél év késéssel került sor, mert az eredetileg 2020 telére tervezett jubileumi kiállítást a súlyos mértékben kiújult koronavírus-világjárvány második hulláma elleni védekezésről szóló jogszabályok lehetetlenné tették.

A kezdetben országos jellegű tárlat mára a régió jelentős rendezvényévé vált. Elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megyei, illetve a valamilyen módon a térséghez kötődő művészeknek ad lehetőséget, hogy bemutassák az előző két évben készült munkáikat. A kiállításra hivatásos és nem hivatásos alkotók egyaránt pályázhattak képző- és iparművészeti alkotásokkal, műfaji és technikai megkötések nélkül.

A korábbi évekhez hasonlóan 2021-ben is elkészült a kiállítássorozatot dokumentáló katalógus. A XXV. Miskolci Téli Tárlat világát ez őrzi meg leginkább az utókor számára. A kiadvány Boros Lili írásával kezdődik, amely a művek részletes elemzése mellett a tárlat összegzését is adja: a sokszorosító grafikai eljárások mellett a hagyományos festészeti megoldások, főleg a kétdimenziós képek töltötték be meghatározó szerepet. Annak ellenére, hogy tematikus megközelítés a felhívásban nem szerepelt, a válogatott művek antropológiai vizsgálódásoknak tűnnek. A katalógusban szereplő alkotások a fél évszázados hagyománynak megfelelően így adnak hiteles képet az északmagyarországi régió aktuális vizuális kultúrájáról.

A második, nagyobb egységet a kiállított művek katalógusa adja, amelyben minden kiállító egy-egy reprezentatív művének reprodukciójával szerepel. A katalógusban itt található meg a jubileumi tárlat díjazottainak listája is. A tárlat hagyományosan díjátadásokkal veszi kezdetét megnyitásának napján. Miskolc város nagydíját idén Lenkey-Tóth Péter festőművész kapta. A kötet szerkesztői az előnytelen képegyüttesek elkerülése érdekében elvetették a betűrend használatát, tematikus-vizuális blokkokra bontva adják közre a tárlaton szerepelt alkotásokat. Az Ádám Jánostól Zsiga Alexandra Vivienig szereplő 68 alkotó betűrendes visszakeresésében e fejezet végén található index nyújt segítséget.

A katalógust az eddigi tárlatok adatait felvonultató harmadik rész zárja le. Itt az elsőtől a huszonnegyedik tárlatig az adott tárlat katalógusának borítója mellett olyan adatok találhatóak meg, mint az esemény pontos időtartama, valamint a tárlat nagydíjasa, a kiállítás rendezője, katalógustervezője és az előszó szerzője. A XXV. Miskolci Téli Tárlatot Kónya Ábel grafikus, a Miskolci Galéria intézményvezetője rendezte, aki a 103 oldal terjedelmű, mutatós katalógust is szerkesztette, szakmai koordinátora Madarász Györgyi volt. (ZL)

HERMAN OTTÓ MÚZEUM

Jószay Zsolt szobrászművész életműalbuma

A múlt század hetvenes éveitől kezdve folyamatosan épül, gazdagodik Jószay Zsolt szobrászművész (Szolnok, 1951. június 2.) életműve. A napjainkra már jelentős számúvá vált oeuvre-ben a főként fából faragott, műteremben készült szobrok, a bronz kisplasztikák és az érmek mellett a köztéri művek is figyelemre méltó helyet foglalnak el. Sajnálatos módon betegsége miatt 2013-tól egyre kevesebb időt tud alkotómunkával tölteni.

2011-ben, hatvanadik születésnapja alkalmából a miskolci Herman Ottó Múzeumban rendezett retrospektív kiállítása életművének szűkebb keresztmetszetét mutatta be a válogatott szobrászati anyagon keresztül. Az anyagi lehetőségek hiányában ekkor nem készült katalógus, holott a vízválasztónak is nevezhető életkor okán és az életmű összegzéseként igazán fontos lett volna. Tíz évvel később, 2021-ben emiatt is szorgalmaztuk és vállaltuk fel a hetvenedik évébe lépő művész születésnapjának életműalbumának kétnyelvű, magyar-angol kiadását.

Az album 122 lapján az oeuvre legjelentősebb és legfontosabb, köztük főműveknek számító Jószay-szobrai kaptak helyet magángyűjteményektől, illetve közgyűjteményektől válogatva. A 135 db alkotást tartalmazó katalógusban 71 db faszobor, 20 db bronz kisplasztika, 41 db érme és 3 db köztéri alkotás szerepel. Földi Péter festőművésznek, Jószay Zsolt jó barátjának személyes hangvételű írása vezeti be az elemzések sorát. Ezt követően a három tanulmány plasztikus és részletes képet ad Jószay Zsolt művészeti munkásságáról. Hann Ferenc művészettörténész átfogó írása a magyar és európai művészettörténetbe ágyazottan ismerteti a szobrászművész szobrászi nyelvezetét, formavilágát. Egykori főiskolai évfolyamtársa, Goda Gertrúd művészettörténész a kezdetektől, az egri főiskolai évektől részletesen szemlélteti korai időszakát és az ezt követő érett korszakot. Az áttekintések lezárásaként Wehner Tibor művészettörténész – a magyar és egyetemes szobrászat kiváló ismerője – összegzi a Jószay-szobrok és az életmű egészére vonatkozó ismereteket. A Miskolcon élő Jószay Zsolt több mint harminc éves munkásságának minél szélesebb spektrumát a legteljesebb módon kívánja bemutatni a kiadvány, ami a tanulmányok összeválogatása során is célként lebegett előttünk.

A kötetet Vámosi Katalin művészettörténész szerkesztette, a könyvtervet Kaszta Dénes grafikus

készítette, angolra Láng Viktória egyetemi mesteroktató fordította. A Herman Ottó Múzeum kiadásában jelent meg a kiadvány 2021 augusztusában.

Jószay Zsolt alkotásai nagyvonalú anyagszerűségről és igényes kidolgozottságról vallanak. Munkásságán belül már a hetvenes években megjelenik a fa, olyan anyagok mellett, mint a kő, a márvány, az agyag és a gipsz, majd a nyolcvanas évektől egyre inkább meghatározó matéria lesz művészetében. A későbbiekben ezt a szinte kizárólagossá váló gyönyörű, természetes anyagot egyedülálló módon és minőségben, művészi anyagként munkálja meg. A finoman, rendkívüli gondossággal kidolgozott hárs-, dió-, cseresznye- vagy körtefát általában árnyalja, mélybarnává, vörössé, zöldessé színezi, és szövetsíkkal, zsinórokkal, gézzel, zsákvászondarabokkal tekeri körbe, vagy csak egy nyaklánccal „öltözteti fel”.

A bandázsszerűen, szorosan a testre simuló textilek durvaságukkal, érdességükkel a sima fafelületek ellenpontjaiként jelennek meg. De nemcsak formailag érdekes elemek művein ezek az anyagdarabok, hanem tartalmilag is, hiszen alkalmazásuk a gúzsba kötött, megbéklyózott ember életérzését, jelentéskörét hívják elő emlékezetünkben.

Anyagválasztásában a kitüntetett jelentőségű fa mellett a kétezres évektől egyre gyakrabban tűnik fel a bronz (az érmeknél és kisplasztikáknál). A hagyományos anyagokba örökített műveit évezredek technikákkal, faragással és mintázással, a bronzot öntéssel alakítja, formálja.

Kezdeti naturális portréit egyre inkább leredukálja, a fej formái a felismerhetetlenségig beazonosíthatatlanná válnak. Több esetben átfaragással éri el a kívánt eredményt, a számára formailag-tartalmilag is elfogadható művészi minőséget. A portré és a torzónak alakított, csonka emberi test végtagjainak fájdalmas hiányát magától értődő természetességgel viseli. *Ott van az a kéz és a láb, csak nem látszik* – mondja a művész. Háromnegyedes vagy feles életnagyságú, változó léptékű alakjai megközelíthetetlenek, idegenséget sugároznak. Komolyak, hallgatagok, időtlenek, fájdalmasak, tűnődőek vagy komorak, nemes és szelíd arcúak keleties vonásokkal vagy meditatív figurák lehuny szemekkel. Általában mozdulatlanok, dermedten állnak – a bronz kisplasztikák kivételével –, csupán kilépő testhelyzetük utal cselekvésre vagy inkább tétova mozdulatra, gesztusaik visszafogottak, csak néhány szobor karja vagy feje mozdul meg.

Jószay karakterei és formatömörítései, öntörvényű nyújtásai, az alig fedett, félmeztelen alakjai az archaikus korok emlékeit, a törzsi művészet nyers, rusztikus kifejezésmódját, az egyiptomi művészet merev plasztikai formáit idézik meg. Életműve a magyar szobrászat olyan jeles képviselőinek sorába illeszthető, mint Ferenczy Béni, Medgyessy Ferenc, Pátzay Pál, Borsos Miklós, Vilt Tibor, Schaár Erzsébet és Kő Pál, viszont művei senkiével sem rokoníthatóak. (VK)

Húsvét régen és ma

2022 húsvétján egy – remélhetőleg sokak számára – érdekes online kiadvánnyal lepte meg a miskolci Herman Ottó Múzeum a múzeumbarátokat és az érdeklődő nagyközönséget. Ennek előzménye az volt, hogy 2021-ben a múzeum munkatársai húsvéti pályázatot hirdettek. A felhívásra 46 pályamunkát küldtek be a múzeumba, ezek az írá- sok, fotók, képzőművészeti alkotások kerültek köz- zétételre ebben a kiadványban.

Hogy miért került sor erre a pályázati kiírásra, azt indokolhatnánk egyszerűen azzal, hogy tapasztalataink szerint az utóbbi években, évtizedekben ünnepeink, köztük a húsvéti ünnepek is jelentős változáson mentek keresztül. Részben ennek a változásnak a folyamatát vagy legalább egy-egy mo- zanatát szerették volna a pályázat kiírói megragadni, rögzíteni az utókor számára. Ezt a folyamatot teté- zték az elmúlt két esztendő történései.

2020 és 2021 húsvétja sok mindenben más volt, mint az előző évek ünnepe. A koronavírus min- den tervet átírt, az élet minden területén újratervezés történt. A Herman Ottó Múzeum muzeológusai is igyekeztek az új feltételekhez, lehetőségekhez al- kalmazkodni. Mivel múzeumlátogató közönséggel kiállításokon és egyéb rendezvényeken sem talál- kozhattak, igyekeztek elsajátítani a virtuális kap- csolatépítést, az online térben való mozgást. Ennek eredményeként az ünnepre készülődve 2020-ban összegyűjtötték és a hozzájuk kapcsolódó adatok- kal, fotókkal együtt közzétették a néprajzi gyűj- teményben fellelhető legszebb, legkifejezőbb húsvéti tárgyakat. A néprajzi gyűjteményben közel kétszáz darab hímestojást őriznek, de számos egyéb olyan tárgyat is, melyek kapcsolódnak az ünnephez, mint például szentképek, fotók, kereplő, ételszenteléshez használatos szövött textíliák, a húsvéti locsolkodás kellékei stb. Ezek közül tettek jó néhány darabot nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé. Ebben a tárgyegyüttesben jelenleg 162 tárgy található, s az alábbi linken érhető el: <https://hu.museum-digital.org/series/785>

De nemcsak egyenként, önmagukban mutatták be a tárgyakat, egy virtuális kiállítással is igyekeztek megörvendeztetni „látogatóikat”. A *Húsvét napjára, piros hajnalára... Húsvéti népszokások és a népi val- lásosság hagyományai Északkelet-Magyarországon* című kiállítás kontextusba helyezte ezeket a tárgya- kat. A kiállítás Tóth Arnold szövegével és szerkesz- tésében, Bodnár Mónika és Sárközi Ágnes közre- működésével, Mészáros Viktória műtárgyfotóival

a következő linken érhető el: https://hu-themator.museum-digital.org/ausgabe/showthema.php?m_tid=258&tid=258&ver=standalone

2021-ben szerettek volna a múzeum munka- társai valami újjal előrukkolni. Így született meg az ötlet, hogy húsvéti pályázatot hirdetnek. Eredetileg kifejezetten szöveges, néprajzi pályázatban gondol- kodtak, de később tágították a kört. Egyrészt magát az írás kategóriát is kibővítették, nemcsak néprajzi leírásokat, de irodalmi alkotásokat (novellát, verset) is fogadtak, továbbá írásokon kívül fotókat és kép- zőművészeti alkotásokat is vártak. Mindhárom ka- tegóriában felnőtt és ifjúsági korcsoportban lehetett pályázni.

A röviddel húsvét előtt meghirdetett pályá- zat meglepően nagy érdeklődést váltott ki. A ren- delkezésre álló 4 hét leforgása alatt összesen 46 pályamunka érkezett Magyarország különböző térségeiből, sőt országhatáron túlról is. Az ifjúsági korcsoportot tekintve ugyan szerény volt a részvétel, a felnőtteknek viszont megmozgatta a fantáziáját! Legtöbbször az írás kategória felé fordultak, ebben 27 pályamunka érkezett a múzeumba. Ezt követte a fotó 13, majd a képzőművészeti kategória 3 beérke- zett pályamunkával.

A legjobbnak, legötletesebbnek ítélt pályá- munkák szerzői, alkotói könyvjutalomban része- sültek, valamint múzeumlátogatáson és ásatási lá- togatáson vehettek részt. Viszont olyan sok értékes mű született, hogy a pályázatot meghirdető Herman Ottó Múzeum arra az elhatározásra jutott, hogy egy online kiadványban mindegyiket közzéteszi. S erre nem is találhattak volna jobb alkalmat, mint a követ- kező, 2022. évi húsvétot.

A *Húsvét régen és ma* címet viselő online kiadványban a hagyományos néprajzi leírások mellett irodalmi alkotások is olvashatók. Az írások érdekesek, olvasmányosak, gyakran szórakoztatók, mosolyra ingerlők, sokszor fotókkal illusztráltak. Emellett több írás tudományos szempontból is ér- deklődésre tarthat számot a szokásváltozásokat il- letően, gondolok itt például az utóbbi években el- terjedőben lévő tojásfák megjelenésére, a szokás terjedésének mikéntjére. Az írásokat illusztráló fo- tók mellett az önállóan beküldött fotók is érdekesek, több esetben ezekhez is tartozik szöveges magya- rázat, rövid leírás. A képzőművészet kategóriában érkezett színezett rajz, húsvéti hangulatú táskadísz és a *Tojásírás papírra* címet viselő alkotás (ez utób- bi egy hagyományos díszítőtechnika modern feldol- gozása) szintén értékes elemei a pályamunkáknak.

Az online kiadvány remélhetőleg örömet szerez majd nemcsak a szerzőknek, alkotóknak, de mindenkinek, aki olvasni fogja, s bízunk ab- ban, hogy sokan lesznek ilyenek. Aki kedvet érez hozzá, a Bodnár Mónika és Szabó-Sári Anikó szer- kesztésében megjelent 162 oldalas kiadványt az alábbi linken éri el: https://hermuz.hu/wp-content/uploads/2022/04/2022-04-Husvet_regen_es_ma_.pdf (BM)

SZEBIK IMRE – ZSUGYEL JÁNOS: A MISKOLCI EVANGÉLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG 1945–1997 KÖZÖTTI TÖRTÉNETE

Szalipszki Péter

A most megjelent kiadvány szerzőpárosának mindkét tagja már korábban is foglalkozott a Miskolci Evangélikus Egyházközség történetével.¹ Szebik Imre Várhegyi Miklós szerzőtársával 1983-ban jelentette meg az akkor 200 éves gyülekezet történetét, amelyhez az előszót az evangélikus egyháztörténet máig legnagyobb hatású és elismertségű historikusa, prof. Fabiny Tibor írta. Zsugyel János 1997-ben, a belvárosi evangélikus templom felszentelésének bicentenáriuma alkalmából az előzőleg említett kiadvány – a szerzők aktuális megítélése szerint is – meglehetősen szűkre szabott utolsó fejezetét egészítette ki az 1945–1967 között keletkezett közgyűlési jegyzőkönyvek alapján.²

A *Bevezető gondolatokból* megtudjuk, hogy a gyülekezettörténet újabb kiegészítésének apropója a belvárosi evangélikus templom felszentelésének 225. évfordulója, alapvető motívuma viszont a szerzők által is érzékelt, a gyülekezet permanens fogatkozásának megértése iránti szándék, az okok feltárása. Aki a kiadvány címe alapján a gyülekezeti élet eseményeinek folytonos bemutatását várja, csalatkoznia kell, mert a történeti képet a szerzők nem ecsetvonásokkal festették, hanem mozaikdarabok egymáshoz illesztésével kívánták megvalósítani. Ha pedig elfogadjuk, hogy a mozaikkirakásos módszer tudatosan választott eljárása a szerzőknek, nem vehetjük rossz néven, hogy egy-egy történeti mozaikdarab, bizonyos egyházközségi közgyűlések jegyzőkönyvi citátuma akár többször is megismétlődik a gyülekezettörténeti kép alkotóelemeként. Azt is el kell fogadnunk, hogy a mozaikdarabok egyike-másika nem szerves része az eklézsiatörténetnek, hanem zárvány, amelyeknek azonban kétségkívül van illusztratív, hangulatfestő funkciójuk, mint pl. Belicza András alkalmi verseinek.

A gyülekezet történetét a hétköznapi és ünnepnapok eseményei alkotják, az eseményeknek nyilvánvaló része a szolgálattevő lelkész vagy

egyházi előjáró igehirdetése. Ezek a prédikációk teljes terjedelmükben vagy kivonatolva bőséges spirituális háttérrel adják az ünnepi eseményeknek. Kevesebb figyelem esik a résztvevő hívek megelégsére vonatkozólag; a gyülekezet tagjainak, laikus tisztviselőinek megnyilvánulásai nézetem szerint a kelletténél kisebb súllyal szerepelnek. Azonban, ha Zsugyel János 1997-ben elkészített, kéziratként sokszorosított tanulmányához is sikerül hozzájutnunk, akkor az egyensúly helyreáll, hiszen az ott közölt egyházközségi jegyzőkönyvek már jóval nagyobb teret adnak a híveknek és a laikus (világi) tisztviselőknél a saját egyházi életük megszervezésére vonatkozólag.

Az előzmények legfontosabb adatait egy 5 oldal terjedelmű összefoglalás tartalmazza, melyből megtudjuk, hogy a 17. században a miskolci evangélikusok az arnóti parókiális egyház filiájaként, leányegyházaként éltek hitéletüket, az önállósodás II. József türelmi rendelete után következett be. Az 1945-öt követő, részletesebben kidolgozott időszak három fejezetre oszlik: *A küzdelmek évei (1945–1964)*; *A helytállás évei (1965–1985)*; *Az átmenet*

*A Miskolc belvárosi evangélikus templom
(Forrás: internet)*

¹ Itt szeretnénk tisztázni, hogy a gyülekezettörténet a Miskolc Belvárosi Evangélikus Egyházközségre és tartozékaira vonatkoznak, nem – vagy csak érintőlegesen – említik a közeli, de tőle független diósgyőri gyülekezet(ek) működését.

² Zsugyel János: Emléklapok a miskolci evangélikusság legutóbbi félévszázados történetéből. Miskolc, 1997. (Kézirat)

évei (1985–1997). Mindhárom fejezet tematikájában vannak azonos szempontú és tartalmú részek: Hitélet; Kulturális szolgálat; Egyházigazgatás; Szociális és egyháztársadalmi munka; Gazdálkodás. A fejezeteket pedig az időszakaszt speciálisan jellemző jelenségek összefoglalása zárja *A küzdelmek a dokumentumok tükrében; A helytállás a dokumentumok tükrében; Az átmenet a dokumentumok tükrében* címmel. A kiadványt a *Függelékben* külön közölve az egyházközség orgonájának rövid története zárja, melynek szerzője Kubassy László.

Nem mehetünk el azonban szó nélkül amellett, hogy a gyülekezetektörténetből – számomra legalábbis – hiányoznak bizonyos alkotóelemek, és a (kép)olvasó nem tudja, nem tudhatja, hogy ennek forráshiány vagy szándékos elhagyás az oka. A hiányok számomra szembetűnően azokon a területeken mutatkoznak, ahol az ateista, államszocialista hatalom egyház fölötti diszpozíciós törekvésében az evangélikus egyházintézmény vezetőinek érintettsége, közreműködése, ha úgy tetszik kollaborációja is felmerül(het). Tudom, hogy nem egy lokális egyházközség történetéről szóló kiadvány hivatása, hogy szerzői belenyúljanak az egyházi ügyek kérdéseinek darázs-fészkébe, én azonban keveslem a gyülekezet két hátrányt szenvedett lelkészeivel, Duszik Lajossal és Weiszler Elekkel kapcsolatban áldozati mivoltuk hangsúlyozását. A velük szemben eljáró egyházvezetők, Vető Lajos püspök illetve Káldy Zoltán püspök felelősségét viszont meglehetősen relativizálnak, könnyítettnek érzékelem. A két „ügy”-re vonatkozólag ugyanis mindössze annyi kritikai észrevétel tétetik, hogy *az egyházvezetés az állami akaratot hűen kiszolgálta*. Annak ismeretében, hogy Vető püspök Veres, Káldy püspök pedig Pécsi fedőnéven rendszeres tudósítója volt az állambiztonsági szolgálatoknak, tehát nemcsak kelletlen végrehajtói, hanem hallatlan amoralitással aktív szolgálattevői is voltak az ateista államhatalomnak, az idézett kritikai megállapítás meglehetősen tompának hat.

A dehonesztálónak tűnő megállapítás után azonban rögtön idekíváncozik annak hangsúlyozása, hogy nem történészek, hanem elhivatott egyházi személyiségek tollából való az írás, akik – feltehetően – a szembenézés puhításával gondolták evangélikus anyaszentegyházunk javát a leghatékonyabban szolgálni. Én magam is evangélikus hívő és gyülekezeti tag vagyok, de a szerzők szemléletét mind a múlt feltárásának, mind pedig megtisztult anyaszentegyházunk ebből következőleg – szerintem – perspektivikus jövőjét illetően más állásponton vagyok. Nézetem szerint éppen a múlttal való szembenézés és az azt követő megtisztulás jelentheti az evangélikus egyház nagyobb vonzerejét. Túlmutat ennek a recenziónak a keretein, de – az ügynökkérdés szóba kerülése kapcsán – egyházamra büszke evangélikusként tudathatom, hogy példamutató módon a Magyarországi Evangélikus Egyház 2005-ben az

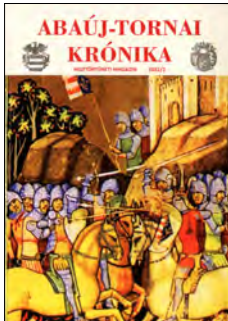
ügynökkérdés tisztázása érdekében Mirák Katalin elnökletével felállította a Tényfeltáró Bizottságot. A bizottság munkálkodásának eredményeként több vaskos kötet látott napvilágot (a 3. Háló kötete nemrégiben) és konferenciát is szerveztek ebben a témában. Az evangélikus egyházon kívül nincs másik olyan szervezet, amely hasonló alapossággal és leplezetlenül ugyanezt megtette volna. Az 1990-től regnáló politikai osztály sunnyogó érintettjeinek, illetve információkkal rendelkező és azokat napi politikai érdekek érvényesítésére felhasználó (zsaroló) adatbirtokosoknak mindeddig sikerült megakadályozni az ügynőkök személyének és tevékenységének általános és megnyugtató feltárását. A szerzők ezirányú szemléletével való egyet nem értesem ellenére is a legőszintebben ajánlom elolvasásra, elgondolkodásra Szebik Imre és Zsugyel János munkáját, mert *Az Úr adott nekünk értelmet és lelkiismeretet; nem rejtőzhetünk el saját magunk elől. (Példabeszédek 20:27)*.

A Magyarországi Evangélikus Egyház tényfeltáró kiadványai (Luther Kiadó 2011, 2014, 2021, 2014)

KÖNYVEKRŐL RÖVIDEN

Zahuczky László – Bodnár Mónika – Csirmazné Cservenyák Ilona – Bánfalvi Lászlóné

Abaúj-Tornai Krónika. Helytörténeti magazin. Főszerk.: Nagy László. I. évf. 1. sz. Encs: Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület, 2021. 112 p.

A krónika előzménye az 1910 és 1918 között megjelent *Történelmi Közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa múltjából* című folyóirat. Az új kiadvány célja a megszűnt periodika folytatása, mert a főszerkesztő véleménye szerint az eltelt száz évben méltatlanul háttérbe szorult e történelmi vármegye tudományos ismertetése és népszerűsítése. A magazin az egykori vármegye településeinek történetét, érdekességeit, gazdagságát kívánja az olvasókkal megismertetni: hitelesen, ugyanakkor közérthetően és olvasmányosan. A hosszabb terjedelmű tanulmányok, rövid forrásközlések mellett ezért tréfás történetek és korabeli újságcikkek is helyet kaptak. Az első számban többek között a Hegyköszről, a Gönc határában felfedezett őskori erődítésről, abaúji tréfákról és anekdotákról, Encs határában lévő szkíta kori temetőről, Alaghy Bekény András (1560 k. – 1580) ifjú birtokos helyzetéről és gyámságának történetéről, a szádvari éremletről és Fancsalról is olvashatunk. (ZL)

Abaúj-Tornai Krónika. Helytörténeti magazin. Főszerk.: Nagy László. II. évf. 1. sz. Encs: Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület, 2022. 114 p.

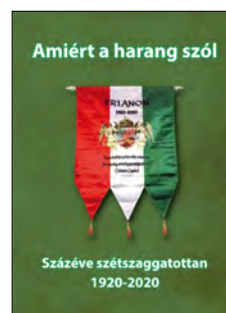
A helytörténeti sorozat újabb, idei első számában mások mellett az Abaúji-hegyalja kialakításáról, fejlődéséről és változásairól, a régi Torna vármegye néphitgyűjtéseiből, a 14 halálos áldozattal járó 1919-es buzitai lakodalomról, a Tanácsköztársaság ináncsi történetéről és az Ináncsra kitelepített legfőbb számszéki osztályvezető, dr. Lobmayer Iván visszaemlékezéséről olvashatunk. Meglepő eredménnyel zárult az a többrésztvevős kutatás, amelynek közleménye a Tuzsér-boszorkány-hegyi régészeti ásatás során előkerült, honfoglaló magyarságra jellemző, annak nemesi rétegéhez köthető, szobrászati arcikonstrukcióra alkalmas, ép koponyaleletéről készült. A lelet apai ágát követve sikerült megtalálni a ma élő leszármazottakat! Önálló írás ismerteti Bódvaszilás egykori barokk Nepomuki Szent János-kápolnáját és a boldogkőváraljai Péchy–Zichy-kastély történe-

tét. Gibárt érdekes malomtörténeti adataival külön dolgozat foglalkozik. Szepessy Zoltán encsi főszolgabíró és felesége, Lya de Putti színésznő termékeny életébe egymást követő életrajzi összeállítások nyújtanak betekintést. Az Üstökös folyóirathoz válogatott, abaúji vonatkozású tréfákkal és anekdotákkal zárul a magazin. (ZL)

Abaúji mesterségek. Encs: Encs Város Önkormányzata, 2021. 52 p.

2021-ben zárult az a határokon átnyúló Interreg V-A Szlovákia–Magyarország Kisprojekt Alap pályázat, melynek egyik zárórendezvénye egy Encsen megrendezett szakmai konferencia volt. A konferencián a magyar fél részéről szervezett és elhangzott négy előadást tartalmazza ez a kis kiadvány. Bodnár Mónika írása az abaúji fazekasságról szól, fő érdeme, hogy közli az 1620-ból származó és 1759-es átíratban fennmaradt szépsi fazekasok céhlevelét. Gyulai Éva korábbi kutatásainak összegzéseként az Abaúj vármegyei és első sorban kassai „divatiparokról”, különös hangsúllyal a szabókról értekezik. Szalipszki Péter egy letűnt világ korrajzát, a paraszti lét sokszínűségét mutatja be a *Requiem a parasztságért* című írásában. Sándor Róbert az Abaúji Értéktár egyes elemeit ismerteti, kitér a természeti értékekre, az épített örökségekre és a kulturális értékekre. (BM)

Amiért a harang szól. Száz éve szétszaggatottan: Trianon 1920–2020. Szerk. Daruszőgi H. Imre. Mezőkövesd: Hajdu-Vinpress Kiadó, 2020. 221 p.

A Magyarország megcsonkítására emlékeztető kötet a trianoni békeszerződés 100. évfordulójára jelent meg. Sebe

Imre bevezetője szerint a könyv adalékul szolgál a magyar történelem apokalipszisééről született emlékiratokhoz. Nem szabad feledésbe veszni hagyni, hogy a szegényletes trianoni békeszerződés hová vezetett. Ennek lett a következménye, hogy Magyarország, talán a világon egyedül, saját népével határos. Kettévágott magyar települések, vasútvonalak, gazdaságok, ipar és mezőgazdaság, földtulajdonok és emberi életek. Lakosságcsere

barbár módra, mind a híres európai kultúra történelmének szégyene – olvasható a bevezetőben. Erről szólnak a könyvben található írások és versek, felidéznek a múltat, a korabeli történelmi helyzetet és a jelent, hiszen 100 év után sem szabad feledni Magyarország feldarabolását. A kötet az anyaországban és az elszakított területeken – Erdélyben, Felvidéken, Délvidéken, Vajdaságban – élő szerzők gondolatait, visszaemlékezéseit tárja az olvasók elé, színesítve korabeli és jelenkori fotókkal. (CsCsI)

Barta Zoltán: Korképek Sáta történetéből. Sáta helytörténete. Sáta: Sáta Község Önkormányzata, 2020. 274 p.

Régi igényt elégít ki Barta Zoltán hiánypótló könyve, melyben sokéves kutatómunka eredményeként nyújt betekintést szülőfaluja, a Bükki-hegy-

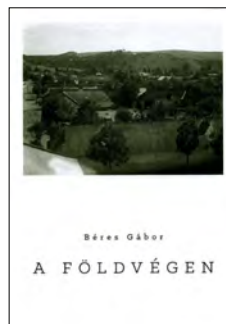
háton egykor központi szerepet betöltő település, Sáta történetébe, hagyományaiába, de a falu mai életébe is. Barta Zoltán kitartó munkával gyűjtötte az adatokat, kutatta fel a forrásokat, kereste meg azokat az egykori és jelenlegi sátaiakat, akik információval szolgálhattak munkájához. *Ki ne lenne kíváncsi arra, hogyan éltek Sáta községben 100-200 évvel ezelőtt ugyanazok az emberek, akiknek utódai vagyunk?* – teszi fel a kérdést a szerző, aki olyan korképeket mutat fel könyvében, melyekből kialakítható az elődök világának képe. Könyvének megírásával egyrészt a Sátán élőknek kíván támaszt nyújtani helyi identitásuk megőrzéséhez, másoknak pedig az érdeklődését szeretné felkelteni a falu iránt. Sáta történelméről, látnivalóiról, középületeiről, hagyományairól éppúgy olvashatunk a könyvben, mint az innen származó ismert emberekről, de a mai alkotókról, művészekről, a település kitértettjeiről is. Sok érdekes történelmi-történeti adalékot olvashatunk korabeli források, sajtóanyagok felidézésével a *Sátai korképek* fejezetben, mint pl. Szelezky Zita szüleinek sáta házasságkötésétől, a falu fölött elhaladó Graf Zeppelin léghajóról vagy a *Budapesti mesék* című film itteni forgatásáról. A nagy alakú, illusztrált kötet pályázati támogatás segítségével jelent meg. (BL-né)

Benkóczy György: Rejtelmes anyanyelvünk. Magyar szócsoportok eredete. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2021. 263 p.

Újra megjelent az 1996-ban már napvilágot látott kötet, kiegészítve Benkóczy Nóra édesapjáról írt életrajzával. Benkóczy György a bevezető-

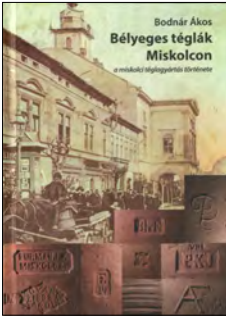
ben kifejti, hogy mi indította a könyv megírására, miért is van aktualitása a magyar nyelv elemzésének. Csoóri Sándor 1995-ben a debreceni Anyanyelvi konferencián arra utalt, hogy a „felejtés népe” lettünk. A szerző szerint *úgy is fogalmazzuk, hogy amíg a határainkon túli magyarságunk élet-halál harcát vívja anyanyelve jogaiért, nemzeti léte magmaradásáért, nálunk a teljes közöny uralkodik.* Pedig az anyanyelvre éppen olyan szükségünk van, mint a levegőre, vízre, hiszen ezen keresztül tudunk kommunikálni, megérteni egymást. Természetesen, nyelvünk a történelem során szinte elvesztette eredeti mivoltát, mégis arra kell törekednünk, hogy az őstől ránk maradt sokszínű anyanyelv ne menjen feledésbe. Az évszázadok során számos néppel volt közös életünk, és valamennyi néptől vettünk át szavakat, így alakult ki a ma is használt magyar nyelv. Megtudhatjuk, milyen jövevényszavaink vannak, azok mit jelentenek, honnan származnak, és hogyan épültek be a magyar nyelvbe. Ismerteti nyelvünk történetének korszakait a kezdetektől napjainkig. A szerző különösen fontosnak tartotta, hogy a fiatalok figyelmét felhívja az anyanyelv szépségére, használatára. A kötetet értékes szó- és tárgymutató egészíti ki, mely megkönnyíti az egyes kifejezések visszakeresését. (CsCsI)

Béres Gábor: A földvégen. Bódvavendégi: Kiadta Bódvavendégi Község Önkormányzata megbízásából a Rovás, 2020. 136 p.

A szerző szülőfaluja, Bódvavendégi azzal tiszteleg neves szülőttje, egyházi szolgálatban állt fia előtt, hogy meg-

jelenteti műveit. Béres Gábor mintegy 50 kötetet írt, ezek többsége történeti, honismereti munka, de vannak közöttük szépirodalomba sorolható novellák is. Ezek a kötetek – egy kivétellel – nem kerültek a nagyközönség elé, csak gépiratban terjedtek. Ez az egy kivétel éppen a Földvégen címet viselő novellagyűjtemény, mely eredetileg a Sajó Vidék nyomda jóvoltából Rozsnyón jelent meg 1935-ben. A benne szereplő írások a korabeli néplélek tükré-ként is értelmezhetők. Az egyszerű falusi emberek életével, problémáival, dilemmáival foglalkoznak, mint az erkölcsösség, empátia, önzetlenség, földhöz való ragaszkodás, attól való elválás, amerikai kivándorlás... A 28 novellát követően Koleszár Krisztián és Kovács Ágnes ismerteti Béres Gábor életútját és munkásságát. A kötet végén Nyírjesi-Tichy Kálmán 1935. március 17-én a Magyar Hírlapban megjelent könyvkritikája olvasható. A kiadványt Veres József korabeli fotói illusztrálják, melynek üvegnegatívjai a Herman Ottó Múzeumot gazdagítják. (BM)

Bodnár Ákos: Bélyeges téglák Miskolcon. A miskolci téglagyártás története. Miskolc: Bodnár Ákos, 2022. 236 p.

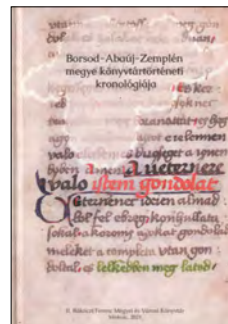
A szerző 2009-ben keresett kereti búbos kemence kéményéhez eladó téglát Miskolcon. Azóta gyűjti a különböző bélyegzéssel ellátott falazóköveket, amelyeket házak bontásakor, sittylerakó telepeken talált, vagy évek során ismerőseitől, barátaitól kapott. Mára szenvedélyévé vált a téglajegyűs épületszer gyűjtése, gyűjteménye jelenleg több mint 200 példányt tartalmaz. A szerző saját kiadásában megjelent kötet a többéves gyűjtő- és kutatómunka összegzése, amelyben a helytörténeti kutató az egyházi és polgári téglagyártás miskolci történetét ismerteti bélyeges téglákról és gyárépületekről készített színes fényképek, egykori gyártulajdonos-életrajzok, táblázatok, diagramok, térképrészletek és korabeli újsághirdetések kíséretében. Könyvében a nemesi családokhoz köthető téglák mellett a nem beazonosítható téglabélyeges és a nem Miskolcon gyártott téglák is helyet kaptak. A kemény fedeles kiadvány végén a bélyeges téglák néhány praktikus építészeti újrahasznosítását, teraszkorlátokba, járófelületekbe és kerti magasságásokba való beépítését ismerheti meg az olvasó. A hiánypótló mű függeléke a miskolci téglagyárak időrendi áttekintését tartalmazza alapítási és megszűnési/átalakulási évszámaikkal, továbbá több esetben a jogelőd/jogutód téglagyárak feltüntetésével, az 1854-ben alapított Furman testvérek téglagyárától a feltételezhetően 1943-ig működő csanyikvölgyi téglagyárral bezárólag. (ZL)

Bodnár Mónika: Fejezetek Tornabarakony falu- és egyháztörténetéből. Barakonyi füzetek II. Tornabarakony: Tornabarakony Község Önkormányzat Értéktár Bizottsága, 2022. 37 p.

A helytörténeti füzet első fejezetéből a település földrajzi elhelyezkedését, közigazgatási besorolását ismerhetjük meg. Második szerkezeti egysége a kisközség létrejöttéről és földesurairól, népességéről és nyelvhasználatáról tájékoztat. A török időkben elnéptelenedő egykori Torna vármegyei zsákfaluba 1735 után gróf Gyulay Ferenc ruszin görögkatolikus jobbágyokat telepített be. A 18. század végén tótok lakták, számuk 1785-ben 154 fő volt. A 19. század közepén Barakonyban 385 lakos élt. Mivel a föld nem adott elegendő munkát a férfiaknak, a tornai bányákban, erdészetekben és fűrészüzemekben kerestek maguknak megélhetést. Az asszonyok Kassára jártak piacozni a kertekben megtermelt zöldséggel,

gyümölcszel és tejtermékekkel. A település neve 1905-től lett Tornabarakony. 1920-ban a lakosság száma 240 fő volt, akik ekkorra már teljesen elmagyarosodtak. A Trianonban meghúzott határ elvágta a falu megélhetését biztosító gazdasági köldökzsinórt. 1970-ben bezárt az iskola, 2003-ban a bolt és a kocsmá is. A Bódva-völgyi helységben 2021-ben 18 fő élt. Táblázat szemlélteti e fejezetben a lakosság nyelvhasználatára, felekezeti összetételére utaló adatokat, a lakóházak/családok és az össznépeség számának alakulását 1771-től 2021-ig. Az egyházi hivatal működési területét Bódvarákó, Bódvaszilás, Komjáti, Martonyi, Rakacaszend, Tornabarakony és Tornaszentandrás települések alkották. Az 1777-től vezetett és hozzáférhető anyakönyvek segítségével nyomom követhető a faluban papi szolgálatot teljesítő parókusok, adminisztrátorok névsora, amelyet Doroghy Jánostól Matyi Róbert szolgálati idejéig külön kimutatás ismertet. A *Szagrális emlékek és hitélet* fejezetből megtudhatjuk, az 1877-es Canonica visitatio arra utasítja a barakonyiakat, hogy amint módjukban áll, építsenek ikonosztázt templomukba. 1979-ben készült el Kárpáti László művészettörténész munkájaként ez a szentképfal. Az önkormányzati Értéktár Bizottság kiadványának borítóján korabeli térképszelvényen a település, színes fényképen az Istenszülő születése görögkatolikus templom és gondozott templomkertje, hátoldalán a tornabarakonyi ikonosztáz, Molnár János polgármester felvétele látható. (ZL)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiája. Összeáll.: Gerő Gyula és Prókai Margit. Miskolc: II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2021. 304 p.

A *Magyar könyvtártörténeti kronológia 996–2007* című kiadvány első három kötete egy-két mondatos krónikaként 16 ezernél több eseményt örökített meg a magyarországi könyvtárak történetéből. Gerő Gyula (1925–2022) több mint három és fél évtizeden át készítette hiánypótló és egyedülálló, mára nélkülözhetetlen adattárát, amelynek során a hazai könyvtári szakma szinte egésze segítette adatszolgáltatással és a tételek hitelesítésével. 2014-ben jelent meg a kronológia negyedik kötete a 2008–2010-es időszak eseményeinek számbavételével és az első három kötet kiegészítéseivel. E történeti kutatások szempontjából megkerülhetetlen országos kronológia vált a kiindulási alapjává a helyinek, amely a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténetének időrendi feldolgozására törekedett. A most megjelent területi kronológia gyűjtőköre, szerkezeti felépítése az országoshoz hasonló. Megtalálhatók benne a könyvtárak alapításával, megszűnésével,

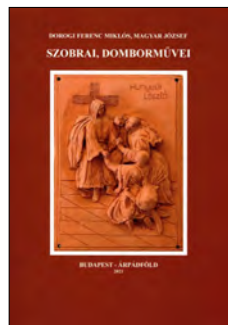
átalakulásával, felújításával, az épületek átadásával, a névváltozásokkal kapcsolatos időpontok, a változások tekintetében fontos személyi információk, kinevezések, kitüntetések, végül a halálozások életrajzi adatai is. A könyv két tartalmi egységből áll. Az első rész az országos kronológia eddigi négy kötetének 1525–2010 közötti, megyei vonatkozású kivonata, változtatások nélküli újraközlése. Az adattár második szerkezeti egysége *Borsod-Abaúj-Zemplén megye önkormányzati könyvtárainak kronológiája 2011–2020* címmel a kötet függelékében szerepel. Az időrendi kompozíció elkészítésében hangsúlyos szerepe volt a koronavírus-világjárványnak, ugyanis a pandémia és veszélyhelyzet miatt a könyvtárosok is otthoni távmunka végzésére kényszerültek. A kötetet név-, cím-, földrajzi név- és tárgymutató zárja, segítve ezzel annak használatát. A pontos összeállítás nem hiányozhat a könyves szakemberek és a könyvkultúra iránt érdeklődők könyvespolcairól sem. (ZL)

A Borsodi Tájháza Közleményei 45–46. *Edelény: Hadobás Pál Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely, 2022. 88 p.*

Edelény várossá nyilvánításának 35. évfordulója alkalmából szervezett várostörténeti konferencián (2021. szeptember 24.) elhangzott előadások

olvashatók a kötetben. Molnár Oszkár polgármester bevezetőjét követően Titkos Sándorné konferencia-megnyitójának szövege következik. Wolf Mária, a borsodi földvár jeles kutatója ismerteti az államalapítás kori központ történetét, régészeti feltárását. Gyulai Éva Edelény 17. századi történetéről villant fel részleteket, amikor azt még a Rákócziak birtokolták. Hevesi Attila Edelény és környéke természetföldrajzi viszonyait, kistáji besorolásait, földtanát, domborzatát, éghajlati adottságait, növényvilágát mutatja be, számos fotóval illusztrálva. Koleszár Krisztián a 17–18. századi szádvári uradalomról értekezik a tisztartó, Fekete István és az Eszterházy uraság levelezése kapcsán, valamint röviden szól a két (szádvári és edelényi) uradalom kapcsolatáról. Kelemen Erzsébet a „kies Bódva-völgy irodalmi színeit” villantja fel írásában a 19. századtól napjainkig, kitérve a térséggel összefüggésbe hozható vizuális költészetre. Hadobás Sándor egy világhírű német-osztrák geológus, Ferdinand von Hochstetter 1855. évi edelényi és környékbeli látogatásáról és ennek okáról értekezik. A Bódva völgye textilkultúrájáról, Laki-Lukács László textilgyűjteményéről és a hagyaték sorsáról Bodnár Mónika írása ad tájékoztatást. (BM)

Dorogi Ferenc Miklós, Magyar József szobrai, domborművei. *Budapest: Dorogi Ferenc Miklós, 2021. 183 p.*

Az elmúlt évben látott napvilágot Dorogi Ferenc Miklós és nyolcéves unokája, Magyar József terrakottaalkotásait megörökítő reprezentatív kötet, mely az alkotók munkáit hivatott megőrizni barátok, ismerősök, rokonok, érdeklődők számára. A könyvben 520 db – ebből 40 a Magyar József alkotása – kitűnő fotókkal illusztrált szobor és dombormű látható témánkénti csoportosításban. Van benne a hithez kapcsolódó szobrok, keresztúti domborművek, közismert magyar személyiségek, közöttük az Aranycsapat ábrázolása. *A keleti népek a honfoglalás előtt* című fejezetben láthatjuk többek között pamíri, turanídi, urali párok portréit. A karikatúráknak szentelt részben barátjának, Teszák Sándor karikatúragrafikus-művésznek állít emléket, akivel 2012-ben közös kiállításon mutatták be műveiket a budapesti Corvin Művelődési Ház – Erzsébetligeti Színházban. 72 darabban külön fejezetben mutatja be a matyó népviseletet, pl. egy matyó párt 1898-ból, a Matyó Madonnát és a Mezőkövesdhez kapcsolódó neves emberek portréit (pl. Takács István templomfestő-művészt, Csepela Lajos hősi halált halt plébánost, Lukács Gáspár tanárt, karmestert, a Matyó Múzeum egykori vezetőjét). Dorogi Ferenc hobbiként több mint 20 éve foglalkozik terrakottaalkotások készítésével és helytörténet-kutatással (főleg budapesti lakóhelye, Árpádföld történelmével, de mint mezőkövesdi származású, nem feledkezik meg szülővárosáról sem). Városunkban is több kiállításon láthattuk alkotásait, csakúgy, mint felesége Kriston Margit babáit. Jelenleg a *matyó körmenet* bemutatásán dolgozik. (CsCsI)

Dorogi Ferenc Miklósné Kriston Margit saját készítésű hímzései, saját készítésű matyó- és gyűjtött babái. *Budapest: Dorogi Ferenc Miklósné, 2021.*

Dorogi Ferenc Miklósné Kriston Margit „tősgyökeres” mezőkövesdi édesanyja hatására szívta magába a matyó népművészetet. Már gyermekkorában megismerte a hímzés technikáját. Édesanyja csodálatos rajzai alapján maga is gyönyörű lakáskiegészítőket hímzett. Nyugdíjas éveit is aktívan tölti, a könyvben megörökített alkotásai is ezt bizonyítják. A könyv színes fotói hűen adják vissza a matyó hímzés eredeti színvilágát. Párnák, függönyök, táskák, terítők mellett egyházi lobogókat

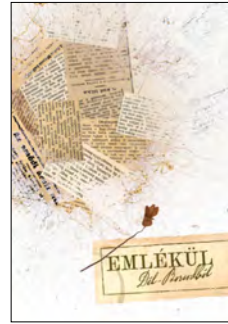
és oltárterítőket is készített. De nemcsak a hímezeit ismerhetjük meg a könyvből, hanem másik hobbiját is: közel fél évszázada gyűjt népművészeti babákat. Egyik riportban így nyilatkozik erről: *Akármerre nyaraltunk vagy kirándultunk, azt tapasztaltuk, hogy minden más emléktárgynál jobban őrzi egy ország, egy táj vagy egy helyi nevezetesség emlékét egy hiteles baba, ezért igyekeztünk beszerezni egyet.* A külföldi babákat általában a lányától kapta, aki munkája révén sok országban megfordult. Így minden földrész 65 országából 350 babája van, ezek közül 50 darab a szülőföld népviseletét hivatott megőrizni, ezeket saját maga készítette. Ez tölti ki nyugdíjas éveit. Kiállításokon a matyó babákat igyekszik élőképből, „munkában” bemutatni. A matyó lakodalmi felvonulás már készen van. Jelenleg a Jézus Szíve búcsú hagyományos körmenetén dolgozik. A kötetben közel 500 színes fotó a babákat és a kiállításokat örökíti meg. (CsCsI)

Emberek – társadalmak – hagyományok. Tanulmányok a Barkóságról. Szerk.: Alabán Péter. Studia Barconum VI. Ózd: Alapítvány Szentsimon fejlesztésére, 2021. 263 p.

Egy konferencia- és tanulmánykötet-sorozat újabb kötetével gyarapodott. A sokszer-

zős tanulmánykötet további adalékokkal szolgál a Barkóság kultúrájának, történetének témaköréhez. Tiszteletet érdemlő teljesítmény ez, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy egy egykor szebb napokat látott, de napjainkban nagyon elhagyatott, sok problémával küszködő térségről van szó. Az a fiatal és agilis kutatógárda, amelyik élteti ezt a sort, és Ózd térségét választotta kutatási területének, igyekszik magához vonzani a térségben élő és onnan elszármazott professzionális és amatőr kutatókat, akik örömmel csatlakoznak a lelkes maghoz. Erről tanúskodik ez a kötet is, melyben olvashatunk egyebek mellett a barkó népnév eredetéről (Paládi-Kovács Attila), Bolyok faluról (Kovács-Veres Tamás Gergely), az Ózd környéki papság viszonyulásáról az 1848-as forradalmi eseményekhez (Tengely Adrienn), a velkenyei plébánia megalakulásáról (Gecse Annabella), a Rimamurány–Salgótarjáni Vasmű Rt. oktatáspolitikájáról (Nagy Péter), az Ózdhoz csatolt Szentsimon kultúrájáról (Kovács László, Kovács Béla, Rimaszékiné Kovács Klára), a mikófalvi passiójátékról (Császi Irén), a domaházi konyhákról (Nagyné Batári Zsuzsanna), a palóc étkezési szokásoknak az ózdi közétkeztetésben való megjelenéséről (Várkonyi-Nickel Réka), a rendszerváltás utáni változásokról (Bartha Eszter, Alabán Péter). A kötet végén bibliográfia, filmográfia, gyűjteményismertető és recenziók olvashatók. (BM)

Emléköl Dél-Borsodból. Összeáll.: Erőss Gábor. H. n.: Magánkiadás, 2020. 127 p.

A szerzőnek eddig két kötete jelent meg, melyben régi újságcikkek alapján a dél-borsodi régió mindennapjait tárja az olvasó elé. Jelen első kötetben a térség keleti felének 17 településéről – Ároktő, Emőd, Gelej, Hejőbába, Hejőkürt, Hejőpapi, Igrici, Mezőcsát, Mezőnagy Mihály, Nemesbikk, Oszlár, Tiszababolna, Tiszadorogma, Tiszakeszi, Tiszapalkonya, Tizzaszederkény és Tiszatarján – az 1870-es évektől az 1930-as évek végéig megjelenő cikkek tárházát gyűjtötte egy csokorba. Ezek az újságcikkek alapvetően bulvár jellegűek, s mint ilyenek, érdekes és tanulságos korrajzot tárnak az olvasó elé a vidék 19–20. század fordulóján élt emberek mindennapjairól. A cikkek egy része mindegyik jelentős történelmi-néprajzi értékkel is bír, hiszen találunk köztük érdekes leírásokat a valamikori betyárokról, kiderül, miért pusztult el Mezőcsát egy része a szabadságharc idején, de megtudhatjuk azt is, hogyan nyerte nevét a Kardos-szőlő, vagy miért örököltette meg Arany János Tiszakeszitet a Toldi szerelmében. A vidék természeti értékeit kedvelő olvasók különleges tájleírásokat is találnak a gazdag gyűjteményben. A kötetet a cikkeket illusztráló régi képeslapok teszik vonzóbbá. (CsCsI)

Emléköl Mezőkövesdről I. Összeáll.: Erőss Gábor. Mezőkövesd: Mezőkövesd Város Önkormányzata, 2022. 120 p.

A kötetet az 1839–1918 között megjelent újságcikkekből válogatva állította össze a szerkesztő Mezőkövesd Város Önkormányzatának felkérésére. A tetszetős kivitelű, régi képeslapokkal és különleges egyedi díszítési elemekkel illusztrált, ízlésesen szerkesztett kiadvány nemcsak a szemet gyönyörködteti, de a válogatásból adódóan szórakoztató is. A cikkek nagy része az előző kötethez hasonlóan itt is bulvár jellegű, de történelmi hitelességgel tárja az olvasó elé a 19. és 20. század eleji matyó nép mindennapjait. Sok érdekességet olvashatunk a házassággal kapcsolatban, mely Jókai Mór: *Házasság asszonyért* című írásával kezdődik. Majd megtudhatjuk, hogyan nősítették meg a matyó legényt, mikor jelen sem volt, milyen ceremónia előzte meg a lánykérést, hogyan zajlott le egy lakodalom, milyen sorsa volt egy új asszonynak az anyós mellett. Azt tartották, hogy ha a férj „elnáspángolta” a feleségét, az biztos jele volt a szerelemnek. De megtudhatjuk azt is, mi köze volt Blaha Lujzának a matyó lakodalomhoz. Persze kidomborodik az is a kötetből, hogy mennyire

voltak hevesek a férfiak, mi volt az a matyó virtus. A verekedés gyakori volt a tizedek legényei között, többnyire a lányok miatt. Ha pedig más faluból jövő fiú tűnt fel a színen, az sem úszta meg szárazon, persze csak *botval!* El is terjedt: *Mihent matyaó, mingya' nem jaó.* Megtudhatjuk továbbá, hogy Izabella főherceg asszony hogyan alapította meg 1912-ben a Matyó Háziiipari Szövetkezetet Mezőkövesden, hogyan lett népszerű az egész világon a gyönyörű matyó hímzés, a francia bonbonier miért volt olyan kapós, mit küldött József főherceg Gáspár (Kígyó) Györgyné született Molnár Annának, és mikor „járt” Mezőkövesden Magyar Korona. A cikkekből az is kiderül, hogy a pápának készült matyó öltözéknek mi lett a sorsa, mit kértek a fronton harcoló katonák a kövesdi néptől, milyen volt a harctéren az élet, hogyan fogadta a nép a gimnázium építését, a kivándorlást és a summásságot. Olvashatunk tolvajokról, kísértetekről, öngyilkosságokról, szerencsétlenségekről, csalókról, szélhámosokról, lóköttő cigányokról, betörésekről, felhőszakadásról, annak következményeiről és a nádas házak legnagyobb félelméről, a tüzekről. A felsorolt ízelítő mellett még sok érdekes dolgot tudhatunk meg Matyóföld népéről ebben az első kötetben. Az 1918 utáni események a II. kötetben fognak napvilágot látni. (CsCsI)

Fehér József: Mezők üde lelke. Sátoraljújhely: A Magyar Nyelv Múzeumaért Alapítvány, 2022. 440 p.

Először foglalta kötetbe a kiadó szervezet A Magyar Nyelv Múzeuma egyik alapítójának, Fehér József irodalomtörténésznek életművét, szakmai és publikációs tevékenységét. A szerző 1985-től a sátoraljújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum alapító igazgatója, 2014-ig az intézmény vezetője, a Kazinczy Ferenc Társaság alapító tagja, később elnöke. Négyévtizedes, sokoldalú tevékenysége során rendszeresen foglalkozott a magyar nyelvvel, irodalommal és művelődéstörténettel: a magyar kultúrával. Maga Fehér József vallja, hogy a vidéki múzeumigazgató munkája egy házi orvoséhoz hasonlítható, hiszen több tudományterületet kell ismernie. 1982 óta számtalan tudományos publikációt készített, amelyekből a Kazinczy Ferenc Társaság tiszteletbeli elnökének 70. születésnapjára most megjelent ünnepi könyv 87 válogatott írást közöl. A szerteágazó érdeklődés

és munkásság alatt keletkezett, témájukat tekintve sokféle közlemény rovatokba rendezetten, két önálló fejezetben (*Legendáriumom, Múzeumi mezőkön*) olvashatók. A kiadványt a muzeológus 1982–2021 között megjelent írásainak, valamint kötet- és sorozatszerkesztéseinek bibliográfiája zárja. A kötet kiadását a Nemzeti Kulturális Alap és a Kazinczy Ferenc Társaság támogatta. (ZL)

Dr. Fehérné Tamás Judit: A nemzet tanító nénije. Kisebbségéért – Pro Minoritate Alapítvány, Méry Ratio Kiadó, 2020. 251 p.

Miután a magyar parlament 2010-ben elfogadta a kettős állampolgárságról szóló törvényt, a határon túli magyarok anélkül kaphatnak magyar állampolgárságot, hogy Magyarországon éljenek. Sok, az anyaország határain kívül élő magyar élt ezzel a jogával, hogy ily módon is erősítse kötődését az anyanemzethez. A szomszédos országok más-más módon reagáltak a helyzetre; a szlovák kormány úgy, hogy megfosztotta szlovák állampolgárságuktól azokat, akikről kiderült, hogy kérték a magyar állampolgárságot is. Ezek után kevesen voltak, akik nyíltan felvállalták kettős állampolgárságukat. Ezen kevesek egyike volt a csaknem százszázéves Tamás Aladárné Szűcs Ilona, akinek neve ekkor széles körben ismertté vált. Szűcs Ilona 1912-ben született a Gömör-Kishont vármegyei Várgedén. Pozsonyban szerzett tanítói oklevelet, majd Nagybalogon tanított. Törekeny nő léte férfiakat megszegyenítő erővel, hittel és akarattal rendelkezett. Az ő életútjáról és helytállásáról szól ez a könyv, az őt mindig támogató Judit lánya által megírva. (BM)

P. Fischl Klára – Tobias L. Kienlin – Pusztai Tamás: A rend nyomában. 4000 éves települések a Bükkalján és a Borsodi-síkság területén. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2022. 127 p.

A kötet több mint húsz dél-borsodi, 4000 éves település történetébe vezet be. Az olvasó választ kaphat arra, hogyan dolgozik, milyen forrásokat használ a 21. század régésze. Megtudhatjuk azt is, hogy a különböző kutatási módszerekkel kapott adatok egymásra vetítésével hogyan erednek a bronzkori Rend nyomába, amely a vizsgált időszakban a Dél-borsodi-síkság és a Bükk-hegyláb zónájában, az egyes emberi közösségek által létrehozott települések egyéni vonásaiban érhető tetten. A BORBAS-projekt 2012 óta folyik a Miskolci Egyetem, a Herman Ottó Múzeum és a Kölni

Egyetem közös munkájaként. Célja a dél-borsodi és a Bükk-hegylábi régió bronzkori települési belső struktúrájának feltérképezése, az egyes települési részek funkciójának meghatározása, a települések térbeli struktúráját létrehozó szokások azonosítása. Vizsgálja a települések térbeli elhelyezkedését, egymáshoz és a tájhoz való kapcsolatukat, a tájhasználatot, az őket összekötő utak rendszerét. Végül a kutatócsoport a vizsgált mikrorégióban szerzett ismereteit szeretné a bronzkori Kárpát-medencéről megismert általános tudásanyagba is beilleszteni. A megjelent könyv betekintést enged abba, hogyan éltek a négyezer évvel ezelőtt itt lakó közösségek, és milyen nyomot hagytak hátra maguk után. A kötet a nemzetközi projekt eredményeinek első magyar nyelvű bemutatása, ugyanis az elvégzett munkáról az első összefoglalás 2018-ban Németországban, angol nyelven jelent meg. A kiadvány szerzői a BORBAS-projekt vezetői. A kutatás egyes speciális szakterületeit a kutatócsoport további tagjai ismeretik a műben. (ZL)

Jósvafői Helytörténeti Füzetek 46. Szerk.: Szmorad Ferenc és tsai. Jósvafő: Jósvafőért Alapítvány, 2021. 110 p.

Mély tiszteletet parancsoló tény, hogy egy olyan kis település, mint Jósvafő évről évre képes megjelentetni egy(-két) kiadványt saját múltjáról. Az

immár 28. évfolyamába lépett sorozat legújabb számában 21 írás, tanulmány, visszaemlékezés olvasható. Ezek egy része a 18–19. századba kalauzolja az olvasót, részben a még emlékezettel is utolérhető 20. századi eseményeket rögzíti. Önként vállalt krónikás szerepet is betöltve hírt ad a kiadvány az elmúlt esztendő fontosabb helyi eseményeiről is. A kiadványt megjelentető civil szervezet ily módon kíván hozzájárulni a karsztvidékhez való ragaszkodás erősödéséhez. (BM)

Kapusi Krisztián: Milánó illatok. Olasz tárgyú esszék és tanulmányok. Átjáró könyvek 2. Miskolc: Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2020. 115 p.

Miskolc város olaszországi vonatkozásait még senki sem vizsgálta korábban. A szerző muzeológus-levéltárost a városi emberek sorsa foglalkoztatja. Mostani kötetében a két földrajzi helyszín közötti szoros összefüggéseket keresi. A korábban már publikált írások újraközlésén túl a most megjelent tanulmányokból feltérképezhetjük sok más mellett Herman Ottó itáliai

tartózkodásainak emlékeit, Ferenczi Sándor életének olaszországi epizódjait vagy Nápoly és Miskolc, valamint Diósgyőr nemzetközi kapcsolatrendszerét. A kötet hátsó borítójára Bán András nyugalmazott egyetemi oktató írt ajánlót. A könyvben felhasznált képek többségében a Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentációs Gyűjteményéből származnak. (ZL)

Képeslapok a Palotából. 90 éves időutazás Lillafüreden és a Palotaszállóban. Szerk.: Balogh Attila és Darázs Richárd. Miskolc: Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2020. 151 p.

A Palotaszálló és Lillafüred 75 évét Dobrossy István gazdag illusztrációkkal, archív fotókkal illusztrált képeskönyve mutatta be. A mostani kiadvány egyfajta kiegészítése és nem folytatása a 2005-ben kiadott albumnak, hiszen a kronologikusan szerkesztett helytörténeti munka után ezúttal egy sokféle megközelítésből és különböző időszakokból mozaik-szerűen felépülő kötet készült el sokak munkájaként. A könyv a jubileumi köszöntön túl tizenhat olyan izgalmas, érdekes, új történetet tartalmaz, amelyek kevesek által ismertek, és ezért kevésbé élnek a köztudatban. A kötetből megtudhatjuk, milyen filmeket forgattak Lillafüreden, hogyan zajlott itt 1939-ben a Nemzeti Filmhét és 1933-ban az Írók Gazdasági Egyesületének seregszemléje. Kiderül az is, milyen sportolási lehetőségeket biztosított a Hámori-tó, és milyen bejegyzéseket is őrzött meg a szálló vendégkönyve. Önálló fejezet foglalkozik azzal, hogyan végzett itt egyik áldozatával a perecesi sorozatgyilkos. Külön írásban kapunk választ arra, mi Rodolfo lillafüredi kártyatrükkje, és hogyan nyaralt itt családjával. Pogonyi Júlia naplójának részletei felidézik a lillafüredi táj dicsérete mellett a háború poklát is. A jubileumi kiadvány Havasi István képeslapgyűjteményének felhasználásával készült. A kötetet a Palotaszálló vendégein és a turistákon kívül a 90 éves időutazásra felkészült, múlt emlékei iránt érdeklődők is haszonnal forgathatják. (ZL)

Kiss Tanne István: Az öröm hült helye. Játsszótérmaradványok Miskolcon. Átjáró könyvek 3. Miskolc: Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2021. 99 p.

Az Észak-Keleti Átjáró Egyesület tagjai már több mint egy évtizede figyelik a városkép változásait. Kiss Tanne István a Herman Ottó Múzeum fotósaként vonult nyug-

állományba. Önálló kiállításai, korábbi kötetei az épített környezet változásaira koncentráltak. Mostani könyvében a miskolci városrészek kiürült játszótereit, játszóteres utcaképeit, közterületeit dokumentálta 2010 és 2021 között készült, színes fényképfelvételével. Azokat a játszótereket mutatja be a kötet, amelyek a Kádár-korszakban születtek, betonból, korlátokból, láncokból építették őket. Még ugyan megvannak, de nem tudni, meddig. Ezeknek a játszótereknek már alig van funkciójuk, jelentősen amortizálódtak, az újak és modernek mellett talán már nem is igazán használják őket, de korábbi generációk gyermekkorának fontos helyszínei voltak. Ezért is érezte szükségét a fotográfus megörökíteni objektívjével őket jelen – megette az idő vasfoga – állapotukban az Avastól a Vologda városrészig, mielőtt végleg eltűnnének. A kiadványhoz Bán András nyugalmazott egyetemi oktató írt előszót. A melléklet első tanulmányából arra is választ kapunk, hogyan vált korunkra ingerszegény környezetté a lakótelepi játszótér. A második írás a kama, a diósgyőr-vasgyári eredetű erszénylabdajáték történetét ismerteti, amely 2016-tól lett miskolci ciklum, azaz a Miskolci Települési Értéktár része. (ZL)

Klitsie-Szabad Boglárka – Varga Norbert: Hét esztendő, hét szempillantás. Csipkés Vilmos és más arlói mesemondók meséi. Budapest: Hagyományok Háza, 2022. 359 p.

Miközben mindenki a hagyományos népi kultúra eltűnéséről beszél, joggal hihetnénk,

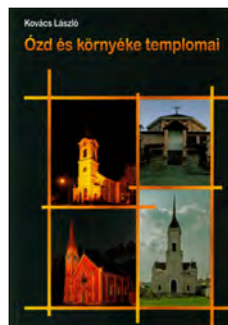
hogy a 21. században már nem léteznek olyan személyiségek, akiket érdemes ezzel a kérdéssel felkeresni. A kötet szerzői, akik többéves gyűjtőmunka eredményeként tették le az asztalra ezt a kötetet, cáfolják ezt a feltevést. Az Ózdhoz közeli Arló településen, a barkó vidéken találtak rá Csipkés Vilmos cigány mesemondóra, akinek repertoárja elrepíti a hallgatókat, olvasókat a tündérek világába és más mesebeli tájakra. Ezek a történetek olykor szívfa-csaróan szomorúságok, máskor megnevettetik a közönséget; van, amikor a tanulságos végkifejlet a ma embere számára is erkölcsi iránymutató. S hogy miből táplálkozott Csipkés Vilmos mesekultúrája, az kiderül, ha kézbe vesszük a kötetet, melyben számos további arlói mesemondóval is találkozunk. A kötet alapos bevezető tanulmányait (szám szerint tíz tanulmányt) követően Csontos Vilmos és más arlói mesemondók meséi olvashatók. Ezt követi a függelék a mesékhez készített jegyzetekkel, szójegyzékkel és a hivatkozott szakirodalom jegyzékével. A kötet újszerűségéért értékelhető, hogy két DVD-lemez is tartozik hozzá, és a QR-kód beolva-

sását követően további felvételek is elérhetők az érdeklődők számára. Külön figyelmet érdemel, hogy Bodgál Ferenc és Kiss Gabriella 1959–1960-as gyűjtéseit is felhasználták a szerzők, valamint a recens fotók mellett Bodgál Ferenc archív fotói is helyet kaptak az illusztrációk között. (BM)

Kmeth Jolán: Haza vágyom csendes kis falumba. Borsodgeszti kézimunkák és népszokások. A Szent Korona öröksége XXXVII. Budapest: Romanika Kiadó, 2022. 128 p.

A szerző 2010 óta él Borsodgeszten. 2011-ben kiállítást rendezett a kalotaszegi és a székkelyföldi bútór- és templomfestési hagyományok ihlette kézműves munkáiból. Ekkor fogalmazódott meg a helyi asszonyok körében, hogy ők is szeretnék bemutatni, megismertetni kézimunkáikat másokkal. Kmeth Jolán a kiállításra készülve összegyűjtötte és lejegyezte a régi történeteket, helyi népszokásokat. Sőt a kézimunkákat felhasználásuk és az alkalmazott kézimunka-technikák szerint külön csoportosította, az értelmezést több helyen számos színes fotóval segítette és szemléltette. 2013 augusztusában így rendezte meg 42 kiállító munkáiból a *Borsodgeszti asszonyok kézimunkái* című kiállítást. Mindezek felhasználásával és eredményeként jelent meg ez a kötet, amelynek kéziratát 2021-ben a Magyar Néprajzi Társaság IX–X. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázatának zsűrije kiválóra minősítette, és a Néprajzi Múzeum Etnológia Archívumában elhelyezte. (ZL)

Kovács László: Ózd és környéke templomai. H. n. [Ózd]: Kovács László, 2020. 112 p.

A szerző Ózd környékének önkéntes honismereti kutatója, rendszeres résztvevője a Lajos Árpád Honismereti Kör által meghirdetett és a megyei, Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatnak. Pályamunkáit igyekszik nyomatásban is közzétenni, ez már a második könyve. Jelen kiadványban 13 ózdi és 11 Ózd környéki templom leírását olvashatjuk. A templomok bemutatását megelőzi egy rövid településtörténeti leírás. A templomok száma hűen tükrözi a térség lakosságának felekezeti megoszlását: 17 római katolikus, 1 görögkatolikus, 3 református, 2 evangélikus és 1 pünkösdistá templomot ismerhetünk meg a kiadványból. A templomok mellett említés szintjén kitér az ott fellelhető kápolnákra és Lourdes-i barlangokra is. Írását bőséges, saját fotókkal illusztrálja. (BM)

„Köszönet a múltért, hogy van jelenünk!” 60 éves a Tokaji Múzeum. Szerk.: Nagyné Bősze Katalin. Konferenciakötet a Tokajban 2022. 04. 22-én elhangzott előadások anyagából. Tokaji Múzeum kiadványai 2. Tokaj: Tokaji Múzeum Világörökségi Bormúzeum, 2022. 88 p.

A kiadvány a Tokaji Múzeum hat évtizedes fennállásának és működésének jubileuma alkalmából látott napvilágot, és a Tokaji Múzeum Világörökségi Bormúzeumában 2022. április 22-én megrendezett konferencián elhangzott tíz előadás szövege és színes képi anyaga kapott helyet benne. A konferencia és a kötet a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósult meg. Az összeállításból megismerhetjük az intézmény alapításától napjainkig eltelt időszakot, egykori múzeumvezetők itt kifejtett munkásságát, a múzeum honismereti tevékenységét és tudományszervező szerepét, Béres Béla (1912–1997) római katolikus pap és műgyűjtő életpályáját, a Világörökségi Bormúzeum alapításának körülményeit az akkor hivatalban lévő polgármester, Májer János visszaemlékezéséből. De a konferenciakötet a 17. századi Tokajra vonatkozó kiváltságleveleket, valamint a sátoraljaiújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeumban őrzött tokaji fotóanyagokat és az aradi Alexandru D. Xenopol Megyei Könyvtárban található tokaji épületek kamarai tervrajzait is tartalmazza. (ZL)

Krizsa János Néprajzi Társaság Évkönyve 29. Újabb tanulmányok a romániai magyar néprajzkutatókról. Szerk.: Keszeg Vilmos – Szakál Anna. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 2021. 344 p.

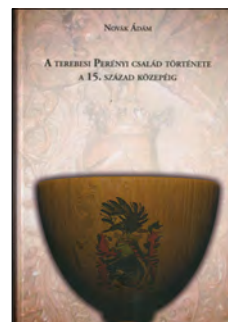
A kiadvány címéből ítélve annak semmi köze térségünkhöz, ám egyik tanulmánya kapcsán mégis felkeltetheti a helybéli honismerők érdeklődését is. Az említett tanulmány szerzője Marjalaki Kiss Lajos egykori abrudbányai polgári iskolai tanár munkásságáról, az *Abrudbánya és Vidéke* című lapban és másutt kifejtett publikációs tevékenységéről, valamint 1918-as meneküléséről és Miskolcra való érkezésének körülményeiről értekeznek, s közzéteszi a Herman Ottó Múzeumban fellelhető Marjalaki-hagyaték listáját (BM)

Miért éppen az Avasz? Szerk.: Darázs Richárd. Avasi Értéktár XV. Miskolc: Avasi Borút Egyesület, 2021. 39 p.

Miért éppen az Avasz? II. Szerk.: Darázs Richárd. Avasi Értéktár XVI. Miskolc: Avasi Borút Egyesület, 2022. 39 p.

A helytörténeti kiadványsorozat 2015 óta jelenik meg és foglalkozik Miskolc ikonikus városrészével, a történelmi Avassal. A sorozat mostani részeiből felfedezhetjük egy Avasra tervezett régészeti látogatóközpont tervezetét, a városrész morfológiáját és városszerkezeti integrálását, a pincesorra készített SWOT-elemzést, de megtekinthetjük a Mélyvölgy és Nagyavas pincesorainak homlokzatáról eredeti méretarányban készített fotómontázs-felvételeket is. Külön közlemény keresi a választ arra a kérdésre, hová tűnt az Avasz régmúlt dicsősége. Mindkét füzetben több írás fordít figyelmet a terület turisztikai fejlesztéséhez szükséges javaslatokra. Miskolc város főépítészenek és főmérnökének víziói mellett az Avasi kilátóban 2004 és 2006 között működő dzsesszpresszóval és tulajdonosával, valamint a *Bacchus bújja*, a *Luca vers* és a *Pinceköszöntő* című versekkel is megismerkedhetünk. A füzetek megjelenését az Agrárminisztérium, Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Hungarikum Bizottság, az Avasi Borút Egyesület, az Észak-Keleti Átjáró Egyesület és a Nemzeti Együttműködési Alap támogatta. (ZL)

Novák Ádám: A terebesi Perényi család története a 15. század közepéig. Debrecen: Debreceni Egyetem Felsőoktatási Intézményi Kiválóság „Magyarország a középkori Európában” Kutatócsoport és Printart-Press Kft., 2020. 289 p.

Az egykor a Perényiek által bírt füzéri uradalomhoz tartozó Mikóházáról származó Novák Ádám 2018-ban a terebesi Perényiekről írott értekezésével szerezte meg doktori fokozatát, ez a dolgozat képezi jelen munkának az alapját. A kötet sokrétű; pecsétani, numizmatikai, archontológiai, prozopográfiai és művészettörténeti, valamint régészeti kutatásokra is épül. A kötetből kiderül, miként kölcsönözött Perényi János magának a királynénak is, hogyan kerül az angol király jelvénye egy terebesi sírkőre, miként kerül több magyar címer egy 15. századi konstanzi címertekercsre, hogy kerülhetett a diósgyőri pálos

kolostorba Perényi-címeres padlótegla, és mit szállított Bártfa városa Moszkvába. A szerző áttekintést ad a família kegyes alapítványairól, válásos életéről, Perényi János életén keresztül pedig a tárnokmesteri hivatal működését is feltárja. Bemutatja a Zsigmond-kor báróinak életét a párizsi, velencei és sienai vendégeskedéstől a lengyel követségen át Zsigmond római koronázásáig és egy szentföldi zarándoklatig. A nagypolitika mellett nem feledkezik meg arról sem, hogyan működik egy uradalom: betekintést nyújt a birtokpererekbe, határjárásokba, hatalmaskodásokba. Több idősíkban ismerteti a család birtokait. A szerző a Debreceni Egyetem „Lendület” Magyarország a középkori Európában kutatócsoportjának tudományos munkatársa, a Déri Múzeum muzeológusa. A kötetben saját, többéves kassai, eperjesi, bécsi, lőcsei és varsói levéltári kutatásainak eredményeit teszi közzé, és ismeretlen hungarikákat is közöl Freiburgtól Ljubljanáig. (ZL)

Pácín. Fejezetek a község múltjából. Szerk.: Viga Gyula. Pácín: Pácín Község Önkormányzata, 2020. 424 p.

Többéves kutatómunka eredményeként született meg ez a kötet, mely a Bodroghöz egyik újabb településének gazdag adattára (a megelőző években,

évtizedekben Kisgéres, Nagytárkány és Cigánd településekről jelent meg Viga Gyula szerkesztésében hasonló tanulmánykötet). Jelen kötetben olvashatunk a település történeti tájhasználatáról (Frisnyák Sándor), az egykori birtokos nemes családokról (Szabó András), azon belül is részletesebben a 'Sennyey család históriájáról (Siska József), arról, milyen befolyással bírtak a 'Sennyeyek a falu népének életére (Bodnár Mónika), a falu 20. századi társadalmi kapcsolatrendszeréről és házassági köréről (Örsi Julianna), Pácín gazdasági kapcsolatrendszeréről (Molnár Csenge), 20. századi történetéről (Hajdú Ildikó), hagyományos és változó táplálkozási kultúrájáról (Knézy Judit), a szokáshagyományról és annak változásairól (Sz. Tóth Judit), táncagyományairól (Darmos István), a pácini hiedelmekről (Sz. Tóth Judit), virágkultúrájáról (Nagy Réka Anna) és a helyiek nyelvjárásáról (Balázs Géza). A kemény borítóval ellátott, tetszetős megjelenésű könyv a szerkesztő utószava szerint elsősorban a páciniak emlékezetének, identitásának megőrzését és erősítését szolgálja, de bizonyára nem tévedünk, amikor azt állítjuk, hogy a térség iránt érdeklődők körében és szakmai körökben is figyelemre tarthat számot. (BM)

Reiman Zoltán: Különleges történetek Miskolc múltjából. Miskolc: Miskolci Tükörkép Közéleti Egyesület, 2021. 146 p.

Hús érdekes és izgalmas, Miskolc gazdag történelmi múltjához köthető történetet tartalmaz a kötet. A lokálpatrióta negyedik könyvéből megismerhetjük Vásárhelyi István életútját, Borod Rózsáját, Vidats János párbajhóst, a tetemvári csodát, a pipisdombi „téglaesőt”, a Herman Ottó és Gyulai Pál közötti vadgalambpört, Farkas Bálint hazatérését, Zalán Endre vérbíró, a diósgyőri boszorkányok híres perét, a temetőben tartott esküvő régi zsidó népszokását, Csorba György munkásságát, Budai József életrajzát, a hejőcsabai Zsebesakadémia, Horváth Lajos életét, Rác György végrendeletét, a repülés úttörőjeként számon tartott diósgyőri esztergályostanoncot, lillafüredi buszbaleseteket, az angol trónörökös magyar huszárait, Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán szerelmét, Csizmadia Sándor miskolci épületekről készített makettjeit és azok rövid történetét. A kiadványt a szerzőn kívül Csöbör Katalin országgyűlési képviselő és Veres Pál Miskolc város polgármestere ajánlja a régi történetek iránt fogékony érdeklődők figyelmébe. (ZL)

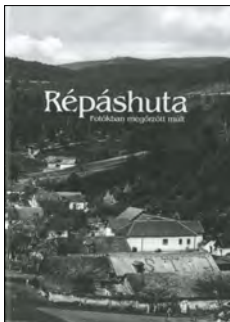
Reiman Zoltán: Vörösmarty városrészi kalauz. Hírességek és nevezetességek. Miskolc: Miskolc Város Közoktatásáért Közalapítvány, 2021. 19 p.

Reiman Zoltán: Vörösmarty városrészi kalauz. A Vörösmarty lakótelep és a Selyemrét története. Miskolc: Miskolc Város Közoktatásáért Közalapítvány, 2021. 18 p.

A Vörösmarty-lakótelep helyén a Gordonnak nevezett városrész állt, amelynek mesterségnevekkel megjelölt kis utcáiban, gyakran földszintes házakban 3600 ember élt. Az itt található házakat bontották le a Corvin utca – Mindszenti római katolikus temető – Király utca – Arany János utca (illetőleg a Széchenyi utca páros oldalának telekvégéig, az egykor itt folyó Szinva, illetve a Pece és Szinva összefolyása jelentette) határáig. A lakótelepet a Király utca osztja keleti és nyugati részre. A keleti részt Szinva–Népkert lakótelepnek, a nyugati részt Belvárosi lakótelepnek nevezték építésztervezői. A Miskolc Város Közoktatásáért Közalapítvány fenntartásában működő Célpont Közösségi Tér 2018-ban a *Vörösmarty Város-Rész-Vétel* című pályázat keretében tűzte ki célul, hogy közösségépítő programokkal segítse

elő az itt élők identitásának növelését, városrészhez való kötődését. A közös értékek felkutatására való törekvés két helytörténeti kiadvánnyal zárult. Ezekből felfedezhetjük a Vörösmarty-városrészen kívül a Selyemrét történetét, nevezetességeit, látványosságait, építészeti és természeti értékeit és az ide kötődő elődök legendáit, elfeledett történeteit. Mindkét füzet olvasmányos írások segítségével kalauzolja el olvasóit a városrészek egyediségébe és gazdagságába, garancia erre a *Szemlények Miskolc város történelméből* helytörténeti blog szerkesztője. (ZL)

Répáshuta. Fotókban megőrzött múlt. Szerk.: Novákné Mlakár Zsófia. *Répáshuta: „Az egészséges Életmódot, az Ifjúságért, Répáshutáért” Köz-alapítvány, 2020. 112 p.*

A Bükk hegység déli lankáin található Répáshuta leginkább erdőgazdálkodásra, legeltetésre alkalmas területére a 18. század második felétől a korábban Hutabércen és Kőhután dolgozó morvaországi munkások települtek. Megélhetésüket a fakitermelés, mészégetés és szénéégetés biztosította, de fa- és mészfuvarozást is vállaltak a módosabb, igavonó állatokkal rendelkező fuvarosok. Az 1950-es évektől alapvetően megváltoztak a munkakörülmények, de az itt élők megélhetésének fontos alapját a fakitermelés mellett továbbra is az egyéb erdei iparágak jelentették egészen az 1980-as évek végéig. A *Répáshuta: egy szlovák falu a Bükkben* című, 1984-es múzeumi kiadvány megjelenése óta eltelt négy évtizedben nagy változások zajlottak le a település életében. 2014-ben a falu önkormányzata elhatározta, hogy a Herman Ottó Múzeum szakmai segítségével egy fotókiállítással szeretné segíteni a Répáshután egykor működő hagyományos erdei mesterségek és az ezt művelő lakosok emlékezetének megőrzését, hagyományaik átadását a fiatalabb generációk számára, valamint megismertetését a településre látogatókkal. A kezdeményezést támogató történész 2015 első négy hónapjában felhívást tett közzé a falu mesterségeit, mindennapi életét és a település arculatát bemutató fényképek összegyűjtésére. A felhívásra érkezett közel 1000 fotót a helyi önkéntes csoport tagjai digitalizálták, majd megtörtént a felvételek adatainak leírása és a rajtuk szereplő személyek, események, helyek azonosítása is. Ezt követően állt össze és nyitották meg 2015-ben a *Hagyományos erdei mesterségek képekben* című kiállítást a településen. A 2016-ban folytatódó gyűjtésnek köszönhetően, a faluban működő civil szervezet támogatásával újabb tablókkel bővült tovább a tárlat, amely napjainkban is látogatható. Az állandó kiállításon szereplő képek csak töredékét jelentik az egész gyűjteménynek. A most megjelent kötet alapját a tárlaton látható fotók képezik. A látványos album válogatva mutatja be a répáshutaiak

számára fontosnak tartott személyekkel, helyekkel, itt művelt tevékenységekkel kapcsolatosan összegyűjtött privát fotográfiákat. A kötet történeti értéke és haszna vitathatatlan. A borítón szereplő látkép kivételével a mű 223 db, javarészt az 1950-es és 1980-as évek között készült, kizárólag fekete-fehér fényképet tartalmaz. Közreadásuk tematikus csoportosításban (*Falukép, Répáshutaiak és a Bükk, Erdei munkák, Mészégetés, Szénéégetés, A falu mindennapi élete, Átható életkedv, Ünnepi pillanatok, Katonaképek, Tekintetük kísér..., Portrék*), 10 fejezetben történt. A könyv előszavát Viga Gyula néprajzkutató, az *Egy fotógyűjtés margójára* tanulmányt a kötetet szerkesztő Novákné Mlakár Zsófia történész-muzeológus írta. A reprezentatív fotóalbum Répáshuta múltját, hagyományait, identitását szemlélteti, őrzi és örökíti tovább. (ZL)

Rožňava a Miskovec – priemyselné dedičstvo. Rozsnyó és Miskolc – ipari örökség. [Rozsnyó]: OZ Medza, [2020], 96 p.

A kötet Szlovákia és Magyarország együttműködésével és az Európai Unió támogatásával megvalósult Interreg pályázati projekt eredményeként született meg. Közreműködő szervezet a szlovák fél részéről a Rozsnyói Bányászati Múzeumhoz köthető OZ Medza, a magyar fél részéről a miskolci Észak-Keleti Átjáró Egyesület volt. A kötet a közreműködők és a projekt bemutatását követően Rozsnyóval és Miskolccal foglalkozó tanulmányokat tartalmaz, melyekben a szerzők – Balogh Attila, Bereczki Zoltán, Darázs Richard, Horváth Pavol, Kapusi Krisztián, Kolesárová Gabriela, Lackanič Pavol – felvillantják a két város ipari múltját, az ipari munkásság szabadidős tevékenységét, a munkáskolóniák életét, miközben igyekeznek párhuzamot vonni a két város életére, kultúrájára vonatkozóan. A tanulmányok szövege szlovák és magyar nyelven is olvasható. A kötetet számos archív fotó illusztrálja, a képaláírások is kétnyelvűek. (BM)

Selmeczi Kovács Attila: A sokarcú népi gazdálkodás. Budapest: Honismereti Szövetség, 2021. 208 p.

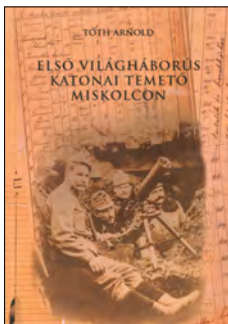
A szerző mintegy hatvan éve foglalkozik a paraszti gazdálkodás kutatásával. Jelen tanulmánykötet a témában korábban már megjelent írásainak ismételt közzététele. A tanulmánykötet három fejezete, a lapok terjedelmét tekintve mintegy fele érinti térségünket. Az ónodi tanulmány eredeti megjelenési helye *Ónod monográfiája*, Szendrő

város paraszti gazdálkodásáról szóló írásé *Szendrő monográfiája* volt. A nyomtatás termelékenységéről szóló tanulmány az Agrártörténeti Szemlében látott napvilágot 1971-ben. A tanulmánykötet egyúttal tisztelgés a szerző részéről két tanítómestere, a néprajztudomány két kiemelkedő személyisége, Balassa Iván és Gunda Béla emléke előtt, akik pályáján elindították, és a téma iránti fogékonyságát élesztgették. (BM)

Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin nemzetiségek néprajzából. II kötet. Szerk.: Székely András Bertalan. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2021. 185 p.

A címben felsorolt magyarországi nemzetiségekkel foglalkozó néprajzi, történeti, politikai földrajzi és művelődéstörténeti tanulmányoknak teret adó kötet kilenc tanulmányt foglal magába. Ezek közül három görög, kettő-kettő lengyel és örmény, egy-egy pedig bolgár és ruszin vonatkozású. Térségünk ez utóbbi révén érintett; a szerző egy elnéptelenedő, de újjászületni kívánó, egykori görögkatolikus ruszin települést, Tornabarakonyt, annak változó világát mutatja be, s a címdalonn is e falu fotója látható. Minden tanulmány végén az adott nemzetiség nyelvére lefordítva is olvasható a szöveg, a kötet legvégén pedig angol nyelvű összefoglalók vannak. (BM)

Tóth Arnold: Első világháborús katonai temető Miskolcon. A tetemvári hősi kistemető nyilvántartása. Forráskiadás. Miskolc: Háromkő Egyesület, 2021. 127 p.

A miskolci Hősök kis temetője a Tetemvár városrész temetődombján, a református Deszkatemetőtől és a Hősök temetőjétől néhány száz méterre, északnyugatra található. A sírokban az Osztrák–Magyar Monarchia soknemzetiségű hadseregének katonái nyugszanak, akiket 1914 ősztől 1915 kora tavaszáig a galíciai frontról sebesülten vagy fertőző betegen a miskolci barakk-kórházba szállítottak, és itt vesztették életüket. Melléjük számos polgári egyént is temettek, a kórház egészségügyi és ellátó személyzetének tagjait, akik ápolóként vagy más szolgálat közben kaptak el halálos kimenetelű fertőző betegségeket. A temető, a hazájukért hősi halált halt honvédek emlékhelye több évtizeden át a feledés homályába merült, erdő és gaz nőtte be a sírokat. 1991-ben a miskolci cserké-

szek kezdtek el a sírkövek felkutatását, az elburjánzott növényzet eltakarítását, a temető rendbetételét. 2017-ben Miskolc városa és a Honvédelmi Minisztérium közös pályázat keretében, állami támogatásból, nagyszabású temetőfelújítást hajtott végre a város első világháborús temetőiben, amelynek eredményeként a katonai sírkertek méltóképpen megújultak. A Hősök kis temetőjének rövid története képezi a kiadvány bevezető közleményét. A kötet forrásközlése négy forrás felhasználásával, összevetésével készült el. A kiindulópontot a cserkészek 2016-ig helyszínen rögzített sírkőadatai adták. A második forrást az a 630 személy adatait tartalmazó, sokáig elveszettnek hitt temetőkönyvi nyilvántartás jelentette, amely Dobrossy István (1946–2015) történész, levéltár-igazgató hagyatékából 2017-ben került elő. A harmadik forrás a Hősök temetőjének kataszteri térképe volt, amelyen a sírok számozás szerinti elhelyezkedése látható a temetőben. A negyedik, legteljesebb forrást Miskolc első világháborús halottainak anyakönyvi adatbázisa jelentette. A három levéltári forrás és a kiinduló helyszíni felmérés adatainak összevetése számtalan érdekes tanulsággal szolgált, ezt a történész-néprajzos szerző a *Forrásközlés* című tanulmányában foglalta össze. A tetemvári hősi kistemető nyilvántartása kivonatolt táblázatban, betűrendben közli Adler Oszkártól Zsurics Mátyásig 596 személy legfontosabb, tíz fő adatszoport összefésült, egyesített személyi adatait. A teljes adatbázis PDF-formátumban a kötetet kiadó Háromkő Egyesület honlapján érhető el. A tetemvári hősi kistemető megújulásához, mai állapotának kialakításához több mint másfél évtizedre és sok száz önkéntes elhivatott munkájára volt szükség. A kiadvány megjelenését Miskolc Megyei Jogú Város 2020. évi Kulturális Mecénás Alapja támogatta. (ZL)

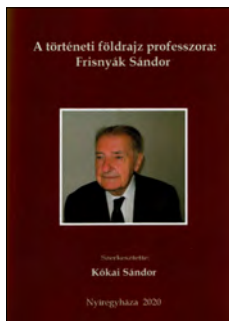
Tóth Arnold: Fejezetek a miskolci Tetemvár történetéből. Miskolc: Háromkő Egyesület, 2021. 23 p.

Tóth Arnold: Helytörténeti mozaikok a miskolci Jókai-városrész környékéről. Miskolc: Háromkő Egyesület, 2021. 26 p.

A Háromkő Egyesület Miskolc Megyei Jogú Város által meghirdetett *Helyi identitás és kohézió erősítése* pályázat keretein belül valósította meg a Jókai-lakótelepen közösségépítő programjait, *Jó a Jókain!* – közös programok, közös identitás címmel. A projekt részeként a *Kincskereső* programban helytörténeti gyűjtőmunkára, helyismereti előadásokra és közösségépítő játékokra került sor. Ennek a munkának a lezárása a két egymáshoz kapcsolódó

kiadvány. Mindkét kötet a kiállítás anyagára épül. Az első füzetből a tetemvári utcaneveket, a Szentpéteri kaput, a tetemvári baktort, tűzvészeket, piacot és a Búza teret ismerhetjük meg. Külön fejezetben olvashatunk a Deszkatemetőről, e temetőben található 24 védett sírról és a Hősök temetőjéről. Önálló rész foglalkozik a 17. század óta folyamatosan álló fatemplomok múltjával, az elsőtől az 1999-ben helyreállított, negyedik Deszkatemplomig bezárólag. A kötet utolsó írása Tetemvár szőlő-, bor- és pincekultúrájának kivonata. A második füzet az ortodox templom és a görög kereskedők történetével kezdődik. A Jókai-lakótelep emblemikus épületének, a Malomnak a kialakításába, valamint a vízi- és gőzmalmok történetébe külön fejezet nyújt betekintést. Az 1960–1990 közötti időszak a hazai városépítészetben a nagy lakótelepek, városrészek születésének korszaka. A miskolci panelépítkezés legdinamikusabb periódusa az 1972–1984 közötti bő évtized volt. Ekkor épült ki és készült el 1985-re mai formájában a Jókai-lakótelep is. A kiadvány zárófejezete a Weidlich-palota névadójával, építésének körülményeivel, a Fekete Kutya üzlettel, az Apolló mozival és a palotát tervező Hajós Alfréd miskolci munkásságával ismerteti meg olvasóját. Mindkét füzet városrészeire vonatkozó kronológiája az első Deszkatemplom építésének évével (1637) indul, és 2019-ig, a konkrét projekt elindulásáig terjed. (ZL)

A történeti földrajz professzora: Frisnyák Sándor. Szerk.: Kókai Sándor. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem Földrajztudományi Tanszéke, MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága, Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztálya, 2020. 124 p.

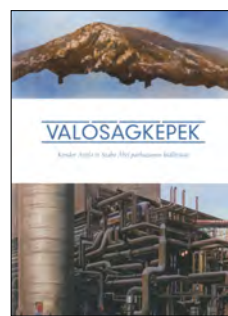
85. születésnapjára köszöntötték pályatársai a jeles kutatót ezzel a kiadvánnyal, aki térségünk történeti földrajzának kutatása terén is sokat tevékenykedett. A közreadott írások – részben másodközlések, részben a születésnap rendezvényen elhangzott előadások szerkesztett változatai – a jubiláns tanári, tudományos kutatói és tudományos közéleti tevékenységével foglalkoznak. (BM)

Válogatás a régi Torna vármegye textilmintáiból. Gyűjtötte és szerkesztette: Gyarmati Éva. Baráti Kör Tornabarakonyért Alapítvány, 2019. 60 p.

A kiadóként jegyzett civil szerveződés, mely alapcéljai között említi a népi hagyományok megőrzését, felkutatását

és terjesztését, 2014 nyarán hímző-szövő tábort szervezett fiatalok részére, melynek keretén belül nyolc abaúj-tornai településen végeztek gyűjtőmunkát. Összességében közel ötszáz textil adatait rögzítették. Ez az anyag a Néprajzi Múzeum adatárában nyert elhelyezést. Ez a kiadvány válogatást nyújt ebből az anyagból jó minőségű fotók és a hozzájuk tartozó mintarajzok segítségével. A mintarajzokat követően a keresztszemes hímzés leírásának segítségével az arra vállalkozók akár ki is próbálhatják képességeiket, megtanulhatják az alapvető technikai fogásokat. A kötet végén a szerkesztő röviden bemutatja a falusi háztartások textilféleségeit, a gyűjtésre vonatkozó adatokat, és az alapvető szakirodalom jegyzékét is közli. (BM)

Valóságképek. Kondor Attila és Szabó Ábel párhuzamos kiállításai. Szerk.: Barkóczi Ákos. Miskolc: Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria, 2022. 59 p.

Kondor Attila és Szabó Ábel közös kiállítása 2022. március 10-től május 8-ig volt látható a

Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria Rákóczi-házában. A tárlaton a középkorú képzőművészgeneráció két jelentős alkotójának modern város- és tájképi ábrázolásai szerepeltek. A tájékoztató katalógust Sulyok Miklós *Valóságképek* című írása nyitja, amelyet Kondor Attila *A Feltétlenül nyíló ajtó* című írása követ. A következő rész az összes kiállított mű reprodukcióját – Kondor Attila 25 képét és Szabó Ábel 20 festményét – egymással vegyítve mutatja be, valamint Kondor Attila *Belső könyvtár* című 2018-as animációs filmjének adatait is közli. A tárlat katalógusa a képgrafika szakot végzett alkotók szakmai életrajzaival és műtárgyjegyzékkel zárul. A kiadvány a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg, képanyagát kiállítási enteriőr-fotók is gazdagítják. (ZL)

Ifj. Vass Tibor – Csák Lászlóné: Fejezetek Bánszállás-Bánya-telep történetéből. Ózd: Szereket Gyermekéi Alapítvány Ózdi Szép Szó Irodalmi Kör, 2020. 114 p.

A szerzőpáros dolgozata a helyi és megyei honismereti pályázaton is szép eredménnyel szerepelt. Ózd egy pusztulóban levő településrészének állít emléket ezzel a kiadvánnyal. Az 1870-ben létrehozott település lakói egymástól nagyon különböző, távoli vidékekről (Horvátország, Bukovina, Erdély, Morvaország)

verbuválódtak. Az elmúlt évtizedek során közösséggé kovácsolódtak. Az ott élők fő megélhetési forrása 1870–1935 között a bánya volt. A helyi bánya bezárását követően voltak, akik elköltöztek, de voltak, akik az ingázást választották. Az 1970-es évektől egyre inkább nyugdíjasok telepévé vált. Az 1980-as években hátrányos helyzetű családokat telepítettek Bánszállásra, akik képtelenek voltak betartani az emberi együttélés normáit, pusztítani, rombolni kezdtek, viselkedésükkel lehetetlenné tették az ott élők nyugodt életét, menekülésre kényszerítették őket. Ezzel megpecsételődött a telep sorsa, napjainkban „végstádiumban” leledzik. A könyv két forrásból táplálkozik: egyrészt a hét évtizedet meghaladó bánszállási életút tapasztalataira, másrészt könyvtári és levéltári kutatómunkára. (BM)

Wolf Mária: Hejőkeresztúr-Vizekköze. A tatárjárás régészeti emlékei I. Opitz Archaeologica 22. és Monográfiák a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékéről 10. Budapest: Martin Opitz Kiadó és Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszék, 2022. 289 p.

A kiadvány a Hejőkeresztúr határában 1995–1996-ban feltárt, a tatárjárás során elpusztult település régészeti anyagának bemutatását és elemzését, a lelőhely és a muhi csata lehetséges kapcsolatát tartalmazza. Az állatcsontanyag (Bárány Annamária), archeobotanikai (Gyulai Ferenc), archeometriai (Fórizs István, Wolf Mária és Mester Edit), metallográfiai (Barkóczy Péter), valamint mikroszkópos petrográfiai (Szilágyi Veronika, Józsa Sándor, Lukács Réka és Szepesi János) leletanyag részletgazdag, több szempontú ismertetése és kiértékelése a kötet tekintélyes terjedelmű része. A településszerkezet vizsgálata egyértelművé tette, hogy a falu élete a 10–11. században kezdődött és a 13. század közepéig tartott, ekkor volt a legnagyobb a kiterjedése. Élénk kereskedelmi kapcsolatait a leletek sokirányú elemzése igazolta. A nagy számú fémtárgy (köztük fegyverek, kardok, lemezpáncél, sodronyíngék) azonban arra utalnak, hogy a lakók váratlan támadás következtében hirtelen, pánik-szerűen hagyhatták el a helységet. A leletek korát és a lelőhely fekvését figyelembe véve ez a támadás a tatárjárással, pontosabban a muhi csatával azonosítható. A leletdokumentáció egészét tekintve megállapítható, hogy a lelőhelyen a muhi csatából menekülők régészeti hagyatéka keveredett egy Árpád-kori falu anyagi kultúrájának emlékeivel. A muhi csata és a magyar tábor helyszínét a kutatók nagy része Hejőkeresztúr területéhez köti. Ennek azonban a műben bemutatott, helyszínnel kapcsolatos újabb adatok ellentmondanak, így valószínű,

hogy a csata területét a Hejőkeresztúr–Muhi vonaltól keletre kell továbbra is keresni. A monográfiában szereplő régészeti leletanyag és az eredmények közzlése *A tatárjárás Magyarországon és a mongol hódítás eurázsiai összefüggései* című kutatási program keretében, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával valósult meg. A könyv a Nemzeti Kulturális Alap és az Árpád-ház Program támogatásával készült. (ZL)

Zelenák István: Az 1945-ben „málenkij robotra” elhurcolt tokajiak emlékére. Budapest: Tokajért Alapítvány, 2022. 34 p.

A kiadvány értékes adatokat tartalmaz a Tokajból és környékéről erőszakkal elhurcolt kommunizmus áldozatairól. 1945 januárjában 157 fő munkaképes német származású férfi és nő összeírását adta parancsba a szovjet Vörös Hadsereg parancsnokságának tokaji ügyeket intéző kapitánya az Ukrajna területén végzendő kényszermunkára. Kolobkov főhadnagy Lefler György járási főszolgabíróval és Tasnádi Ferenc nyugalmazott főjegyzővel tárgyalva megismerhette a helyi lakosság helyzetét. A tokaji vezetők a kezdeményezést magukhoz ragadva mindent elkövettek a tervezett létszám jelentős csökkentése érdekében. Indoklásuk szerint a község lakosságának tekintélyes része a Tisza-híd újjáépítésén és a hadiüzemé nyilvánított fűrésztelepen dolgozott, így máris kivették részüket a rendkívüli munkából. Lefler György és társa kitaró munkáját egyedülálló eredménnyel zárta: a megállapított létszámigényt 157-ről 31 főre sikerült csökkenteni, amelyhez önként további 4 fő csatlakozott. Külön fejezetben olvashatjuk a ma élő visszaemlékezők közléseit a málenkij robotra elhurcoltakról. Ebből kiderül, hogy 1946 elején újabb deportálás, majd két esetben politikai okból internálás is történt, amelyek érintettjei ugyancsak helyi lakosok voltak. A Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Fiókleveletárában megtalálható egy 30 fős, Tokajban, 1945. május 28-án keltezett, deportáltak neveit tartalmazó névsor, személyi adatokkal. A levéltári irat nem kutatható, mert védelmi időn belüli személyekről is tartalmaz adatokat, a dokumentumba kizárólag hozzátartozók nyerhetnek betekintést. A további írásokból Rudolf Erzsébet visszaemlékezését és Sternbach Irén kárpátaljai zsidó tanítónő és férje, Zelenák Lajos tragikus sorsát ismerhetjük meg. A témában végzett hosszúságú kutatómunka gyakorlati eredményeként született füzet a kulcsfontosságúnak tűnő és nehezen hozzáférhető forrásokat és adatokat igyekszik elérhetővé tenni. (ZL)

ENCSI BIBLIOGRÁFIA

Hideg Ágnes

A bibliográfia *Encsre* vonatkozó önálló kiadványokat, szakdolgozatokat, kiállítási katalógusokat, térképeket és tanulmányokat, ill. cikkeket, részleteket közöl; felhasználva a könyvtári adatbázisok, online katalógusok, ill. előzőleg megjelent bibliográfiák tételeit. Utolsó részében olyan eredeti forrásokat tár fel, melyek a *Herman Ottó Múzeum* adattáraiban található (Helytörténeti Dokumentáció, Néprajzi Adattár, Fotó-Negatívár). Két jelzet a levéltári kutatáshoz nyújt segítséget (371–372). Az *Encshez* később (1984) csatolt részekre (*Abaújdevecser, Fügöd, Gibárt*) nem történt kutatás. Az *Encsi Hírek* című helyi újság cikkei nem kerültek külön feldolgozásra; a település honlapján elérhető az újság digitális változata (https://www.encs.hu/?module=news&fname=helyi_ujsag), ill. a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár online katalógusában (www.rfmllib.hu) kereshetők a cikkei. A könnyebb használhatóság érdekében a visszakereséshez szükséges minimális adatokat közöltük időhatárok nélkül. A tételek a címek alfabetikus sorrendjében követik egymást, elől a számmal kezdődő címek találhatóak. A [] zárójelben kiegészítések, pontosítások találhatóak. Lezárva: 2020. december.

A BIBLIOGRÁFIA SZERKEZETE

1. **Önálló kiadványok**
2. **Adatok, cikkek, fejezetek, részletek**
3. **Iratok, fényképek, tárgyak (levéltár, múzeum)**
4. **Személynévmutató**

Rövidítések:

Ált. = általános; B.-A.-Z. = Borsod-Abaúj-Zemplén; BK = Borsodi Könyvtáros; BSz = Borsodi Szemle; Bp. = Budapest; BUBIV = Budapesti Bútoripari Vállalat; DE = Debreceni Egyetem; DH = Déli Hírlap; EÉ = Evangélikus Élet; ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem; é.n. = év nélkül; et al. = és mások; ÉM = Észak-Magyarország; évk. = évkönyv; fol. = nagyobb alakú kiadvány/lapok; GSz = Görögkatolikus Szemle; H = Honismeret; HOM = Herman Ottó Múzeum; ig. = igazgatóság; isk. = iskola; K = Könyvtáros; köt. = kötet; ld! = lásd!; LKM = Lenin Kohászati Művek; MÉ = Magyar Építőművészet; MN = Magyar Nemzet; MNM = Magyar Nemzeti Múzeum; múz. = múzeum/i; N = Napjaink; NÉ = Néprajzi Értesítő; Nsz = Népszabadság; ny. = nyomda; o. = oldal; összeáll. = összeállította; PH = Polgármesteri Hivatal; Sz = Szülőföldünk; sz. = szám; szerk. biz. = szerkesztőbizottság; V = Vizeink

1. Önálló kiadványok

- 1.10 éves az Országos Amatőr Képzőművészeti Alkotótábor. Telkibánya, Gönc, Encs / összeáll. Fajó János. Bp. Fipress 1986. 39 o.
2. 20 éves az encsi Évgyűrűk Nyugdíjas Klub. Encs, Városi Művelődési Központ és Könyvtár 2009. 121 o.
3. A család szerepe a gyermekek egészséges életmódra nevelésében – encsi és gibárti családok életének tükrében / Kornis Andrea. Eger, Ho Si Minh Tanárképző Főiskola 1989. 40 o. [Szakdolgozat]
4. A föld- és közmunkaprogramok szerepe az Encs térségbeli szociális gondok enyhítésében / Bucskó Tamás. Debrecen, DE 2005. 65 o. [Diplomadolgozat]
5. A gyermekek könyvtári ellátásával kapcsolatos irányelvek érvényesítése az encsi Nagyközségi és Járási József Attila Könyvtárban / Gyöngyössi Andrásné. 1978. 44 o. 12 fol. [Szakdolgozat]
6. A hátrányos helyzetű gyermekek megítélése Encs város óvodájában és általános iskoláiban / Micsán Nikolett. Bp. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar 2003. 63 o. 16 fol. [Szakdolgozat]
7. A járási könyvtár hálózati, módszertani és irányító munkája / Szabó Gyula. Encs, 1967. 8 fol.
8. A közművelődési határozat végrehajtásának pozitív, negatív tapasztalatai Encs községben / Ruff Mária. 1976. 53 o. [Szakdolgozat]
9. A mezőgazdasági termelőszövetkezet fejlődése Encs községben a felszabadulástól napjainkig / Kollár Erzsébet. 1979. 55 fol. [Szakdolgozat]
10. A mi Encsünk / szerk. Molnár János. Encs, Encsi Városvédő és Szépítő Egyesület 2008. 252 o.
11. A népművelési munka 1963/64. évi feladatai az encsi járásban. Útmutató a korszerű formák és módszerek alkalmazására. Encs–Miskolc, Borsod Megyei Nyomdaipari Vállalat 1963. 27 o.
12. A történelem segédtudományai az Európai Unióban „határok nélkül”. Nemzetközi konferencia ragyolczi Csoma József heraldikus, genealógus, archeológus születésének 160. évfordulója alkalmából. Encs–Abaújdevecser, 2008. május 17–18. / szerk. Evva Margit et al. Encs, Városi Művelődési Központ és Könyvtár 2009. 177 o.

13. A zsidóság története Encsen / Krusóczki Ferenc. Encs, Önkormányzat 2019. 46 o.
14. Abaházi Katalin bődíszműves kiállítása. Encs, Városi Művelődési Központ 1984. [Leporelló]
15. Abaúji múlt. A 2013 júniusában Encsen megrendezett Abaúj-Rákóczi konferencia szerkesztett anyaga / szerk. Kércsi Tibor. Encs, Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület 2013. 82 o.
16. Abaúji szöttesek / Szabó Sándorné. Encs, Közművelődési Intézmények 1992. 39 o.
17. Az Encs Járási Pártbizottság beszámolója a párttervezetnek. Encs, MSZMP-EJB 1975. 44 o.
18. Az Encsi Gimnázium évkönyve, 1962/63–1966/67. Encs, 1967. 63 o.
19. Az encsi járás élelmiszer- és fagazdaságának helyzete, fejlesztésének iránya és lehetőségei, 1975–1985. / Ujhelyi János. Miskolc, Borsod m. Tanács VB. Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Osztálya 1975. 94 o.
20. Az encsi járás juhtenyésztésének 25 éves fejlődése és további fejlesztésének lehetőségei, 1970 / összeáll. Ujhelyi János. Encs, 1971. 81 o.
21. Az encsi járási könyvtár módszertani munkája / Tamási Istvánné. Encs, 1974. 60 o. 13 fol.
22. Az encsi sport 75 éve / Mező László. Encs, Encsi VSC elnöksége 2006. 148 o.
23. Az encsi többcélú sportcsarnok első két éve / szerk. Kovács Mihály. Miskolc, Miniatur Könyvgyűjtők Klubja 1985. 73 o. [Minikönyv]
24. Az Encsi Váci Mihály Gimnázium évkönyve, 1963–1983 / szerk. Kormány Pál. Encs, 1983. 76 o.
25. Az Encsi Városi Sportközpont története, 1983–2008 / Mező László. Encs, Encsi Városi Sportközpont 2008. 116 o.
26. Az encsi „Zója” MG. TSZ. gazdálkodása gazdaságföldrajzi szemmel / Varga Józsefné. 198? 20 fol. [Záródolgozat]
27. Barcsi Pál grafikusművész kiállítása. Encs Járási Művelődési Központ kiállítóterme 1982. 4 o. [Katalógus]
28. Bella János festőművész kiállítása, Encs 1997. augusztus 8. – szeptember 12-ig / [bevezető] Szabó Ernő. Miskolc, 1997. [Leporelló]
29. Borsod-Abaúj-Zemplén megye úthálózati térkép. Bp. Magyar Közút Nonprofit Zrt. 2015. 1 térképlap [Folyamatos kiadás]
30. Csabai Kálmán. 1982. [Leporelló]
31. Czinke Ferenc Munkácsy-díjas grafikus kiállítása. Encs Járási Művelődési Központ kiállítóterme / bevezetőt írta Bereczky Loránd. 1981. [Leporelló]
32. Dr. Thóbiás Gyula. Emlékezés egy elfeledett ornitológusra / Sándor Róbert. Miskolc, Szerző 2008. 91 o.
33. Egy elfeledett királyunk, Aba Sámuel / Wolf Mária. Encs, Magánkiadás 2006. 46 o.
34. Emlékezzünk a felszabadulásra / Encsi Járási Művelődési Tanács. Encs, 1970. 24 o.
35. Encs / összeáll. Bolló János. Encs, Városi Tanács 1985. 47 o.
36. Encs 1945–1985 / szerk. Molnár János et al. Encs, Városi Tanács 1986. 165 o.
37. Encs. Történelmi áttekintés / Beke Gusztáv. Encs, PH 2000. 99 o.
38. Encs hely-, oktatás- és iskola-története / Bodnár Boglárka. Debrecen, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola 2010. 44 o. [Szakdolgozat]
39. Encs képekben / Onda Róbert. Encs. Önkormányzat 2017. 55 o.
40. Encs község története 1963-ig / Orosz János. Encs, 1964. 17 fol.
41. Encs társadalmi, gazdasági fejlődése 1945-től 1962-ig / Bolló Péterné. Sárospatak, Comenius Tanítóképző Főiskola 198?. 33 o. [10] fol. [Szakdolgozat]
42. Encs város adattára. 1986. Encs, Városi Tanács
43. Encs város utcái / Gulyás János. Encs, PH 2000. 50 o. (Encsi füzetek 4.)
44. Encs város és vonzaskörzete hosszú távú terület- és településfejlesztési koncepciója 1986–2000. Encs, Városi Tanács VB. Terv Osztálya
45. Encs-Forró. Miskolc, '96 Stúdió 1993. 1 térkép és 2 társtérkép [Idegenforgalmi térkép]
46. Encsi Híradó, az Encsi Városi Tanács lapja / felelős szerk. Mészáros István. Miskolc, 1988–1989.
47. Encsi Hírek, a város polgárainak lapja. Kiadja: Encs Város Önkormányzata. Megjelenik: havonta 1991–2020.
48. Encsi járás 25 éve a sajtó tükrében. Cikkbibliográfia / Takács Gyula. Encs, 1973. 244 o.
49. Encsi járás fejlődése számokban. Encs, 1975. 33 o.

50. Encsi járási adattár / szerk. Menyhért Béla. Encs, Encsi Járási Hivatal 1983. 305 o.
51. Encsi kalendárium, 1990 / szerk. Molnár János, Nagy Józsefné, Vidák István. Encs, József Attila Városi Könyvtár 1989. 197 o.
52. Épült társadalmi összefogással / szerk. Tóth Lajos et al. Encs, 1983. 37 o.
53. Gemeinde P. Encs in Ungarn Ofen Pesther-District. 1845. 1 térképlap [Gyöngyöshalász birtoktérkép]
54. Helyzetkép a megye városairól, 1991. Miskolc, 1993. 52 fol.
55. Hernád völgye – Encs környéke / szerk. Szabadfalvi József, Cseri Miklós. Miskolc, HOM 1992. 54 o.
56. Hernád parti himnuszok / Urr Ida. Encs, Encsi Városi Tanács 1985. 71 o.
57. Heves megye, Encs puszta adóközség, 1885. Bp. M[agyar] k[irályi] Államnyomda, 1891. 1 térkép [Gyöngyös birtoktérkép]
58. Hogyan...? Módszertani füzetek sorozat / sorozatszerk. Lukács László. Encs, Önkormányzat 2004-től
59. Honvédelmi nap Encsen. Miskolc, Magyar Honvédelmi Szövetség Borsod Megyei Vezetősége, 1979. 31 o. [1979. július 8-án. Műsorfüzet]
60. Kirojtolódott varázsszöveg: cigánysorsok, életek sejlő, sejtelmes lenyomatai / Matisz Miklós versei, írásai. Encs, Városi Művelődési Központ és Könyvtár 2006. 194 o.
61. Kistérségi közoktatási feladatellátó társulások. Partnerség a közoktatásban / szerk. Lukács László. Encs, Önkormányzat 2004. 327 o.
62. Könyvtári Híradó. Encs, József Attila Járási Könyvtár 1961–1965. Később Könyvtári Értesítő (1966–1968)
63. Közművelődési intézmények járási székhelyeken. Felmérés három járási székhelyen a közművelődési intézmények igénybevételéről. 1. köt. Encs és Törökszentmiklós / Nagy Attila. Bp. Népművelési Intézet 1972. 136 o.
64. Nevezetes emberek Abaújban / Szabó Sándor, Szabó Sándorné. Encs, Szerzők 1987. 353–396. o. [A kötet nem jelzi, hogy eredetileg hol jelent meg az írás.]
65. Pető János kiállítása / bevezetőt írta Dobrik István. 1982. 2 o. [Katalógus]
66. Pillanatkép a 2000. év iskoláiról és óvodáiról Abaújban / szerk. Kristóf Lajosné et al. Encs, Encsi Közoktatási Ellátási Körzet 2001. 199 o.
67. Szabályrendelet Forró-Encs állomás biztosítóberendezésének kezeléséről. Miskolc, Borsod M. Ny. 1955. 35 o.
68. Többcélú sportcsarnok Encsen / szerk. Kovács Mihály. Miskolc, Miniatur Könyvgyűjtők Klubja 1983. 59 o.
69. Tókey Péter festőművész kiállítása, Encs. Papp Sándor festőművész kiállítása, Encs. 1984. [Leporelló]
70. Zsignár István festőművész kiállítása. Encs, Művelődési Központ 1982. 2 o. [Katalógus]

2. Adatok, cikkek, fejezetek, részletek

71. II. Rákóczi Ferencre emlékeztek / Hegyi Erika = ÉM 2019. 84. sz. 6. o.
72. IX. Északmagyarországi Urbanisztikai Konferencia. Encs / Horváth Béla = Városépítés 1986. 4. sz. 30–33. o.
73. 8 tantermes általános iskola, Encs. Építész: Horváth F. Zoltán (ÉSZAKTERV) = MÉ 1988. 6. sz. 25. o.
74. 10 éves az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület / Horváth Csabáné = Sz 2017. 36–37. sz. 32–34. o.
75. 117 oldalas vádirat / Radványi Éva = DH 1973. 114. sz. 6. o. [Az encsi TÖVÁLL vezetőinek bűnpere]
76. 160 éve született Csoma József / Evva Margit = Hírlevél 2008. 45. sz. 26. o.
77. A 165 éve született ragyolczi Csoma József / Csorba Csaba = Abaúji Hírharang 2013. 1. sz. 3. o.
78. Az alkotás: boldogság/horpácsi = DH 1982. 33. sz. 2. o. [Borsos István kiállítása a miskolci Vasas Galériában]
79. A beruházások és hatásuk a megye mezőgazdasági fejlődésére a 3–4. ötéves terv időszakában / Barta Imre = BSz 1971. 3. sz. 1. o.
80. A bírói „édes” függetlenségről/gróf = DH 1991. 15. sz. 2. o. [Városi bíróság Encsen]
81. A borsodi irodalmi színpadok bemutatója / Priska Tibor = ÉM 1962. 106. sz. 4. o. [Encs]
82. A BUBIV gyáregysége Encsen = ÉM 1971. 53. sz. 3. o.
83. A felzárkóztatás programja. Encs és vonzáskörzete / Lipusz György = ÉM 1987. 173. sz. 3. o.
84. A fiatalok második otthona: az encsi járási kultúrház = ÉM 1955. 179. sz. 3. o.

85. A főkapitány „duplán számol” / Buzafalvi Győző = DH 1997. 297. sz. 3. o.
86. A gimnázium honismereti szakköre / Szabó Sándor = Az encsi gimnázium évk. 1962–67. Encs, 1967. 22–26. o.
87. A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentései 1983-ban / Wolf Mária, Simán Katalin = HOM évk. 1983–1984. 22–23. köt. 79. o. [Encs-Kelecsény]
88. A Hernád elvitte a Kakukkot / Gulyás Mihály = ÉM 1969. 100. sz. 7. o.
89. A Hernád étterem avatása Encsen = ÉM 1969. 99. sz. 2. o.
90. A József Attila Járási Könyvtár – Encs irodalmi színpadáról / Győri Erzsébet = BK 1960. 4. sz. 17. o. [1 kép]
91. A mozgó Encs. Kereskedelmi ellátottság legnagyobb járásunk központjában / Priska Tibor = ÉM 1970. 30. sz. 5. o.
92. A népi ellenőrzés a szénellátásról / Csorba [Barnabás] = ÉM 1969. 62. sz. 5. o.; 63. sz. 5. o.; 64. sz. 3. o.
93. A pedagógus fluktuáció főbb okai Borsod megyében / Halászi Aladár = BSz 1970. 3. sz. 1. o.
94. A talajvédelem eredményei a Bélus-völgyben. Érdekes tanácskozás és bemutató / Pozsonyi Sándor = ÉM 1971. 136. sz. 2. o.
95. A tenyészállatok haszna Encsen = ÉM 1963. 20. sz. 3. o. [Zója Termelőszövetkezet]
96. A termelőszövetkezetek vagyonszolgáltatásáról tanácskoznak Encsen = ÉM 1968. 105. sz. 6. o.
97. A térségnek az érdeke is / Bódisz Attila = ÉM 2020. 123. sz. 4. o. [Zrínyi Ilona Ált. Isk.]
98. A történeti Abaúj-Torna megye várai. Az őskortól a kuruc korig 2. / Sárközy Sebestyén, Nováki Gyula = HOM évk. 2001. 40. köt. 143–178. o. [Encs-Füged Várdomb 145–147. o.]
99. A vasútállomás neve nem változik [Encs] = Népfőnt 1987. 6. sz. 3–7. o.
100. A zöld város program ékessége a sportpark / Horváth Imre = ÉM 2019. 171. sz. 4. o.
101. Abaúj a felzárkóztatási programban / Dobos Klára = ÉM 1987. 71. sz. 5. o.
102. Abaúj egyetlen fedett uszodája / Sz. B. = DH 1991. 242. sz. 7. o.
103. Abaúji Helytörténeti Gyűjtemény, Encs = Múzeumok és kiállítóhelyek Borsodban / Szabadfalvi József, Viga Gyula. Miskolc, B.-A.-Z. Megyei Múz. Ig., 1979. 4. o.
104. Abaúji napok = DH 1979. 65. sz. 5. o.
105. Abaúji templomok = A kassai százéves egyházmegye történeti névtára és emlékkönyve. Kassa, 1904. 1. köt. 198–200. o.
106. Adatok az Alsó-Hernádvölgye és az abaúji Cserehát népi építkezéséhez / Vajkai Aurél = NÉ 1937. 118–135. o.
107. Akvarell / Priska Tibor = ÉM 1969. 219. sz. 6. o. [2 kép. Szathmáry István rendőr őrnagy festményeiről]
108. Alkotótábori alapozás akvarellal. Lóránt János Demeter Munkácsy-díjas képzőművész az encsi alkotótáborban = ÉM 1998. 166. sz. 7. o.
109. Áll az encsi evangélikusok temploma = EÉ 2005. 45. sz. 3. o.
110. Állam – önkormányzat – közművelődés. Kistelepülések Közművelődési Szakembereinek III. Országos Tanácskozása, Encs / Székely Klára = Szín 2001. 4. sz. 42. o.
111. Általános Iskola, Encs / Horváth Zoltán = Magyar Építőipar 1989. 1–2. sz. 22. o.
112. Az agrárarcú Abaúj / Hajdu Imre = ÉM 1987. 32. sz. 3. o. [Encs és vonzásokörzete]
113. Az alumínium tárolótól a laktinkeverő gépig. Az encsi gépjavító vállalat újdonságai = Nsz 1969. 196. sz. 6. o.
114. Az Aranyosi-völgy 1–6. / Baráth Lajos = ÉM 1966. 151–156. sz. 3. o. [Kultúra]
115. Az egyesületek szerepe a helyi társadalomban és a kulturális fejlesztésben Borsod-Abaúj-Zemplén megye néhány kistérségében = A kulturális közvetítés egyes területeinek változásai Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1990 és 1993 között / Harangi László et al. Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó 1994. 117–131. o.
116. Az első könyvesbolt / Hallama Erzsébet = ÉM 1960. 295. sz. 5. o.
117. Az elsőbálos építészterv és a szakrális tengely. Evangélikus templom, Encs / Csanády Pál = Alaprajz 2006. 3. sz. 24–27. o. [Simon Viktória építész.]
118. Az encsi 101-es iskolában = Nézőpont 1979. 17–18. sz. 6. o.
119. Az encsi alkotótábor kiállításai = DH 1986. 223. sz. 2. o.

120. Az encsi gimnázium az első győztes = DH 1986. 55. sz. 4. o. [Kézilabda]
121. Az encsi gimnáziumban / Leskó Pál = ÉM 1965. 257. sz. 11. o. [Sport]
122. Az encsi könyvtár néprajzi pályázata / Molnár János = Sz 1990. 15. sz. 48–49. o.
123. Az encsi Művelődési Otthon / Priska Tibor = ÉM 1962. 207. sz. 4. o. és 1963. 227. sz. 1. o.
124. Az encsi példa... = DH 1990. 284. sz. 7. o. [Úszás-
oktatás]
125. Az Encsi Ruházati és Szolgáltató Szövetkezetben /
Csorba Barnabás = Borsodi Szövetkezet 1980. 9. sz. 5. o.
126. Az encsiek szeretik a városukat / Hegyi Erika = ÉM
2019. 199. sz. 6. o.
127. Az építkezések és a kérdés / Udvardy József = ÉM
1981. 78. sz. 5. o.
128. Az összefogás értéke. Madácsi Bálint 2004-ben, egy
zavaros időszak után vette át az elnökséget a Mozgás-
korlátozottak Abaújtérségi Encs Város Egyesületében /
Dobos Mariann, Gy. = Humanitás 2010. 10. sz. 7. o.
129. Békekisgyűlés Encsen a Bercsényi-utcában = ÉM
1952. 111. sz. 1. o.
130. Bemutatkozik az encsi Görög Katolikus Egyházköz-
ség / Petrasevits Dénes = GSz 2005. 3. sz. 8–9. o.
131. Beszámoló a kisgyermeknevelés szakcsoport terve-
iről / Barna Lujza = Óvodai nevelés 1978. 3. sz. 111. o.
132. Bódva-völgyi kézművesek kiállítása = Kassai Fi-
gyelő 2010. 4. sz. 6. o.
133. Borsodiak reménysége / Horváth-Hegyi Olivér = EÉ
2004. 17. sz. 10. o. [Evangélikus templom]
134. Borsos István szoborkarikatúrái / Kiss József felvé-
telei = DH 1987. 78. sz. 2. o.
135. Budapesti Bútoripari Vállalat 10. sz. Encsi Gyáregy-
sége = Látogatás megyénk 22 üzemében / Erdődyne di
Giovanni Magdolna. Miskolc, Pályaválasztási Tanács-
adó Intézet 1977. 27–29. o.
136. Bútorgyár Encsen = DH 1975. 69. sz. 6. o.
137. Csak férfiaknak = ÉM 1968. 98. sz. 6. o. [*Hírek*
rovatban – Az encsi művelődési ház ilyen címmel tart
előadást.]
138. Cserehát – hátrányos helyzetű táj Borsod-Abaúj-
Zemplén megyében / Beluszky Pál = BSz 1977. 1. sz.
55. o.
139. Csoda Encsen, gasztrofesztivál Budapesten. Az
Anyukám Mondta étterem / Horváth Gábor, D. = MN
2013. 146. sz. 1. és 15. o.
140. Csokonai-díjas = ÉM 2007. 22. sz. 5. o. [Borsos Ist-
ván]
141. Csoma József ünnepség és konferencia / Csorba
Csaba = H 2008. 4. sz. 103–104. o.
142. Delfinek és kis békák a medencében = DH 1990. 65. sz.
6. o. [Úszóverseny]
143. Díjat kapott az Encsi Hírek / Hegyi Erika = ÉM
2019. 37. sz. 6. o.
144. Dobogós lett az Év tűzoltója versenyen = ÉM 2009.
49. sz. 9. o. [Iván József]
145. Egészséges ivóvizet kap Encs. = ÉM 1965. 243. sz.
2. o.; 1966. 129. sz. 6. o.
146. Egészséget mindenkinek! = ÉM 2008. 262. sz. 5. o.
147. Egy elmaradott terület felzárkózásának történeti
földrajzi lehetőségei / Gadócziné Fekete Éva = HOM
évk. 1989–1990. 28–29. köt. 351–379. o.
148. Egy éve nagyközség Encs / Orosz Júlia = ÉM 1971.
247. sz. 5. o.
149. Egy éves veretlenség „története” / Leskó Pál = ÉM
1964. 27. sz. 11. o. [Labdarúgás]
150. Egy hasznos tájékoztató = ÉM 1970. 132. sz. 6. o.
[Könyvtár]
151. Egy intézmény lesz / Hegyi Erika = ÉM 2020. 36. sz.
6. o. [Városi Sportközpont, Városi Művelődési Központ
és Könyvtár]
152. Egy könyvtárról/Hallama Erzsébet = ÉM 1962. 45. sz.
4. o.
153. Egy lépéssel közelebb a moziüzemek funkcióinak
maradéktalan betöltéséhez / Szebeni Győző = ÉM 1968.
290. sz. 4. o.
154. Egy országrész foglyai. Cigány képviselők felmé-
rése tíz faluban / Karosi Imre = DH 1998. 281. sz. 6. o.
155. Egy rendkívüli építkezés / Mészáros István = ÉM
1987. 155. sz. 2. o. [Iskola]
156. Ejtőernyősök Encs felett / Solymos László = DH
1979. 159. sz. 3. o.
157. Életmódváltás Encsen / Csirpák Lilli = Egyetemi
Lapok (ELTE) 1985. 6. sz. 8. o. [Cigányság]

158. Elhunyt Borsos István szobrász = ÉM 2020. 85. sz. 6. o.
159. Elkészült az encsi vízmű = ÉM 1967. 279. sz. 3. o.
160. Emberi történet – térbe zárva. Evangélikus templom, Encs / Erhardt Gábor, Simon Viktória = Régi-új magyar építőművészet 2006. 4. sz. 35–37. o.
161. Emeletes áruháza és új szaküzletek Encsen = ÉM 1969. 230. sz. 8. o.
162. Emlékek és tanulságok. Irodalmi színpadok feszítvélja. Megyei bemutató: Encs / Lázár Magda = N 1962. 4. sz. 3. o.
163. Encs = Abaúj-Torna vármegye / szerk. Molnár Endre. Bp. A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, 1935. 147–148. o.
164. Encs = Abaúji útikalauz. Miskolc, Abaúji Területfejlesztési Önkormányzati Szövetség Alpes ny. 1999. 10–11. o.
165. Encs = Borsod-Abaúj-Zemplén megye kézikönyve I. köt. / főszerk. Tiner Lajos. Bp. CEBA Kiadó 1998. 221–231. o.
166. Encs = Borsod-Abaúj-Zemplén megye településeinek atlasza. 357 település részletes térképe. Bp. HISZI 2005. 74–75. o.
167. Encs = Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 1956. / Kis József. Miskolc. BAZ M. Levéltár 2008. 131–139. o. (Levéltári füzetek, 47.)
168. Encs = Hernád völgye – Encs környéke. Borsod-Abaúj-Zemplén megye képes műemlékjegyzéke / Szabadfalvi József, Cseri Miklós. Miskolc, HOM 1992. 54. o. [Encs 12. o.]
169. Encs [iskolák] = Pillanatkép a 2000. év iskoláiról és óvodáiról Abaújban / szerk. Kristóf Lajosné et al. Encs, Encsi Közoktatási Ellátási Körzet 2001. 66–81 o. [Váci Mihály Gimnázium és Szakközépiskola, Encsi Diákotthon, Encsi Szakmunkásképző Iskola, Kazinczy Ferenc Általános Iskola és Művészeti Alapiskola, Petőfi Sándor Általános és Művészeti Alapiskola.]
170. Encs = Magyar településfejlesztési kézikönyv és adattár II. köt. / főszerk. Kasza Sándor. Hatvan, CEBA 1995. 72–73. o.
171. Encs = Magyarország művészeti emlékei 2. / Genthon István. Bp. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat 1961. 88. o.
172. Encs = Magyarország vármegyéi és városai I. köt. Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Bp. „Apollo” Irodalmi és Ny-i Részvénytársaság 1896. 295, 368, 458, 472. o.
173. Encs = Magyarország városai 1. / szerk. Karvalics László. Bp. Égisz Kiadó 1996. 251–253. o.
174. Encs = Miskolc és környéke mártírkönyve / Ráv Slomo, Paszternák. Tel-Aviv, Szerző 1970. 85–86. o.
175. Encs = Műemlékjegyzék Bp. Műszaki Könyvkiadó, 1960.
176. Encs – Kastélydomb = Borsod-Abaúj-Zemplén megye várai az őskortól a kuruc korig / Nováki Gyula, Sárközy Sebestyén, Feld István. Bp.–Miskolc, Castrum Bene – HOM 2007. 142–143. o.
177. Encs-Kelecsény = Az 1983. év régészeti kutatásai / szerk. Czeglédy Ilona. Bp. MNM 1984. 13–14. o.
178. Encs, a Cserehát és a Hernád-völgy / Buzafalvi Győző = DH 1998. 265. sz. 6. o.
179. Encs, a nagy szomszéd = Fügödi emlékkönyv / Petró András. Bp. Croatica 2007. 51–54. o.
180. Encs, akár a gyorsan növe fa / Hegyi Erika = ÉM 2009. 162. sz. 4. o.
181. Encs, közösségi ház 1986. Tervpályázat = MÉ 1989. 1–2. sz. 72–79. o.
182. Encs, r. k. templom. = A vármegye műemlékei / Genthon István, Szentiványi Gyula. Különlenyomat az Abaúj-Torna vármegye című műből. 3. o.
183. Encs. Tanusodától a telefonközpontig / T. Nagy József = MN 1987. 103. sz. 3. o.
184. Encs. A térség központja = Encsi kistérség / Sándor Róbert. Ózd, Inka K. 2005. 68–76. o.
185. Encs / Blaskó Tibor = Városépítés 1984. 2. sz. 13–15. o.
186. Encs / Molnár János = Hernád menti táj, Hernád menti emberek / szerk. biz. Ádám István et al. Encs, József Attila Járasi Könyvtár 1970. 53–72. o.
187. Encs / Pacsai János = Görögkatolikus Szemlélet 2015. 3. sz. 18–19.
188. Encs és Szerencs / brackó = DH 1984. 1. sz. 4. o. [Közigazgatás]
189. Encs és vonzáskörzete gyermekegészségügyének néhány kérdése a csecsemőhalálozás és krónikus beteggondozás tükrében / Bauer Imre, Vissy Ágnes = Népegészségügy 1987. 6. sz. 382–386. o.
190. Encs épülő nagyüzeme = ÉM 1973. 211. sz. 5. o. [Bútorgyár]

191. Encs határában. Váci most lenne 60 éves [vers] / Garai Gábor = Alföld 1985. 2. sz. 3. o.
192. Encs készül a nemzetközi szövetkezeti napra = ÉM 1968. 145. sz. 12. o.
193. Encs tovább fejlődik = ÉM 1968. 134. sz. 8. o.
194. Encs Városi Bíróság épülete, 1966. [1 kép] = Bírósági épületek Magyarországon / szerk. Dercsényi Balázs. Bp. HG & Társa Kiadó 1993. 112. o.
195. Encs városiasodásáért = ÉM 1968. 201. sz. 6. o.
196. Encs városról és Encs-Fügedről jelenidőben = Fügedi emlékkönyv / Petró András. Bp. Croatica 2007. 55–56. o.
197. Encsen dr. Papp Lajos elvtársat jelölték megyei tancstagnak = ÉM 1967. 37. sz. 2. o.
198. Encsen is működik mintavételi pont / Kavaleczné Hegyi Erika = ÉM 2020. 270. sz. 4. o.
199. Encsen lesz a megye legkorszerűbb gépjavitója = ÉM 1968. 138. sz. 3. o.
200. Encsi alkotások Barcikán = Borsodi Vegyész 1987. 42. sz. 4. o. [Képzőművészet]
201. Encsi ÁFÉSZ. Szépülő üzletek és mozgóbolt / Keszthelyi Erzsébet = Szövetkezet 1981. 24. sz. 4. o.
202. Encsi családsegítők a csobádiakért. Társulási szerződést kötött a két csereháti település önkormányzata = ÉM 2000. 28. sz. 6. o.
203. Encsi édesség negyven községnek = ÉM 1967. 55. sz. 6. o.
204. Encsi ifjúsági napok = DH 1985. 231. sz. 2. o.
205. Encsi gimnázium 1968. június / Benedek Miklós = ÉM 1968. 148. sz. 4. o. [Borsos István]
206. Encsi remények, gyümölcs és baromfi / Keresztény Gabriella = Szabad Föld 1987. 19. sz. 4. o.
207. Encsi vízmű átadása = Vizeink krónikája / szerk. Fejér László Bp. Vízügyi Múz. 2001. 289. o.
208. „Ennek a napnak üzenete van” = ÉM 2008. 231. sz. 3. o. [Idősek otthona]
209. Épül Észak-Magyarország legnagyobb bútorgyára = Nsz 1971. 158. sz. 5. o.
210. Eredményes ankét Encsen, az iskolán kívüli gyermeknevelésről = ÉM 1955. 76. sz. 4. o.
211. Eredményes munka tapasztalható az encsi Vörös Meteor Sportkörben = ÉM 1968. 129. sz. 7. o.
212. Értelmiségi klub Encsen = ÉM 1970. 22. sz. 4. o.
213. Esettanulmányok – Encs = A kultúráközvetítés egyes területeinek változásai Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1990 és 1993 között. Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó 1994. 135–146. o.
214. Eszmecserék közoktatáspolitikai feladatainkról = ÉM 1967. 125. sz. 3. o.
215. Export Encsről = ÉM 1969. 51. sz. 5. o.
216. Evva Margit = H 2014. 4. sz. 52–53, 55. o. [Honismereti Munkáért Emlékéremmel tüntették ki]
217. Ezer vagonos terménytároló épül Encsen = ÉM 1968. 139. sz. 6. o.
218. Fejlesztések Encsen / karosi = ÉM 1979. 231. sz. 3. o. [MEZŐGÉP]
219. Felforrt a hűtőgyártás Encsen / karosi = DH 1991. 240. sz. 2. o.
220. Felidéztek Encs történelmét = ÉM 2019. 232. sz. 3. o.
221. Fontos talajvédő tanácskozás Encsen = ÉM 1972. 95. sz. 6. o.
222. Földművesszövetkezeti áruházat kap Encs = ÉM 1967. 110. sz. 3. o.
223. Gazdagodó községek. Egy felmérés szerint az encsi járásban levő televíziók 45,3 százaléka mindössze hat községben, Encsen, Göncön, Aszalón, Halmajon, Mérán és Szikszón, a további készülékek a járás hetvennél több községében találhatók = ÉM 1968. 206. sz. 2. o.
224. Gazdasági tudósítás, Abaúj megye, Encs = Gazdasági Lapok 1857. 278. o.
225. Gépjavitó állomás épül Encsen = ÉM 1968. 135. sz. 4. o.
226. Gimnázium, Encs 1972 / Kovács László = ÉM 1972. 26. sz. 4. o.
227. Görög katolikus templom és parókia terve, Encs. Építész: Bodonyi Csaba = MÉ 1988. 6. sz. 38. o.
228. Gyár épül a Hernád-völgyben = ÉM 1972. 147. sz. 3. o. [BUBIV]
229. Hagyomány nélkül / Benedek Miklós = ÉM 1966. 223. sz. 6. o. [Gimnázium]

230. Háromezren a reformáció encsi ünnepén / Maros Éva = DH 1994. 257. sz. 4. o.
231. Hasznos kezdeményezés Encsen. Alkotók munkaközössége / Csutorás Annamária = ÉM 1970. 144. sz. 4. o.
232. Hasznos kulturális együttműködés = ÉM 1965. 54. sz. 6. o.
233. Helyismereti baráti kör alakult Encsen / Kerékgyártó ? = H 1989. 3. sz. 5. o. [Rövid hír]
234. Hernád menti Athénás / szil = ÉM 1968. 285. sz. 4. o. [Kultúra]
235. Híres volt, város lesz / B. I. –I. S. = DH 1983. 299. sz. 4. o.
236. Hogyan látják az encsieket a központból / Karosi Imre = Alkatrész 1979. 9. sz. 11. o.
237. Hol vannak a milliók? A felelőtlenségekért fizetni kell! / Pataki László = ÉM 1985. 78. sz. 3. o.
238. Holdszivárvány / Thóbiás Gyula = Időjárás 1945. (1947) 57. o.
239. Honismereti szakkör alakult Encsen / Bodgál Ferenc = ÉM 1961. 58. sz. 4. o.
240. Honvédelmi nap Encsen / T. I. = DH 1979. 157. sz. 4. o.
241. Húszezer lakosú központtá fejlesztik Encset = ÉM 1963. 254. sz. 3. o.
242. Ifjúsági napok Encsen. Október 6–18. = ÉM 1980. 234. sz. 2. o.
243. Ilyen még nem volt Encsen / Cs[utorás] A[nnamária] = ÉM 1970. 38. sz. 4. o. [Szocialista brigádok főruma]
244. Intézkedett a megye, de Encsen a köd nem oszlik / Várkonyi András = Magyar Hírlap 1968. 214. sz. 13. o. [Dr. Veres Béla orvos]
245. Ív, tér és fényjáték. Az encsi evangélikus templom / Somhegyi Zoltán = Atrium 2006. 3. sz. 52–56. o.
246. Járási tornaverseny Encsen = ÉM 1969. 61. sz. 7. o.
247. Járásról járásra. Encs / Adamovics Ilona, Priska Tibor. = ÉM 1968. 140. sz. 6. o. [Víz–szennyvíz. 1 kép]
248. Járásszékhely – falusi gondokkal / D’Elia Ferenc = Szabad Föld 1966. 2. sz. 9. o. [Községfejlesztés]
249. Jelentésfele Abaújából / Merényi László = N 1967. 4. sz. 2. o. [Népművelés]
250. Jó úton, nagy feladatok megoldása felé. Beszélgetés Pásztor Józseffel, az Encsi Ruházati KTSZ elnökével / Ónodvári Miklós = Borsodi KTSZ 1967. 1. sz. 2. o.
251. Jól fizetett a sörárpa a Hernád menti termelőszövetkezetekben = ÉM 1968. 199. sz. 12. o.
252. Jólsikerült falunapot tartottak Encsen = ÉM 1951. 118. sz. 4. o.
253. Jubileumot ültek Encsen / Detzky Anna = ÉM 2019. 242. sz. 13. o. [Évgyűrűk Nyugdíjas Klub]
254. Karsay Elek Somsályon és Encsen = ÉM 1966. 272. sz. 4. o.
255. Késik az encsi étterem = ÉM 1968. 38. sz. 6. o.
256. Kéziratos térképek a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltárban / szerk. Román János. Miskolc, B.-A.-Z. Megyei Levéltár, 1971. 20. o. [Encs térkép 1843 és 1853-ból]
257. Kibővített pártbizottsági ülés az encsi járásban = ÉM 1979. 5. sz. 1–2. o.
258. Kistelepülések Közművelődési Szakembereinek Országos Tanácskozása, Encs / Hazag Mihály = Szín 1997. 5. sz. 20–22. o.
259. Kocsányos tölgyek, a történelem szemtanúi / Hegyi Erika = ÉM 2019. 129. sz. 6. o.
260. Kollégiumban, externátusban / Csutorás Annamária = ÉM 1970. 47. sz. 4. o.
261. Kora tavasz, Magyarország, ’72 II. / Végh Antal = Nsz 1972. 83. sz. 7. o. [Irodalom]
262. Kórustalálkozó Encsen = DH 1988. 264. sz. 5. o.
263. Köd és ködösítés Encsen. Három fiatal sorsa / Párkány László = ÉM 1968. 306. sz. 6. o.
264. Középközlések a salakon = ÉM 1968. 120. sz. 5. o.
265. Könyvelés gyertyafénynél egércincogással / Pozsonyi Sándor = ÉM 1966. 271. sz. 6. o. [Encsi tsz]
266. Közművelődési intézmények járási székhelyeken 1. Encs és Törökszentmiklós / Gereben Ferenc = Könyvtári Figyelő 1973. 4. sz. 474–476. o.
267. Közművelődési számvetés Encsen / Benedek Miklós = ÉM 1971. 16. sz. 4. o.
268. Községi KISZ-bizottság alakul Encsen = ÉM 1968. 28. sz. 3. o.

269. Kristálytisza ősfarmák = ÉM 2009. 187. sz. 5. o. [Kunkovác László. Fotókiállítás]
270. Legyőzte már az idegenkedést, jó eredménnyel dolgozik az encsi mesterséges megtermékenyítő állomás / Márkus Leo = ÉM 1951. 87. sz. 7. o.
271. Lenkey Zoltán rajzai / Zódi Imre = ÉM 1981. 133. sz. 4. o.
272. Lépésváltás az encsi gyárban / Buchert Miklós = Építők Lapja 1979. 17. sz. 4. o.
273. Másképp nem lehet... / Csala László = ÉM 1967. 7. sz. 6. o. [Simaházi Sándor képviselőjelölt]
274. Mazsaroff Miklós kiállítása = DH 1978. 127. sz. 6. o.
275. Megalakult a TIT elnöksége Encsen / Frisnyák Sándor = ÉM 1958. 208. sz. 4. o.
276. Megszólalt a 120 húrú hangszer = ÉM 2007. 179. sz. 7. o. [Gitárfesztivál]
277. Mégis lesz étterem Encsen / Ruttkay Anna = ÉM 1966. 277. sz. 2. o.
278. Megyei népművészeti esttel indul = ÉM 2008. 17. sz. 6. o. [Magyar Kultúra Napja]
279. Megyénkben Encsen. A mezőgazdasági könyvhónap megnyitója = ÉM 1979. 27. sz. 1. o.
280. Méltó-e nevéhez az encsi József Attila Nagyközségi Járási Könyvtár? / Fazekas Zsigmondné = K 1980. 12. sz. 716–720. o.
281. Mikor készül el az encsi áruház? = ÉM 1968. 238. sz. 3. o.
282. Mire méltó az encsi könyvtár / Halász Béla = K 1985. 9. sz. 524–526. o.
283. Miskolci művészek kiállítása Encsen / gyarmati = DH 1978. 247. sz. 2. o. [Nagy Gy. Margit, Varga Miklós]
284. Mitől javul az ivóvíz minősége? Befejeződött Encs és térsége vízminőségjavítási programja / Pekár György = Víztekercs 1998. 5. sz. 7–8. o.
285. Modern közösségi teret hoztak létre Encsen / Hegyi Erika = ÉM 2019. 52. sz. 4. o.
286. Módszertani tájékoztató Encsen / Benedek Miklós = ÉM 1969. 197. sz. 4. o. [Könyvtár]
287. Munka és gond egy új könyvtárban / Györi Erzsébet = ÉM 1960. 128. sz. 5. o.
288. Munkalehetőség a háztartást vezető nőknek = ÉM 1967. 39. sz. 6. o. [KISZÖV]
289. NEB üléseken hangzott el. Gondolatok a népi ellenőrzés továbbfejlesztéséről / Fábrián Gábor = Ellenőrzés 1978. 7. sz. 5–8. o.
290. Négyszemközt egy propagandistával / Csépanyi Lajos = ÉM 1972. 38. sz. 3. o. [Deák Sándor]
291. Nehéz esztendő után / Gulyás Mihály = ÉM 1962. 17. sz. 5. o. [Zója Termelőszövetkezet]
292. Nemzeti zászló Encsnek / Mészáros István = ÉM 1987. 103. sz. 1. o.
293. Nosztalgia és remények. Encs / Kiss Gyula = BSz 1981. 3. sz. 57–70. o.
294. Nyáron az encsi könyvtárban / bm = ÉM 1969. 163. sz. 4. o.
295. Otthonra talál a képzőművészet = ÉM 1980. 20. sz. 4. o.
296. Őszi megyei könyvhetek = DH 1980. 247. sz. 1. o. [Megnyitó]
297. Őszintén Encs sportéletéről / Leskó Pál = ÉM 1961. 224. sz. 5. o.
298. Öt éve nincs uszodájuk / Hegyi Erika = ÉM 2020. 176. sz. 6. o.
299. Patikamérleg az encsi gyógyszertárból [kép] / kerényi = DH 1980. 260. sz. 5. o.
300. Pártnapok a megyében = ÉM 1968. 11. sz. 3. o.
301. Pedagógusok tapasztalatcsere értekezlete Encsen és Büttösön = ÉM 1951. 81. sz. 4. o.
302. Preliminary report from a pending excavation of a Middle Bronze Age cemetery at Encs (North-eastern Hungary) / Mengyán Ákos, Dávid Áron = Gesta 2018. 18. sz. 156–162. o. [Előzetes jelentés egy középkori bronzkori temetőről Encsnél. Régészeti ásatás.]
303. Református templom és parókia terve, Encs. Építész: Horváth Zoltán = MÉ 1991. 4. sz. 29. o.
304. Rejtély a bútorgyárban. Elég-e az óvatosság? / Zsida Pál = Népszava 1980. 235. sz. 4. o.
305. Repülőnap Encsen = DH 1986. 178. sz. 6. o.
306. Rókavadász nebulók / kerényi = DH 1983. 138. sz. 3. o. [Rádióamatőrök]

307. Rossz a zöldségellátás a borsodi falvakban / Király Lenke = Szövetkezet 1978. 30. sz. 5. o.
308. Segítség a klubkönyvtáraknak = ÉM 1969. 138. sz. 7. o.
309. Sógorság, komaság és következményei az Encs és Környéke Földművesszövetkezetben = ÉM 1954. 308. sz. 3. o.
310. Sok értékes tapasztalattal gazdagította nevelőinket a járási székhelyen rendezett Tanítók Napja = ÉM 1952. 14. sz. 4. o.
311. Sportközpont (nem csak) a városért / Fegyverneki Zoltán = DH 1991. 20. sz. 7. o.
312. Sütő tanfolyam Encsen = ÉM 1967. 43. sz. 7. o.
313. Számvetés és előtekintés. Mire számítanak az encsi gyáregységben / Kolaj László = Alkatrész 1981. 10. sz. 12. o.
314. Száz vagonos hűtőház Encsen = ÉM 1969. 30. sz. 3. o.
315. Százmillió vízminőségjavító beruházás. A gondot eddig az erős kemikáliák és a csatornahálózat hiánya okozta Encsen / Báthori Gábor = ÉM 1997. 94. sz. 7. o.
316. Szegényparaszt-találkozó Encsen / Gulyás Mihály = ÉM 1957. 59. sz. 5. o.
317. Színészek a gimnáziumban = DH 1974. 126. sz. 2. o.
318. Szép alkotás – szép ünnep / Gulyás Mihály = ÉM 1959. 151. sz. 3. o. [Iskola]
319. Szerszámot ragadtak az encsi fiatalok / Hegyi Erika = ÉM 2020. 176. sz. 6. o. [Diákmunka]
320. Szocialista államunk támogatja a szövetkezetek tevékenységét = ÉM 1968. 158. sz. 3. o.
321. Szolgáltatóházat avatnak Encsen = ÉM 1969. 74. sz. 12. o.
322. Szomszédolás Encsen és Arnóton, a Vasvill-depóban / (X) = DH 1987. 107. sz. 6. o.
323. Szövetkezeti áruház épül Encsen = ÉM 1968. 28. sz. 8. o.
324. Tanácskozás a falu kulturált egészségügyi ellátásáról / Párkány László = ÉM 1964. 44. sz. 2. o.
325. Tanyából falu, faluból város. Encs, a jövő város / Baróti Géza = MN 1964. 251. sz. 7. o.
326. Tárlatról tárlatra / Bordás István = Új Holnap 2005. 4. sz. 75–76. o.
327. Távlati terv: Húszezer lakosú város lesz Encs = ÉM 1967. 118. sz. 5. o.
328. Termelőszövetkezetek járási tanácskozása Encsen / Adamovics Ilona = ÉM 1966. 100. sz. 2. o.
329. Tíz gyár közül az első = ÉM 1980. 195. sz. 3. o.
330. Tizenhatodik évébe lépett az encsi ktsz / Gyárfás Katalin = ÉM 1967. 123. sz. 3. o. [Ruházati és Javító-Szolgáltató KTSZ]
331. Több autószervez-lehetőség = ÉM 1968. 47. sz. 7. o.
332. Több száz néző már eddig is. Seres János „három” bemutatkozása / Csutorás Annamária = ÉM 1973. 216. sz. 4. o. [Kiállítások]
333. Tönkrement a régi, de lesz új uszodája Encsnek / Hegyi Erika = ÉM 2019. 224. sz. 6. o.
334. Töprengés körzeti könyvtár ügyben / Szabó Gyula, Slezsák Imre = K 1970. 10. sz. 580–583. o.
335. Trianon árnyékában : (nagyanyám, Csoma Borbála naplójából) / Evva Margit = Sz 2011. 35. sz. 144–149. o.
336. TSZ-dolgozók Vietnámmért = ÉM 1968. 116. sz. 8. o.
337. Új épületszárny az encsi szakképző iskolában / Detzky Anna = ÉM 2020. 205. sz. 5. o.
338. Új értelmiségi klubok a megyében = ÉM 1965. 48. sz. 4. o. [Ózd, Emőd, Encs]
339. Új étterem Encsen = ÉM 1968. 166. sz. 6. o.
340. Új klubok, változó igények / Csutorás Annamária = ÉM 1970. 272. sz. 4. o.
341. Új szolgáltatóház Encsen / Csorba = ÉM 1969. 76. sz. 3. o. [Szöveg és 1 kép]
342. Új városaink és a vasút kapcsolata V. rész. Encs és Szerencs / Horváth Károly = Vasút 1984. 10. sz. 22. o.
343. Új városaink II. = Magyar Hírek 1984. 4. sz. 14. o.
344. Új városunk: Encs = DH 1984. 22. sz. 1. o.
345. Új tornacsarnoka lesz a Zrínyinek / Serfőző László = ÉM 2019. 250. sz. 4. o.
346. Újabb középső neolitikus arcos edények Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből / Csengeri Piroska = HOM évk. 2014. 53. köt. 42–43, 45–46, 50–52, 54–56, 58–63. o.

347. Újra jár a járásban is a könyvtárbusz / Hegyi Erika = ÉM 2020. 153. sz. 5. o.
348. Újszülött, bábanélkül/UrszinSándor=BK1967.21.sz. 8–9. o. [Iskolai könyvtár]
349. [Úrasztali edények] = Úrasztali és keresztelődé-nyek a Tiszáninneni Református Egyházkerület Abaúji Református Egyházmegye gyülekezeteiben I. / P. Szalay Emőke. Encs, Abaúji Református Egyházmegye 2018. [Encs 83–85. o. tárgyleírás, 214–216. o. képek.]
350. Ünnepi hét Encsen = ÉM 1964. 33. sz. 4. o.
351. Ünnepség Encsen = ÉM 1968. 157. sz. 1. o.
352. Valóban várossá formálódik Encs / Monos Márta = ÉM 1987. 278. sz. 1–2. o.
353. Változó abaúji táj – abaúji emberek / Garami Ernő = ÉM 1963. 139. sz. 4. o.
354. Van, aki most dolgozik először = ÉM 2009. 115. sz. 5. o. [Közmunkaprogram]
355. Van mivel dicsekednünk, de gondok is vannak / Csépanyi Lajos = ÉM 1967. 124. sz. 3. o.
356. Várossá avatták Encset = Somogyi Néplap 1984. 21. sz. 1. o.
357. Vendégül lát Borsod = ÉM 1969. 228. sz. 5. o. [Megnyitó Encsen]
358. Vietnám megsegítésére ajánlották fel az encsi asz- szonyok a június 15-én megrendezett bál teljes bevételét = ÉM 1968. 140. sz. 8. o.
359. Visszaéltek funkciójukkal... = ÉM 1956. 112. sz. 4. o.
360. Víz világnapi ünnepi ülés Encsen = V 2003. 4. sz. 4–6. o.
361. Vízellátás, vízminőség Encs város térségében = V 2003. 3–4. sz. 12–13. o.
362. Vizsgálat a TÜZÉP encsi telepén / Csorba Barna = ÉM 1967. 195. sz. 3. o.
363. II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár plakátgyűjteménye [Encsi plakátok] = <https://mediatar.rfmllib.hu>
364. A 4751-es sz. Dózsa György úttörőcsapat története. Encs. 4 db rajz, 15 db fotómásolat. Pályázat. HOM NA 6443. (1993)
365. A Forró-Encsi Közgazdasági Részvénytársaság 500 Ft-os részvényei, HOM HTD 73.920.59. (1920)
366. A sosem látott édesapa. Kuhár János története / Rácz Lászlóné. 35 o. HOM NA 7921. A 2015–2016. évi Ist- ványffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat anyaga.
367. Abaúji surcok. Művelődési Ház, Encs. Fényképek. HOM FN 38560–61. (1981)
368. Adatok az abaúji juhászathoz. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 20 o. HOM NA 5507. (1985)
369. Az Encs községi trafóállomás 20 kV-os vezetékren- dezése, 1984. Tervdokumentáció. HOM HTD 85.57.1. 1–4.
370. Az encsi járási munkásörtség 1972–1977 közötti fej- lődéstörténete, Gépirat HOM HTD 89.139.53. (1977)
371. Az Encsi Körjegyzőség iratai 1927–1950. MNL BAZML V. 136.
372. Az Encsi Nagyközségi Közös Tanács iratai 1951– 1973. MNL BAZML XXIII. 771.
373. Babonák, rontás. Gépelt cédulák és lapok. Néprajzi gyűjtés. 3 o. HOM NA 5220. (1986)
374. Boszorkányhiedelmek. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 29 o. HOM NA 5219. (1986)
375. Boszorkányhiedelmek Abaújban. Gépirat. 23 o. HOM NA 5149. (1985)
376. Cigánykovács / Bodgál Ferenc. Gépirat. Néprajzi gyűjtés. 3 o. HOM NA 762. (1960)
377. Cigánynegyed a Hernád partján. Encs. Fénykép. HOM FN 7203. (1960)
378. Cigányok – mese / Bodgál Ferenc. Gépirat. Néprajzi gyűjtés, 5 o. HOM NA 726. (1960)
379. Cipézmesterség. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 4 o. HOM NA 5233. (1985)
380. Egy pedagógus, Szabó Sándorné életpályája / Hor- váth Csabáné. 81 o. HOM NA 7913. A 2015–2016. évi Istványffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat anyaga
381. Élet a házban. 3 db alaprajz. Encs. Fénykép HOM FN 7202.

3. Iratok, fényképek, tárgyak

Lelőhelyek és rövidítésük: Miskolc – HOM Helytörté- neti Dokumentumtár (HOM HTD); HOM Fotó-Negatív- tár (HOM FN); HOM Néprajzi Adattár (HOM NA); Ma- gyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára (MNL BAZML)

363. II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár

382. Élet a házban, építkezés. Gépelt cédulák, rajzok. Néprajzi gyűjtés. 24 o. HOM NA 5218. (1986) [Encs, Fügöd, Forró, Gibárt]
383. Encs község átnézeti térképábrázolása, Térkép. HOM HTD 79.811.1. (1975)
384. Encs: gimnázium, tanács- és pártház, 1960-as évek. Fénykép. HOM HTD 79.10.43.1–2.
385. Encsi 8 tantermes iskola építési terve, HOM HTD 92.1.55. (1986)
386. Encsi járásra vonatkozó adatok a Tiszán innen – Dunán túl vetélkedőhöz, Feljegyzések HOM HTD 76.933.9.1–3. (1969)
387. Encsi plébánia iratjegyzéke, 1747–1980. HOM HTD 85.161.42.
388. Encs-Kelecsény régészeti ásatás fényképei. HOM FN 42280–42326, 49743–49751, 49755, 49819–20. (1983. 1984. 1992)
389. Falurészlet. Encs, Dózsa utca 32. Fénykép. HOM FN 13875. (1965)
390. Falurészlet. Encs, Zója utca. Fénykép. HOM FN 13870. (1965)
391. Falurészlet. Encs, Zója utca. Fénykép. HOM FN 13878. (1965)
392. Falurészlet. Encs. Fénykép. HOM FN 13874. (1965)
393. Felsőzsolca–Encs 120 kv-os távvezeték nyomjelölési dokumentációja, 1978–79. Tervdokumentáció. HOM HTD 79.801.1–15.
394. Felsőzsolca–Encs között 120 kV-os távvezeték helyjelölési dokumentációja. Tervdokumentáció. HOM HTD 85.66.1.1–8. (1984)
395. Felsőzsolca–Encs távvezeték és trafóállomás telepítésének tárgyalási jegyzőkönyve, HOM HTD 79.5.1. (1978)
396. Fonó, fonójátékok. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 5 o. HOM NA 5232. (1986)
397. Fotók az encsi malomról. Fénykép. HOM HTD 85.143.1.1–5.
398. Gyógyítás – rontás. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 3 o. HOM NA 5184. (1985)
399. Hagyományos paraszti életmód és urbanizáció Encsen. 5 db térkép, 2 fotómásolat, 6 képeslapmásolat. Pályázat 66 o. HOM NA 6456. (1993)
400. Házbelső. Kézi rajz. Néprajzi gyűjtés. 1 o. HOM NA 5241. (1985)
401. Házoromzat. Encs, Dózsa utca 24. Fénykép. HOM FN 13872–73. (1965)
402. Hiedelmek, szokások, májusfa. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 21 o. HOM NA 5212. (1986) [Encs, Gibárt]
403. Hiedelmek, szokások. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 31 o. HOM NA 5214. (1986) [Encs, Gibárt, Abaújveveser]
404. Húsvéti vers. Gépelt cédula. Néprajzi gyűjtés. 1 o. HOM NA 5242. (1985)
405. Ima. Gépelt cédula. Néprajzi gyűjtés 11 o. HOM NA 5181. (1985)
406. Jászay Lajos 77 éves kovácsmester műhelye. Encs. Fénykép. HOM FN 7347. (1960)
407. Jegyzőkönyv az encsi „Zója” Mg. Tsz. építendő tehenészeti telepének helyszíni bejárásáról és a vonatkozó tervrajz, 1978. Tervdokumentáció. HOM HTD 79.800.1.1–2.
408. Jegyzőkönyv Encs település csoport átrendezési tervének tárgyalásáról, Jegyzőkönyv. HOM HTD 83.34.1. (1982)
409. Jelentés az 1970. február 4-i utamról / Bodgál Ferenc. 1 o. HOM NA 2358. (1970) [Csobád, Encs, Méra, Szikszó]
410. Jelentés honismereti szakkörrel / Bodgál Ferenc. 1 o. HOM NA 953. (1962)
411. Jeles napi szokások, lakodalmi versek. Gépelt lapok és cédulák. Néprajzi gyűjtés. 19 o. HOM NA 5217. (1986) [Encs, Forró, Abaújveveser]
412. Jeles napok, hiedelmek. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 63 o. HOM NA 5231. (1985)
413. Kancsó, kelyhek, olajos korsó, váza. Fényképek. HOM FN 41198–41201, 41253–41263. (1983)
414. Karácsonyi népszokások. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 7 o. HOM NA 5176. (1985)
415. Kiállítás részlete. Encs. Fénykép. HOM FN 38589. (1981)
416. Kovácsmunkák, technikák / Bodgál Ferenc. Gépirat. Néprajzi gyűjtés, 2 o. 11 db rajz. HOM NA 834. (1961)
417. Kovácsműhely a patakparton. Encs. Fénykép. HOM FN 7202. (1960)

418. Köcsög, bögre, gyertyatartó, sótartó, köpülő, hor-dófenék, Mária-dombormű, Jézus-dombormű, gereblye, brúgó. Fényképek. HOM FN 44651–44661, 4466465. (1985)
419. Kristály Ildikó gyűjtés közben. Encs. Fénykép. HOM FN 44518. (1985)
420. Lakásbelső. Gépelt cédula. Néprajzi gyűjtés. 1 o. HOM NA 5250. (1985)
421. Lakodalmi versek, juhászdalok, népszokások, játékok. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 43 o. HOM NA 5216 (1986)
422. Lakodalom. Gépelt cédula. Néprajzi gyűjtés. 1 o. HOM NA 80.
423. Luca. Gépelt cédula. Néprajzi gyűjtés. 1 o. HOM NA 5178. (1985)
424. Menyasszonytánc. Encs. Fényképek. HOM FN 44492–44527. (1985)
425. Menyecskekendő. Encs. Fénykép. HOM FN 38587–88. (1981)
426. Mikulás. Gépelt cédula. Néprajzi gyűjtés. 1 o. HOM NA 5183. (1985)
427. Népház, vasútállomás, róm. kat. elemi iskola. Encs. Fénykép. HOM FN 16915. (1968)
428. Népi hiedelmek, szokások, kenyérsütés. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 37 o. HOM NA 5215. (1986) [Encs, Forró, Abaújvevceser]
429. Népszokások. Gépelt cédulák és lapok. Néprajzi gyűjtés. 29 o. HOM NA 5222. (1986)
430. Népszokások. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 42 o. HOM NA 5496. (1986)
431. Novák András 47 éves kovácsmester műhelye előtt. Encs. Fénykép. HOM FN 7345. (1960)
432. Novák András kovácsműhelye. Encs. Fénykép. HOM FN 7346. (1960)
433. Nyári néprajzi tábor fotói. 82 db. HOM NA 5992. (1985)
434. Rákóczi utcai részlet. Encs. Fénykép. HOM FN 13866. (1965)
435. Régi ház udvara, babot tisztító öregasszony. Encs. Fénykép. HOM FN 13879. (1965)
436. Régi stílus nyomait mutató házak. Encs. Fénykép. HOM FN 13867, 13869. (1965)
437. Régi településrészlet. Encs. Fénykép. HOM FN 13880–81. (1965)
438. Régi vízvető házhomlokzat stílusmaradványa. Fénykép. HOM FN 13860–61. (1965)
439. Régi vízvető házhomlokzat újabb alkalmazása. Fénykép. HOM FN 13859 (1965)
440. Rontás, szemrül verés. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 9 o. HOM NA 5211. (1986)
441. Statisztikai felmérés és jelentés a miskolci és encsi járás falvainak művelődési otthonairól és könyvtáiról, 1964. HOM HTD 73.327.3.1–60. és 73.327.5.1–63.
442. Szakrális emlékek. Gépirat. Néprajzi gyűjtés. 20 o. HOM NA 5213. (1986) [Encs, Gibárt]
443. Szentelmények. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 17 o. HOM NA 5188. (1985)
444. Szokások. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 7 o. HOM NA 5234. (1985)
445. Szokások, házbelső. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 10 o. HOM NA 5235. (1985)
446. Szüleim élettörténete / Kollár Dezső. Kézirat. 19 o. HOM NA 557. (1958)
447. Tányér, sulyok, láda, szék, csupor. Ceruza és akvarell tárgyrajkok. 6 o. HOM NA 214. (1932)
448. Új ház régi vízvető homlokzatú stílussal. Encs. Fénykép. HOM FN 13862–63. (1965)
449. Új házsor. Encs, Petőfi utca. Fénykép. HOM FN 13864 (1965)
450. Újabb típusú ház. Encs, Zója utca 6. Fénykép. HOM FN 13882. (1965)
451. Üzletépület. Encs, Rákóczi utca 34. Fénykép. HOM FN 13868. (1965)
452. Vegyes folklór adatok. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 8 o. HOM NA 5506. (1985)
453. Vegyes néprajzi adatok. Gépelt cédulák. Néprajzi gyűjtés. 6 o. HOM NA 5505. (1985)
454. Vízvezető oromzatú ház. Encs, Zója utca 12. Fénykép. HOM FN 13876. (1965)
455. Vízvezető oromzatú ház. Encs, Zója utca 14. Fénykép. HOM FN 13877. (1965)
456. Vízvezető oromzatú ház. Encs. Fénykép. HOM FN 13871. (1965)

4. Személynévmutató

Szerzők – Személyekről szóló nevek

Aba Sámuel 33

Abaházi Katalin 14

Ádám István 186

Adamovics Ilona 247, 328

B. I. Id! Brackó István

bm Id! Benedek Miklós

Baráth Lajos 114

Barczy Pál 27

Barna Lujza 131

Baróti Géza 325

Barta Imre 79

Báthori Gábor 315

Bauer Imre 189

Beke Gusztáv 37

Bella János 28

Beluszky Pál 138

Benedek Miklós (bm) 205, 229, 267, 286, 294

Bereczky Lorand 31

Blaskó Tibor 185

Bodgál Ferenc 239, 376, 378, 409, 410, 416

Bódisz Attila 97

Bodnár Boglárka 38

Bodonyi Csaba 227

Bolló János 35

Bolló Péterné 41

Bordás István 326

Borsos István 78, 134, 140, 158, 205

Brackó István (B. I.) (brackó) 188, 235

Buchert Miklós 272

Bucskó Tamás 4

Buzafalvi Győző 85, 178

Csabai Kálmán 30

Csala László 273

Csanády Pál 117

Csengeri Piroska 346

Csepányi Lajos 290, 355

Cseri Miklós 55, 168

Csirpák Lilli 157

Csoma Borbála 335

Csoma József, ragyolczi 12, 76, 77, 141

Csorba ? 341

Csorba Barnabás 92, 125, 362

Csorba Csaba 77, 141

Csutorás Annamária 231, 243, 260, 332, 340

Czeglédy Ilona 177

Czinke Ferenc 31

D'Elia Ferenc 248

Dávid Áron 302

Deák Sándor 290

Dercsényi Balázs 194

Detzky Anna 253, 337

Dobos Klára 101

Dobos Mariann, Gy. 128

Dobrik István 65

Erdődyné di Giovanni Magdolna Id! Giovanni Magdol-
na di

Erhardt Gábor 160

Evva Margit 12, 76, 216, 335

Fábián Gábor 289

Fajó János 1

Fazekas Zsigmondné 280

Fegyverneki Zoltán 311

Fejér László 207

Fekete Éva, Gadócziné 147

Feld István 176

Frisnyák Sándor 275

Gadócziné Fekete Éva Id! Fekete Éva

Garai Gábor 191

Garami Ernő 353

Genthon István 171, 182

Gereben Ferenc 266

Giovanni Magdolna di, Erdődyné 135

Gróf Lajos (gróf) 80

Gulyás János 43

Gulyás Mihály 88, 291, 316, 318

Gyárfás Katalin 330

Gyarmati Béla (gyarmati) 283

Gyöngyössy Andrásné 5

Győri Erzsébet 90, 287

Hajdu Imre 112

Halász Béla 282

Halászi Aladár 93

Hallama Erzsébet 116, 152

Harangi László 115

Hazag Mihály 258

Hegyi Erika, Kavaleczné 71, 126, 143, 151, 180, 198,

259, 285, 298, 319, 333, 347

Horpácsi Sándor (horpácsi) 78

Horváth Béla 72

Horváth Csabáné 74, 380

Horváth F. Zoltán 73

Horváth Gábor, D. 139

Horváth Imre 100

Horváth Károly 342

Horváth Zoltán 111, 303

Horváth-Hegyi Olivér 133

I. S. Id! Illésy Sándor

Illésy Sándor 235

Jézus [vallási név] 418

Iván József 144

Jászay Lajos 406

Karosi Imre (karosi) 154, 218, 219, 236

Karsay Elek 254

Karvalics László 173

Kasza Sándor 170

Kavaleczné Hegyi Erika Id! Hegyi Erika

Kércsi Tibor 15

Kérékgyártó ? 233

Kerényi László (kerényi) 299, 306

Keresztény Gabriella 206

Keszthelyi Erzsébet 201

Király Lenke 307

Kis József [levéltáros] 167

Kiss Gyula 293

Kiss József 134

Kolaj László 313

- Kollár Dezső 446
 Kollár Erzsébet 9
 Kormány Pál 24
 Kornis Andrea 3
 Kovács László 226
 Kovács Mihály 23, 68
Kristály Ildikó 419
 Kristóf Lajosné 66, 169
 Krusóczki Ferenc 13
Kuhár János 366
Kunkovác László 269
 Lázár Magda 162
Lenkey Zoltán 271
 Leskó Pál 121, 149, 297
 Lipusz György 83
Lóránt János Demeter 108
Luca [néphagyomány] 423
 Lukács László 58, 61
Madácsi Bálint 128
Mária [vallási név] 418
 Márkus Leo 270
 Maros Éva 230
 Matisz Miklós 60
Mazsaroff Miklós 274
 Mengyán Ákos 302
 Menyhért Béla 50
 Merényi László 249
 Mészáros István 46, 155, 292
 Mező László 22, 25
 Miczán Nikoletta 6
Mikulás [népi vallási név] 426
 Molnár Endre 163
 Molnár János 10, 36, 51, 122, 186
 Monos Márta 352
 Nagy Attila 63
Nagy Gy. Margit 283
 Nagy József, T. 183
 Nagy Józsefné 51
Novák András 431, 432
 Nováki Gyula 98, 176
 Onda Róbert 39
 Ónodvári Miklós 250
 Orosz János 40
 Orosz Júlia 148
 Pacsai János 187
Papp Lajos 197
Papp Sándor 69
 Párkány László 263, 324
 Paszternák, Ráv Slomo 174
Pásztor József 250
 Pataki László 237
 Pekár György 284
Pető János 65
 Petrasevits Dénes 130
 Petró András 179, 196
 Pozsonyi Sándor 94, 265
 Priska Tibor 81, 91, 107, 123, 247
 Rácz Lászlóné 366
 Radványi Éva 75
Ragylezsi Csoma József Id! Csoma József
Rákóczi [Ferenc], II. 15, 71
 Román János 256
 Ruff Mária 8
 Ruttkay Anna 277
 Sándor Róbert 32, 184
 Sárközy Sebestyén 98, 176
Seres János 332
 Serfőző László 345
Simaházi Sándor 273
 Simán Katalin 87
 Simon Viktória 117, 160
 Slezsák Imre 334
 Solymos László 156
 Somhegyi Zoltán 245
 Sz. B. (?) 102
 Szabadfalvi József 55, 103, 168
 Szabó Ernő 28
 Szabó Gyula 7, 334
 Szabó Sándor 64, 86
 Szabó Sándorné 16, 64, 380
 Szalay Emőke, P. 349
Szathmáry István 107
 Szebeni Győző 153
 Székely Klára 110
 Szentiványi Gyula 182
 Szil (?) 234
 T. I. (?) 240
 Takács Gyula 48
 Tamási Istvánné 21
 Thóbiás Gyula 32, 238
 Tiner Lajos 165
 Tóth Lajos 52
Tókey Péter 69
 Udvardy József 127
 Ujhelyi János 19, 20
 Urr Ida 56
 Urszin Sándor 348
 (X) ld. lábjegyzetben a megjegyzést!¹ 322
Váci Mihály 191
 Vajkai Aurél 106
 Varga Józsefné 26
Varga Miklós 283
 Várkonyi András 244
 Végh Antal 261
Veres Béla, dr. 244
 Vidák István 51
 Viga Gyula 103
 Vissy Ágnes 189
 Wolf Mária 33, 87
 Zódi Imre 271
 Zsidai Pál 304
Zsignár István 70

1 (X) A cégek által megrendelt fizetett írásokat különböztette meg az újságírók betűi által szignált írásoktól. Keglovics János szerkesztő-tördelő adatközlése.

INTERNETES KÉPEK JEGYZÉKE

- Címlap: https://dka.oszk.hu/026500/026568/big_varmpic_abauj_237s_nagykep.jpg
10. oldal <https://www.facebook.com/photo/?fbid=3077285529174655&set=a.3077318359171372>
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=3103243929912148&set=a.3103297459906795>
11. oldal <https://www.facebook.com/photo/?fbid=3103255833244291&set=a.3103297459906795>
https://hatvanmuzeum.net/images/2021/J%C3%A1nok_Aug.28-29/07-Az-eloadasok-kozonsege.jpg
13. oldal <https://felvidek.ma/wp-content/uploads/2022/06/12-nepmuveszeti-musor-a-rendezveny-vegen.jpg>
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=3103255629910978&set=a.3103297459906795>
16. oldal: <https://ma7.sk/tajaink/trianon-konferenciat-tartanak-hidvegardoban#lg=2&slide=0>
17. oldal: <https://felvidek.ma/2021/11/trianon-konferencia-hidvegardon/>
28. oldal: <https://maps.google.com>
29. oldal: <https://www.populair.sk/event/221/3-fekete-ksk-ws.pdf>
34. oldal: <https://maps.google.com>
79. oldal: http://www.bacstudastar.hu/image/image_gallery?uuid=85270e5b-a593-4878-beea-e430d6a03afb&groupId=10804&t=1529586143565
92. oldal: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Zenepalota_\(Miskolc\)#/media/F%C3%A1jl:Zenepalota1.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Zenepalota_(Miskolc)#/media/F%C3%A1jl:Zenepalota1.jpg)
94. oldal: https://magyarmuzeum.org/wp-content/uploads/2015/03/20090425-205407_4-1.jpg
95. oldal: https://magyarmuzeum.org/wp-content/uploads/2015/03/20090425-152526_1-1.jpg
https://m.blog.hu/ma/maimanohaz/image/toryklara/plohn_jozsef/plohn_jozsef_portre.jpg
96. oldal: https://magyarmuzeum.org/wp-content/uploads/2015/03/20090425-205905_1-1.jpg
102. oldal: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/78/1956-os_eml%C3%A9km%C5%B1%2C_Putnok.jpg
103. oldal: <https://www.kozterkep.hu/24762/menekulo-angyalok#vetito=195358>
104. oldal: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9c/Horv%C3%A1th_J%C3%A1nos_Nap_Hold.JPG
https://www.wikiwand.com/hu/Ferkovics_J%C3%B3zsef#Media/F%C3%A1jl:Madarak_sum.png
105. oldal: <https://jozsefvaros.lutheran.hu/wp-content/uploads/2017/07/Kunhegyesi-Ferenc-Bodvalenke-balladaja-750x500.jpg>
<https://turizmusonline.hu/image/original/237688.jpg>
136. oldal: <https://www.facebook.com/muzeumfalu.sosto/photos/pcb.2711934375764844/2711927865765495>
<https://www.facebook.com/muzeumfalu.sosto/photos/pcb.2711934375764844/2711934279098187>
137. oldal: <https://www.facebook.com/muzeumfalu.sosto/photos/pcb.2711934375764844/2711927989098816>
<https://www.facebook.com/muzeumfalu.sosto/photos/pcb.2711934375764844/2711927882432160>
150. oldal: https://www.magyarurir.hu/img1.php?id=116601&v=1&img=o_AE6A9558.jpg
151. oldal: <https://www.encs.hu/pics/encs/hu/208929.jpg>
161. oldal: https://www.hellomiskolc.hu/files/www.hellomiskolc.hu/media/objects/9/6/0/ori/belvarosi-evangelikus-templom__16529551019588.png

Grófkisasszonyok Tóth Jánosné babagyűjteményéből (Nekézseny, Hagyományok Háza. Fotó: Horváth Gyuláné)

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bánfalvi Lászlóné

ny. könyvtárvezető (Városi Könyvtár, Ózd), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja

Dr. Bodnár Mónika

néprajzos muzeológus (Herman Ottó Múzeum), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület titkára (Miskolc, Putnok)

Burián Bálint

ifjúsági pályázó (Ózdi József Attila Gimnázium és Kollégium)

Burián Kristóf

ifjú honismerő (Ózd)

Csirmazné Cservenyák Ilona

ny. könyvtárigazgató (Mezőkövesd), Matyófüldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesületének elnöke, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja

Csúzdáné Vaszil Erzsébet

ny. óvodapedagógus (Rudabánya), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja

K. Dudás Mária

újságíró (Mezőkövesd)

Farkas Ferenc

ny. iskolaigazgató, honismereti kutató, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Sajópetri, Alsózsolca, Budapest)

Dr. Hajdú András

jegyző, Szentistváni Közös Önkormányzati Hivatal, korábbi járási hivatalvezető-helyettes (Mezőkövesd)

Hegy Norina Flóra

ifjúsági pályázó (Vasvár Úti Általános Iskola, Ózd)

B. Dr. Hellebrandt Magdolna

ny. régész (Herman Ottó Múzeum, Miskolc), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja

Hideg Ágnes

ny. könyvtárvezető (Herman Ottó Múzeum, Miskolc), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja

Horváth Csabáné

ny. tanár, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület és a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Encs)

Kalocsai Édua Mária

ifjúsági pályázó (Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc)

Karvalyszky Andrea

B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Miskolc)

Koleszár Krisztián

tisztviselő, honismereti kutató (Bódvaszilas, Miskolc), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja

Kovács Ágnes

MaJel Rovás Központ igazgatója, a Bódvavendégi Bányászati Múzeum kiállításának kurátora (Kassa, Bódvavendégi, Szlovákia)

Kovácsné Szepfeld Erzsébet

igazgatóhelyettes (Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc,) az iskola honismereti és médiaműhelyének mentor-tanára, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja

Kónya Máté Bertalan

ifjúsági pályázó (Lévay József Református Gimnázium, Miskolc)

Molnárné Juhász Éva

honismereti kutató, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület tagja (Encs-Abaújdevecser)

Nagy Bálintné

az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület tagja (Encs)

Dr. Nagy László

tisztviselő, jogi szakreferens, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület elnöke, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja (Miskolc, Ináncs)

Panyuscsik Jánosné

ny. iskolaigazgató, honismereti kutató, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület tagja (Hernádszurdok)

Pekár Tibor

ny. hegedűtanár, zenetörténész (Szabadka, Szerbia)

Petrán Benedek

ifjú honismerő (Szent László Gimnázium, Mezőkövesd)

Susztér Ágnes

ifjúsági pályázó (Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc)

Sveda Lászlóné

ny. pedagógus (Ózd)

Szabó-Sári Anikó

múzeumpedagógus (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

Dr. Szalipszki Péter

történész muzeológus (Herman Ottó Múzeum), az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület és a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Miskolc, Fancsal)

Tirpák László

geográfus, polgármester (Hidvérgárdó)

Titkos Sándorné

ny. középiskolai igazgatóhelyettes, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület elnöke (Miskolc)

Dr. Tóth Arnold

etnográfus, tudományos titkár (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

Tóth Károly

költő, író (Kaposvár)

Varga Máté

ifjúsági pályázó (Vasvár Úti Általános Iskola, Ózd)

Vámosi Katalin

művészettörténész muzeológus (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

Zahuczky László

könyvtáros (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

